

VILÁGOK HARCA

HERBERT GEORGE WELLS

Világok harca

Fordította: Mikes Lajos

Marslakók a Földön

Kereszty András

ORSON WELLES - HOWARD KOCH

Világok harca

Rádiójáték

Fordította: Szikszay Ilona

TARTALOM

HERBERT GEORGE WELLS VILÁGOK HARCA

I. RÉSZ

A marslakók megérkezése

- I. A harc küszöbén
- II. A hullócsillag
- III. A horselli réten
- IV. A henger megnyílik
- V. A hősugár
- VI. A hősugár a chobhami országúton
- VII. Hogyan értem haza?
- VIII. Péntek éjjel
- IX. Kezdődik a harc
- X. A viharban
- XI. Az ablakban
- XII. Mit láttam Weybridge és Shepperton pusztulásából?
- XIII. Hogyan találkoztam a tiszteletessel?
- XIV. Londonban
- XV. Mi történt Surreyben?
- XVI. A londoni kivándorlás
- XVII. „A Villám”

II. RÉSZ

A Föld a marslakók uralma alatt

- I. A romok alatt
- II. Mit láttunk a romba dőlt házból?
- III. A fogság napjai
- IV. A tiszteletes halála
- V. A csend
- VI. Két hét műve
- VII. A putneyi-dombi férfi
- VIII. A halott London
- IX. Romok
- X. Befejezés

MARSLAKÓK A FÖLDÖN

A RÁDIÓJÁTÉK

HERBERT GEORGE WELLS
VILÁGOK HARCA

*„De hát ki lakik e világokban, ha laknak bennük?...
Mi vagyunk-e urai a világnak, avagy ők?...
S mi módon teremtetett minden az ember számára?”*

Kepler

I. RÉSZ

A marslakók megérkezése

I. A harc küszöbén

A XIX. század utolsó éveiben nem hitte volna senki sem, hogy a földi életet oly értelmes lények kísérték beható, éles figyelemmel, akik bár halandók, mint az ember, ennél hatalmasabbak; hogy az embereket, mialatt saját ügyeikkel voltak elfoglalva, körülbelül oly gondosan vizsgálták és tanulmányozták, mint a vízcseppben nyüzsgő, szaporodó, mulékony teremtményeket szokás mikroszkópon keresztül.

Az emberek, apró-cseprő ügyeiket végezve, határtalan elégedettséggel jártak-keltek a föld hátán, s boldogokká tette őket az a tudat, hogy föltétlenül uralkodnak az anyagon. Lehet, hogy az ázalagok is így érzik magukat a mikroszkóp alatt. Nem volt ember, aki úgy gondolt volna e térben lebegő régebbi világokra, mint az emberi nemet fenyegető veszedelem forrásaira, s aki gondolt rájuk, azon a gondolaton, hogy élet van rajtuk, csak keresztülsiklott, mint olyasmi, ami lehetetlen vagy valószínűtlen.

Érdekes dolog e kor szellemi világából egyet-mást feleleveníteni. A földi emberek legfőljebb azt képzeltek, hogy a Marson lehetnek emberek, akik azonban alsóbbrendű lények, mint ők, s bizonyára örömmel üdvözlőnének holmi hittérítő vállalkozást. Pedig a tér örvényein keresztül oly lények irigy szeme tekintett Földünk felé, akiknek szelleme úgy aránylik a mi szellemünkhöz, mint a mienk a veszendő barmokéhoz, s akiknek hatalmas, hideg, önző értelme lassan, de biztosan kovácsolta a terveket ellenünk. A XX. században nemsokára bekövetkezett a nagy kiábrándulás.

Aligha szükséges az olvasót arra emlékeztetnem, hogy a Mars bolygó 140 000 000 mérföldnyi* középtávolsággal forog a Nap körül, és hogy csupán feleannyi fényt és meleget kap a Naptól, mint a Föld. A Mars, ha a ködelméletben van valami igaz, szükségszerűleg öregebb a mi világunknál, s Földünk folyékony állapota még javában tartott, amikor a Mars felszínén már jó régen meg kellett kezdődnie az élet körforgásának. Az a tény, hogy a Mars alig egyheted része a Föld térfogatának, mindenesetre gyorsította lehűlését arra a hőmérsékletre, amelyben az élet megkezdődhetett. Van vize és levegője, s van rajta minden, ami az állati lét fenntartásához szükséges.

De az ember oly hiú és hiúságában annyira vak, hogy a XIX. század legvégéig nem akadt író, aki kifejezte volna azt a gondolatot, hogy ott a Marson a földi élet színvonalán esetleg messze túlemelkedő értelmes élet fejlődhetett. Általában véve nem látták be azt sem, hogy a Mars, minthogy Földünkönél öregebb, alig egynegyed résznyi területű, mint a Föld s a Naptól is messzebb van: szükségszerűen nemcsak az élet kezdetétől van távolabb, hanem az élet végéhez is közelebb jár.

A százados kihűlés, amely valamikor bolygónkat is meg fogja dermedteni, szomszédunkon már valóban nagy arányokat öltött. Fizikai felépítése ugyan nagyjából még mindig titok; de azt már tudjuk, hogy hőmérséklete déltájban még egyenlítői vidékén is csak a mi leghidegebb

---

* Mérföld az egész könyvben angol *mérföldet* jelent: 1609,34 métert.

telünk hőmérsékletét közelíti meg. Levegője sokkal ritkább, mint a mienk; tengerei annyira kiapadtak, hogy felszínének csak egyharmadát borítják el, s amint évszakai lassan váltakoznak, sarkvidékein rengeteg hótömeg gyűlik össze s olvad meg, amely időközönként elárasztja mérsékelt égőveit. A kimerülésnek az a foka, amely tőlünk még hihetetlen messzeségben van, a marslakók számára aktuális probléma. Az örökösen szorongató kényszerűség elméjüket megvilágosította, hatalmukat megnövelte és szívüket keményre edzette. S amint a téren keresztülnéznek, eszközeikkel s értelmi képességükkel, amilyenekről mi nem is álmodtunk, ott látják közvetlen közelükben, csupán 40 000 000 mérföldnyire a Nap felé a remény hajnalcsillagát, a mi melegebb bolygónkat, zöldellő növényzettel, szürkellő víztömegekkel, amelynek felhős sztratoszférája termékenységről tanúskodik, s amelynek kergetődző felhőfoszlányain benépesített tájak széles csíkjai s hajójárta tengerek csillámlanak keresztül.

És mi, emberi teremtmények, akik ezt a Földet lakjuk, számukra legalábbis oly idegenek s annyira alsóbbrendű lények vagyunk, mint számukra a majmok és a lemurok. Az emberi értelem belenyugszik már abba, hogy az élet szakadatlan küzdelem a létért; de miért legyen más a marsbeli elmék hitvallása? Az ő világuk már nagyon is kihűlőfélben van, ezen a világon pedig még élet nyüzsg; csak hogy az ő szemükben ez a nyüzsgő élet alsóbbrendű állati lét. Hadjáratot indítani a Nap felé, valóban ez az egyetlen módja a menekülésnek az elől a pusztulás elől, amely nemzedékről nemzedékre egyre közelebről fenyegeti őket.

De hogy nagyon is kemény ítéletet ne mondjunk róluk, jusson eszünkbe, mily szörnyű kegyetlenséggel pusztította saját nemünk nemcsak az állatokat, mint a most már ki is pusztult bölényt és a dodómadarat, hanem még saját alsóbbrendű fajtáit is. Tasmánia lakóit, minden emberi hasonlatosságuk mellett, teljesen elsöpörte a föld színéről az az irtóháború, melyet az európai bevándorlók ötven évig folytattak ellenük. Nem vagyunk mi sem az irgalmasság apostolai, és nincs jogunk panaszkodni a marsbeliekre, ha éppen úgy háborúskodnak, mint mi.

A marsbeliek, akiknek matematikai tudása nyilvánvalóan sokkal tökéletesebb a miénknél, úgy látszik, csodálatos finomsággal kiszámították támadó útjukat, és csaknem tökéletes egyöntetűséggel végezték előkészületeiket. Ha eszközeink tökéletesebbek, a fenyegető bajt láthattuk volna már jóval a XIX. század vége előtt. A vörös bolygót mellesleg - különös dolog, hogy a Mars számtalan századon keresztül a háború csillaga volt - olyan emberek figyelték meg, mint Schiaparelli; de azokat a változó tüneteményeket, melyekről kitűnő térképeket készítettek, nem tudták megmagyarázni. Bizonyos, hogy a marsbeliek az egész idő alatt készülődtek.

Az 1894. évi oppozíció tartama alatt először a licki obszervatóriumban, majd Nizzában Perrotin és később más megfigyelők a korong megvilágított részén nagy fényt vettek észre. Az angol olvasóközönséget erről először a *Nature* augusztus másodiki száma értesítette. Én azt hiszem, ennek a tüneteménynek az a magyarázata, hogy hatalmas üreget vájva bolygójukba, akkor öntötték azt az óriási ágyút, amelyből felénk lövöldöztek. A következő két oppozíció alkalmával sajátságos és mindaddig szintén megfejtetlen jelek voltak láthatók az említett kitörés közelében.

A fergeteg most hat éve szakadt ránk. Mikor a Mars az oppozíció felé közeledett, Lavelle Jáva szigetéről azzal a csodálatos hírrel remegtette meg a csillagászati érintkezést közvetítő táviró-sodronyokat, hogy a bolygón rettenetes, izzó fényű gázkitörést észlelt. Tizenkettedikén történt éjféltájban, s a nyomban elvégzett színeképelemzés főleg hidrogént tartalmazó égő gáztömeget mutatott, amely rendkívüli sebességgel Földünk felé mozog. Ez a tűzfolyam negyed egy körül éjfélt után láthatatlanná vált. Az egész a Marsról hirtelen kilökött hatalmas láng lobbanásához hasonlított, „mintha valami ágyúból égő gáz löködött volna ki”.

Ez a mondás fölöttébb találónak bizonyult. De az újságok, kivéve a *Daily Telegraph* egy rövid közleményét, a rákövetkező napokon semmit sem írtak e jelenségről, úgyhogy a világ nyugodtan forgott tovább, tudomást sem véve arról a veszedelemről, melynél nagyobb sohasem fenyegette az emberi nemet. Én sem hallottam volna egyáltalán semmit az egész kitörésről, ha nem találkozom Ottershawban Ogilvyval, a híres csillagással. A hír mérhetetlenül felizgatta és heves izgatottságában felszólított, vegyek részt vele éjjel a vörös bolygó megfigyelésében.

Bár azóta sok minden történt, világosan emlékszem erre a virrasztásra: a fekete, néma obszervatóriumra, az elsötétített lámpásra, amely a sarokból gyöngye fényt árasztott a padlóra, a teleszkóp óraművének állhatatos ketyegésére, a tető kis hasadéka - s túl rajta arra a hosszúkás mélységre, amely mintha csillagporral lett volna behintve. Ogilvy ide-oda járt. Hallottam, de nem láttam őt. A teleszkópba nézve mély kétségű kört láttam, melyben ott úszott a kis, kerek bolygó. Oly parányinak látszott, oly ragyogónak, gyöngédnek és nyugodtnak. Halvány sávok keresztették, és kissé laposabb volt a teljes körnél. De oly parányi volt, oly ezüstös, szelíd fényű: egy fényes kis gombostűfej! Mintha egy kissé rezgett volna; de ez tulajdonképpen a teleszkóp volt, amelyet meg-megrezdített az óramű működése, amint a bolygót szembefogta.

Figyelés közben úgy tűnt, mintha a kis csillag hol megnőne, hol elfogyna, hol közeledne, hol meg távolodna; de ezt csak fáradt szemem látta így. Negyvenmillió mérföldnyire volt tőlünk - több mint 40 000 000 mérföldnyi űr volt köztünk! Csak kevesen tudják az űrnek azt a mérhetetlenségét elképzelni, amelyben az anyagi világ porszeméi mozognak.

Úgy emlékszem, hogy a bolygó közelében három kis fénypont volt, három végtelen távolságban lengő teleszkópcsillag, s a bolygó körül nem volt egyéb az űr feneketlen sötétségénél. Tudjátok milyen ez a sötétség egy-egy fagyos csillagos éjszakán? Teleszkópban sokkal mélysegebb. És szemben velem, parányiségében a messzeség miatt láthatatlanul, gyorsan és szünet nélkül törve felém e hihetetlen távolságon keresztül, minden percben ezer meg ezer mérfölddel közeledve, rohant az a valami, amit onnan küldtek, az a valami, aminek annyi küzdelmet, annyi csapást, annyi halált kellett hoznia a Földre. Álmodni sem tudtam volna róla, amint ott virrasztottam; és senki a földön nem is álmodott arról a lövegről, amely célját el nem téveszthette.

Ezen éjjelen újabb gázfolyam tört ki a távoli bolygóról. Láttam. Gyors vörös lobbanás volt, körvonalaiiban hosszúkás lövedékhez hasonló, amikor a kronométer éppen éjfél ütött. Megmondtam Ogilvynek, és ő elfoglalta helyemet. Meleg éjszaka volt; megszomjaztam. Mialatt a sötétben esetenül nyújtózkodva tapogatóztam a kis asztalka után, ahol a szódavíz állt, Ogilvy a felénk közeledő gázlobogás láttára felkiáltott.

Ezen az éjjelen a második láthatatlan löveg indult útnak a Marsról a föld felé. Csaknem másodpercnyi pontossággal számítva, huszonnégy órával az első után. Emlékszem, ott ültem az asztal mellett a sötétségben; szemeim előtt zöld és piros foltok úszkáltak. Tüzet szerettem volna, hogy rágyújthassak, nem is sejtve, mit jelent az a percnyi fény, amit láttam, és mi mindezt hoz számomra nemsokára. Ogilvy egy óráig figyelt. Ekkor abbahagyta a megfigyelést. Felcsavartuk a lámpást s átmentünk a házába. A sötétségben Ottershaw és Chertsey száz meg száz lakója nyugodtan szendergett.

Ogilvy egész éjszaka a Mars állapotáról elmélkedett; gúnyolta azt a köznapi gondolatot, hogy a Marson élőlények laknak, s ezek küldenek hozzánk jeleket. Az ő véleménye az volt, hogy folytonos meteoros hullott a bolygóra, vagy hogy valami szörnyű vulkáni kitörés történt. Kimutatta, mennyire valószínűtlen föltevés az, hogy a szerves fejlődés a két szomszédos bolygón ugyanabban az irányban haladt volna.

Így szólt:

- Millió eshetőség szól amellett, hogy a Marson semmi emberféle lény nincsen.

Száz meg száz megfigyelő látta a lángot az éjszaka s a következő éjjel, éjfél körül és a következő éjjel újra, s így tíz éjszakán keresztül; egy lángot minden éjjel. Miért szűntek meg a lövések a tizedik éjszaka után, azt a Földön senki sem próbálta megfejtetni. Valószínű, hogy a tüzelés gázai a marsbelieknek kellemetlenségeket okoztak. A Földről nézve, hatalmas teleszkópon keresztül, kis, szürke, libegő foltoknak látszó sűrű füst- vagy porfellegek zavarták a bolygó légkörének tisztaságát, ismerős vonásait elhomályosítva.

A Marson észlelhető zavarok végre még a napilapok érdeklődését is fölkellették, s mindenféle népszerű közlemények jelentek meg a Marson lévő tűzhányókról. Emlékszem, hogy a *Punch*, ez a félig komoly, félig vidám folyóirat, ügyesen felhasználta a dolgot a politikai rovatban is. A lövegek pedig, amelyeket a marsbeliek kilobbantottak, másodpercenként sok mérföldnyi suhanással hasítva át az üres tér örvényeit, senkitől sem rejtve, rohantak óráról órára közelebb és közelebb a Föld felé. Most szinte hihetetlenül csodás dolognak tűnik nekem, hogy az emberek, fejük fölött e közelfő gyors végzettel, miképp tudtak olyan nyugodtan szaladgálni apró ügyeik után. Emlékszem, mennyire ujjongott Markham, amikor képeslapja számára, amelyet akkoriban adott ki, meg tudta szerezni a Mars legújabb fényképét. Ma már alig tudják elképzelni az emberek, milyen mennyiségben fogytak akkortájt újságaink. Ami engem illet, én kerékpározni tanultam, s nagyon belemélyedtem egy vaskos munkámba, amely a civilizáció haladásának keretében az erkölcsi felfogás valószínű fejlődését fejtegette.

Egy éjszaka (az első löveg akkor már nemigen lehetett tőlünk 10 000 000 mérföldnél távolabb) sétálni mentem feleségemmel. Csillagos éjjel volt. A Zodiákus képeit magyarázgattam, s kikerestem neki a Marsot, egy ragyogó, a zenit felé törekvő fénypontot, amely felé oly sok teleszkóp szegeződött. Meleg éjszaka volt. Hazatérőben kiránduló társasággal találkoztunk, amely zeneszó mellett, énekelve haladt el mellettünk Chertseyből vagy Isleworthból. A házak felső ablakaiból kiszűrődő fény mutatta, hogy az emberek aludni készülődnek. A távoli vasútállomás tolató kocsijainak zaját, a csattogást és dörömbölést a távolság csaknem melódiává lágyította. Feleségem figyelmeztetett a vörös, zöld és sárga jelzőlámpák ragyogására, amelyek magasba nyúló kereten függték. Csupa biztonság, csupa nyugalom volt mindenütt.

II.

A hullócsillag

Végre bekövetkezett az éjszaka, mikor az első csillag lehullott. Reggel felé vált láthatóvá, amint Winchester fölött kelet felé suhant, lángvonalat írva le magasan a levegőben. Száz meg száz ember látta, és bizonyára mindenki közönséges hullócsillagnak tartotta. Albin leírása szerint néhány másodpercig izzó zöldes sávot hagyott maga után. Denning, aki a meteorkérdésben legnagyobb tekintélyünk, azt állította, hogy kilencven- vagy százmérföldnyi magasságban tűnt fel először, s mintegy százmérföldnyi távolságban hullott le tőle kelet felé a földre.

Én ebben az órában otthon voltam, munkámon dolgozva; de bár ablakaim Ottershaw felé nyíltak, s redőnyeik fel voltak húzva (mert akkoriban szerettem az éjszakai mennyboltra felfeltekinteni); a hulló csillagból nem láttam semmit. Ám bizonyos, hogy az a valami, aminél különösebb dolog sohasem jutott a külső térből a Földre, akkor hullott le, mikor ott ültem, s láthattam volna én is, ha éppen akkor találok föltekinteni, mikor alázuhant. Azok közül, akik látták repülni, néhányan azt mondják, hogy útja során sziszegő hangot hallatott. Én azonban

ebből sem hallottam semmit. Berkshireben, Surreyben és Middlesexben sok ember látta lehullani; de legfőljebb annyit gondolhattak, hogy valami meteor volt. Úgy látszik, senki sem nyugtalankodott annyira, hogy még az éjszaka folyamán elindult volna fölkeresni a lehullott tömeget.

De szegény Ogilvy, aki látta a lehulló csillagot, s meg volt győződve arról, hogy egy meteorkő fekszik valahol a Horsell, Ottershaw és Woking között elnyúló réten, jókor reggel azzal a szándékkal kelt föl, hogy a meteorkövet megtalálja. Megtalálni meg is találta, mindjárt virradat után, a homokbányák közelében. A lövedék ereje óriási üreget fűrt a földbe, és a kavicsos homokot szétröpítette mindenfelé, úgyhogy a mezőt mintegy másfél mérföldnyi körzetben apró homokbuckák borították. A hangafű kelet felé tüzet fogott, és keskeny, kékes füstszalag szállt fölfelé a virradatban.

A lehullott tárgy maga csaknem teljesen a homokba temetve feküdt egy fenyőfa szétszóródott szilánkjai között, amelyet zuhanása közben darabokra hasított. A földből kiálló része óriási, tömör hengerhez hasonlított. Felületét vastag, pikkelyszerű, sötétes kéreg borította, átmérője harminc yard lehetett. Ogilvy közeledett a tömeghez, melynek nagysága s még inkább alakja nagyon meglepte, mert a legtöbb meteorkő többé-kevésbé teljesen gömbölyű szokott lenni. A tömeg azonban légi útjától még oly forró volt, hogy Ogilvy nemigen közeledhetett hozzá. A hengerből zizegő hang hallatszott; de Ogilvy, aki ekkor még nem is gondolt arra, hogy a tömeg talán üres, azt hitte, hogy ez a hang a felület egyenlőtlen lehűléséből ered.

Megállt az üreg szélén, amelyet a lehullott tömeg fűrt magának, s elcsodálkozott ezen a különös jelenségen. Főleg a szokatlan szín és alak volt az, ami meglepte; de ekkor még csak homályosan sejtette, hogy ez a valami nem véletlenül érkezett Földünkre. A kora reggel csodálatosan csendes volt, s a nap, amint fénye éppen a Weybridge felé emelkedő fenyőkre esett, már melegen kezdett sütni. Ogilvy úgy emlékezett, hogy egész reggel nem hallott madárcsicsergést. Szellő sem rezdült. A salakkal borított hengerből eredő gyöngye morgás volt az egyetlen hang, amelyet hallott. Teljesen egyedül állt a területen.

Egyszerre csak megütődve látta, hogy a meteort fedő hamukéreg szürkés salakjának egy része a henger végének kör alakú széléről lepottyant. Apró darabokban potyogott le a homokra. Hirtelen egy széles darab vált le, s oly éles zajjal ütődött a földhöz, hogy Ogilvynak elállt a lélegzete.

Az első pillanatban alig tudta elképzelni, mit jelenthet ez, s bár a forróság iszonyú nagy volt, lemászott az üregbe, szorosan a sötét test mellé, hogy jobban szemügyre vegye. Még akkor is azt gondolta, hogy a test kihűlése okozta, amit látott; csak az zavarta, hogy a hamu csupán a henger végéről potyogott le.

Ám ekkor észrevette, hogy a henger kör alakú teteje, bár nagyon lassan, de forog. Annyira lassan mozgott, hogy észre sem vette volna, ha meg nem jegyez magának egy fekete pontot, amely öt perccel előbb szemben volt vele, és most a terület túlsó felére került. Még most sem igen tudta a dolgot megérteni, de egyszerre tompa, csikorgó hangot hallott, s látta, hogy a fekete pont körülbelül egy hüvelykkel ugrik előre. Most hirtelen világosság gyulladt ki az agyában. A henger mesterséges tárgy volt, belül üres, és a vége lecsavarható! Valami csavarta a henger belsejéből a fedelet!

- Nagy Isten! - szólt Ogilvy. - Egy vagy több ember van benne! Félholtra sülve! Menekülni próbálnak!

S egyszerre, villámgyors asszociációval, kapcsolatba hozta a hengert a Marson észlelt lobbanásokkal.

Az a gondolat, hogy élőlény van a hengerbe bebörtönözve, oly rettenetesen hatott rá, hogy a forróságról megfélemedkezve a henger felé rohant, segíteni a forgatásban. De szerencsére a fénytelen hőszugárzás megállította útjában, mielőtt kezét a még mindig izzó fém felé megegyeztetne volna. Egy pillanatig határozatlanul állt, majd megfordult, kimászott az üregből, s vad futásnak eredt Woking felé. Körülbelül hat óra lehetett. Egy fuvarossal találkozott, akivel meg akarta magát értetni, de előadott meséje s külső megjelenése - kalapja az üregbe esett - annyira vad benyomást tett a fuvarosra, hogy az egyszerűen továbbhajtott. Nem jutott eredményre a pincérrel sem, aki éppen a vendéglő ajtajait nyitogatta a horselli híd mellett. A fickó azt gondolta, hogy valami szabadon járó örülttel van dolga, s rá akarta csukni a söntést. Ez kijózanította őt egy kissé, és mikor meglátta kertjében Hendersont, a londoni újságíró, átkiáltott a palánkon, s vigyázott, hogy jól megértesse vele magát.

- Henderson - kezdte -, ugye látta múlt éjjel azt a hulló csillagot?

- Nos? - felelt Henderson.

- Most ott fekszik a horselli réten.

- Uram Istenem! - szólt Henderson. - Lehullt egy meteor! Nem baj.

- Csakhogy ez nem közönséges meteor ám! Ez egy henger, mesterségesen előállított henger, jól értsen meg! És valami van benne.

Henderson, ásóját kezében tartva, fölegyenesedett.

- Micsoda? - kérdezte újra, mivel fél fülére süket volt.

Ogilvy mindent elmondott neki, amit látott. Henderson egy pillanatig elgondolkodott. Majd eldobta ásóját, magára kapta kabátját és kijött az országútra. A két férfi visszasietett együtt a rétre, ahol a henger még ugyanabban a helyzetben feküdt. De belsejében a zaj már megszűnt, s a henger teste és fedele között keskeny, fénylő fémkör látszott. A résen keresztül gyöngesziszegéssel levegő áramlott be vagy ki.

Hallgatództak, kopogtattak egy bottal a pikkelyes kőre, s mivel nem kaptak feleletet, abban állapodtak meg, hogy a belül lévő egy vagy több ember eszméletlen vagy halott.

Természetesen egyikük sem tudott semmit sem csinálni. Vigasztaló, biztató szavakat kiabáltak, s visszasiettek a városba újabb segítségért. Furcsák lehettek, amint homokosan, izgatottan, rendetlenül rohantak a ragyogó napfényben, végig a kis utcán, ahol éppen az üzleteket s a hálósobák ablakait nyitogatták. Henderson azonnal a vasútállomásra sietett, hogy meg-távíratozza a nagy eseményt Londonba. Az újságok közleményei előkészítették már az emberek lelkét a gondolat befogadására.

Nyolc órákor már egy csapat gyerek és munkanélküli indult a rétre, megnézni a „Marsról érkezett halottak”-at. Az esemény híre ebben az alakban terjedt tovább. Én először az újság-kihordó fiútól értesültem róla, mikor háromnegyed kilenc tájban kimentem, hogy átvegyem *Daily Chronicle*-omat.

Természetes, hogy megijedtem, s egy percet sem vesztve siettem ki, keresztül az ottershawi hídon, a homokbányákhoz.

III. A horselli réten

Az óriási üreg körül, amelyben a henger feküdt, mintegy húsz emberből álló csoportot találtam. A mélységbe ágyazott hatalmas tömeget már leírtam. Mintha valami hirtelen robbanás perzselte volna fel körülötte a gyepes, kavicsos homokot. Kétségtelenül a zuhanás ereje okozta a fellobbanó tüzet. Henderson és Ogilvy nem volt ott. Azt hiszem, belátták, hogy egyelőre nincs mit tenniük, s elmentek Hendersonékhoz reggelizni.

Öt-hat gyerek ült az üreg szélén, lábaikat lógatva, s míg rájuk nem szóltam, azzal szórakoztak, hogy köveket dobáltak az óriási tömegre. Alig förmedtem rájuk, fogócskát kezdtek játszani, keresztül-kasul bujkálva a körben álló csoporton.

A csoport egypár kerékpárosból, egy kerti napszámosból, aki néha nálam is dolgozott, egy csecsemőt dajkáló leányból, Greggől, a mészárosból, aki kisfiát is elhozta, és két-három lusta naplopóból verődött össze, akik rendszerint a vasútállomás körül szoktak álldogálni. Nemigen beszélgettek. A köznép legnagyobb részének Angliában akkortájt csak fölöttébb határozatlan csillagászati fogalmai voltak. A legtöbben nyugodtan bámultak a henger vastag, tábla alakú végére, amely, mióta Ogilvy és Henderson eltávozott, nem változott. Azt hiszem, hogy ez az élettelen tömeg nagy csalódás volt azoknak, akik azt remélték, hogy egy csomó szénné égett holttestet fognak látni. Egyik-másik távozott, míg ott álltam; helyettük mások érkeztek. Lemásztam az üregbe, s úgy éreztem, hogy lábaim alatt gyöngé mozgás hallatszik. Bizonyos, hogy a henger födele már nem forgott.

Csak ott, a henger közvetlen közelében láttam világosan, mennyire különös tárgy volt minden tekintetben. Az első szempillantásra tényleg nemigen volt érdekesebb egy felfordult kocsinál, vagy az országúton keresztben fekvő fánál, amelyet a vihar döntött ki. Talán még ily érdekes sem volt. Leginkább félig a földbe ázott, rozsdás, vastag gázcsőhöz hasonlított. Jó adag tudományos felkészültségre volt szükség, hogy az ember észrevegye azt, a henger szürke kérge nem közönséges rozsdás, s hogy a fedél és a henger közti résen mutatkozó sárgásfehér fém szokatlan színben ragyog. Annak, ami a hengeren „földöntúli” volt, a legtöbb szemlélő számára nem volt semmi jelentősége.

Ekkor már teljesen tisztában voltam azzal, hogy ez a valami a Mars bolygóról érkezett; de azt nem tartottam valószínűnek, hogy lehet benne élő teremtmény is. Azt gondoltam, hogy a fedél automatikusan csavarodik. Ogilvyval ellentétben mindig az volt a véleményem, hogy a Marson vannak emberek. Agyamban a legfantasztikusabb gondolatok kergetőztek. Nincs-e a hengerben kézirat? Milyen nehézségekkel fog járni az üzenet megértése? Hátha érmekeket vagy mintákat találunk? És így tovább. Mindazonáltal ezek kissé nagyon is bizonytalan gondolatok voltak. Türelmetlenül vártam, mikor fog már kinyílni. Tizenegy óra tájban, mikor láttam, hogy hiába várom, efféle gondolatokba mélyedve, hazasétáltam Mayburybe. De nagyon nehezemre esett belekezdeni elvont vizsgálódásaim folytatásába.

Délutánra a rét egészen más látványt nyújtott. Az esti lapok kora délutáni kiadásai óriási szalagcímekkel lepték meg Londont: „ÜZENET A MARSRÓL”, „SZENZÁCIÓ WOKINGBAN”, stb. Ogilvy csillagászati távirata pedig izgalomba ejtette a hármaskiráltság valamennyi obszervatóriumát.

Vagy fél tucat wokingi bérkocsi, egy fonott kasú szekér Chobhamból és egy úriasabb fogat állt a homokbányák mellett az országúton. Oldalvást egész csomó kerékpár volt. Bár a nap forrón süttött, Wokingból és Chertseyből gyalog is sokan kiballagtak, úgyhogy egész tekintélyes tömeg nyüzsgött a réten, egyebek közt volt ott egy-két világos színű ruhába öltözött hölgy is.

Vakító forróság volt. Az égbolton egy darabka felhő sem látszott. Szellő sem rezdült; csupán a pár elszórt fenyőfa nyújtott egy kis árnyékot. A hangafű tüze megszűnt már, de a talaj Ottershaw irányában, ameddig a szem ellátott, fekete volt, s függőleges füstszalagok szállдогáltak fel belőle. Egy élelmes csemegekereskedő a Chobham útról kiküldte fiát egy talicskára való éretlen almával és édes sörrel.

Az árok széléhez lépve láttam, hogy hat-hét ember van benne - Henderson, Ogilvy és egy magas, szőke férfi, aki, mint később megtudtam, Stent volt, a királyi csillagász, több munkással, akik ásókat és szekercéket forgattak. Stent tiszta, messze csengő hangon osztogatta a parancsokat. A hengeren állt, amely most már meglehetősen lehűlt. Kipirult arcáról csorgott a veríték, s látszott rajta, hogy valami nagyon felizgatta.

A henger nagy része szabadon állt, de alsó vége még mindig a földbe volt fűródva. Ogilvy, amint az árok szélén bámuló tömegben megpillantott, lehívott az üregbe, s arra kért, legyen szíves Hilton lordot, az uradalom tulajdonosát fölkeresni.

Azt mondta, hogy a növekedő sokaság, főleg a gyerekek, komolyan hátráltatja munkájukat. Jó volna, ha a népet valami kis korláttal vissza lehetne tartani. Elmondta, hogy olykor-olykor még mindig gyöngye zaj hallható a henger belsejéből, s hogy a munkásoknak nem sikerült a fedelelet lecsavarni, mert sehogy sem tudtak jól hozzáférni. A henger fala szörnyű vastagnak látszott, és az a gyöngye hang, amelyet hallottunk, a henger belsejében nagy lárma is lehetett.

Szívesen magamra vállaltam, amire kért, s előre örültem, hogy így odajuthatok én is azok közé a kiváltságos emberek közé, akik szemtanúi lesznek a henger tervbe vett kinyitásának. Hilton lordot nem találtam otthon, de azt mondták, hogy a hat órai waterlooi vonattal várják Londonból. Mivel még csak negyed hat volt, hazamentem, megteáztam, azután az állomáshoz ballagtam, s ott várakoztam rá.

IV.

A henger megnyílik

Mikor visszatértem a rétre, a nap már hanyatlóban volt. Woking felől csoportosan, sietve jöttek az emberek; hazafelé alig egy-kettő ment. Az üreg körül a tömeg megszorodott. Az égbolt citromsárga világítása mellett mintegy pár száz főre rúgó sokaság feketéllett a réten. Ingerült hangok hallatszóttak, mintha egész kis ütközet folyt volna az üreg környékén. Saját-ságos képzelődések suhantak át a lelkemen. Közelebb nyomulva, Stent hangját hallottam.

- Vissza! Vissza!

Egy gyerek futott felém.

- Mozog! - kiáltotta, mellettem elsietve. - Kifelé csavarodik! Nem nekem való szórakozás. Megyek haza. Megyek.

A tömeghez értem. Két-háromszáz ember lehetett ott, öklözve, taszigálva egymást. Tevékeny részt vett ebben a már említett néhány úrihölgy is.

- Beesett az üregbe! - kiáltott valaki.

- Vissza! - szóltak többen.

A tömeg engedett egy kissé, s utat törtem magamnak ökleimmel. Mindenki nagyon izgatott-nak látszott. Az üregből sajátos zümmögés hallatszótt.

- Ejnye! - szólt Ogilvy -, segítsen visszatartani a bolondokat. Még nem tudjuk, mi lehet ebben az ördögös valamiben!

Láttam, hogy egy fiatalember, valami wokingi kereskedősegéd, áll a henger mellett, és kifelé kapaszkodik az üregből, ahová a tolakodó tömeg belelökte.

A henger végét időközben tovább csavarták belülről. Körülbelül kétféle fényes csavar volt látható. Valaki megtaszított úgy, hogy kis híján ráestem a csavar tetejére. Megfordultam; ezalatt a csavar már a végére járt, és a henger fedele hangos rázkódással a kavicsos homokra esett. Oldalba löktem a mögöttem álló embert, s fejemet újra a henger felé fordítottam. Egy percig teljesen feketének látszott az egész kör alakú nyílás. A nyugvó nap éppen a szemembe tűzött.

Azt hiszem, mindenki azt várta, hogy most egy ember fog az üregből előbukkanni, aki, ha talán némileg különbözik is a földi emberektől, lényegében mégiscsak ember lesz. Én legalábbis ezt vártam. De odatekintve, az árnyékban csakhamar mozogni láttam valamit, szürkén, hullámosan s végül szemhez hasonló két fénylő korongot láttam. Majd a mozgó középpontból sétatolt vastagságú, szürke kis kígyóhoz hasonló valami pattant elő, felém kanyarodva a levegőben. Ezt egy második követte.

Hirtelen borzongás fogott el. Mögöttem egy asszony hangosan felsikoltott. Félig hátrafordultam, szemeimet még mindig a hengerre szögezve, amelyből újabb tapogatózó kígyócskák tűntek elő, s kezdtem az üreg széléről hátrafelé tolakodni. Láttam, amint körülöttem az emberek arcán a megdöbbenés borzalomra változott. Minden oldalról tagolatlan kiáltásokat hallottam. Hátrálni kezdett az egész tömeg. A kereskedősegéd még mindig kifelé iparkodott az üregből. Egyedül maradtam, s láttam, hogy az emberek az üreg túlsó oldalán futásnak erednek; köztük szaladt Stent is. Újra a hengerre pillantottam, s leküzdhetetlen rémület szállt belém. Kővé dermedve, bámulva álltam.

Vaskos, szürkés, gömbölyű tömeg - körülbelül akkora, mint egy medve - emelkedett ki lassan, kínosan a hengerből. Amint fölhangosodott, a ráhulló fényben úgy csillogott, mint a nedves bőr. Két nagy, sötét színű szem nézett rám merően. A gömbölyű tömegen volt valami arcnak mondható. A két szem alatt száj volt, amelynek ajak nélküli, remegő széléről nyál csüngött. A test fölemelkedett s görcsösen vonaglott. Egy, a testhez tartozó, hosszú tapogatószerv a henger szélébe kapaszkodott, egy másik a levegőben lebegett.

Aki sohasem látott eleven marslakót, alig tudja elképzelni, milyen borzasztó külsejük volt. A V-alakú furcsa száj, a hegyes felsőajak, a szemöldökbarázdák hiánya, az áll nélküli, ékszerű alsó ajak, a száj szüntelen rángatózása, a tapogatószervek gorgócsoportja, a tüdő szaggatott lélegzése az idegen légkörben, a Föld nagyobb gravitációs energiájának tulajdonítható nehézkes, kínos mozgás és mindenekfölött a két óriási szem rendkívüli átható ereje - valósággal undort ébresztett a szemlélőben. Nyirkos, barna bőrében volt valami gombaszerű; megfontolt, nehézkes mozdulataiban valami kimondhatatlanul rettenetes. Már az első találkozás, ez az első pillantás is undorral és félelemmel töltött el.

A szörnyeteg hirtelen eltűnt. A henger szélén keresztül, fejjel az üregbe bukott, tompa zuhanással, mintha nagy bőrcsomó hullt volna a mélybe. Különös, erős kiáltást hallottam, mire nyomban egy másik hasonló teremtmény tűnt fel a nyílás sötétségében.

Erre az a merevség, mely a félelem első percében elfogott, megszűnt. Megfordultam, s eszeveszett iramodással a mintegy száz yardnyira levő első facsoportig futottam. De csak féloldalt fordulva és bukdácsolva szaladtam, mert tekintetemet nem tudtam levenni ezekről a borzasztó teremtményekről.

Pár fiatal fenyőfa és rekettyebokor között megálltam, s lihegve vártam, mi fog történni. A mező a homokbányák körül tele volt emberekkel, akik úgy álltak ott, mint én: félig lenyűgözve a félelemtől, rábámulva ezekre a lényekre. S ekkor, megújuló borzalommal, valami gömbölyű, fekete tárgyat vettem észre, amint az üreg szélén fel s alá himbálódzott. Az üregbe pottyant kereskedősegéd feje volt s a forró alkonyatban kis feketeségnek látszott. Felhúzta a vállát, majd térdét, majd mintha visszacsúszott volna, újra csupán a feje volt látható. Egyszer csak eltűnt, és mintha gyöngye sikoly hatolt volna a fülembe. Első gondolatom az volt, hogy visszamegyek és segítek neki, de a félelem visszatartott.

Nem volt látható semmi sem. A mély üreg s a homok, amit a henger zuhanása halmozott fel, mindent elrejtett. Ha valaki Chobhamból vagy Wokingból jött volna most az országúton, ugyancsak elbámult volna, látva azt a szabálytalan körben, szanaszét álló száz vagy még több embert, árkokba, bokrokba, kapuk és sövények mögé bújva, alig egy-két szót szólva, s azt is röviden és izgatottan kiabálva, meredt szemekkel bámulva néhány homokbuckára. Az édes sörrel megrakott targonca ott feketéllett a forró levegőben, keresztben az úton. A homokbányákban egy csomó üres kocsik állt. Az otthagyt lovak ropogtatták az abrakot az orrukra akasztott zsákokban vagy kapálták a talajt.

V. A hőszugár

Az a benyomás, amelyet a marsbeliek tettek rám, felbukkanva a hengerből, amelyben bolygójukról a földre érkeztek, szinte elkábított, megbénítva cselekvőképességemet. Megálltam egy helyben a térdig érő hangafűben, odabámulva a homokbuckára, amely eltakarta őket előlem. Félelem és kíváncsiság viaskodott lelkemben.

Nem mertem az üreg felé közeledni; de az a vágy, hogy belepillantsak, valóságos szenvedéllyé növekedett bennem. Útnak indultam, nagy félkörben az üreg körül, hogy alkalmasabb helyet keressek magamnak, és szünet nélkül a homokbuckákra szegeztem tekintetemet, amelyek elrejtették előlem a jövevényeket. Egyszerre csak, mint valami polipkar, vékony, fekete ostorszík villant keresztül a szürkületen, rögtön majd visszahúzódott, és utána lassacskán vékony nyél bújott elő, melynek végén kör alakú korong forgott, ide-oda billenve. Ugyan mi történhetett az üregben?

A nézők legnagyobb része csoportokba gyűlt. Egy nagyobb tömeg Woking, egy kisebb csoport Chobham irányában verődött össze. Világos volt, hogy bennük is ugyanaz a lelki harc folyt, mint bennem. Néhányan közel álltak hozzám. Közeledtem valakihez, aki, mint ráismertem, a szomszédomban lakott. A nevét nem tudtam, de azért megszólítottam. Csakhogy az idő aligha volt alkalmas rendes beszélgetésre.

- Micsoda undok fajzat! - szólt a szomszédom. - Uram Isten, micsoda undok fajzat!

Ezt újra meg újra elismételte.

- Látta ön is azt az embert az üregben? - kérdeztem tőle, de erre nem válaszolt.

Egy ideig szótlanként, figyelve álltunk egymás mellett, s azt hiszem, némi megkönnyebbülést merítettünk egymás társaságából. Csakhamar egy kis dombra mentem föl, és mikor vagy egy yardnyi magasságból visszatekintettem szomszédomra, láttam, hogy Woking felé ballag.

Az alkony szürkületre halványult, mielőtt újabb esemény következett be. A távoli tömeg balra, Woking felé, mintha növekedett volna; halk moraj hangzott felém onnan. A kisebb csoport Chobham felé szétszóródott. Az üregből semmi nesz sem hallatszott.

Elsősorban ez a körülmény volt az, ami az embereket felbátorította. De azt hiszem, az újabb wokingiak érkezése is segített bizalmat önteni beléjük. Amint besötétedett, lassú, meg-meg-újuló mozgás kezdődött a homokbányákban, amely, úgy látszott, egyre erősödik, mivel a henger tájékáról semmi sem zavarta az esti csöndet. Felnyúló, fekete alakok hatoltak előre, kettesével, hármassával. Megálltak, figyeltek, majd újra továbbmentek. Eközben keskeny, szabálytalan, holdsarló alakú sorban helyezkedtek el, melynek vékonyodó szarvai mindjobban körülzárták az üreget. Én magam is megindultam arrafelé.

Néhány kocsis, egypár más emberrel, behajtott merészen a homokbányába. Hallottam a lódobogást s a kerekek nyikorgását. Egy fickó tolni kezdte az almás targoncát. Majd harminc yardnyira az üregtől, Horsell felől egy kis fekete csoportot vettem észre. Fehér zászlót lobogtattak.

A küldöttség volt. Tanácskozást tartottak valahol rögvest, és mivel a marsbeliek visszataszító külsejük mellett is nyilvánvalóan értelmes teremtmények voltak, azt határozták, hogy jelzésekkel közeledve feléjük, tudomásukra kell hozni, hogy mi is értelmes lények vagyunk.

Lobogtatva vitték a zászlót, először jobbra, majd balra. Oly távol álltam, hogy senkit sem tudtam felismerni; de később megtudtam, hogy Ogilvy, Stent és Henderson vezette a csoportot, megkísérelvén az érintkezést. A tömeg már csaknem teljes körben terjeszkedett szét, s a kis csoport ezen a körön belül haladt lassan előre. Diszkrét távolságban sötét, fekete alakok követték a csoportot.

Hirtelen fénysugár villant föl; az üregből fénylő, zöldes füst tört elő, egymás után három füstgomoly, a csendes levegőben egyenesen fölfelé emelkedve.

Ez a füst (vagy talán inkább azt mondhatnám, láng) annyira fényes volt, hogy a mélykék égbolt s a fekete fenyőfákkal borított barna mezőség Chertsey felé hirtelen elsötétült, s a füstgomolyok szétesztása után is egészen sötét maradt. Ugyanakkor gyönge sziszegés is hallatszott.

Az üreg túlsó oldalán a zászlóvivőket feltartóztatták útjukban ezek a jelenségek. A csoport kis, függőleges, fekete alakjai állva maradtak a fekete alapzaton. Mikor a zöld füst kilobbant, arcuk sápadt, zöld színt öltött; a füst eltűntével újra elhomályosodtak.

A sziszegés ekkor lassú morgásba, hosszú, hangos dübörgésbe ment át. Az üregből lassacskán egy púpos alakzat emelkedett ki. Úgy tűnt, hogy valami kísérteties fénysugár röppent ki belőle.

Nyomban ezután valóságos lángnyelvek lobbantak ki a kis csoportból, s ragyogó fény szökkent egyik emberről a másikra. Mintha valami láthatatlan gázfolyamba kerültek volna, amely egyszerre fehér lángra lobbant. Mintha valamennyien hirtelen, egy pillanat alatt tűzzé váltak volna.

Majd saját pusztulásuk világánál láttam, amint tántorogni kezdenek, s a földre hullanak; távolabb álló kísérőik pedig futásnak erednek.

Elképedve álltam, nem is sejtve azt, hogy ebben a távoli kis csoportban a halál szökkent egyik emberről a másikra. Csak azt éreztem, hogy valami rendkívüli dolog történik. Egy alig hallható, vakító lobbanásra egy csomó ember hosszában a földre vágódott s ott maradt elterülve, és amint a láthatatlan hőnyíl továbbhaladt, a fenyőfák tűzbe borultak, s valamennyi száraz rekettyebokor ropogva lángtömeggé vált. És a távolban Knaphill felé hirtelen kigyulladt minden fa, sövény és faépítmény.

Ez a lángoló halál, ez a láthatatlan, elkerülhetetlen hőkard körös-körül lekaszált mindent gyorsan, egyfolytában. A lángba boruló bokrokról láttam, hogy felém közeledik, de a rémület szinte megbénított. Hallottam a tűz ropogását a homokbányában. Egy ló rémülten fölnyerített, de rögtön el is csendesedett. Mintha valami láthatatlan, de szörnyű tüzes ujj húzódott volna keresztül a hangafüvön köztem és a marsbeliek között, s a homokbányán túl egy görbe vonal hosszában az egész fekete talaj füstölgött és ropogott. Messze bal felől, ott, ahol a wokingi állomástól indult az út a mezőségre, valami nagy robajjal lezuhant. Nyomban rá megszűnt a sziszegés és a dübörgés, és a fekete púpos tárgy lassan visszasüllyedt az üregbe.

Mindez oly hirtelen történt, hogy mozdulatlanul, elképedve álltam, belevakulva a lobogó fénybe. Ha ez a halál teljes kört járt volna be, feltétlenül megölt volna engem is első meglepetésemben. De elmúlt, engem megkímélve, s egyszerre sötét, barátságtalan éjszaka vett körül.

A hullámos mezőség, kivéve a szürke, fakó országutakat, a beálló éjszaka sötétkéék égboltja alatt csaknem koromfeketének látszott. Sötét volt, s az emberek is hirtelen eltűntek róla. Fejem fölött kigyulladtak a csillagok, s nyugatra még mindig sápadt, csaknem zöldeskék színben ragyogott az égbolt. A fenyőfák csúcsai s a horselli háztetők éles feketeséggel váltak ki az esthajnali fényből. A marsbeliek eszközeikkel együtt láthatatlanok voltak, kivéve azt a kis árbocot, melyen szüntelenül forgott, ide-oda inogva, a tükörszerű korong. Itt-ott még füstölgött s fel-fellobbant egy-egy bokor és magában álló fa, s a wokingi állomás felé fekvő házakból egy-egy lángcsomó sziporkázott fel a csendes esti levegőbe.

A szörnyű ijedelmén kívül ennyi volt az egész változás. A kis csoportnyi fekete folt a fehér zászlóval együtt kisöprődött az eleven életből, s az est csendjét látszólag alig zavarta meg valami.

Az jutott eszembe, hogy segítség és védelem nélkül egyedül vagyok itt a fekete mezőségen. Egyszerre, mintha kívülről zuhant volna nyakamba, hatalmába ejtett a félelem.

Erőt véve magamon, megfordultam s bukácsolva futottam keresztül a mezőn.

A félelem, amely elfogott, nem okoskodásból eredt. Oktalan, vak rémületet keltettek bennem nemcsak a marsbeliek, hanem a sötétség s a mély csend is körülöttem. Oly rendkívüli hatást gyakorolt rám és annyira megfosztott bátorságomtól ez a pánik, hogy futás közben csendesen sírtam, mint valami gyerek. Csak rohantam, s nem volt többé bátorságom visszatekinteni.

Emlékszem, folyton az a különös meggyőződés forgott a fejemben, hogy most, mikor már már biztonságban voltam, az a titokzatos halál - amely oly gyors, mint a fény - utánam ugrik a henger körüli üregből s a földre sűjt.

VI.

A hősugár a chobhami országúton

Valóságos csoda még most is, mi módon tudnak a marsbeliek oly gyorsan és oly nesztelenül gyilkolni. Vannak, akik azt gondolják, hogy valami úton-módon olyan térben, amely egyáltalán nem hővezető, intenzív meleget képesek előállítani. Ezt a meleget párhuzamos sugarakban vetítik bármely tetszésük szerinti tárgy felé, csiszolt, parabola alakú tükör segítségével. E tükör szerkezetét nem ismerjük. A mi világító tornyaink tükrei csak fénysugarat tudnak vetíteni. De nem volt senki sem, aki ezeket a részleteket igazolni tudta volna. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy a dolog lényege valami hősugár. Láthatatlan hő, látható fény helyett. Minden gyúlékony anyagot az első érintésre lánggra lobbant, az ólom folyni kezd, mint a víz, a vas meglágyul, az üveg ropogva megolvad, és a víz, ha hozzáér, rögtön gőzzé változik.

Az éjszakában mintegy negyven ember feküdt a csillagok fénye mellett az üreg körül, megszenesedve s a fölismerhetetlenségig eltorzulva; a mező Horselltől Maybury-ig egész éjjel lángokban ragyogott, elhagyatva.

A mészárlás híre valószínűleg egy időben jutott el Chobhamba, Wokingba és Ottershawba. Wokingban az üzleteket csukogatták, mikor a tragédia történt, és sok ember - kereskedők és mások, akiket vonzottak a hallott események - sétált keresztül a horselli hídon s a mezőségre vezető országúton a sövények között. A fiatalság, pihenve a napi munka után, ürügyül használta ezt az újdonságot - de ezt tette volna bármi más szenzációval is -, és vígan sétált párosával, szokás szerint incselkedve, játszadozva. Az esti szürkületben csevegők hosszú sora lepte el az egész országutat...

Wokingban természetesen ekkor még csak kevesen tudtak arról, hogy a henger megnyílt, bár Henderson kerékpáros hírnököt küldött a postahivatalba, külön távirattal egyik újság számára.

A kettesével, hármassával sétálók a szabadban izgatottan beszélgető kis csoportokkal találkoztak. Mindenki a homokbánya fölött forgó tükörré bámult kíváncsian, s bizonyos, hogy az újonnan érkezőket is csakhamar hatalmába kerítette az izgatottság.

Fél nyolc tájban, mikor a küldöttség elpusztult, több mint háromszáz ember nyüzsgött ezen a helyen azokon kívül, akik az országútról letérve közeledtek a marsbeliek felé. Három rendőr is volt ott; az egyik lovon ült, s minden tőlük telhetőt megtettek, Stent utasítása szerint, hogy az embereket visszatartsák s elijesszék attól, hogy a hengerhez közeledjenek. Némelyek kiabáltak is azok közül az ingerlékeny üresfejúek közül, akiknek minden csoportosulás lármára és durvaságra szolgáltat alkalmat.

Stent és Ogilvy, gondolva minden eshetőségre, Horsellből nyomban, amint a marsbeliek felbukkantak, egy század katonaságért sürgönyözött a kaszárnnyába, hogy ezeket a furcsa teremtményeket minden erőszakosságtól megoltalmazza. Azután visszatértek, hogy azt a boldogtalan véget ért küldöttséget vezessék. Pusztulásuk részleteit, a három zöld füstgomolyt, a mély morgást és a lánglobbanásokat, a tömeg éppúgy írta le, mint én.

De ez a tömeg sokkal nehezebben menekült meg nálam. Pusztán az a véletlen mentette meg őket, hogy egy hangafüvel benőtt magaslat felfogta a hősugár alsó részét. Ha a parabola-alakú tükör néhány yarddal nagyobb magasságban forog, nem maradt volna életben senki közülük. Látták a lobbanásokat és a hanyatt vágódó embereket, s mintha valami láthatatlan kéz gyújtotta volna fel sorra a bokrokat, feléjük rohanva a szürkületben. És aztán az üreg dübörgéséből kihangzó süvöltéssel éppen fejük fölött surrant át a hősugár, felgyújtva az országutat szegélyező bükkfák lombjait, széthasogatva a cserepeket, bezúzva az ablakokat, lángba borítva az ablakrámákat s darabokra roncsolva a sarokhoz legközelebb fekvő ház homlokzatának egy részét.

Amint a fák hirtelen kigyulladtak, a megrémült tömeg pár pillanatig tétovázva állt a ropogó-sziszegő lángok között.

Égő gallyak s lángcsomókhoz hasonló levelek potyogtak sziporkázva a földre. Sok kalap és ruha is tüzet fogott. Rémes ordítás hangzott a mezőről.

Sikoltozás, jajveszékelés támadt. Hirtelen egy lovas rendőr vágatott keresztül a zűrzavaron, kezét feje fölé kulcsolva és kiabálva.

- Jönnek! Jönnek! - sikoltott egy asszony. Egyszerre mindenki megfordult, és szorítva a hátul állókat, utat igyekezett törni Woking felé. Oly vak menekülésbe kezdtek, mint valami megriasztott juhnyáj. Ahol az országút a magas töltések között szűk és sötét, a tömeg összegabalyodott, s kétségbeesett küzdelem támadt. Nem is menekült meg mindenki; legalább három embert, két asszonyt és egy kisgyereket összetapostak s ott hagytak haldokolva, holtra rémülve a sötétségben.

VII. Hogyan értem haza?

A magam meneküléséből csak arra emlékszem, hogy egy sereg fába beleütköztem, s kínosan bukdácsoltam keresztül a hangafüvön. Minden növelte bennem a láthatatlan rémületet, úgy éreztem, hogy a marsbeliek könyörtelen hőkardja a fejem fölött függve, láthatatlanul ide-oda lebeg, mielőtt lecsap s életemet kioltja... Horsell és a mellékutak között jutottam ki az országútra, s ezen rohantam tovább a mellékutakig.

Végül nem bírtam már tovább szaladni; az izgatottság s a heves futás annyira kimerített, hogy támolyogva összeestem az út szélén, a gázgyár csatornahídjának közelében. Elestem s fekve maradtam.

Jó ideig kellett ott hevernem.

Végre felültem, teljesen összezavarodva. Egy pillanatig nem tudtam világosan megérteni, hogy kerültem oda. A rémület levált rólam, mint valami ruhadarab. Kalapomat elveszítettem, s gallérom leszakadt inggombomról. Néhány pillanattal előbb csak három dolgot éreztem tisztán: az éjszakának, a térnek és a természetnek mérhetetlenségét, saját gyöngeségemet és szorongatásomat s a közeledő halált. Most, mintha valami nagy változáson estem volna keresztül, hirtelen más szemmel láttam mindent. A két lelkiállapot minden átmenet nélkül követte egymást. Egyszerre csak újra visszanyertem mindennapi énemet; újra tisztességes, rendes polgárember voltam. A mező néma csendjét, az izgalmas menekülést, a feltörő lángokat mintha mind csak álmodtam volna. Azt kérdeztem magamtól, valóban megtörtént-e mindez? Nem tudtam elhinni.

Felugrottam s ingadozó léptekkel fölfelé ballagtam a híd meredek hajlásán. Tisztára odavoltam a csodálkozástól. Izmaim és idegeim elernyedtek. Csak támolyogtam, mintha ittas lettem volna. A hídv közepén egy fej, majd egy kosarat cipelő munkás alakja tűnt fel. Oldala mellett kisgyermek szaladt. Mellém érve, jó éjt kívántak. Először meg akartam szólítani őket, de aztán mégsem tettem. Dörmögtem valamit a köszöntésre és folytattam utamat a hídon.

A Maybury-hídon fehér, világító füstgomolyokat eregetve, vonat robogott keresztül dél felé. A kivilágított ablak sor hosszú hernyóhoz hasonlított. Dübörögve, kattogva rohant, míg el nem tűnt. A villaszerű házakról Napkeleti Terasznak nevezett csinos utcácska egyik kapualjában egy csoport ember beszélgetett. Olyan eleven, oly barátságos volt minden. És mögöttem! Csupa örület, csupa fantasztikus dolog! - Lehetetlenség - mondogattam magamban.

Talán valami rendkívüli lelkiállapot rabja lettem. Nem tudom, ugyanazt tapasztaltam-e, amit a többiek. Egy-egy pillanatra valami sajátságos érzés nyomta lelkemet, mintha elszakadtam volna önmagamtól és a körülöttem levő világtól; mintha valahonnan kívülről, megfoghatatlan távolságból, a térből és az időből kiemelkedve, szemlélném e világnak minden tragikus nyomorúságát. Ez az érzés egész éjszaka ólomsúllyal nehezedett rám. Mintha álmom folytatódott volna.

De ez a zavar abból az ellentétből eredt, amely e derült világ és az ettől alig kétmérföldnyi távolban ide-oda röppenő gyors halál között tátongott. A gázgyárból kihallatszott a munka zaja, s a lámpák világítottak. A beszélgető csoporthoz érve, megálltam.

- Mi hír a mezőségről? - kérdeztem.

Két férfi és egy asszony állt a kapuban.

- Mi baj? - szólt az egyik férfi felém fordulva.

- Mi hír a mezőségről? - szoltam újra.

- Hát nem *onnan jön*? - kérdezték a férfiak.

- Úgy látszik, az egész világ beleháborodott már a mezőségbe! - szolt közbe a kapu alatt álló asszony. - Ugyan mi lehet ott?

- Nem hallottak a marsbeli emberekről? - kérdeztem. - A marsbeli teremtményekről?

- Nagyon is sokat hallottunk már! - szolt újra az asszony. - Nem kérünk belőlük! - s mind a hárman nevetni kezdtek.

Éreztem, hogy meg kell bolondulnom. Dühösködtem magamban. Beszéltem nekik, de láttam, hogy hiába. Nem tudom megértetni velük, amit láttam. Szaggatott mondataimra nevetéssel válaszoltak.

- Többet is fognak még hallani róluk! - szoltam végül, s tovább folytattam utamat hazafelé.

Annyira zavarodott lettem, hogy feleségem, aki a kapuban várt, megrémült tőlem. Bementem az ebédlőbe, leültem, ittam egy kis bort, és amint valahogyan összeszedtem magam, elmondtam neki, amit láttam. A hideg ebéd már az asztalon volt, de míg beszéltem, egyikünk sem nyúlt hozzá.

- De nem szabad elfelejtenünk valamit! - szoltam, hogy rémüldöző feleségemet megnyugtassam. - Sohasem láttam még náluk nehezkesebben mozgó teremtményeket. Az üregben vannak, s azokat, akik a közelükbe mennek, megölhetik; de az üregből nem tudnak kiszabadulni... De milyen borzasztóak!

- Ugyan ne mondd, drágám! - szolt feleségem, homlokát összeráncolva és kezét kezemre téve.

- Szegény Ogilvy! - sóhajtottam. - Gondolatnak is iszonyú, hogy ott fekszik holtan!

Feleségem legalább elhitte azt, amit beszéltem. Mikor láttam, hogy arca halotthalvány, hirtelen elhallgattam.

- Idejöhetnek! - mondogatta újra meg újra.

Belekényszerítettem egy pohár bort, s aztán megpróbáltam bátorítani.

- Alig tudnak mozogni! - szoltam.

Elkezdtem vigasztalni őt is meg magamat is, ismételve mindazt amit Ogilvytól hallottam, aki kifejtette nekem, mennyire lehetetlen, hogy a marsbeliek ide telepedjenek a Földre. Főleg a gravitációs nehézséget hangsúlyoztam. A Föld felszínén háromszor akkora a gravitáció, mint a Marson, úgyhogy a marsbeli ember, ha izomereje ugyanaz maradna is, itt a Földön háromszor súlyosabb lenne. Saját teste úgy lenyomná, mint valami ólomköpönyeg. Ez volt a közvélemény is. Például a *Times* és a *Daily Telegraph* is ugyanezt hangsúlyozta másnap reggel. Egyikük sem vett észre, éppen úgy, mint én, két nyilvánvalóan módosító körülményt.

A Föld légkörében sokkal több oxigén és sokkal kevesebb argon van, mint a Marséban. Ennek a nagy mennyiségű oxigénnek a frissítő hatása minden bizonnal jórészt ellensúlyozta a marsbeliek megnövekedett testi súlyát. És másodszor: elkerülte mindannyiunk figyelmét az a körülmény, hogy a marsbeliek mechanikai tudása oly fejlett, hogy szükség esetén izomerőkifejtéssel is tudnak magukon segíteni.

De ekkor még nem vettem tekintetbe e szempontokat, úgyhogy hiába okoskodtam azon, mi lesz a támadókkal. Az étel és a bor, bizalmas otthonom és az a kényszerűség, hogy feleségemet meg kellett nyugtatnom, fokról fokra növelte bátorságomat és biztonságérzetemet.

- Bolondok voltak! - szoltam, fölemelve borospoharamat. - Veszedelmesek, mert a rémület, úgy látszik, eszüket vette. Talán azt remélték, hogy itt nincsenek élőlények, vagy ha vannak is, bizonyára értelem nélküliek. A végső esetben egy bomba valamennyiüket megöli az üregben.

Az izgalmas események hatása alatt érzékeim kétségkívül betegesen érzékenyek lettek. Most is rendkívüli élelvenséggel emlékszem még erre az ebédre. Drága feleségem édes arca, amint a vörös lámpafényben aggodalommal telve tekint rám, a fehér abrosz az ezüst evőeszközökkel és az üvegekkel - abban az időben még a bölcészek is megengedhettek maguknak egy kis fényűzést -, bíborpiros borral telt poharam fényképszerűen éles tisztasággal áll előttem most is. Ott üldögéltem az asztal mellett, cigarettára gyújtva, ebéd után; sajnálkoztam Ogilvy elhamarkodottságán, s bosszankodtam a rövidlátó ijedtségen, amelyet a marsbeliek okoztak.

Nagyon hasonlíthattam valami tiszteletreméltó mauritiusi dodomadárhoz. Ez is úrnak érezte magát a fészében, s a vadhúsrá éhes, kegyetlen hajócsapat megérkezéséről beszélgetve bizonyára így szolt feleségéhez:

- Agyonvagdaljuk őket holnap a csőrünkkel, kedvesem!

Nem tudtam még, hogy nagyon sok rendkívül borzalmas nap elteltéig ez volt az utolsó civilizált ebédem.

VIII. Péntek éjjel

Mindazon rendkívüli, csodálatos dolgok között, amik ezen a pénteken történtek, legkülönösebb volt előttem az a látvány, hogyan olvadtak egybe a mi társadalmi szervezetünk minden-napi szokásai azoknak az eseményeknek a kezdetével, amelyek a társadalmi rend teljes felfordulásához vezettek. Ha valaki péntek éjjel öt mérföld sugarú kört írt volna le a wokingi homokbányák körül, alig hiszem, hogy e körön kívül csak egy oly emberi lényt is talált volna - eltekintve a mezőn halva fekvő Stent, a három szegény kerékpáros és a többi londoni halott rokonaitól -, akinek hangulatára vagy szokásaira a jövevények a legcsekélyebb mértékben is zavarólag hatottak volna. Természetesen sokan voltak, akik hallottak a hengeréről s beszélgettek is róla a pihenés perceiben; de az bizonyos, hogy a henger távolról sem okozott akkora szenzációt, mint egy Németországhoz intézett ultimátum okozott volna.

Szegény Henderson táviratát a lövedék fedelének fokozatos lecsavarásáról Londonban aznap este kacsának tartották, s az esti lap, miután Hendersontól, akit megöltek, hiába kérte táviratilag az első hír megerősítését, elhatározta, hogy nem jelentet meg különkiadást.

Sőt az emberek nagy többsége még az öt mérföldnyi körön belül is teljesen érzéketlen maradt. Leírtam már annak a két férfinak s az asszonynak a viselkedését, akikkel beszédbe elegyedtem. Az emberek az egész területben ebédeltek és vacsoráztak; a munkások kertjeikben dolgozgattak a napi fáradtság után; a gyermekeket ágyba fektették, a fiatalság szerelmeskedve sétált az utcákon, a diákok a könyveket bújták.

Lehet, hogy a falvakban összedugták a fejüket az emberek, a kocsákban az új tárgyról folyt a vita, s itt-ott egy hírhozó, vagy éppen az esemény egy-egy szemtanúja izgalmat, lármát, futkosást okozott; de az emberiség túlnyomó része éppoly nyugodtan végezte a mindennapi munkát, az evést, az ivást, az alvást, mint máskor, beláthatatlan évek óta, mintha a Mars bolygónak híre-hamva sem volna e térben. Sőt még a wokingi állomáson, Horsellben és Chobhamban is így volt.

A wokingi állomáson még késő éjszaka is vonatok éreztek, indultak, vagy tolódtak a melléksínekre, utasok szálltak ki és várakoztak; egyszóval, minden a rendes kerékvágásban maradt. Egy gyerek kijött a városból, s kijátszva Smith monopóliumát, újságot árult, tele a délutáni hírekkel. A poggyászkocsik lármája, a gépek éles füttye összevegyült kiáltásaival: „Emberek a Marsról!” Kilenc óra körül izgatott emberek érkeztek az állomásra friss hírekkel, de néhány berúgott ember nagyobb zavart okozott volna. A London felé robogó emberek, kitekintve a kocsik ablakából a sötétségbe, Horsell irányában fel-fellobbanó, elenyésző szikrákat, vörös fénnyel vettek észre; közelebb érve, magasba gomolygó füstszalagot is láttak, de alig gondoltak komolyabb dologra, mint valami pusztai tűzre. Csupán a mezőség szélei körül támadt egy kis zavar. Öt-hat villa leégett Woking határában. A három szomszéd falunak a mezőre nyíló végén minden házban világosság volt, s az emberek hajnalig virrasztottak.

A chobhami és a horselli hídon egész éjjel kíváncsi tömeg nyüzsgött nyugtalankodva. Az emberek jöttek-mentek, de a két híd mindig tömve maradt. Néhány merész egyén - amint később kiderült - a sötétben a marsbeliek közelébe nyomult; de ezek többé nem tértek vissza, mert esetenként a mezőséget, mint valami hadihajó fényszórójának világa, fénysugár söpörte végig, melyet nyomon követett a hőszugár. A tágas mezőn, amely egyébként néma volt és elhagyatott, a megszenesedett holttestek egész éjjel és másnap egész nap ott heverték. Sokan azt mondták, hogy az üregből kalapácsütések zaja hangzott ki.

Így telt el a péntek éjszaka. Középuhá ott volt a henger, belefűródva, mint valami mérgezett nyíl, megöregedett földünk kérégebe. De a mérge még nemigen működött. A henger körül a néma, helyenként füstölő mező; ezen elszórva egypár sötét, homályosan látható, eltorzulva heverő alak. Itt-ott egy-egy égő bokor vagy fa. Ennyi volt az egész. A mezőség szélén volt némi izgalom, de a mérge által okozott gyulladás egyelőre nem terjedt még tovább. A nagyvilágban úgy folyt tovább az élet, mint beláthatatlan évek óta. A harci láz, amely csakhamar megakasztotta a vérkeringést, megbénította az idegeket és összeroncsolta az agyat, most még csak lappangott.

A marsbeliek egész éjszaka kopácsoltak és dörömböltek, álmatlanul, fáradhatatlanul készítve gépeiket. Időnként újra meg újra zöldesfehér füstgomolyok szálltak fel az üregből a csillagos égbolt felé.

Tizenegy óra tájban egy század katonaság vonult át Horsellon, s kordont formálva, a mezőség szélén helyezkedett el. Később egy másik század Chobhamon vonult keresztül, s a mező északi oldalán állt sorfalat. Az Inkermann-kaszárnya több tisztje ott járt a területen már napközben. Egyikük, Eden őrnagy, mint jelentették, elveszett. Az ezredes maga is kiment a chobhami hídra éjfél tájban, és szorgalmasan kérdezősködött az ott álldogáló tömegben. A katonaság vezetői bizonyára érezték a helyzet komolyságát. A reggeli lapok azt újságolták, hogy éjfél felé Aldershotból egy század huszár, két Maxim-ágyú s a Cardigan-ezredből mintegy 400 ember indult a helyszínre.

Éjfél után néhány másodperccel a chertseyi és wokingi úton nyüzsgő tömeg egy csillagot látott az égből lehullani északnyugat felé a fenyőerdőbe. Zöldes fénnel csapott le, nyári villámláshoz hasonló lobbanást okozva... A második henger volt.

IX. Kezdődik a harc

Szombat a bizonytalanság napja volt. A nyomasztó forróságba belebágyadtunk. A barométer, mint hallottam, gyors ingadozást mutatott. Én nemigen tudtam aludni, de a feleségem jól aludt. Korán fölkeltem. Reggeli előtt kimentem a kertbe és hallgatóztam. De hiába. A mező felől csak egy pacsirta hangja hallatszott.

A tejesember jött, mint rendesen. Hallottam kocsijának zörgését, s körülmentem az oldal-kapuhoz, hogy megkérdezzem tőle a legújabb híreket. Elmondta, hogy a marsbelieket az éj folyamán katonaság zárta körül, s hogy ágyúkat is várnak. Amíg beszélt, barátságos, bátorító hang ütötte meg fületem: hallottam, amint Woking felé robog a vonat.

- Nem fogják megölni őket - szólt a tejes -, ha elkerülhetik.

Szomszédom a kertjében foglalatostkodott; egy darabig elbeszélgettem vele, s azután beballagtam reggelizni. A reggel fölöttébb rendesen telt el. Szomszédomnak az volt a véleménye, hogy a csapatok a nap folyamán vagy elfogják, vagy elpusztítják a marsbelieket.

- Kár, hogy olyan megközelíthetetlenül viselkednek - mondta. - Nagyon érdekes volna megtudni, hogyan élnek egy másik bolygón; tanulhatnánk egyet-mást.

A kerítéshez érve megkínált egy marék számócéval. Szenvedélyes, de bőkezű kertész volt. Egyidejűleg elmondta, hogy a byfleeti golfpálya körül a fenyőerdő lángban áll.

- Azt mondják - mesélte -, hogy ott zuhant le a párja annak az átkozott valaminek, a második. De egy is elég belőle, annyi bizonyos. A biztosítótársaságoknak szép pénzébe fog kerülni, míg újra rend lesz.

Mialatt így beszélt, jóízűen nevetett.

- Az erdő még mindig ég - folytatta s figyelmeztetett a felszálló füstfelhőkre. - A föld napokon át égetni fogja a talpukat, mert a talaj tőzeges, és vastag levélréteg borítja.

Ezután elkomolyodva, „szegény Ogilvy”-ről kezdett beszélni.

Reggeli után ahelyett, hogy munkámat folytattam volna, elhatároztam, hogy kiballagok a mezőre. A vasúti híd alatt egy csapat katonára akadtam. Árkászok voltak, azt hiszem. Keskeny, kerek sipkájuk volt; kigombolt piros zubbonyuk alól kilátszott kék ingük. Sötét bugyogóban s rövid bakancsban voltak. Tudatták velem, hogy senkinek sem szabad átmenni a csatornán.

A híd felé tekintve láttam, hogy az országúton egy Cardigan-ezredbeli katona áll őrt. Egy darabig beszélgettem a katonákkal; elmondtam nekik, hogy előtte való este láttam a marsbelieket. Közülük senki sem látta még őket; alig volt fogalmuk róluk, úgyhogy elhalmoztak kérdéseikkel. Nem tudták, ki rendelte el a csapatok mozgósítását, s az volt a véleményük, hogy a főparancsnokságon nagy vita keletkezett. A közönséges árkász sokkal képzetesebb a közkatonánál, s az én embereim meglehetősen éleselméjűséggel vitatták meg az esetleges összeütközés eshetőségeit. Lefestettem nekik a hősugarat, és ők rögtön vitatkozni kezdtek maguk között.

- Amondó vagyok, hogy álcázva a közelükbe kell csúszni s azután rajtuk ütni - szólt az egyik.

- Ugyan eredj! - szólt erre a másik. - Mi mögé bújnál, hogy meg ne gyulladj? Csak könnyebben megsülne az ember! A legegyszerűbb volna olyan közel menni hozzájuk, amennyire a terep megengedi, s aztán futóárkot húzni.

- Ördög vigyen az árkaiddal! Mindig csak árkokat akarsz; kár, hogy nem tengeri nyúlnek születél, Snippy.

- Aztán van nekik nyakuk is? - kérdezte hirtelen egy harmadik, egy gondolatokba mélyedt, kis fekete ember, pipáját szopogatva.

Újra leírtam a marsbelieket.

- Polipok - szólt erre -, csak azok lehetnek. Nem emberre, hanem halra vadászunk most!

- Nem is gyilkosság leütni ilyen fenevadakat! - szólt az első katona.

- De miért is nem bombázzuk agyon az átkozottakat, hogy egyszerre végük legyen? - mondta a kis, fekete ember.

- Ki tudja, mi mindent terveznek!

- Hát hol a bomba? - szólt az előbbi. - Nincs is rá idő! Roham kell ide, én csak annyit mondok, minél előbb!

Így vitatkoztak tovább.

De nem akarom az olvasót fárasztani e hosszú reggel és a még hosszabb délután leírásával. Sehogy sem sikerült végigpillantanom a mezőségen, mert még a horselli és a chobhami templomtornyokat is katonaság tartotta megszállva. Megszólítottam pár katonát, de ezek nem tudtak semmit, a tisztek el voltak foglalva és titkolóztak. Az emberek a városban újra biztonságban érezték magukat a katonaság védelme alatt. Marshalltól, a tőzsdéstől hallottam, hogy a fia is a mezőn fekszik a halottak között. A katonaság felszólítására Horsell környékén elzártak mindent, s az emberek eltávoztak a házaikból.

Két óra felé hazamentem ebédre. Nagyon ki voltam fáradva, mert mint már említettem, nyomasztó forróság volt. Hogy felfrissüljek, délután hideg vízben megfürödtem. Fél négy tájban újra az állomásra mentem esti lapot venni, mert a reggeli lapokban nem volt más, mint Stent, Henderson, Ogilvy és a többiek pusztulásának felületes leírása. A lapban alig találtam olyasmit, amit nem tudtam. A marsbeliekből egy hüvelyknyit sem lehetett látni. Úgy látszik, nagyon el voltak foglalva; a kopácsolás folytonosan tartott, s az üregből szünet nélkül gomolygott a füst. Bizonyára ütközetre készülődtek. „Újra megkísérelték jelekkel az érintkezést, de eredménytelenül” - írták a lapok egyhangúlag. Mint egy árkásztól hallottam, valaki egy árokból hosszú póznára tűzött lobogót lengetett. A marsbeliek annyit törődhetek az effélével, mint mi a tehénbögéssel.

Megvallom, hogy ez a fegyverkezés, ez a készülődés nagyon felizgatott. Képzeletem harciasra változott, s furcsábbnál furcsább módon verte le a támadókat. Főlelevenedtek diákkorom hősies harci álmai. A küzdelem nagyon egyenlőtlennek tetszett. Ellenségeink fölöttébb gyámoltalanoknak tűntek fel üregükben.

Három óra tájban ágyúzni kezdtek Chertsey vagy Addlestone felől. Megtudtam, hogy a füstölő fenyőerdőt bombázták, ahol a második henger lezuhant, azt remélve, hogy szétzúzzák, mielőtt megnyílik. Öt óra volt már, mikor egy tábori ágyú, amelyet az első henger ellen küldtek, Chobhamba érkezett.

Este hat óra körül, mikor éppen teánál ültem feleségemmel a lugasban, élénken tárgyalva a küszöbön álló csatát, tompa roppanást s rögtön rá tüzelést hallottam a mezőségről. Rá nyomban olyan erős sístergő reccsenés hallatszott közvetlen közelünkben, hogy a föld megreszketett belé. Kiugorva a pázsitra, láttam, hogy az *Oriental Colleet* környező fák koronája füstös, vörhenyes lángba borul, s oldalt a kis templom tornya romba dől. A mecset oromzata

eltűnt, s a kollégium teteje olyan volt, mintha száztonnás ágyúból bombáztak volna. Egyik kéményünk megreccsent, mintha lövés érte volna, lezuhant, egy része végiggurult a cserepes tetőn, s a virágágy dolgozószobám ablaka alatt tele lett vörös törmelékkel.

Feleségem és én elképedve álltunk. Hirtelen felvillant agyamban, hogy most a Maybury-domb teteje a marsbeliek hősugarának vonalába esik, mert a kollégium már nincs előtte.

Megragadtam feleségem karját, és minden teketória nélkül kiszaladtam vele az országútra. Aztán kihoztam a cselédet, odaszólva neki, hogy magam megyek föl az emeletre a ládájáért, amelyért kiabált.

- Lehetetlen itt maradnunk! - mondtam.

Eközben a mezőn a tüzelés egy percre újra megkezdődött.

- De hová menjünk? - kérdezte feleségem rémülözve.

Megdöbbenve gondolkoztam. Majd eszembe jutottak leatherheadi rokonaink.

- Leatherheadbe! - feleltem, túlharsogva a lármát.

Feleségem félrefordulva lenézett a dombról. Az emberek ijedten szaladtak ki házaikból.

- Hogy jutunk Leatherheadbe? - kérdezte.

A domb alján egy szakasz huszár nyargalt keresztül a vasúti híd alatt. Három közülük bevágatott az *Oriental College* nyitott kapuján, másik kettő leszállt s házról házra futkosott. A nap vérvörös fénnel sütött keresztül a fák koronájából felszálló füstön, s barátságtalan, komor fényt vetett mindenre.

- Itt állj meg - szóltam -, itt jó helyen vagy!

És hirtelen elrohantam a „Tarka kutya” felé, mert tudtam, hogy a kocsmárosnak van lova és egy kétkerekű kocsija. Szaladtam, mert tisztában voltam vele, hogy egy perc múlva a dombnak ezen az oldalán mindenki költözködni akar majd. A kocsmáros a söntésben állt, s fogalma sem volt arról, mi történik a háza mögött. Valaki, háttal felém fordulva, beszélt vele.

- Egy aranyat kérek - szólt a kocsmáros. - Aztán meg kocsisom sincs!

- Két aranyat adok! - szóltam az idegen vállán keresztül.

- Miért ad két aranyat?

- És éjfélre visszahozom! - folytattam.

- Uram Isten! - szólt a kocsmáros. - Mi lelte? A disznómra alkuszom! Két aranyat ad, s vissza is hozza? Mi történt?

Sebtiben elmagyaráztam, hogy távoznom kell, s így megkaptam a kocsit. Az eszembe sem jutott, hogy a kocsmárosnak is távoznia kellett. Csak arra volt gondom, hogy rögtön hozzájussak a kocsihoz. Kihajtottam, le az országúton, s a kocsit feleségem és a szolgáló őrizetére bízva, beszaladtam a házba és egyet-mást, ami értékes volt, egyebek közt az ezüstműt is, összekapkodtam. A ház alatt a domboldalon égtek már a bükkfák és a kerítés az országút felé vörös lángokban lobogott. Eközben az egyik gyalogos huszár házról házra szaladt s felszólította az embereket a távozásra. Éppen előttem rohant el, mikor abroszba burkolt kincseimet cipelve, kiléptem a kapuból. Utánakiáltottam:

- Mi újság?

Visszafordult, rám bámult, olyasvalamit kiáltott, hogy „kifelé másznak valami fedőféle alatt”, s továbbrohant a dombtetőn levő ház kapuja felé. Hirtelen fekete füstroham lepte el az országutat, eltakarva őt szemeim elől. Szomszédom ajtajához rohantam, hogy meggyőződjem, igaz-e, hogy a felesége is vele ment Londonba. A ház csakugyan be volt zárva. Újra a házamba mentem, mint ígértem, a szolgáló ládjáért. Kicipeltem, odaerősítettem melléje a kocsi hátulján, s megkapva a gyeplőt, felugrottam feleségem mellé a bakra. A következő pillanatban kijutottunk a füstből és a lármából, lefelé ügetve a Maybury-domb túlsó oldalán, Ó-Woking irányában.

Nyugalmas, napos táj terült el előttünk. Távolabb az országutat jobbról-balról búzaföld szegélyezte. Maybury nagy vendéglője előtt ide-oda himbálódzott a cégér. Az orvos kocsija előttünk haladt. A domb alján hátrafordultam, hogy még egyszer végignézzek azon a vidéken, ahonnan távoztam. Vörös tűzziporkák szállongtak a feketén gomolygó füstcsomók között a csendes levegőben, sötét árnyékot vetve a fák zöld koronáira, kelet felé. Olykor egy-egy tűzsugár tört keresztül a füstön, amely nagy messzeségbe széthúzódott már keleten a byfleeti fenyőerdőig, nyugaton pedig Wokingig. Az országutat felénk rohanó emberek lepték el. És a forró, nyugodt levegőben távoli, de azért egészen tisztán kivehető gépfegyverkattogás hallatszott, amely azonban hirtelen elnémult. Közben-közben meg-megújult a puskaropogás. Úgy látszott, hogy a marsbeliek felgyújtottak mindent, ami beleesett hősugaruk körébe.

Ügyetlen kocsis lévén minden figyelmemet elsősorban a lóra kellett fordítanom. Mikor újra hátrafordultam, a második magaslat elfedte előlem a fekete füstöt. Ostorral hajsoltam a lovat, s megeresztett gyeplővel vágattunk, míg Woking és Send hátunk mögé nem került. Woking és Send között utolértem s elhagytam az orvost.

X. A viharban

Leatherhead körülbelül tizenkét mérföldnyire van a Maybury-dombtól. Pyrfordon túl tele volt a levegő a buja rétek fölszálló szénaitatával, s kétoldalt sövények húzódtak végig mosolygó csipkerózsákkal. A heves tüzelés, amely akkor tört ki, mikor lefelé hajtottunk a Maybury-dombról, oly hirtelen szűnt meg, mint ahogy kezdődött. Az este békét és nyugalmat lehelt. Kilenc óra tájban minden baj nélkül Leatherheadbe értünk. A lovakat egy óra hosszáig pihentettem. Ezalatt megvacsoráztam az unokatestvéreméknél, s rájuk bízam feleségemet.

Feleségem, gondolatokba mélyedve hallgatott az egész úton. Úgy látszott, rossz sejtelmek gyötörték. Bátorítottam, kimutatva, hogy a marsbelieket rendkívüli súlyuk annyira az üreghez láncolja, hogy legfeljebb egy kis darabra mászhatnak ki belőle. De ő mindenre csak igennel vagy nemmel válaszolt. Ha nem tettem volna ígéretet a kocsmárosnak, azt hiszem, nagyon könnyörgött volna, hogy éjszakára maradjak ott Leatherheadben. Bár ott maradtam volna! Úgy emlékszem, hogy arca nagyon sápadt volt, mikor elváltunk.

Egész nap lázas izgatottság uralkodott rajtam. Valami harci lázhoz hasonló érzés pezsgett ereimben, amilyen néha-néha hatalmába szokta ejteni a művelt államokat, s őszintén szólva nemigen bántam, hogy még az éjjel vissza kellett mennem Mayburybe. Szinte féltem attól, hogy az a lövöldözés, amelyet hallottam, a támadó marsbeliek végét jelenti. Legjobban az a körülmény jellemzi lelkiállapotomat, hogy csaknem kíváncsoztam a halálos veszedelem után.

Körülbelül tizenegy óra volt, mikor visszaindultam. Az éjszaka várakozásom ellenére sötét volt; amint a kivilágított folyosóból kiléptem, valósággal feketének tűnt. Oly nyomasztó volt a forróság, mint nappal. A magasban a felhők gyors mozgással kavargtak, bár körülöttünk szellő sem rezdítette meg a bokrokat. Az unokatestvérem legénye meggyújtotta a kocsin mind a két lámpát. Szerencsémre nagyon jól ismertem az utat. Feleségem a kivilágított kapu alatt állt, s aggódó pillantásokat vetett rám, míg fel nem ugrottam a bakra. Ekkor hirtelen megfordult és bement, otthagyva a rokonokat, akik egymás után szerencsés utat kívántak.

Egy darabig eleinte rám is átragadt feleségem félelme, de gondolataim csakhamar visszatértek a marsbeliekhez. Akkor még fogalmam sem volt róla, hogyan folyt le az esti küzdelem. Azt sem tudtam, mi idézte elő olyan hirtelen az összeütközést. Ockhamon hajtván keresztül (mert ebben az irányban tértem vissza, nem Send és Ó-Woking felé), vérvörös fényt vettem észre a nyugati láthatáron. Amint közeledtem, a fény lassan a magasba emelkedett. A kavargó fellegek, a gyülemelő vihar előjelei, fekete és vörös füstgomolyokkal keveredtek össze.

Ripley főutcája elhagyatott volt, s a faluban egy-két kivilágított ablakon kívül nyoma sem volt az életnek; de ahol az út Pyrfordba fordul, csaknem behajtottam egy csoport emberbe, akik háttal álltak felém. Elhajtottam mellettük anélkül, hogy megszólítottak volna. Nem tudom, tudtak-e arról, mi történik a domb túlsó oldalán, s azt sem tudom, vajon a hallgatag házakban, amelyek mellett elhajtottam, aludtak-e az emberek, biztonságban érezve magukat, puszták és üresek voltak-e a házak, vagy virrasztottak-e bennük nyugtalankodva, rettegve az éjszakában.

Ripley és Pyrford között, a Wey völgyében eltűnt előlem a vörös fény, de amint felhajtottam a pyrfordi templomon túl levő kis magaslatra, újra elém került. A fejem fölött függő vihar első szele végigborzongatta körülöttem a fákat. A pyrfordi templom órája éjfél után ütött mögöttem, mikor a Maybury-domb sziluettjét megláttam. A fák s a háztetők éles feketeséggel váltak ki a vörös fényből.

Hirtelen sárgazöld fény ömlött végig mögöttem az országúton, úgyhogy a messzeségben láttam a fákat Addlestone felé. A gyeplő megrándult a kezemben. Láttam, amint a kergetőző fellegeket valami zöldes tűzszalag hasította keresztül, amely hirtelen bevilágítva a felhők zavaros összevisszaságát, lehullt baloldalt a mezőre. A harmadik hullócsillag volt!

Nyomban rá kipattant a gyülekező viharból a villám. Az erős ellentét következtében vakító ibolyaszíne volt. Olyat dörgött, mintha valami óriási rakétát robbantottak volna fel a fejem fölött. Lovam beleharapott a zablába és vágatni kezdett.

A Maybury-domb aljához vezető szelíd lejtőn ügettünk lefelé. Amint a villámlás megkezdődött, egyfolytában követték egymást a lobbanások. Sohasem láttam még ily sűrű villámlást. A szakadatlan dörgések, amelyeket valami különös recsegés kísért, mintha valami működésben lévő óriási villanygépből pattantak volna ki, egészen másképp hangzottak, mint a rendes mennykőcsapások. A lobogó fény vakított és kábított, s ritkás hegyes jégeső verdeste arcomat, amint lefelé hajtottam a lejtőn.

Eleinte nemigen láttam egyebet, mint magam előtt az országutat; de hirtelen valami megragadta figyelmemet, ami sebesen mozgott lefelé a Maybury-domb szemben lévő lejtőjén. Az első percben azt gondoltam, hogy valamelyik nedves háztető, de a szakadatlan villámlás fénye mellett láttam, hogy nagy gyorsasággal gördül előre. Vízió, pillanatnyi káprázat volt a sötétben, de rögtön rá villámlott, hogy szinte nappali fény támadt, s ott láttam magam előtt tisztán, élesen, ragyogóan a dombtető közelében fekvő árvaház vörös falait, a fenyőfák zöld koronáit és ezt a megfoghatatlan valamit.

S mi volt ez a valami!? Hogy írjam le? Házmagasságú, rémséges háromláb, amely keresztül-lépdelt a fiatal fenyőfákon, félrevagdosva őket útjában; járó gépezet csillogó fémből, most már a mezőségen lépdelve; acél lánckötelek lógtak le róla, s amint haladt, csattogása össze-vegyült a mennydörgések lármájával. Villámlott, s tisztán látszott egy percre, amint egy lábon az úton állt s két lábát a levegőbe emelte. Eltűnt, de rögtön rá újra villámlott s a háromláb száz yarddal közelebb volt. El tudtok képzelni egy fejséhez való óriási széket, amint erőszakkal továbbgördítik a földön? A villanások fénye mellett körülbelül ezt a benyomást tette rám. Csakhogy a fejséhez való szék helyébe képzeljétek egy három lábon álló hatalmas géptömeget.

Egyszerre csak, mint mikor az ember kétfelé hajtja a törekeny nádat, ha keresztül akar törni rajta, a fenyőerdő fái kétfelé nyíltak előttem, egy nyesésre végigzuhanak a földön, s egyenesen felém rohanva, a rémséges háromláb párja bukkant elő. S én éppen feléje vágtattam! Amint a második szörnyeteget megpillantottam, teljesen elvesztettem lélekjelenlétemet. Anélkül, hogy a fékezésre gondoltam volna, oly erővel rántottam jobbra lovam fejét, hogy a következő pillanatban a kocsi ráfordult a lóra, a rúd szétroppant, én oldalt kirepültem a kocsiból, s belezuhanam egy pocsolyába.

Azonnal feltápászkodtam s egy rekettyebokor alatt húzódtam meg. A ló mozdulatlanul hevert (szegény pára a nyakát törte), s a villámok fényében láttam a fölfordult kocsi fekete derekát s a lassan még mindig forgó kerék sziluettjét. A következő pillanatban a hatalmas szerkezet mellettem lépkedett el, föl a dombon Pyrford felé.

Közelebről hihetetlenül különösnek tűnt, s mozgása közben többnek látszott egyszerű értelmetlen gépezetnél. Mindenesetre gépezet volt; menetközben meg-megzörrentek érc lábai; furcsa teste körül lebegve, csörögve, hosszú, hajlékony, csillámló tapogatószervek lógtak, amelyek közül az egyik egy fiatal fenyőt ragadott meg. A gépezet, amint továbblépdelt, az utat gondosan megválasztotta, s az a sárgaréz csuklya, amely belőle kiemelkedve ide-oda mozgott, az első pillanatra maga körül tekintető fej benyomását tette rám. A gép hatalmas teste mögött óriási halászkosárhoz hasonló fehér érc tömeg látszott, s amint a szörnyeteg mellettem elrohant, eresztékeiből zöld füstcsomók gomolyogtak ki. Egy pillanat múlva messze járt tőlem.

Ennyi volt az, amit láttam, mindent nagyon határozatlanul, mert amint a villámok ki-kilobbantak, a vakító fényesség szüntelenül sűrű fekete árnyakkal váltakozott.

A gépezet haladás közben ujjongó, süketítő ordítást hallatott: „Elú! Elú!”, túlharsogva a mennydörgést; a következő pillanatban utolérte társát, s fél mérföldnyire tőlem, ráhajolt valamire a mezőségen. Kétségtelen, hogy az a valami ott a harmadik volt a tíz henger közül, amelyet a Marsból lőttek ki Földünkre.

Pár pillanatig fekvé maradtam az esőben és a sötétségben, s a megújuló villámok fénye mellett odabámultam ezekre az ércszörnyetekre, amint a sövényeken keresztül lépdelték a messze-ségben. Ritkás jég kezdett hullani. A szörnyetek hol homályba vesztek, hol tisztán látszottak. Olykor szünet állt be a villámlásban, s az éjszaka teljesen elnyelte őket.

Felülről a jégben, alulról a pocsolyás vízben álltam. Jó ideig eltartott, míg elképedésemből némileg felocsúdva arra gondoltam, hogy felmászom a töltésre valami szárazabb helyre, s általában véve, míg eszembe jutott, hogy halálos veszedelemben forgok.

Nem messze tőlem egy egyszobás kis zsellér-fakunyhó állt, amelyet krumpliskert vett körül. Végül feltápászkodtam, s meglapulva és kihasználva minden kis fedezéket, a kunyhó felé szaladtam, zörögtem az ajtón, de senki sem hallotta, ha ugyan volt valaki a kunyhóban. Kisvártatva abbahagytam a kopogtatást, s az út nagyobb részén egy árkot használva fel, csúszva-mászva eljutottam a Maybury felé elnyúló fenyőerdőbe, anélkül, hogy a gépszörnyetek észrevettek volna.

Az erdő védelme alatt, nedvesen, dideregve saját házam felé nyomultam tovább. A fák között igyekeztem rábukkanni a gyalogösvényre. Nagyon sötét volt az erdőben, mert most már ritkábban villámlott, s a jégeső, amely úgy zuhogott, mint a hegyi patak, a sűrű lombzat résein oszloposan tört keresztül.

Ha tisztában lehettem volna a látott dolgok jelentőségével, bizonyára Byfleen keresztül a chobhami út felé törekedtem volna, vissza Leatherheadbe, feleségemhez. De a sok rendkívüli dolog között, ami az éjjel történt körülöttem, s abban a nyomorúságban, amelybe egész szervezetem jutott, nem is gondoltam erre. Össze voltam törve, el voltam csigázva, bőrig áztam, belesüketültem és belevakultam a viharba.

Valami határozatlan gondolatom volt, hogy jó lenne a házamba menni. Ez volt az egyedüli ösztön, amely bennem működött. A fák között botorkálva beleestem egy árokba, térdemet belevágtam valami karóba, s végre kilábaltam az útra, amely a kollégiumtól lefelé vezet. A szó szoros értelmében ki kellett lábalnom, mert a vihar árja magával ragadva a homokot, iszapos hegyi patakban zuhogott le a domboldalon. Ekkor a sötétben egy férfi botlott belém, úgyhogy hátratántorodtam.

Rémülten felkiáltva félreugrott s elrohant, mielőtt annyira összeszedhettem volna magamat, hogy megszólítsam. A vihar éppen ezen a helyen akkora erővel dühöngött, hogy a legnagyobb erőfeszitésembe került felfelé menni a domboldalon. A bal oldali kerítés mellé szorultam, s a palánkokba fogódzva törtettem előre.

A dombtető közelében megbotlottam valami puha tárgyban. A villám lobbanásai mellett lábaim között fekete posztócsomót s egy pár csizmát láttam. Mielőtt tisztán ki tudtam volna venni, hogyan fekszik az az ember, akibe belebotlottam, a villámfény kilobbant. Állva maradtam s vártam a következő lobbanást. Erőteltjes férfi volt, egyszerű, de nem szegényes ruhában. Feje begömbült a teste alá. Összekuporodva hevert, szorosan a kerítés mellett, mintha erősen hozzávágódott volna.

Leküzdvé azt a természetes ellenszenvet, amelyet mindenki érez, aki sohasem ért még holt-testhez, lehajoltam, és a hátára fordítottam, hogy a szívéhez férjek. Halott volt. Nyilvánvalóan a nyakát szegte. Harmadszor villámlott, s megláttam az arcát. Talpra ugrottam. A „Tarka kutya” kocsmárosa volt, akitől kölcsönvettem a kocsit.

Vigyázva keresztülléptem rajta, s rohantam fölfelé a dombtetőre, el a rendőrállomás és a kollégium mellett, a házam irányába. A domboldalon nem égett semmi, bár a mezőségről még egyre idevilágított a vörös fény, s vöröses füstgomolyok viaskodtak a szakadó jégesővel. Amennyire a villámlás fénye mellett elláthattam, a körülöttem fekvő házak teljesen épen álltak. A kollégium mellett valami fekete rakás hevert az országúton.

Az országútról, a Maybury-híd felől hangokat és lábdobogást hallottam, de nem volt bátorságom kiáltani vagy odamenni. Kapukulcsom segítségével beléptem házamba, a kaput betettem, bezártam és elreteszeltam, s a lépcső aljáig botorkálva leültem. Magam előtt láttam folyton a hosszú léptekkel haladó ércszörnyetegeket s a kerítéshez vágódott holttestet.

Ott kuporogtam a lépcső alján, hátamat a falhoz támasztva s iszonyúan dideregve.

XI. Az ablakban

Említettem már, hogy valahányszor nagy izgalmak ejtettek rabul, izgatottságom rendszerint önmagát emésztette fel. Egy idő múlva fölfedeztem, hogy fázzom, át vagyok ázva, és hogy körülöttem apró víztócsák borítják a lépcsőre felfutó szőnyeget. Csaknem gépiesen fölemelkedtem, bementem az ebédlőbe, megittam egy kis whiskyt és átöltözködtem.

Ezután fölmentem a lépcsőn dolgozószobámba; de hogy miért, azt nem tudom. Dolgozószobám ablaka a fák és a vasútvonal fölött a horselli mezőség felé nyílt. Annyira siettünk a távozással, hogy ez az ablak nyitva maradt. A folyosó sötét volt, s a szobában, amint benyitottam, áthatolhatatlan sötétség fogadott, az ablakkeretbe foglalt kilátás éles ellentétéül. Megálltam az ajtóban.

A mennydörgés megszűnt. A keleti kollégium tornyai és körülötte a fenyőfák nem voltak már sehol, s nagyon messze élénkörös világosságban látható volt a mező a homokbányák körül. A világosságban óriási fekete alakok, furcsák és groteszkek, sűrögtek-forogtak ide-oda.

Mintha arrafelé az egész vidék égett volna - egy széles domboldalon apró lángnyelvek libegtek, csavarodtak a csillapodó vihar szélrohamaiban, vörös visszfényt vetve a magasban nyargaló felhőkre. Időnként valami közelebbi tűzből füstgomolyok hömpölyögtek el az ablak előtt, eltakarva a marsbelieket. Nem láthattam, hogy ezek mit csinálnak, sem azt nem láttam tisztán, hogy milyenek, sem azt, hogy mik azok a fekete tárgyak, amiken szorgalmasan dolgoztak. A közelebbi tüzet sem láthattam, bár visszfénye ott táncolt a dolgozószoba falán és mennyezetén. Éles, gyantás égésszag terjengett a levegőben.

Az ajtót nesztelenül betéve, az ablak felé közeledtem. Eközben a kilátás kiszélesedett jobbra a wokingi állomást környékező házakig, balra a megszenesedett, feketére vált byfleeti fenyőerdőig. Lefelé végig a domboldalon és a vasút mentén egészen a híd közeléig világosság volt. A Maybury országút mentén s az állomás közelében levő utcák hosszában a legtöbb ház égő romokban hevert. A vasút menti fény eleinte meghökkentett. Valami fekete tömeget, vörös ragyogást és jobbra egy sor hosszúkás, sárga négyszöget láttam. Csakhamar észrevettem, hogy összeroncsolt vonatot látok, amelynek eleje kiugrott a sínekről s lángokban áll, hátsó kocsijai pedig még a síneken állnak.

E három fő világító középpont: a házak, a vonat és a Chobham felé égő táj között szabálytalan alakú sötét tájrészletek terültek el, melyeket itt-ott halványan izzó, füstölgő földdarabok szakítottak meg. A legkülönösebb látvány ez a tűzzel behintett, elnyúló feketeség volt. Leginkább éjjeli agyagedény-égetésre emlékeztetett. Embert eleinte egyet sem vettem észre, bár kimeredt szemekkel nézegettem mindenfelé. Később a wokingi állomás fénye mellett egy csomó fekete alakot láttam egymás után keresztülszaladni a pályatesten.

Íme, ez volt az én kis világom, amelyben évek hosszú során át biztonságban éldegéltem, ez a tűzben álló káosz! Mi történt a legutolsó hét óra alatt, azt még mindig nem tudtam. Nem tudtam azt sem, bár kezdtem már gyanítani, milyen összefüggés van a gép-szörnyetegek s azok között az esetlen tömegek között, amelyeket a hengerből láttam előbújni. Sajátságos, határozatlan érdeklődés támadt bennem. Az íróasztalom előtt álló széket az ablakhoz fordítottam, ráültem, és a fekete tájra, de főleg arra a három óriási, fekete valamire bámultam, ami ide-oda járt a homokbányát elárasztó ragyogásban.

Úgy látszott, hogy iszonyúan el vannak foglalva. Kérdeztem magamban: ugyan mik lehetnek? Vajon nem értelmes gépezetek-e? Éreztem, hogy ilyesmi képtelenség. Vagy talán mindegyikben egy-egy marsbeli ül, aki úgy kormányozza, igazgatja, használja, mint a koponyában szé-

kelő agyvelő az emberi testet? Összehasonlítottam őket az emberi gépezetekkel, s életemben először kérdeztem magamtól, vajon egy alsóbbrendű értelmes állat miket gondolhat egy-egy páncélos hadihajó vagy gőzgép láttán?

Elülvén a vihar, az égbolt kiderült, és nyugaton az égő talajból fölszálló füstgomoly ködlött. A Mars halványuló, gombostűfejnyi, kis fénypontja hanyatlóban volt, mikor a katona megjelent a kertemben. Gyöngé kaparást hallottam a kerítés felől, s felriadva a letargiából, amely elfogott, letekintettem, s láttam, amint a félhomályban keresztülmászik a palánkon. A másik emberi lény láttára zsibbadtságom elmúlt s hirtelen kihajoltam az ablakon.

- Pszt! - szoltam suttogva.

Tétovázott s egy percig ülve maradt, szétterpesztett lábakkal a kerítésen. Majd leugrott s keresztülment a gyepen a ház szögletéig. Lehajolva, halkan járt.

- Ki van ott? - szolt suttogva, s megállt az ablak alatt és fölneézett.

- Hová megy? - kérdeztem.

- Isten tudja!

- El akar bújni?

- Igen!

- Jöjjön be a házba! - szoltam.

Lementem, beeresztettem, és az ajtót újra bezártam. Arcát nem láthattam. Feje födetlen volt s kabátja ki volt gombolva.

- Istenem! - szolt, mikor behúztam őt magammal.

- Mi történt? - kérdeztem.

- Mi történt? - A homályban is láttam kétségbeesett mozdulatát. - Kiirtottak bennünket... egyszerűen kiirtottak - ismételte újra meg újra.

Utánam jött, csaknem gépiesen, az ebédlőbe.

- Igyon egy kis whiskyt - mondtam, töltve neki. Megitta. Azután hirtelen leült az asztal mellé, fejét a két karjára hajtotta és elkezdett zokogni és sírni, mint egy kisgyerek, szenvedélyes felindulással, míg én, furamód megfeledkezve saját kétségbeesésemről, ott álltam mellette csodálkozva.

Jó ideig nem volt képes annyira összeszedni magát, hogy kérdéseimre felelhessen, s azután is csak zavarosan, szakadozottan válaszolt. Tüzérkocsis volt, s csak hét óra tájban került a tűzvonalba. Ekkor már megkezdődött a tüzelés a mezőségen, és hallotta, amint mondták, hogy a marsbeliek első csapata egy ércpajzs védelme alatt lassan a második henger felé közeledett.

Később ez a pajzs három lábon botorkált tovább, s átalakult azzá a csatagéppé, amelyet először láttam. Azt az ágyút, amelyet katonám hajtott, Horsell közelében állították fel, hogy uralkodjék az egész homokbányán. Megérkezése siettetten az ütközetet. Mikor az ágyútaligás tüzekek hátravonultak, lova egy lyukba lépett s elesett, ledobva őt egy mélyedésbe. Ebben a pillanatban az ágyú mögötte elsült, a muníció felrobbant, minden lángba borult, s szénné égett emberek és lovak torlódtak fel körülötte.

- Fekve maradtam - mesélte -, magamon kívül a megdöbbenéstől, egy ló eleje alá kerülve. Ki voltunk irtva! S az az iszonyú szag - Uram Isten! Az az égett hússzag! A rám esett ló megsebezte a hátamat, s ott kellett hevernem, míg össze nem szedtem magamat. Egy perccel előbb mintha díszkivonuláson lettünk volna, és rögtön rá a futás, a vereség!

- Kiírtottak mindnyájunkat! - sóhajtotta.

Egy ideig az élettelen ló alatt maradt elrejtőzve, s lopva végig-végig pillantott a mezőségen. A Cardigan-ezredbeliek rajvonalba oszolva rohamot kíséreltek meg az üreg ellen, de egyszerűen elpusztultak valamennyien. A szörnyeteg ezután lábaira emelkedett s elkezdett kényelmesen ide-oda járkálni a mezőségen a között a pár ember között, aki menekülni próbált. Fejszerű csuklyája ide-oda forgott, mint valami csuklyás emberi lény feje. Valami kar félével bonyolult szerkezetű érc tokot tartott, amely körül zöld lobbanások szikráztak, s amelynek tölcser alakú csövéből szóródott ki a hősugár.

Néhány pillanat múlva, amennyire a katona elláthatott, nem maradt élőlény a mezőségen. A fák és bokrok vagy fekete vázak voltak már, vagy lánggal égtek. A huszárokat nem látta, mert az országúton álltak, túl a kanyarodón. Hallotta, hogy a Maxim-ágyúk ropogni kezdtek; de csakhamar elnémultak. A wokingi állomást s a környező házsorokat megkímélte az óriás; de végül hirtelen odairányította a hősugarat, s a városka tüzes romhalmazzá változott. A szörnyeteg ezután elzárta a hősugarat, s hátat fordítva a tüzérnek, elkezdett afelé a hamvadozó fenyőerdő felé botorkálni, amelyben a második henger volt. Ugyanakkor egy második csillámló titán emelkedett ki az üregből.

A második szörnyeteg az első nyomában haladt. A tüzér erre óvatosan Horsell felé kezdett kúszni a mezőt borító forró hamuban. Sikerült elevenen elérnie az országút mentén húzódó árkot, s ebben Wokingba menekült. Története itt szakadozottá vált. Wokingon lehetetlenség volt áthatolni. Úgy látszik, hogy néhány ember élt még ott, de eszméletlen volt; sok megpörkölt, égett holttest hevert az úton. A katonát a tűz eltérítette útjából, s mikor az egyik marsbeli óriás visszafordult, elbújt valahol a még csaknem perzselő romok között. A szörnyeteg üldözött valakit; mikor utolérte, fölkapta egyik acéltapogatójával, s odacsapta fejét egy tölgyfához. Végre a beálló éjszakában a tüzér hirtelen rohanással eljutott a vasúti töltésre.

Azóta a töltés mentén rejtőzködve Maybury felé közeledett, azt remélve, hogy ha London irányában halad, kijut a veszedelemből. Az emberek árkokba és pincékbe rejtőzködtek, s az életben maradtak nagy része úton volt Woking és Send felé. Szomjúság gyötörte, míg a vasúti híd közelében rá nem akadt egy összezúzott vízvezetékcsőre, melyből a víz szökőkút módjára bugyogott ki az országútra. Ez volt az a történet, amelyet szakadozottan elmondott. Beszéd közben, mialatt meg akarta velem értetni, mit látott, kissé nyugodtabb lett. Mint beszélgetés közben említette, dél óta nem evett semmit. Az éléskamrában találtam egy kis ürühúst és kenyeret, s behoztam a szobába. Nem gyújtottunk lámpát, mert féltünk, hogy a marsbeliek figyelmét magunkra vonjuk, s kezeink minduntalan érintkeztek evés közben.

Míg beszélt, a dolgok körvonalai homályosan kiemelkedtek a sötétségből, és az ablak mellett tisztán látszottak a letaposott bokrok és az összetört rózsafák. Egész csapat ember vagy állat rohanhatott keresztül a pázsiton. Lassacskán kivehettem fekete, rémült ábrázatát. Ilyen volt kétségkívül az én arcom is.

Evés után fölmentünk halkan a lépcsőn dolgozószobámba, s újra kitekintettem a nyitott ablakon. A völgy egy éjszaka alatt tele lett hamuval. A tűz mindenfelé szűnni kezdett.

A lángok helyét gomolygó füst foglalta el, de az összeroskadott, pusztá házak s a fölperzselte fekete fák romjai, amelyeket előbb az éjszaka elrejtett, ott heverték most kietlenül, félelmesen a virradat kegyetlen fényében. Itt-ott volt egy-egy tárgy, amely szerencsésen elkerülte a

pusztulást. Itt egy fehér vasúti jelző, amott egy üvegház vége maradt meg fehérén, épen a romhalmaz közepette. A háborúskodások hosszú történetében sohasem volt még példa ilyen különbséget nem ismerő, általános pusztításra. S a hasadó hajnali fényben a három ércóriás ott állt forgó csuklyákkal, ragyogva az üreg körül, mintegy szemlét tartva a pusztítás szörnyű munkája fölött.

Úgy látszott, mintha az üreg szája kiszélesedett volna. Újra meg újra élénk zöldszerű füstgomolyok emelkedtek ki belőle a ragyogó virradatban. Kiemelkedtek, kavarogtak és szét-hasadozva elenyésztek.

Az üregen túl ott álltak a tűzoszlopok Chobham körül. Az első napsugár érintésére vérvörös füstoszlopokká váltak.

XII.

Mit láttam Weybridge és Shepperton pusztulásából?

Amint jobban megvirradt, elfordultunk az ablaktól, ahonnan a marsbelieket megfigyeltük, s amilyen halkan csak lehetett, lementünk a lépcsőn.

A tűzér egyetértett velem abban, hogy a házban nem maradhatunk. Ő, mint mondta, London felé tartott, s onnan a lovas tűzéség 12. ütegéhez akart visszamenni. Az én tervem az volt, hogy visszamegyek egyenesen Leatherheadbe. A marsbeliek ereje oly lesújtó hatással volt rám, hogy föltettem magamban, elviszem onnan feleségemet New-Havenbe, s késedelem nélkül menekülök vele együtt erről a vidékről. Azzal ugyanis már tisztában voltam, hogy London környékén iszonyú küzdelem fog lefolyni, míg e rettentő teremtményeket sikerül valahogyan kipusztítani.

Csakhogy közöttünk és Leatherhead között ott feküdt a harmadik henger, az örökös óriásokkal. Ha magam vagyok, azt hiszem, elszántam volna magamat, s nekiindulok az egyenes útnak. De a tűzér lebeszélte erről.

- Igazságtalan dolog volna - közölte -, szándékosan özvegyé tenni a feleségét!

Végül ráálltam arra, hogy vele megyek; az erdők védelme alatt, észak felé egészen a chobhami útig, mielőtt elválok tőle. Onnan aztán Epsom felé kerülve megyek Leatherheadbe.

Azonnal útnak akartam indulni, de társam, aki tényleges szolgálatban volt, okosabbat ajánlott. Egy palackot kerestetett velem, amelyet teletöltöttünk whiskyvel, s minden használható zsebünket megtöltük kétszersült-csomagokkal és hússzeletekkel. Azután kimásztunk a házból, s oly gyorsan, amint csak tudtunk, leszaladtunk azon az irgalmatlan úton, amelyen éjszaka feltörtettem. A házak elhagyottaknak látszottak. Az országúton három megszenesedett holttest feküdt egy csomóban - a hősugár áldozatai; s imitt-amott leejtett tárgyak hevertek a földön - egy óra, egy fél papucs, egy ezüstkánál s más efféle értéktelen apróságok. A sarkon, ahol a postahivatal felé fordul az út, egy kis kocsí hevert törött kerekére fordulva, tele ládákkal és bútordarabokkal, de ló nélkül. Egy pénzszekrényt sietve feltörtek, azután a törmelékek közé dobtak.

A kapus házikóján kívül az árvaház mellett, amely még mindig égett, a házak errefelé nemigen rongálódtak meg. A hősugár leborotválta a kémények tetejét, és továbbshant. De rajtunk kívül, úgy látszott, más élőlény nincs a Maybury-dombon. A lakosok többsége, azt hiszem, elmenekült az ó-wokingi országúton - erre hajtottam én is Leatherheadbe -, vagy pedig elbújt.

Lementünk a keskeny úton, el a fekete ruhás férfi holtteste mellett - amelyet az éjszakai jégeső jól megáztatott - és benyomultunk az erdőbe a domb tövében. A vasút felé törtettünk egy teremtet lélekkel sem találkozáva. Az erdő a vasútvonal mentén megfeketedett romja volt csak az erdőnek; a legtöbb fa ledőlt, s ami állva maradt, komor, szürke törzs volt csak, sötétbarna lombozattal zöld helyett.

Mifelénk a tűz csak megperzselte a közelebbi fákat. Egy helyütt éppen dolgoztak a favágók szombaton; frissen hántott, kivágott fák heverték egy tisztáson, fűrészporrakások között. A közelben elhagyott ideiglenes kunyhó volt. Szél se rezdült ezen a reggelen, és minden szokatlanul csendes volt. Még a madarak is hallgattak, s mialatt tovasiettünk, csak suttogva beszélgettünk, minduntalan hátratekintve. Egynéhányszor meg is álltunk hallgatózni.

Kisvártatva közelebb nyomultunk az országúthoz, s eközben lovak dobogását hallottuk, s a fatörzsek közti réseken három lovas katonát láttunk lassan Woking felé poroszkálni. Köszöntünk nekik. Megálltak, mi pedig odasieltünk hozzájuk. A 8-as huszárok egy hadnagya volt két közlegénnyel. Egy teodolitszerű állványt vittek magukkal, de a tüzérem azt mondta, hogy heliográf.

- Maguk az első emberek, akikkel ma reggel errefelé találkoztunk - szólt a hadnagy. - Mi újság?

Arca és hangja csupa kíváncsiság volt. A két legény is kíváncsian bámult ránk a háta mögül. A tüzér leugrott a töltésről az országútra és szalutált.

- Az ágyúm elpusztult múlt éjszaka, hadnagy úr. Elbújtam. Megpróbálok visszajutni az ütegemhez. Nemsokára meglátják a marsbelieket, azt hiszem, hogy fél mérföldnyire innen ezen az úton.

- Hogy néznek ki azok az ördögök? - kérdezte a hadnagy.

- Óriások, fegyverzetben, hadnagy úr. Száz láb magasak. Három lábuk van és alumínium testük, hatalmas nagy csuklyás fejjel, hadnagy úr.

- Ejnye! - szólt a hadnagy. - Micsoda zagyvaság!

- Majd meglátja, uram. Valami tokot hordanak magukkal, ami tüzet szór és halált oszt.

- Valami ágyúfélét?

- Nem, hadnagy úr - és a tüzér elkezdte elevenen leírni a hősugarat. A hadnagy csakhamar félbeszakította és felnézett rám. Én még mindig fönt álltam a töltésen az országút mellett.

- Maga is látta? - kérdezett a hadnagy.

- Szóról szóra igaz - feleltem.

- Nos - szólt a hadnagy -, azt hiszem, az a kötelességem, hogy én is meglássam őket. - Majd a tüzérhez fordult: - Minket iderendeltek, hogy küldjük el a házakból az embereket. Legjobb lesz, ha maga továbbmegy, jelentkezik Marvin dandárparancsnoknál, és elmond neki mindent, amit tud. Weybridge-ben van. Odataal!

- Majd én útbaigazítom - szóltam; a hadnagy pedig megint délnek fordította a lovát.

- Fél mérföldnyire innen? - kérdezte.

- Legföljebb - feleltem, és a fák fölött dél felé mutattam.

Megköszönte és továbblovagolt. Többé nem láttuk őket.

Odébb három asszonyra és két gyermekre akadtunk az országúton. Egy munkáskunyhóból rakodtak kifelé szorgalmasan. Kerítették egy kis tolókocsit, és telerakták piszkos batyukkal és kopott bútordarabokkal. Úgy el voltak merülve a munkájukba, hogy észre sem vettek bennünket, mikor elmentünk mellettük.

A byfleeti állomásnál elhagytuk a fenyőerdőt. A vidék nyugodt volt és békés a reggeli napfényben. Itt már jóval kívül estünk a hősugár lőtávólából, és ha a legtöbb ház nem lett volna pusztá, hallgatag, néhányból nem hallatszott volna ki a csomagolás dörömbölése s a vasúti hídról nem bámult volna egy csomó katona Woking felé, úgy látszott volna, hogy egészen rendes vasárnapi nap van.

Majoros-kocsik és szekerek haladtak csikorogva az országúton Addlestone felé. Egyszer csak egy szántóföld sövénykapuján keresztül hat tizenkét fontos ágyút láttunk a lapályos réten, egyenlő távolságra, szépen egymás mellett. Torkuk Woking felé volt irányítva. A tüzérek figyelve álltak az ágyúk mellett, és a közelben ott voltak a muníciós szekerek is. A legénység tüzelésre készen állt.

- Pompás! - szóltam. - Ezek majd jól beléjük lönek!

A tüzérem megállt a kapu előtt. Majd így szólt:

- Továbbmegyek.

Távolabb Weybridge felé, éppen a híd mellett, egy csapat fehér munkászubonyos ember hosszú sáncot hányt. A sánc mögött ágyúkat láttunk.

- Nyilak ezek csak a villám ellenében - mondta a tüzérem. - Ők még nem látták a tűzsugarat.

Azok a tisztek, akiknek nem volt dolguk, a fák fölött délnyugat felé bámultak, s a sáncások is abbahagyták a munkát időnként, hogy ők is arrafelé bámulhassanak.

Byfleet olyan volt, mint a megbolygatott méhkas; az emberek csomagoltak és egy szakasz huszár, részben gyalog, részben lovon, sürgette őket. Három-négy fehérkarikás kereszttel megjelölt állami teherkocsi és egy ócska omnibusz állt több más kocsi között a főutcán, valamennyit megrakták holmival. A legtöbb ember ünneplőt öltött, s a katonák sehogy sem tudták megértetni velük, milyen súlyos a helyzet. Láttunk egy ráncos képű öreget, aki egy nagy láda s vagy húsz orchideás virágcserep mellett hevesen vitatkozott a káplárral, mert az azt akarta, hogy ezek a dolgok maradjanak ott. Megálltam és karon ragadtam az öreget.

- Tudja, mi van amott? - szóltam a fenyőfákra mutatva, amelyek mögött ott voltak a marsbeliek.

- Ugyan mi? - szólt megfordulva. - Azt magyarázom nekik, hogy ez csupa értékes holmi.

- A halál! - kiáltottam. - A halál közeledik! - és otthagya őt, hogy eméssze meg a dolgot, ha tudja, a tüzér után siettem. A sarokról visszatekintettem. A katona otthagya az öreget, aki még mindig ott állt a ládája mellett, rajta a cserepekkal, és tétovázva a fák felé bámult.

Weybridge-ben nem tudta senki sem megmondani, hol rendezték be a főhadiszállást. Akkora zűrzavar uralkodott az egész városkában, amekkorát még soha életemben nem láttam. Kocsi és szekér mindenütt, költözködő emberek, türelmetlen lovak szörnyű összevisszaságban. A városka tiszteletreméltó lakói, golfruhás és evezőkosztümös férfiak és csinosan kiöltözött nők csomagoltak, a parti naplopók segítségével; a gyerekek izgatottan mulattak a csodálatos vasárnapi élményeken. A derék plébános pedig mind e közben nagyon bátor elhatározással korai istentiszteletet akart tartani, és harangja kicsengett a lármás izgalomból.

Én meg a tüzérem leültünk az ivókút lépcsőjére, s túrhetően jóllaktunk abból, amit magunkkal hoztunk. Katonai őrzékek - itt már nem huszárok, hanem fehér gránátosok - figyelmeztették az embereket, hogy siessenek hurcolkodni, vagy keressenek menedéket a pincékben, mielőtt a tüzelés megkezdődik. Amint keresztülmentünk a vasúti hídon, láttuk, hogy egyre növekvő embertömeg gyülekezik az állomáson és az állomás körül, s a nyüzsgő peron tele van ládákkal és csomagokkal. A rendes forgalmat megszüntették, azt hiszem azért, hogy a csapatok és az ágyúk eljuthassanak Chertseybe. Később hallottam, hogy vad küzdelem támadt a helyekért a különvonatokon, amelyeket később indítottak.

Weybridge-ben maradtunk délig. Délután a Shepperton-zsilip közelében voltunk, ahol a Wey a Temzébe szakad. A délelőtt egy részét azzal töltöttük el, hogy segítünk két öregasszonynak fölrakodni egy kiskocsira. A Wey három ágban torkollik a Temzébe. Itt kelnek át kompon egyik partról a másikra, s itt lehet a csónakokat bérelni. A sheppertoni oldalon kocsmá volt gyepes tisztással, amelyen túl a templom csúcsán végződő tornya emelkedett a fák fölé.

Itt nagy tömeg izgatott, kiabáló menekülőre akadtunk. Bár a menekülés még elég rendben folyt, már annyian voltak, hogy az ide-oda járó csónakok nem győzték az átszállítást. Az emberek lihegve jöttek a súlyos terhek alatt. Egy házaspár pitvarajtóra rakta a holmiját, s az egész ajtót magával cipelte. Valaki azt mondta, hogy az a terve, hogy a sheppertoni állomáson próbál vonatra ülni.

Összevissza kiabált mindenki, s egy ember még mókázott is. Úgy látszott, itt azt gondolták az emberek, hogy a marsbeliek egyszerűen félelmetes emberi lények, akik meg akarják támadni és el akarják foglalni a várost. Az emberek minduntalan áttekintgettek a Wey túlsó partjára, a Chertsey felé húzódó rétekre, de ott minden csendes volt.

Túl a Temzén, kivéve azt a pontot, ahol a komp kikötött, minden nyugodt volt, élénk ellentét a Surrey-partnak. Akik ott partra szálltak a csónakokból, sietve lefelé baktattak az úton. A nagy komp éppen fordult egyet. Három vagy négy katona állt a vendéglő gyepes tisztán, bámulva és tréfálkozva a menekülőkkel, anélkül, hogy segítettek volna nekik. A vendéglő zárva tartott, mert éppen tilalmi idő volt.

- Mi az! - kiáltott az egyik csónakos, és mellettem valaki rászólt egy ugató kutyára: - Elhallgass, bolond!

Nyomban rá újra tompa durranás hallatszott, ezúttal Chertsey felől. Ágyúdörgés volt.

Az ütközet megkezdődött. Jobbra a part mentén egyszerre csak a fák miatt észre nem vehető ütegek kezdtek bömbölni. A lövések gyors egymásutánban következtek. Egy asszony felsikoltott. Mindnyájunkat megdöbbsentett a harc hirtelen támadt zaja. Az ütközet közel volt hozzánk, mégsem láthattunk belőle semmit. A sík réteken tehenek legelésztek, alig törődve a lövöldözéssel, és a forró napfényben ezüstös, nyesett fűzfák csillogtak mozdulatlanul.

- A katonák útjukat fogják állni! - szólt egy asszony mellettem, nem a leghatározottabban.

Sűrű köd emelkedett a fák fölé.

Egyszerre csak füstlobbanás látszott jó távol fölfelé a folyam mentén. A füstgomoly után, amely a magasba lökődve a levegőben függött, megrezdült a föld a talpuk alatt, s heves robbanás rázta meg a levegőt. Két-három ablak csörömpölve betört a közeli házakban. Megrémülve álltunk valamennyien.

- Itt vannak! - kiáltott egy kézubbonyos ember. - Ott! Látjátok őket? Ott! Ott!

Egymás nyomában, gyorsan, egy, kettő, három, négy fölfegyverzett marsbeli tűnt fel, kiemelkedve magasan az apró fák fölé a Chertsey felé elterülő rétségen. Sebes léptekkel a folyam felé közeledtek. Eleinte kis, csuklyás alakoknak látszottak, amelyek olyan gyorsan gördültek előre, mint a repülő madarak.

Ekkor, oldalról közeledve felénk, feltűnt az ötödik is. Fegyveres testük csillogott a napban, amint gyorsan az ágyúk felé rohantak, ijesztő gyorsasággal növekedve mind nagyobbra és nagyobbra, amint közelebb és közelebb jutottak. Az egyik, amelyik bal felől a legszélén és a legtávolabb volt, szörnyű érc tokot ragyogtatott magasan a levegőben, s a kísérteties, rettentő hősugár, amelyet péntek éjjel már láttam, Chertsey felé löködött, s elérte a várost.

E rendkívüli, gyors és iszonyatos teremtmények láttára a víz mentén álló tömeg egy pillanatra kővé meredt a borzalomtól. Egy sikoly, egy kiáltás sem hallatszott. Némán álltak. Majd rekedt zúgás, lábdobogás, vízcsapkodás keletkezett. Egy férfi, aki nagyon megijedt, hogy leejti válláról az útitáskáját, megfordult, s úgy mellbelökött csomagjának kiálló szögletével, hogy hátratántorodtam. Egy asszony hátulról lökött meg, amint elrohant mellettem. A rohanásnak eredt tömeg engem is magával sodort; de nem voltam annyira megrémülve, hogy tisztán ne tudtam volna gondolkodni. A rettenetes hősugár járt az eszemben. A vízbe bújni. Ez lesz a leghelyesebb.

- A vízbe! A vízbe! - kiáltottam anélkül, hogy hallgattak volna rám. Újra megfordultam, szembe futottam a közeledő marsbelivel, egyenesen le a kavicsos parton, s belevettem magam a vízbe. Mások is utánozták példámat. Amint a parton lefelé futottam, a csónakból visszatérők ugrottak kifelé. A sok kő a talpam alatt csúszós és iszapos volt, s az alacsony folyamban mintegy húszlábnyira rohantam már, alig derékig a vízben. Amint a marsbeli már csak alig pár száz ölnyi távolságban tornyosodott a magasba, előre buktam arccal a víz felszíne alá. A loccsanások, amint a csónakokból egyesek szintén a folyamba ugrottak, úgy hangzottak a fülemben, mint mennydörgések. Az emberek gyorsan partra szálltak a folyamnak mind a két felén.

A marsbeli gépezet egyelőre annyit sem törődött a parti futkosókkal, mint az ember, ha hangyafészekbe lépett, a hangyák összegabalyodásával. Mikor félig megfulladva, kiemeltem fejemet a vízből, a marsbeli csuklyás feje azok felé az ütegek felé irányult, amelyek szokatlanul tüzeltek keresztül a vízen. Amint előbbre haladt, szabadon lóbálta azt a tokot, amelyből a hősugárnak kellett minden bizonnyal erednie.

A következő pillanatban a töltésre ért, és innen egy lépéssel félig keresztüllábolt. Első lába, térdben meghajolva, a túlsó töltésre lépett, s a másik percben újra teljes magasságban fölemelkedett, közvetlenül Shepperton mellett. Ekkor hat rejtett, a jobb partról nem is látható ágyú egyszerre szólalt meg. A hirtelen közeli dördülések, az utolsó rögtön az első nyomában, megrázta a szívemet. A szörnyeteg éppen fölemelte már a hősugarat szülő nagy tokot, mikor az első bomba hat yardnyira a csuklyája fölött szétpattant.

Megdöbbenve felkiáltottam. Nem láttam a többi négy marsbeli szörnyet, s egyáltalán nem is törődtem velük. Figyelmemet teljesen lekötötte az, ami a közelemben történt. Két másik bomba egyszerre pattant szét a levegőben, közel a szörnyeteghez, mire a csuklyás fej visszafordult, éppen jókor, hogy a negyedik bombát szembe kapja, de arra már későn, hogy elkerülje. A bomba éppen az arcába pattant a szörnynek. A csuklyás fej megduzzadt, fellobbant, és vörös húsdarabok meg csillámló érc törmelékek repültek szét belőle.

- Talált! - kiáltottam félig sikoltva, félig ujjongva.

Hallottam, hogy az emberek mind felkiáltanak körülöttem a vízben. Ki tudtam volna ugrani a vízből az ujjongás e pillanatában.

A lefejezett kolosszus támolygott, mint egy részeg óriás, de nem bukott föl. Csodálatosan megtartotta egyensúlyát, és nem ügyelve többé lépteire, gyorsan Shepperton felé botorkált. A sötétkamra, mely a hősugarat okádta, mereven fölfelé emelkedett. A vezető értelem, a csuklyába bújó marsbeli, meg volt ölte, s darabjai szétrepültek a világ négy tája felé. A szörny most már nem volt egyéb, mint bonyolult ércgépezet, amely a pusztulást hurcolta magában. Egyenes irányban haladt előre, mert nem volt többé, aki igazgassa. Nekiment a sheppertoni templom tornyának, leütötte, mint valami faltörő kos, féloldalt dőlve megtántorodott, azután rettenetes erővel belezuhant a folyamba s eltűnt a szemem elől.

Heves robbanás rázkódtatta meg a levegőt, s hatalmas vízsugár tört a magasba, tele gőzzel, iszappal és ércdarabokkal. Ahol a hősugarat gerjesztő sötétkamra a vízhez ért, a víz azonnal gőzzé változott. A következő percben óriási iszapos hullám söpörte végig a folyamot, fölfelé a fordulóig. A hullám égetett, mint a forró víz. Az emberek a part felé törekedtek erőlködve, s a zuhanást követő forrongásban és zajban is hallottam kiáltásaikat és sikoltozásukat.

Az első percben nem törődtem a forrósággal, megfelelkezve az önfenntartás sürgős szükségéről. Gázolni kezdtem a hullámozó vízben, félrelökve egy fekete ruhás embert. Odaérve, ahol a folyam kanyarodik, öt-hat üres csónakot láttam céltalanul ide-oda vergődni a hullámok között. Lefelé felbukkant a vízből a belezuhant marsbeli. Keresztben feküdt a folyamban, és testének legnagyobb része a vízbe merült.

Vastag gőzfelhők gomolyogtak ki a roncsból, s a viharos kavargáson keresztül láttam elmosódva, amint az óriási tagok verdesték a vizet s iszap- és tájtékcsozókat hánytak fel a levegőbe. A tapogatószervek hánykolódtak, mint az élő karok s a mozdulatok gyámoltalan céltalanságától eltekintve, a látvány olyan hatást tett rám, mintha egy megsebzett lény viaskodott volna a habok között az életéért. A gépezetből rengeteg mennyiségű vörösesbarna folyadék löködt ki lármásan a magasba.

Iszonyú ordítás vonta el figyelmemet e látványtól, mintha gyári városaink szirénáit hallottam volna. A vontatóút közelében térdig vízben álló férfi kiáltott felém, mutogatva. Hangja beleveszett az ordításba. Hátratekintve láttam, hogy a többi marsbeli óriási léptekkel közeledik lefelé a töltésen Chertsey felől. A sheppertoni ágyúk ezalatt eredménytelenül bömböltek.

Hirtelen a víz alá buktam, és visszafojtva lélegzetemet, kínosan botorkáltam tovább, amennyire csak tudtam a víz alatt, amely szörnyen hullámozott körülöttem s egyre forróbb lett.

Mikor egy pillanatra kiemeltem fejemet a vízből, hogy lélegzetet vegyek s szemeimet kitöröljem, a felszálló gőz, mint kavargó fehér ködfátyol, elrejtette az első percben előlem a marsbelieket. Siketítő láрма volt. Majd homályosan kivehettem azokat az óriási, szürke alakzatokat, melyeket még a ködös levegő is nagyobbított.

Elhaladtak előttem, s kettő közülük megállt a tönkrement társ tájtéket túró, dübörgő romjai fölött. A harmadik és a negyedik mellette állt a vízben, az egyik körülbelül 200 yardnyira tőlem, a másik Laleham felé. A hősugarak forrásai magasan lengtek s a sziszegő sugarak folytatták a rombolást.

A levegő tele volt hanggal, hangok süketítő, zavaros versengésével, a marsbeliek csengő robajával, a lezuhanó házak ropogásával, a lángra lobbanó fák, kerítések, fészerek recsegésével és a tűz bömbölésével. Sűrű, fekete füst vegyült a folyam gőzével, s amint a hősugár ide-oda járt Weybridge fölött, útját fehéren izzó villanások jeleztek, amelyeket fakó lángnyelvek füstös tánca követett. A közelebbi házak még érintetlenül várták sorsukat sápadtan, homályosan a gőzben, mialatt mögöttük ide-oda szökkent a tűz.

Körülbelül egy pillanatig állva maradtam, mellig a csaknem forró vízben. Helyzetem szinte elkábított. A menekülés minden reményét elvesztettem. A gőzön keresztül láttam, amint azok, akik velem együtt a folyamban voltak, kifelé kapálóztak kézzel-lábbal a nád között a vízből, úgy, mint mikor a kis békák, megriadva az emberi léptekre, a fű közé rohannak, vagy a legnagyobb ijedelemben ide-oda rohantak a vontatóúton.

Ekkor a hősugár fehér lobbanásai hirtelen felém kezdtek közeledni. A házak összeomlottak, mintha a hősugár érintésére megolvadtak volna. A romokból lángok törtek elő. A fák recsegtve tűzze váltak. A sugár ide-oda libbent a vontatóúton, elnyelve az embereket, akik erre futottak, s lejött a víz szélére, alig 50 yardnyira onnan, ahol álltam. Átsiklott a folyamon Sheppertonba, s nyomában gőzölögve-forrva sistergő hullám támadt. A part felé fordultam.

A következő pillanatban az óriási hullám, melynek hőfoka megközelítette a forráspontot, keresztülcsapott rajtam. Hangosan felsikoltottam, s megperzselve, félig vakon, félholtan botorkáltam tovább a csapkodó-sistergő vízben a part felé. Egy botlás a halálom lett volna. Gyámoltalanul roskadtam le a marsbeliek szeme láttára a széles, kopár, kavicsos földnyelvre, amely a partról elfutva, a Wey és a Temze torkolatát jelzi. El voltam készülve a halálra.

Homályosan emlékszem, hogy a fejemtől 14-20 yardnyira az egyik marsbeli lába csikorogva mélyedt a laza kavicsba, felkavarva a medret, s azután újra kiemelkedett a vízből. Ezután hosszú, kínos szünet következett, majd a négy szörnyeteg társuk romjait cipelve - mintha füstfátyolon keresztül láttam volna - eltávozott, beleveszett a messzeségbe, túl a folyón és a réteken. S ezután végtelenül lassan tudatára jutottam annak, hogy csodával határos módon megmenekültem.

XIII.

Hogyan találkoztam a tiszteletessel?

A marsbeliek, megadva ezt a gyors leckét azoknak, akik a földi fegyverek hatalmában bízakodtak, visszatértek eredeti helyzetükbe a horselli mezőségre. A nagy sietésben, szétzúzott társuk romjait cipelve bizonyára nem egy oly félretévedt, jelentéktelen áldozat került el figyelmüket, mint amilyen én voltam. Ha társukat otthagyják s továbbnyomulnak, akkor még nem találtak volna egészen Londonig néhány tizenkét fontos ágyúütegen kívül semmit, és bizonyára közeledésük hírével együtt érkeztek volna meg a fővárosba, és oly váratlan, oly rettenetes, oly pusztító lett volna megérkezésük, mint az a földrengés, amely száz év előtt Lisszabont romokba döntötte.

De nem volt okuk sietni. Henger henger után röpült keresztül a bolygók közti téren. Minden huszonnégy óra újabb erősödést jelentett. S ezalatt a katonai és tengerészeti főemberek, akik most már teljesen tisztában voltak az ellenség rémítő hatalmával, dühös erőfeszítéssel készülődtek. Minden percben új ágyúkat állítottak fel, úgyhogy szürkület előtt a külvárosi villák minden bokra, minden ösvénye zsákmányra éhes, fekete ágyútorkot rejtegetett a dombos lejtőkön Kingston és Richmond között.

Az elszenesedett, kipusztított területen - mintegy húsz négyzetmérföldnyi körzetben -, amely körülfogta a marsbeliek táborhelyét a horselli réten, elszenesedett és romba dőlt falvakon át a zöld fák között, a fekete és füstös boltozatokon keresztül, amelyek tegnap még fenyesek voltak, ide-oda mászkáltak az önfeláldozó őrszemek a heliográfokkal, hogy idejében jelezhesék a tüzéségnek a marsbeliek közeledését. De a marsiak most már tisztában voltak tüzéségi

erőnkkel, és az ember közellétének veszedelmével. Most már senki sem merészkedhetett egyik henger közelébe sem, csak élete árán.

Az óriások a délután első felét valószínűleg azzal töltötték el, hogy ide-oda járva, áthordtak mindent az addlestoni golfpályán fekvő második és a Pyrfordban heverő harmadik hengerből a horselli réten levő legelső üregükbe. Az üreg mellett a fekete réten a szanaszét heverő romhalmazok fölött az egyik őrt állt, míg a többiek elhagyták óriási hadigépeiket s leszálltak az üregbe. Keményen dolgoztak késő éjszakáig, s a táborukból felszálló toronymagasságú, sűrű, zöld füstoszlop ellátszott a merrowi dombokig, sőt, amint beszélük, Bansteadig és Epsomig is.

S mialatt mögöttem a marsbeliek ekképp készülődtek a legközelebbi támadásra, szemben velem pedig az emberiség gyülekezett a csatára, én végtelen kínok és fáradalmak között törtem magamnak utat az égő Weybridge tüzen és füstjén keresztül London felé.

Elhagyott, kis csónakot láttam jó messze lefelé haladni a folyamon. Ledobva csaknem minden összeviszsa forrázott ruhámat, a csónak után siettem, el is értem és ezen menekültem a pusztulásból. A csónakban nem voltak evezők, úgyhogy amennyire összeégett kezeimtől tellett, kézzel hajtottam a csónakot a vízfolyás irányában Halliford és Walton felé. Szörnyű lassan haladtam, minduntalan vissza-visszatekintgetve. A folyóra bíztam magamat, mert úgy gondoltam, hogy a víz több eshetőséget nyújt a menekülésre, ha az óriások vissza találnak térni.

A forró víz onnan, ahol a marsbeli felfordult, velem együtt lefelé hömpölygött a folyón, úgyhogy vagy egy mérföldnyi úton nemigen láttam egyik partot sem. Egy ízben azonban mégis észrevettem egy sor fekete alakot, amely Weybridge felől jött sietve keresztül a mezőkön. Halliford egész elhagyottnak látszott, s több ház, amely a folyó felé nézett, kigyulladt. Furcsa látvány volt ez a teljesen nyugodt, teljesen elhagyott hely a forró kék égbolt alatt, amint füstfelhők és apró lángnyelvek szálltak belőle fölfelé a délutáni hőségben. Sohasem láttam még égő házakat a megfelelő nézőtömeg kísérete nélkül. Egy kissé távolabb a töltés száraz nádja füstölgött és izzott, s egy tűzvonal befelé húzódott lassan a partról egy réten keresztül.

Jó ideig átengedtem magam a víz sodrának, oly nyomorult, oly kimerült voltam az átélt heves izgalmak után. Iszonyú forróság volt. Majd erőt vett rajtam újra a félelem, és ismét evezni kezdtem kezeimmel. A nap perzselte csupasz hátamat. Végül, amint a fordulónál megláttam a waltoni hidat, lázam és gyengeségem felülkerekedett félelmemen. Kiszálltam a middlesex-i partra s halálos betegen lefeküdtem a magas fű közé.

Négy-öt óra lehetett körülbelül. Nemsokára fölkeltem, mintegy ötszáz lépéssel beljebb haladtam a partról anélkül, hogy akár egy lélekkel is találkoztam volna, s újra lehevtem egy sötét árnyékában. Úgy emlékszem, hogy járás közben folyton önmagammal beszélgettem. Szörnyű szomjas is voltam, és szinte sajnáltam, hogy több vizet nem ittam. Furcsa dolog, hogy a feleségemre haragudtam; nem tudom miért, de iszonyúan gyötört az a tehetetlen vágy, hogy Leatherheadba érjek.

Nem emlékszem világosan a tiszteletes megjelenésére. Valószínűleg elszunnyadtam. Egy-szerre csak kormos ingujjban ülő alakot vettem észre, amint simára borotvált arccal fölfelé bámult a felhős égre, amelyen gyöngye, lobogó visszfény táncolt. Az égbolt bárányszerű volt, tele a nyárközépi alkonyat fényében égő felhőfoszlányokkal.

Felültem, s a zajra, amelyet mozdulatom okozott, hirtelen rám tekintett.

- Van egy kis vize? - kérdeztem tőle, minden bevezetés nélkül.

A fejét rázta.

- Egy óra óta vizet kér - szólt.

Egy pillanatig némán ültünk, egymást vizsgálgatva. Elég furcsa figurának találhatott. Nem volt rajtam egyéb, mint átázott nadrágom és harisnyám. Összevissza voltam perzselve s arcom és vállam fekete volt a füsttől. A tiszteletes arca csupa gyöngédség volt. Álla lelógott, göndör hajának csaknem lenszínű fürtjei a homlokára hullottak. Nagy, halványkék szemei kifejezés-telenül bámultak a levegőbe. Szaggatottan beszélt, a távolba meresztve tekintetét.

- Mit jelent ez? - kérdezte. - Mit jelentenek ezek a dolgok?

Rábámultam és nem feleltem.

Kinyújtotta vékony, fehér kezét, és csaknem siránkozva folytatta:

- Miért történt mindez? Micsoda bűnt követtünk el? A reggeli istentisztelet után az országúton sétáltam, hogy rendbe szedjem gondolataimat a délutánra, és egyszerre - tűzvész, földrengés, halál mindenfelé! Mintha Sodoma és Gomorra lett volna! Minden munkánk odavan. Mik ezek a marsbeliek?

- Mik vagyunk mi? - kérdeztem, torkomat reszelve.

Kezét térdére tette s megfordult, hogy újra rám nézzon. Körülbelül fél percig bámult rám hallgatagon.

- Az országúton sétáltam, hogy rendbe szedjem a gondolataimat - ismételte. - S egyszerre csak tűz, földrengés, halál mindenfelé!

Visszasüllyedt a hallgatásba. Álla most majdnem a térdére lógott.

Nemsokára újakezdte a siránkozást, kezeit rázogatva.

- Minden munkánk - a vasárnapi iskolák! Mit vétkeztünk - mit követett el Weybridge? Minden oda - minden elpusztult. A templom! Csak három éve, hogy újra felépítettük. Odavan! Elsöpörték a föld színéről! Miért?

Újra szünet következett. Majd megint kifakadt, mint valami tébolyodott.

- Az égő templom füstje fölfelé száll szakadatlanul! - kiáltotta.

Szeme lángolt, és sovány ujjával Weybridge felé mutatott.

Ekkor kezdtem már tisztába jönni vele. Az a szörnyű tragédia, amelyet átélt - láttam, hogy Weybridge-ből menekült -, az örülés szélére sodorta.

- Messzire vagyunk Sunburytól? - kérdeztem közönyös hangon.

- Mitévők legyünk? - kérdezte. - Ott vannak ezek a teremtmények mindenütt? Ezentúl övék lesz a Föld?

- Messze vagyunk Sunburytól?

- Ma reggel még reggeli istentiszteletet tartottam...

- A dolgok megváltoztak - mondtam nyugodtan. - Ne veszítse el a fejét! Van még remény!

- Remény!

- Igen, remény bőségesen - e pusztítás ellenére is!

Kezdem kifejteni neki véleményemet helyzetünkről. Eleinte rám figyelt, de mikor tovább beszéltem, szeméből újra kilobbant az érdeklődés fénye, tekintete megmerevedett, és elfordult tőlem.

- Ez bizonyosan a vég kezdete! - szólt, félbeszakítva szavaimat. - A végé! Az Úr rettenetes nagy napja ez! Mikor az emberek a hegyekhez és a sziklákhöz könyörögnek, hogy szakadjanak rájuk és rejtsek el őket - rejtsek el őket annak ábrázata elől, aki a trónuson ül!

Kezdem tisztába jönni a helyzettel. Abbahagytam rábeszélésemet, talpra ugrottam, s melléje állva, vállára tettem a kezemet.

- Legyen férfi - szóltam. - Szedje össze magát. Mi jó van a vallásban, ha a szerencsétlenség idején erőtlenségre támaszkodik? Gondoljon arra, mennyi földrengés és vízözön, háború és tűzvész sújtotta már az embereket. Azt hitte, hogy Weybridge-dzsel kivételt tesz az Úristen?... Az Úr nem biztosítási ügynök, szerencsétlen!

Egy ideig üres hallgatásba merült.

- De hogy menekülhetünk? - kérdezte hirtelen. - Megsebezhetetlenek, könyörületet nem ismerők...

- Nem áll sem az egyik, sem a másik - feleltem rá. - És minél hatalmasabbak, annál józanabbul és óvatosabban kell nekünk eljárunk. Az egyiküket megölték amott, még három órája sincs.

- Megölték! - szólt elgondolkodva. - Hogy lehet megölni az Isten szolgáit?

- Láttam, hogy megölték - folytattam. - Mi véletlenül belekerültünk a nagyobbik veszedelmbe. Ez az egész!

- Mi az a csillámlás ott az égen? - kérdezte hirtelen.

Megmondtam neki, hogy a heliográf jelzése - hogy emberi segítség és erőfeszítés jele az égen.

- Benne vagyunk a bajban - mondtam -, akármilyen nyugodtnak látszik is a vidék. Az a csillámlás a magasban a közeledő vihart jelzi. Amott a marsbeliek vannak, és London felé, ahol azok a dombok emelkednek Richmond és Kingston körül és a fák fedezékét nyújtanak, sáncokat hánynak és ágyúkat állítanak föl. A marsbeliek nemsokára megint erre fognak jönni...

Még beszéltem, mikor a tiszteletes talpra ugrott és intett, hogy hallgassak el.

- Csend! - kiáltotta.

Az alacsony dombok mögül, keresztül a vízen, távoli ágyúk tompa dörgése és valami messziről jövő különös kiáltás hallatszott. Majd minden elcsöndesült. Egy cserebogár dongott keresztül a sövényen és mellettünk röppent el. Nyugatra magasan feltűnt a sápadt félhold Weybridge és Shepperton füstje és az alkonyat forró, tiszta ragyogása fölött.

- Jobb, ha továbbmegyünk észak felé ezen az úton - szóltam.

XIV. Londonban

Öcsém Londonban élt, mikor a marsbeliek lezuhantak Wokingban. Orvosnövendék volt. Épp vizsgára készült, és szombat reggelig nem hallott semmit a marsbeliek megérkezéséről. A szombat reggeli lapokban, a Mars bolygóról és a bolygókon levő életéről szóló hosszú cikkek után, rövid, homályos távirat jelent meg, amely rövidsége folytán csak még megdöbbentőbb volt.

A marsbeliek, akiket egy közeledő csoport fölzavart, gyorstüzelő ágyúval megöltek egy csomó embert, így hangzott a történet.

A távirat e szavakkal végződött:

„A marsbeliek, akik úgy látszik, rettenetes lények, nem mozdultak ki az üregből, amelybe belezuhanak, s valószínű, hogy nem is képesek kimozdulni. Lehet, hogy ennek oka a föld gravitációs energiájának relatív erejében rejlik.”

A vezércikkírók nagyon bátorítóan nyilatkoztak a szöveg utolsó soraiban.

Természetes, hogy az előkészítő élettani osztályban, ahová öcsém aznap elment, valamennyi tanuló érdeklődése fel volt csigázva, de az utcákon nyoma sem volt szokatlanabb izgatottságnak. A délutáni lapok tele voltak üres hírekkel, vastag címbetűk alatt, de nyolc óráig nemigen tudtak mást mondani, mint hogy a mezőség körül katonaság foglalt állást, s Woking és Weybridge között lángokban áll a fenyőerdő. Ekkor a *St. James's Gazette* különkiadásban tudatta azt a puszta tényt, hogy a távirati összeköttetés megszakadt. Mindenki azt gondolta, hogy az égő fenyőfák lezuhanása szakította meg a vonalat. Ezen az éjjelen semmivel sem tudtak többet a küzdelemről. Ez volt az az éjszaka, mikor Leatherheadbe majd visszahajtottam kocsin.

Az öcsém nem aggódott miattunk, mert az újságok leírásából tudta hogy a henger jó kétföldnyire volt a házamtól. Az volt a szándéka, hogy este leruccan hozzám, mint mondta, azért, hogy lássa a marsbelieket, mielőtt megölik őket. Táviratot küldött, amelyet sohasem kaptam meg, azután este hangversenyt hallgatott.

Szombat éjjel Londonban is vihar volt, s az öcsém eljutott kocsin Waterlooba. A peronon, ahonnan az éjféli vonat szokott indulni, megtudta némi várakozás után, hogy valami baleset következtében a vonatok aznap éjjel nem juthatnak el Wokingba. A baleset mivoltáról semmit sem tudhatott meg; a vasúti hatóságok sem tudtak még akkor semmit határozottan. Az állomáson igen kis izgalmat keltett, mikor a vasúti hivatalnokok, akik nem is képzelték, hogy Byfleet és Woking között más történt egyszerű forgalmi zavarnál, a színházi vonatokat, amelyek rendszerint Wokingon haladtak keresztül, Virginia Water vagy Guilford felé indították. Sűrögve-forogva intézkedtek, hogy megváltoztassák a southamptoni és portsmouthi kirándulónvonatok útirányát is. Egy éjjeli lap riportere, aki a forgalmi főnöknek nézte az öcsémet - hasonlított is hozzá egy kicsit -, megrohanta őt, és interjút próbált csinálni vele. A vasúti hivatalnokokon kívül csak kevesen hozták összefüggésbe a forgalmi zavart a marsbeliekkel.

Egy másik tudósításban ezekről az eseményekről azt olvastam, hogy vasárnap reggel „egész Londont felvillanyozták a wokingi hírek”. De ez nem volt egyéb frázisnál. Londonban a legtöbb ember nem hallott a marsbeliekről a hétfő reggeli pánik előtt. És aki hallott, annak is időre volt szüksége, hogy a vasárnapi lapok sebtében szövegezett táviratainak a jelentőségét felfogja. Londonban a legtöbb ember nem is szokott vasárnapi lapokat olvasni. De ettől eltekintve, a londoni emberekben olyan erős gyökeret vert a személyes biztonság érzete s annyira megszokták a lapok riasztó híreit, hogy minden nyugtalanság nélkül olvashatták a következőket:

„Tegnap este hét óra tájban a marsbeliek kibújtak a hengerből, és ércpajzsok védelme alatt teljesen romba döntötték a wokingi állomást a környező házakkal együtt, majd a Cardigan-ezred egy egész századát lemészárolták. A közelebbi részletek hiányoznak. A Maxim-ágyúk teljesen használhatatlanoknak bizonyultak fegyverzetükkel szemben. A tábori ágyúkat ártalmatlanokká tették. A husárok vágatva menekültek Chertseybe. Úgy látszik, hogy a marsbeliek lassan Chertsey vagy Windsor felé vonulnak. West-Surreyben nagy félelem uralkodik, és földsáncokat emelnek, hogy megakadályozzák előrenyomulásukat London felé.”

Így írt az esetről a *Sunday Sun*; a *Referee*-nek egy ügyes és fölöttébb szellemes cikke pedig a marsbelieket a faluban hirtelen elszabadult állatseregletehez hasonlította.

Londonban senki sem tudott semmi bizonyosat a felfegyverzett marsbeliekről, és általános volt még mindig az a rögeszme, hogy ezek a szörnyetegek nehézkesen „csúsznak”, „kínosan másznak” - így jellemezte őket csaknem valamennyi korábbi tudósítás. Egyik táviratot sem küldhette olyan tudósító, aki szemtanúja volt a marsbeliek előnyomulásának. A vasárnapi lapok különkiadásokat jelentettek meg újabb hírekkel, egyik-másik újabb hírek nélkül is. De voltaképp nem is igen volt mit közölni az olvasókkal, amíg késő délután a hatóságok át nem adták a sajtóügynökségeknek saját híreiket. Megállapították, hogy Walton és Weybridge, valamint az egész ottani vidék lakossága London felé özönlik az országutakon. Ennyi volt az egész.

Öcsém reggel a lelenház melletti templomba ment, semmit sem tudva még arról, mi történt előtte való éjszaka. A templomban, ahol célzásokat hallott a támadásról, külön imát mondtak a békéért. Kijövet vett egy *Referee*-t. Az újság hírei felizgatták, s kiment újra a waterlooi állomásra, hogy megtudja, megindult-e már újra a rendes forgalom. Az omnibuszokat, kocsikat, kerékpárosokat és a sok ünneplő ruhás járókelőt látszólag alig érintette a furcsa szenzáció, amelyet a rikkancsok terjesztettek. Legföljebb a környék lakosai miatt aggódtak. Öcsém csak az állomáson tudta meg, hogy a windsori és a chertsey összeköttetés is megszakadt. A portások azt mondták, hogy korán reggel Byfleetből és Chertseyből több fontos távirat érkezett az állomásra, de a táviratozás hirtelen megszűnt. Öcsém roppant kevés pontos részletet tudhatott meg tőlük. „Harc folyik Weybridge körül” - ez volt minden, amit mondhattak.

A vasúti szolgálat most már roppant rendetlen volt. Az állomás körül egész sereg ember álldogált, akik a délnyugati vasúti hálózatba tartozó helyekről ismerősöket vártak.

Egy ősz fejű öregúr keservesen szidta öcsémnek a Délnyugati Társaságot. „Pellengérre kell állítani!” - ismételte.

Egy-két vonat érkezett Richmondból, Putneyből és Kingstonból egynapi evezőtúrára kirándult utasokkal, akik a zsilipeket zárva találták, és pánikot éreztek a levegőben. Egy fehércsík, kék flanelzubonyos férfi megszólította az öcsémet, és furcsa híreket újságolt neki.

- Tömegesen tódulnak az emberek Kingstonba, kocsikon, szekereken, értékes holmival tömött ládákat hozva magukkal - mondta. - Moleseyből, Weybridge-ből és Waltonból jönnek és azt mondják, hogy ágyúzást hallottak Chertseyben, heves tüzelést, és hogy lovas katonák szólították fel őket a gyors távozásra, mert jönnek a marsbeliek.

- Mi is hallottunk ágyúzást a hamptoncourti állomáson, de azt hittük, hogy az ég dörög. Mi az ördögöt jelent mindez? Hiszen a marsbeliek nem tudnak kimászni az üregükből. Ugyebár?

Az öcsém erre nem tudott mit felelni.

Később észrevette, hogy az ijedelem határozatlan érzése áterjedt a földalatti vasút utasaira is, és hogy a vasárnapi kirándulók rendkívül korán szállingóznak vissza a délnyugati mellékvonalakról - Barnesből, Wimbledonból, Richmond Parkból, Kew-ből; de egy teremtet lélek sem tudott egyebet mondani kósza híreknél. Akinek csak kapcsolata volt a pályaudvarral, mind rosszkedvűnek látszott.

Öt óra tájban szörnyű izgatottság szállta meg az állomáson nyüzsgő tömeget, mikor megtudta, hogy megnyitották azt a közlekedési vonalat, amely a délkeleti és a délnyugati állomások között csaknem állandóan el volt zárva. A tömeg izgatottsága csak fokozódott, mikor látta, hogy hatalmas ágyúkkal megrakott vagonok és katonákkal zsúfolt kocsik haladtak el. Az

ágyúkat Woolwichből és Chathamból küldték Kingston védelmére. Megkezdődött a tréfálkozás is:

- Felfaljuk őket!

- Megszelídítjük a fenevadakat! - és így tovább.

Nemsokára rendőrök érkeztek az állomásra, hogy eltávolítsák a tömeget a peronokról, s öcsém újra az utcára ment.

A harangok vecsernyére kongtak-bongtak, és egy csoport leány az Üdvhadseregéből vonult végig énekelve a Waterloo úton. A hídról egy csapat ácsorgó nézett figyelmesen valami furcsa barna tajtékos tömeget, amely foltokban sodródott lefelé a folyamban. A nap éppen lehanyatlóban volt, s a Tower és a parlament két háza a legbékésebb égbolt felé tornyosult, amely csupa arany volt, hosszú, bíborvörös haránt felhősávokkal. Beszéltek egy úszó holttestről is. Az egyik ember, amint mondta tartalékos, azt újságolta az öcsémnek, hogy látta nyugat felé a heliográf villogását.

A Wellington utcában egy csomó markos fickóval találkozott az öcsém, akik a Fleet utcából rohantak ki, kezükben még nedves hírlapokkal s kiabáló plakátokkal.

- Rémes katasztrófa! - kiabálták egymásnak, végig a Wellington utcán. - Ütközet Weybridge mellett! Részletes leírás! A marsbelieket visszaűzték! London nagy veszedelemben!

Öcsém vett egy lapot három pennyért. Ekkor, de csakis ekkor kezdett valami képet nyerni e szörnyetegek óriási hatalmáról és rettenetességéről. Megtudta, hogy nem apró, esetlen teremtmények, hanem hogy hatalmas gépi testeket irányító értelmes lények; gyorsan mozognak, s akkora erővel képesek lecsapni, hogy a legnagyobb ágyúk ellenállása is semmivé törpül velük szemben.

Úgy írták le őket, mint „roppant pókszerű gépeket, amelyek csaknem száz láb magasak, az expresszvonat sebességével haladnak, és forró hősugarat tudnak kilőni”. Álcázott ütegeket, főleg tábori ágyúkat állítottak fel a horselli rét körül, legtöbbet a wokingi kerület és London között. Öt gépezetet láttak haladni a Temze felé, és egyet, a véletlen szeszélye folytán elpusztítottak. A lövedékek a többi esetben célt tévesztettek, s a hősugarak egy szempillantás alatt megsemmisítették az ütegeket. A katonaság súlyos veszteségeiről is említést tett a távirat, amelynek hangja azonban egyébként optimista volt.

A marsbelieket visszakergették; a marsbeliek nem sebezhetetlenek. Visszavonultak abba a háromszögbe, melyet a Woking körül vont körben hengerek alkotnak. Heliográfos jelző-örszemek cirkálnak körülöttük minden oldalról. Ágyúkat szállítanak nagy gyorsasággal Windsorból, sőt még északról is; egyebek közt kilencvenöt tonnás, hosszú sodronyágyúkat Woolwichből. Összesen 116 darab van már fölállítva, vagy közeledik gyorsan, főleg London védelmére. Sohasem összpontosítottak még Angliában ilyen gyorsasággal ekkora katonai erőt.

Azt remélték, hogy minden újabb hengert egyszerűen el lehet pusztítani a magasban szétrobbanó lövedékekkel, amelyeket folyamatosan gyártottak és szétosztottak. Kétségtelen, folytatta a közlemény, hogy a helyzet rendkívüli és nagyon komoly, de a közönségnek nincs oka pánikra. Tagadhatatlan, hogy a marsbeliek szörnyen félelemgerjesztők; de végre is legfőljebb húszan lehetnek, szemben az emberek millióival.

Az illetékesek a hengerek nagyságából arra a következtetésre jutottak, hogy egy-egy hengerben legfőljebb öt, összesen tehát tizenöt marsbeli lehet. És egyet - esetleg azóta többet is - elintézték már. A közönség óvakodjék a veszély közelébe jutni. Részletes intézkedések történtek a fenyegetett délnyugati külvárosok lakosságának védelmére. Ez a kiáltványféle

azzal végződött, hogy ismételten hangsúlyozta London biztonságát, s azt a körülményt, hogy az illetékesek bíznak abban, hogy a nehézségeket legyőzik.

Mindez rikító nagybetűkkel volt nyomtatva, oly frissiben, hogy a papiros még nedves volt, s látszott, hogy egy szó magyarázat hozzáfűzésére sem volt idő. Különös volt, mondta az öcsém, hogy a lap egyéb közleményeit milyen kíméletlenül megnyirbálták, csak hogy helyet szorítsanak a kiáltványnak.

Végig a Wellington utcán izgatottan olvasták az emberek a rózsaszínű lapokat; a Strandot az előfutárok nyomában egyszerre egész csapat rikkancs lármája verte fel. Az emberek tolakodva ugráltak le az omnibuszokról egy-egy újságért. Bizonyos, hogy ezek a hírek felrázták az embereket eddigi apátiájukból. A Strandon egy térképkereskedés redőnyeit leeresztették, mesélte az öcsém, s a kirakat tábláján keresztül látszott, amint egy ünneplő ruhás férfi citromsárga kesztyűs kezével gyorsan Surrey térképeit erősítette rá az üvegre.

Öcsém, amint kezében az újsággal végigment a Strandon a Trafalgar térre, látott néhány menekült West-Surreyből. Egy férfi volt a feleségével, két gyerekkel s néhány bútordarabbal zöldses kocsin. A Westminster-híd felől hajtott, s nyomában szénásszekér döcögött, amelyen öt-hat jobb módú ember ült ládák és batyuk között. Valamennyinek az arcán zavar és ijedtség tükröződött, és egész megjelenésük feltűnő ellentétben állt az omnibuszokban ülők vasárnapi külsejével. Divatos ruhákba öltözött emberek kandikáltak rájuk hintóikból. A menekülők megálltak a téren, mintha nem tudnák, merre menjenek, végül kelet felé fordultak a Strand mentén. Nyomukban nemsokára egy munkásruhás férfi jött régi divatú triciklin, kis előkerékkel. Az arca piszkos és sápadt volt.

Öcsém Victoria felé folytatta útját, és egy csomó ilyen emberrel találkozott. Azt gondolta, hogy talán meglát köztük engem is. Szokatlanul sok rendőr biztosította a forgalmat. Néhány menekült új híreket kiáltott át az omnibuszokban ülőkhöz. Egyik azt mondta, hogy látta a marsbelieket.

- Lábakra állított gőzkazánok, ha mondom, s úgy lépkednek, mint az emberek!

A legtöbb közülük izgatott volt az átélt különös dolgok miatt.

Victorián túl minden kocsmá tele volt ilyen mesélőkkel. Az utcasarkokon az emberek csoportokba verődve újságokat olvastak, izgatottan beszélgettek, vagy ezekre a szokatlan vasárnapi látogatókra bámészkodtak. Mind többen és többen érkeztek, amint esteledett, míg végre az országút, mint öcsém mesélte, az epsomi országúthoz hasonlított a Derby napján. Öcsém többeket megszólított a menekülők közül; a legtöbbjétől ki nem elégítő feleleteket kapott.

Egyikük sem tudott újságot mondani Wokingről, egy férfin kívül, aki azt állította, hogy Woking teljesen elpusztult múlt éjszaka.

- Byfleetből jövök - mondta -, egy kerékpáros ember érkezett oda korán reggel, s kapuról kapura rohanva figyelmeztetett bennünket, hogy távozzunk. Majd katonák jöttek. Kimentünk az utcára, és füstfelhőket láttunk dél felé - semmi mást, csak füstöt, és egy lélek se jött azon az úton. Azután hallottuk az ágyúzást Chertsey mellett, és emberek érkeztek Weybridge-ből. Én is bezártam hát a házamat, és eljöttem hazulról.

Ez idő tájt nagyon zúgolódtak az utcákon az emberek a hatóságok ellen, hogy nem képesek végezni a támadókkal s tűrik ezt a nagy felfordulást.

Nyolc óra tájban nagy tüzelés hallatszott tisztán London egész déli részében. Az öcsém nem hallotta a főútvonalak forgalma miatt, de mikor a csendes mellékutcákba fordult be a folyam felé, ő is tisztán hallotta a lövöldözést.

A Westminsteről visszasétált lakásába a Regent's Park közelében. Most már nagyon aggódott miattam, és izgatta a nyilvánvalóan igen nagy veszedelem. Ő is a katonai részleteken tépelődött, úgy, mint én szombaton. Elképzelte a némán várakozó ágyúkat, a hirtelen pusztasággá lett vidéket. Megpróbálta elképzelni a száz láb magas, „lábakra állított gőzkazánok”-at.

Egy-két szekérnyi menekülő az Oxford utcán vonult végig, és több más a Marylebone úton; de a hírek oly lassan terjedtek, hogy a Regent utca és a Portland út tele volt a rendes vasárnap esti sétálókkal, noha most csoportokban beszélgettek, s a Regent's Park szélén sohasem tanyázott több szerelmespár az elszórt gázlámpák alatt. Az éjszaka meleg és csendes volt és egy kicsit nyomasztó. Az ágyúzás újra meg újra megkezdődött, s éjfél után délen mintha villámok fényébe borult volna az égbolt.

Öcsém ismét elolvasta az újságot, s attól tartott, hogy engem nagy szerencsétlenség ért. Hazament, de vacsora után újra kiment kószálni. Mikor visszatért, vizsgajegyzeteivel próbálta figyelmét másfelé terelni, de hasztalanul. Éjfél után lefeküdt, s hétfőn a kora reggeli órákban ajtócsapkodás, az utcáról behangzó futkosás, távoli dobolás és harangzúgás riasztotta fel valami zavaros álomból. A mennyezeten vörös visszfény lobogása táncolt. Egy pillanatig nem tudta nappal van-e, vagy a világ bolondult meg. Majd kiugrott az ágyból s az ablakhoz rohant.

Magasan lakott, s mikor kidugta fejét az ablakon, végig az utcán mindenfelé nyitogatták az ablakokat, amelyeken az éjjeli rendetlenség minden fajtájában bővelkedő fejek jelentek meg.

- Mi az? Mi történik? - hangzott a kérdezősködés.

- Jönnék! - kiáltott egy rendőr, zörögve a kapun. - Jönnék a marsbeliek! - s rohant a legközelebbi kapuhoz.

A dobolás és trombitálás az Albany utcai kaszárnnyából hangzott. Ami templom csak volt a közelben, mind iszonyú vészharangozással iparkodott kivenni az álmot a szemekből. Folytonos ajtónyitogatás hallatszott, s a szemben fekvő házakon egyik ablak a másik után ragyogott ki hirtelen sárga megvilágításban a sötétségből.

Az utcán zárt kocsik közeledtek. Dübörgése, amint a sarkon befordult, erősödni kezdett, az ablak alatt csattogássá fokozódott s távozóban lassacskán elhalt. Mindjárt rá egypár könnyű kocsi száguldott, előhírnökei egy hosszú sor menekülő járműnek. Legtöbbje a chalkfarmi állomáshoz hajtattott, ahonnan az északnyugati különvonatok indultak.

Öcsém hosszú ideig mereven kibámult az ablakon, elképedten figyelve a kapuról kapura bezörgető rendőrt, és megfoghatatlan üzenetét latolgatva. Egyszerre csak kinyílt háta mögött az ajtó s belépett rajta a lépcsőfordulón túl lakó szomszédja, ingben, nadrágban és papucsban. A nadrágtartója a derekán lógott, s a haja kócos volt a párnától.

- Mi az ördög az? - kérdezte. - Tűz van? Micsoda zenebona!

Mind a ketten kidugták fejüket az ablakon, s erőlködtek, hogy meghallják, mit kiált a rendőr. Emberek bukkantak elő a mellékutcákból, s a sarkokon csoportokba verődve megálltak beszélgetni.

- Mi az ördög lehet ez? - szólt az öcsém szomszédja.

Az öcsém határozatlanul felelt neki valamit, és nyomban elkezdett öltözködni. Minden ruhadarabbal az ablakhoz ugrott, hogy el ne mulasszon semmit az utcákon növekvő izgalom részleteiből. Egyszerre szokatlanul korán újságárúsítók kezdtek kiabálni az utcákon:

- Londont megfulladás fenyegeti! Kingston és Richmond elveszett. Szörnyű mészárlás a Temze-völgyben.

És öcsém körül mindenütt - lent a szobákban, a házaiban mind a két oldalon, lent az úton, hátul a Park teraszain és a száz többi utcában, Marylebone-nak ezen a részén és a Westbourne Park kerületben, St. Pancrasban és nyugaton és északon Kilburnben, St. John's Woodban és Hampsteadben; és keleten Shoreditchben és Highburyben és Haggerstonban és Hoxtonban, egyszóval London egész rengetegében Ealing-tól East Hamig - az emberek a szemüket dörzsölték, kinyitották az ablakokat, hogy kibámuljanak, és céltalanul kérdezősködtek, és gyorsan öltözködtek, mikor a közelgő tűzvihar első lehelete végigfűjt az utcákon. Megvirradt a nagy pánik napja.

London, amely kábultan és tétlenül feküdt le aludni vasárnap éjjel, hétfőn korán reggel a veszedelem eleven érzésére ébredt.

Öcsém, mivel az ablakból lehetetlenség volt megtudnia, mi történt, lement az utcára, éppen mikor az égbolt hajnali rózsaszínben kezdett ragyogni a házak között. A gyalog- és kocsikutakon menekülő emberek száma percről percre növekedett.

- Fekete füst! - hallotta kiabálni az embereket. - Fekete füst!

Természetes, hogy az általános félelem érzete mindenkire átragadt. Mialatt öcsém tétovázva állt a kapuban, egy újságárus közeledett feléje. Sietett lapot venni. A rikkancs tovább futott, futás közben adogatva el lapjait, példányonként egy shillingért. Furcsa keveréke volt ez a jelenet a nyereszkesedésnek és a rémületnek.

Az újságból öcsém a katonai főparancsnok következő vészes sürgönyét olvasta:

„A marsbeliek rengeteg mennyiségű fekete mérges gőzfelhőt képesek rakétaszerűen lövöldözni. Útegeinket megolvastották, Richmondot, Kingstont és Wimbledont elpusztították, és lassan London felé nyomulnak, elpusztítva mindent, ami útjukba kerül. Lehetetlen őket megállítani. A fekete füsttől nem véd meg más, csak a gyors menekülés.”

Ennyi volt az egész, de ennyi is nagyon elég volt. A nagyváros hatmilliónyi lakossága nyüzsgött, forrongott, szaladgált; nemsokára tömegekben özönlött észak felé.

- Fekete füst! - kiabáltak mindenfelé. - Tűz!

A szomszédos templom harangjait félreverték. A házakban sápadt, sárga fény lobbant ki itt is, ott is, és nem egy kocsinak lent az utcán még mindig világított a lámpása. És fönt a magasban a virradat egyre ragyogóbb lett a derült, nyugodt égbolton.

Öcsém léptek dobogását hallotta a szobákban s fel és le a lépcsőn a háta mögött. A kapuban megjelent a háziasszonya, pongyolában és sállal; az ura kiabálva követte. Öcsém, amint kezdett tisztába jönni a történetek jelentőségével, felsietett szobájába, ami készpénze volt - tíz font lehetett összevissza -, zsebébe tette s kisietett megint az utcára.

XV.

Mi történt Surreyben?

Mialatt a tiszteletes a sövény mellett ülve, zavarosan beszélgetett velem a réten, Halliford közelében, s mialatt öcsém a Westminster-híd mellett a menekülő tömeget nézegette, a marsbeliek folytatni kezdték a támadást. Amennyire a későbbi ellentmondó tudósításokból megállapítható, nagyobb részük előkészületekkel foglalkozva a horselli üregben maradt este kilenc óráig, szorgalmasan dolgozva valamin, amint a rengeteg mennyiségű zöld füst mutatta.

De hárman nyolc óra tájban bizonyosan előbújtak, s lassan és óvatosan nyomulva előre, Byfleeten és Pyrfordon keresztül Ripley és Weybridge felé haladtak, napnyugta felé szembe kerülve a várakozó ütegekkel. Nem egy csomóban vonultak, hanem egymás után, körülbelül másfél mérföldnyire egymástól. Érintkezésüket különös szirénaszerű erős hangok közvetítették, amelyeknek skálaszerű változatai voltak.

Ezt az üvöltést s a Ripley és St. George's Hill körül felállított ágyúk dörgését hallottuk Felső-Hallifordban.

Ripleyben a tapasztalatlan tüzérönkéntesek, akiket nem lett volna szabad ilyen helyre állítani, vad, elhamarkodott, hatástalan sortüzet adva, ki lovon, ki gyalog futásnak eredtek keresztül az elhagyott falun, úgyhogy az első marsbeli nyugodtan átsétált ágyúikon, hősugarát nem is használva óvatosan közéjük lépett, s elhaladva előttük, váratlanul a Painshill Parkban felállított ágyúkhöz érkezett, amelyeket elpusztított.

A St. George's Hill emberei azonban vagy ügyesebbek voltak, vagy jobb parancsnokuk volt. Mivel a fenyőfák eltakarták őket, észrevették, hogy a hozzájuk legközelebb levő marsbeli egészen váratlanul bukkant rájuk. Oly óvatosan készítették elő ágyúikat a lövésre, mintha valami díszkivonuláson lettek volna, s mintegy ezer yardnyi távolságból tüzeltek.

A gránátok mind a marsbeli körül vágódtak le, s látták hogy a lövés után még néhány lépést tesz előre és táromlyogva lebukik. Ujjongva felkiáltottak, és az ágyúkat, amilyen gyorsan csak lehetett, újra megtöltötték. A felbukott marsbeli elnyújtott üvöltést hallatott, mire egy második csillogó óriás tűnt fel délről a fák fölött, felelve neki. Úgy látszik, hogy egyik gránát összezúzta valamelyik lábát a három közül. A második sortűz a marsbelitől jó messze csapott a földbe, s két társa hirtelen rávetítette hősugarát az ütegre. A muníció felrobbant, a fenyőfák az ágyúk körül mind lángra lobbantak, s a tüzerek közül alig egy-kettő menekült meg, akik már előre a dombtető felé kezdtek rohanni.

Ezután úgy látszik, a három marsbeli tanácskozást tartva, megállt. A portyázó őrszemek, akik messziről nézték őket, azt jelentették, hogy fél óráig nem mozdultak helyükből. A felbukott marsbeli lassan kimászott csuklyájából. Tömzsi, barna alaknak látszott messziről, amint szétroncsolt lábát javítgatta. Kilenc óra tájban készen lett munkájával, mert csuklyája újra feltűnt a fák fölött.

Kilenc óra után néhány perccel aznap este a három őrszemhez négy újabb marsbeli csatlakozott. Vastag fekete cső volt mindegyiknél. A három elsőnek is hoztak ilyen csövet. Áadták nekik, azután egyenlő távolságban helyezkedtek el egymástól, félkörben St. George's Hill, Weybridge és Send között, Ripleytől délnyugatra.

Vagy egy tucat rakéta röppent fel a dombokról előttük, mihelyt megindultak, figyelmeztetve a Citton és Esher körül várakozó ütegeket. Ugyanekkor négy hadigépük, szintén csövekkel felszerelve, átkelt a folyamon és kettőt közülük, feketén kiválva a nyugati égbolt derengéséből, megpillantottam én meg a tiszteletes, amint fáradtan és kínlódva siettünk a Hallifordból északra kiinduló országúton. Úgy látszott, mintha felhőn jártak volna, mert tejszínű köd borította a mezőket, felérve egyharmad magasságukig.

A tiszteletes láttukra halkan felkiáltott és futásnak eredt; de én tudtam, hogy a marsbeliek elől nem jó futni, oldalt ugrottam hát, és harmatos csalán és túskebokrok közt lemasztam az országutat szegélyező széles árokba. A tiszteletes hátranézett, látta, hogy mit csinálok és megfordult, hogy csatlakozzék hozzám.

A két marsbeli megállt. A közelebbi Sunbury felé nézve, a távolabbi, amely elmosódó szürkéségnek látszott az esthajnalcsillag fénye mellett, Staines felé fordult.

A marsbeliek időnként fel-felordítottak, de az ordítást nemsokára abbahagyták. Teljes némaságban foglaltak állást hatalmas sarlóalakban a hengereik körül. A sarló két szarva tizenkét mérföldnyire lehetett egymástól. A lőpor feltalálása óta sohasem kezdődött harc ilyen csendesen. Ha valaki Ripley tájékán szemlélte volna a marsbelieket, ugyanazt a benyomást nyerte volna, amelyet mi. Úgy látszott, hogy a marsbeliek egyedüli urai a sötétülő tájnak, amelyre a félhold, a csillagok, a napvilág utófénye s a St. George's Hillről és a painshilli erdőkből látszó vöröses sugárzás vetett némi világosságot.

De szemben ezzel a félholddal mindenütt, Stainesben, Hounslow-ban, Dittonban, Esherben, Ockhamben, dombok és erdők mögött a folyamtól délre, s a füves réteken a folyamtól északra, ahol csak elegendő fedezéket nyújtott egy-egy csoport fa vagy falusi ház, ott várakoztak az ágyúk. A jelzőrakéták felröppenve szikrázóport szórtak az éjszakába, azután elenyésztek, és a figyelő ütegek lelkét feszült várakozás töltötte el. Mihelyt a marsbeliek a tűzvonalba jutnak, azok a mozdulatlan fekete embertömegek, azok a kora éjszakában oly sötéten csillámló ágyúk azonnal mennydörgő csataordításba robbannak ki.

Az ezernyi virrasztó elmében éppúgy, mint az enyémben, kétségkívül az volt az uralkodó gondolat, vajon mennyit értenek meg belőlünk a marsbeliek. Vajon felfogják-e, hogy mi, a magunk milliónyi tömegében, szerveztünk és fegyelmeyeztünk vagyunk és összedolgozunk? Vagy pedig úgy magyarázták-e váratlan tüzeléseinket, gránátszurkálásainkat, táboruk körülzárását, mint ahogy mi szoktuk magyarázni egy megbolygatott kas méhrajának dühös, egy-séges rohamát? Arról álmodoztak-e, hogy kiirthatnak bennünket? (Akkor még senki sem tudta, milyen táplálékra van szükségük.) Ezernyi ilyen kérdés viaskodott elmém-ben, mialatt éber-en figyeltem az óriási őrt álló alakra. És elmém mélyén ott lappangott az érzése az összes rengeteg ismeretlen és rejtett erőnek London felé. Csináltak-e vermeteket? Készen álltak-e a hounslow-i löporgyarak kelepcéi? Lesz-e bátorságuk a londoniaknak új, nagyobb Moszkvát csinálni hatalmas ház-csoportjaikból?

Kimeresztett szemekkel kuporogtunk az árokban. Egyszerre csak, amint nekünk tetszett, végtelen hosszú idő múlva, távoli ágyúdörgéshez hasonló hang rázkódtatta meg a levegőt. Majd újra dörgött közelebből és még közelebből, s ekkor a marsbeli mellettünk a magasba emelte csövét, elsütötte, mint valami fegyvert, s erre a feleletre megrázkódott a föld. A Staines felé álló marsbeli rögtön válaszolt rá. Lobbanás, füst nem látszott. Csak a dörgés hallatszott.

Ez a gyors egymásutánban következő heves tüzelés annyira felizgatott, hogy elfeledkezve saját biztonságomról és leforrázott kezeimről, felkapaszkodtam az árokból a sövényre, és Sunbury felé bámultam. Hirtelen újabb válasz következett, s nagy lövedék zúgott el fejem fölött Hounslow felé. Azt vártam, hogy legalább füstöt, tüzet, vagy valami más efféle észre-vehető nyomot fogok látni. De nem láttam egyebet, mint fölöttem a sötétkék égboltozatot, egyetlen csillaggal, s a földön lent a mindenfelé szétterjedő fehér ködöt. Semmi recsegés nem hallatszott, s elmaradt a választ adó dördülés is. A csend újra helyreállt. Minden perc három-szor oly hosszú-ra nyúlt.

- Mi történt? - kérdezte a tiszteletes, felállva mellém.

- Isten tudja! - válaszoltam.

Egy denevér repült el mellettünk. Eltűnt.

A távolból kiabálás hallatszott, majd megszűnt. Újra a marsbelire tekintettem, s láttam, hogy megindul kelet felé a part mentén, gyors, gördülő mozgással.

Minden pillanatban azt vártam, hogy valami rejtett üteg fog rálőni; de az esti csendet nem törte meg semmi. A marsbeli alakja mindig kisebb lett, amint távolodott, s egyszerre csak a köd s a leereszkedő éjszaka elnyelte. Önkéntelenül mind a ketten magasabbra kapaszkodtunk. Sunbury irányában sötét tömeg látszott, mintha hirtelen kúp alakú domb támadt volna, elrejtve előlünk a kilátást; messzebb, túl a folyamon, Walton fölött egy második emelkedést vettünk észre. Ezek a domb alakú tömegek lelapultak és szélesebbek lettek, amint rájuk meredtünk.

Egy hirtelen gondolat hatására észak felé néztem, és láttam, hogy ott egy harmadik ilyen fekete felhős tömeg emelkedett.

Egyszerre minden teljesen elcsöndesedett. Jó messze délkeletről, meg-megszakítva a csendet, hallottuk, hogy a marsbeliek kiáltanak egymásnak, és újra megrázkódtatta a levegőt fegyvereik távoli, tompa dördülése. De a földi tűzéréség nem válaszolt.

Akkor nem tudtuk ezt megérteni; de később megtudtam, mi volt a jelentősége azoknak a szürkületkor támadt végzetes emelkedéseknek. Mindegyik marsbeli, a nagy félkörben állva, amelyet leírtam, valami ismeretlen jelre ágyúhoz hasonló csövéből óriási szelencét lőtt ki minden szemben levő dombra, bokorra, házcsoporra, egyszóval mindenre, ami csak ágyúkat rejthetett. Némelyik egyet lőtt, némelyik kettőt, mint az is, akit láttunk. Az egyik Ripleyben, mint mondják, nem kevesebbet, mint öt szelencét lőtt ki. Ezek a szelencék a földre vágódtak - nem robbantak fel -, és szakadatlanul rengeteg mennyiségű koromfekete, sűrű gőzt okádtak, amely fölfelé gomolyogva hatalmas felleget, gázzal telt dombot alkotott. Ez a domb visszalapulva lassan szétterjedt az egész környéken. S ennek a gőznek az érintése, maró szálkáinak belehelése megölte mindazt, ami lélegzett.

Ez a gőz súlyos volt, súlyosabb, mint a legsűrűbb füst, úgyhogy az első erős fellökődés és szétömlés után lesüllyedt a levegőben és szétáramlott a földön, inkább folyékony, mint lég-nemű testhez hasonlóan. A dombokat elhagyva elborította a völgyeket, az árkokat, a vízfolyásokat éppúgy, mint a tűzhányó üregeiből kiözönlő karbonsavas gáz szokta tenni. S ahol csak vízzel érintkezett, vegyi változások álltak be; a víz tükrét hirtelen porszerű tajték lepte el, amely lassan elmerült, hogy új tajtéknak adjon helyet. A tajték egyáltalán nem oldódott, s tekintettel a gáz gyors hatására, különös dolog, hogy a víz leszűrés után nem volt ártalmas. A gőz nem terjedt szét úgy, mint a valódi gáz szokott. Egy csomóban maradt, lomhán lefelé ereszkedve a lejtős talajon. A szél birkózva hajtotta maga előtt, míg végre szörnyű lassan össze nem vegyült a köddel s a levegő nedvességével, és por alakjában le nem süllyedt a földre. Ennek az anyagnak a természetéről ma sem tudunk egyebet, mint azt, hogy a színeképbontásban a kék színben négy vonalból álló csoportot mutat s teljesen ismeretlen elemnek tekinthető.

Amint az első heves fellökődés véget ért, a fekete füst már a lecsapódás előtt is olyan alacsonyan lebegett a föld felett, hogy ötven lábnyi magasságban, nagy házak tetején és felső emeletein, magas fákon, teljesen meg lehetett menekülni a benne rejlő méregtől, amint már akkor éjszaka is bebizonyosodott a cobhami és dittoni úton.

Az az ember, aki az előbbi helyen megmenekült, csodálatos történetet mondott el a göngyölődő folyós tömegről és arról, hogyan nézett le a templom tornyáról és látta a falu házait kiemelkedni mint kísérteteket a koromfeketeségből. Másfél napig ott maradt fáradtan, éhezve, a napon perzselődve, a kék ég alatt, és a távoli dombokkal szemben fekete bársonytakarónak látva a földet, piros háztetőkkel, zöld fákkal és később fekete fátyolos bokrokkal és kapukkal, pajtákkal, melléképületekkel és falakkal, imitt-amott kiemelkedve a napfénybe.

De ez a cobhami úton történt, ahol a fekete gőz ott maradhatott, amíg saját magától le nem süllyedt a földre. A marsbeliek rendszerint, ha a füst megtette hatását, nyomban megtisztították a levegőt oly módon, hogy belegázoltak a füstbe, s gőzsugarat irányítottak rá.

Ezt tették a közelünkben emelkedő füstthalmokkal is, amint a csillagvilágítás mellett egy elhagyott ház ablakából láttuk Felső-Hallifordban, ahová visszatértünk. Innen láttuk, hogy a richmondi és a kingstoni dombtetőn fényszórók mozogtak ide-oda, s tizenegy óra tájban meg-rázkódott az ablak, és hallottuk azoknak a nagy ostromágyúknak a dörgését, amelyek ott a dombokon voltak felállítva. Negyedóraig időközönként megújult az ágyúdörgés. Találomra lövöldöztek Hampton és Ditton felé a láthatatlan marsbeliekre. Egyszerre csak a villamos fény halvány sugarai eltűntek, fénylő vörös ragyogásnak adva helyet.

Ekkor zuhant le a negyedik henger - ragyogó, zöld meteor -, amint később megtudtam, a Bushey Parkba. Mielőtt a richmondi és kingstoni dombvonal ágyúi megszólaltak, szaggatott ágyúzás hallatszott jó messze délnyugatról. Azt hiszem, találomra ágyúztak, míg a fekete füst el nem borította a tűzereket.

A marsbeliek, úgy, mint mikor az ember darázsfészket akar kifüstölni, elárasztották ezzel a különös fojtó gőzzel az egész vidéket London felé. A sarló szarvai lassan széjjelebb terjedtek, míg végre Hanwelltől Coombeig és Maldenig értek. Romboló csöveik egész éjjel működtek. Attól a perctől kezdve, mikor St. George's Hillben egyikük felbukott, egyetlenegyszer sem nyújtottak alkalmat a tűzéségnek hatásos működésre. Ahol csak ágyúk lehettek előttük elrejtve, mindenütt új meg új fekete gőzszelencét lőttek ki, s ahol nyílt mezőn voltak felállítva az ágyúk, a hősugarat hozták működésbe.

Éjfélkor a Richmond Park lejtőin lobogó fák s a Kingston-domb ragyogása fekete füsthálóra vetették fényüket, amely elborította az egész Temze-völgyet s szétterjedt mindenfelé, ameddig a szem ellátott. A hálóban két marsbeli gázolt lassan, ide-oda irányítva sziszegő gőzsugarait.

A hősugarat akkor éjszaka nagyon kímélték, meglehet azért, mert a hősugár előállításához szükséges anyag csak korlátozott mennyiségben állt rendelkezésükre, vagy azért, mert nem akarták a vidéket elpusztítani, s megelégedtek azzal, hogy az ellenállást leverjék, és meg-félemlítsék az embereket. Ezt az utóbbi céljukat tökéletesen elérték. Vasárnap éjszaka véget ért előnyomulásukkal szemben minden szervezett ellenállás. Oly reménytelen vállalkozásnak bizonyult velük szemben a harc, hogy ez után az éjszaka után emberi csapat nem is állt többé útjukba. Még a gyorstüzelő ágyúkkal felszerelt torpedónaszádok és rombolók legénysége sem akart a közelükben időzni. Valósággal lázadozni kezdtek, s vissza is fordultak a Temzén. Ez után az éjszaka után az emberek már csupán arra szorítkoztak, hogy aknákat és vermeket ástak vad kétségbeeséssel.

Az Esher felé álló ütegeknek a sorsát, amelyek oly feszülten várakoztak a szürkületben, ki-ki elképzelheti úgy, ahogy tudja, mert senki sem maradt meg a szemtanúk közül. Elképzelhetjük a feszült várakozást, a résen álló ürge tiszteket, a készen álló ágyúkat, a kéznél lévő felhal-mozott muníciót, az ágyútaligás tűzereket a lovakkal és szekerekkel; a polgári ruhás nézőket, akik olyan közel álldogáltak csoportosan, amilyen közel csak megengedték nekik, az esti csöndességet; a tábori kórházkocsikat és sátrakat, a weybridge-i összeégett halottakkal és sebesültekkel; majd a tüzelő marsbeliek lövéseinek tompa visszhangját és a formátlan lövedékeket, amint a fák és házak fölött hömpölyögtek és a szomszédos mezőkre lecsapódtak.

Elképzelhetjük azt is, amint a feszült figyelem hirtelen másfelé fordult: afelé a tekergő, duzzadozó feketeség felé, amely gyorsan közeledve a magasba tornyosult, tapintható sötétséggé változtatva a szürkület homályát, különös, ijesztő ellentételül a gőznek, amely elborította

áldozatait; amint közelében az emberek és lovak elmosódva futkostak, sikoltoztak, elvágódtak, kétségbeesetten kiabáltak, az ágyúk hirtelen magukra maradtak, az emberek fuldokolva vonaglottak a földön, s a sötét füstköd egyre magasabban szétterpeszkedett. Majd beállt az éjszaka és a pusztulás - semmi más nem látszott a vidéken, csak a halottakat rejtő, áthatolhatatlan gőz néma tömege.

Virradat előtt a fekete gőz szétáradt Richmond utcáin, s a kormányzat széthulló szervezete végső erőfeszítésében nem tehetett egyebet, mint hogy London lakosságát menekülésre szólította fel.

XVI.

A londoni kivándorlás

Ezek után érthető a félelem, amely hétfőn virradóra, mint zúgó hullám, söpörte végig a világ legnagyobb városát. A menekülés folyama gyorsan zuhogó áradattá dagadt, mely tajtékzó csapkodással vette körül a vasútállomásokat, rémes torlódással rohanta meg a Temze kikötőhelyeit, s minden felhasználható csatornán észak és kelet felé özönlött. Tíz óra tájban a rendőri szervezet, sőt délben a vasutak szervezete is elvesztette tömörségét, alakját és erejét, s feloldódva elmerült a szétfolyó társadalmi test gyorsan növekvő árába.

A Temzétől északra húzódó összes vasúti vonalakat s a lakosságot délkeleten a Cannon utcában vasárnap éjszaka éjfélkor értesítették. A vonatok hamar megteltek, de az emberek még két órákor is vadul viaskodtak egy-egy állóhelyért a kocsikban. Három órákor már a Bisphosgate utcában is iszonyú volt a tolakodás. Pár száz yardnyira a Liverpool utcai állomástól pisztolyokkal lövöldöztek, késekkel szurkáltak, s a rendőrök, akiket a forgalom irányítására küldtek oda, kimerülve s nekidühödve, fejét verték be azoknak az embereknek, akiknek védelmére voltak hivatva.

S amint nappal lett, és a gépészek és a fűtők vonakodtak Londonba visszatérni, a folyton érkező menekülők kiszorították az állomásokról az embereket, és egyre sűrűbb tömegek nyüzsgtek előre az észak felé vezető országutakon. Délben egy marsbeli tünt fel Barnesban, s lassan ereszkedő fekete gőzflegel közeledett a Temzén és a lambethi síkságon. Amint lomhán mind előbbre nyomult, elvágta a menekülés útját a hidakon keresztül. Egy második felhő Ealing fölé borult, s a Castle Hillen körülzárt egy kis szigetnyi életben maradt embert, akik képtelenek voltak menekülni.

Öcsém, miután eredménytelen harcot vívott, hogy Chalk-Farmban valamelyik északnyugati vonaton menekülhessen - a teherpályaudvarban megrakott vonatok gőzgépei valósággal barázdát vágtak a sikoltozó emberek között, s tíz-tizenkét markos legény alig volt képes visszatartani a tömeget, hogy a gépészt a kazánhoz szorítva agyon ne nyomja -, a chalk-farmi országútra fordult, keresztülvergődött egy sereg robogó járművön, s oly szerencsés volt, hogy a legelső közt vehetett részt egy kerékpárüzlet kifosztásában. Amint a gépet az ablakon keresztül kirángatta, az első kerék gumibroncsa kilyukadt, de azért ráült s eliramodott. Mindössze annyi baj érte, hogy kezéről lehorzsolódott a bőr. A Haverstock-domb meredek alján néhány felfordult ló zárta el az utat, s öcsém átcsapott a Belsize-útra.

Így kijutott neki is a rémület dühöngéséből, s az Edgware úton hét óra tájban Edgware-ba érkezett, éhesen és fáradtan, de jóval megelőzve a menekülők tömegét. Az országút mentén kíváncsi, bámészkodó emberek álldogáltak. Számos kerékpáros, néhány lovas és két gépkocsi haladt el mellette. Edgware-tól ezer lépésnyire egyik kereke eltört, s gépe használhatatlanná

vált. Otthagyta az út szélén, s bevánszorgott a városkába. A főúton sok üzlet félig nyitva volt, és a gyalogjárón, a kapukban, az ablakokban nyüzsgő tömeg bámult megdöbbenve a menekülők furcsa seregére, amelynek vándorlása már megkezdődött. Szerencséjére egy kocsmában hozzájutott egy kis ennivalóhoz.

Egy darabig Edgware-ban maradt, nem tudva, mitévő legyen. A menekülők száma egyre növekedett. Sokan úgy, mint öcsém, Edgware-ban szerettek volna maradni. A marsbeliekről újabb híreket senki sem tudott.

Az országúton ekkor már sokan haladtak, de tolongásról még szó sem volt. Nagyrészt kerékpárosok voltak; de csakhamar gépkocsik, kétkerekű fogatok és hintók követték egymást, sűrű porfellegeket verve fel a St. Albansba vezető országúton.

Valami határozatlan terv arra készítette öcsémet, hogy Chelmsford felé iparkodjék, ahol több ismerőse élt. Letért az országútról egy kelet felé vezető csendes, keskeny átjáró útra. Nemso-kára lépcsős sövényhez ért. Átment rajta, és északkeletnek folytatta útját egy gyalogösvényen. Több majorság s néhány kis falu mellett elhaladt, amelyeknek nevét nem tudta. Látott néhány menekült is, míg végre egy High Barnet felé vezető gyepestőn találkozott két hölgygel, akik útitársnői lettek. Éppen jókor találkozott velük, hogy megmenthesse őket.

Hallotta sikoltozásukat, és a fordulóhoz sietve látta, hogy két férfi ki akarja ráncigálni őket kis pónis-csészájukból, egy harmadik pedig a megvadult póni fejét fogja nagy erőlködéssel. Az egyik hölgy, fehér ruhás, alacsony nő, beérte a sikoltozással; a másik azonban, fekete, karcsú alak, ostorával vagdosta a férfit, aki az egyik karját megragadta.

Öcsém rögtön tisztában volt a helyzettel, felkiáltott s a küzdők felé rohant. Az egyik férfi abbahagyta a küzdelmet s öcsém felé fordult. Öcsém, aki ügyes bokszoló volt, amint az ellenfél arcáról észrevette, hogy a harc kikerülhetetlen, nekirohant, s egy jól irányzott ütéssel a kocsi kerekéhez vágta.

Lovagiasságra nem volt idő az ökölharcban. Öcsém egy rúgással elnémította ellenfelét, s azután galléron ragadta azt a férfit, aki a karcsú hölgy karját ráncigálta. Hallotta a ló patáinak dobogását, az ostor arcon suhintotta, egy harmadik ellenfél a szeme közé sújtott az öklével, s az, akit galléron fogott, kiszabadította magát a kezei közül, és elinalt visszafelé azon az úton, amelyen öcsém érkezett.

Félig elkábulva látta, hogy azzal az emberrel áll szemben, aki a ló fejét fogta, s észrevette, hogy a kocsi ingadozva távolodóban van tőle, s a benne ülő nők hátranéznek rá. Ellenfele, egy vaskos útonálló, készült a döntő mérkőzésre, de öcsém megelőzte, s öklével az arcába vágott. Majd mikor látta, hogy egyedül maradt, megfordult s futni kezdett a kocsi után. Az izmos csirkefogó nyomon követte, s távolabb közeledett a visszafordult szökevény is.

Öcsém ekkor megbotlott és elesett. Az, aki a nyomában volt, továbbrohant, de mikor öcsém talpra ugrott, két ellenféllel találta szemben magát. Alul maradt volna a mérkőzésben, ha a karcsú hölgy bátran meg nem állítja a lovat és segítségére nem siet. Elővette revolverét, amely az ülés alatt volt, mikor az útonállók megtámadták a kocsit. Hat yardnyi távolságból tüzelt, s csaknem eltalálta az öcsémet. A gyávább rabló futásnak eredt, s társa is követte, átkozva az előbbi gyávaságát. Mind a ketten megálltak az úton, ott, ahol a harmadik társuk hevert eszméletlenül.

- Fogja! - szólt a karcsú nő, és átadta öcsémnek revolverét.

- Menjen vissza a kocsihoz - szólt az öcsém, letörölve hasadt ajkáról a vért.

A nő szó nélkül megfordult - mind a ketten lihegték -, és visszamentek oda, ahol a fehér ruhás hölgy alig bírta visszatartani a megriadt pónilovat.

A rablók nyilvánvalóan megelégtették a dolgot. Mikor az öcsém hátranézett, látta, hogy valamennyien visszavonulnak.

- Majd ide ülök - szólt az öcsém -, ha megengedik - és felugrott az üres bakra.

A hölgy megfordult.

- Majd én hajtok - mondta, s rávágott ostorával a póni vékonyára. A következő pillanatban kanyarodott az országút, s a három útonálló eltűnt mögöttük.

Öcsém így, egészen váratlanul azon vette észre magát, hogy lihegve, megsebzett szájjal, összezúzott állkapoccsal és véres bokával, egy kis kocsin üget tova ismeretlen úton ezzel a két nővel.

Megtudta, hogy azok egy stanmore-i sebész neje és húga. A sebész kora reggel, amint Pinnerből jött, ahol veszélyes műtétet végzett, útközben több vasútállomáson hallott a marsbeliek előnyomulásáról. Hazasietett, fölkelte a nőket - cselédjük éppen két nappal előbb távozott -, összecsomagolt egy kis ennivalót, a revolverét, öcsém szerencséjére, az ülés alá dugta, s meghagyta a nőknek, hogy hajtsanak Edware-ba, ahol, mint gondolta, vasútra ülhetnek. Ő maga otthon maradt, hogy beszéljen a szomszédokkal. Úgy mondta, hogy fél öt tájban utoléri őket; de azóta, bár már kilenc felé járt az idő, még nyoma sem volt. A hölgyek nem állhatták meg Edware-ban, mert a forgalom óriásivá növekedett; így hajtottak azután erre a mellékútra.

Ennyit beszéltek el a hölgyek szagatatottan, s nemsokára New-Barnethoz közelebb újra megálltak. Öcsém megígérte, hogy legalábbis addig velük marad, míg meg nem állapodhatnak abban, mitévők legyenek, vagy míg a távollevő férj meg nem érkezik. Csak hogy bizalmat keltsen bennük, azt mondta, hogy kitűnő revolverlövő, bár revolverrel még sohasem lőtt.

Az út szélén táborot ütöttek, s a póni egész boldog volt a fűben. Öcsém elmesélte menekülését Londonból, s elmondott mindent, amit a marsbeliekről tudott. A nap mindig magasabbra hágott, s egy idő múlva beszélgetésük félbeszakadt. Kínos sejtelmek foglalkoztatták mind a hármukat. Az úton több vándor haladt, s ezektől öcsém megtudott annyi újságot, amennyit csak megtudhatott. A szagatatott válaszok csak erősítették benne azt a benyomást, hogy végzetes szerencsétlenség nehezedett az emberiségre, és teljesen meggyőzték arról, hogy azonnal folytatni kell a menekülést. Igyekezett hát erre rábeszélni a nőket.

- Pénzünk van - szólt a karcsú hölgy tétovázva.

Szeme találkozott öcsém szemével, és tétovázása véget ért.

- Nekem is van - mondta az öcsém.

A karcsú hölgy elmondta, hogy harminc fontjuk van aranyban és egy ötfontos bankjegyük, s úgy vélekedett, hogy ennyi pénzzel eljuthatnak vasúton St. Albansba vagy New-Barnetbe. Öcsém ezt a tervet reménytelennek gondolta, mert látta, hogy a londoniak milyen eszeveszeten rohanják meg a vasutakat. Azt ajánlotta hát, hogy Essexen keresztül iparkodjanak eljutni Harwichba, s onnan meneküljenek el egészen az országból.

Elphistone-né asszony - ez volt a fehér ruhás nő neve - nem akart érvekre hallgatni, s folyton a férjét emlegette; de sógornője csodálatosan nyugodt és megfontolt természetű volt, s végre hozzájárult öcsém javaslatához. Folytatták hát útjukat Barnet felé, elhatározván, hogy keresztülvágnak a Great North úton. Öcsém hajtott, hogy kímélje a lovat, amennyire csak lehet.

Amint a nap magasabbra emelkedett, szörnyű forróság támadt, s az utat borító vastag, fehér homokrétet égetett és vakított úgy, hogy csak nagyon lassan haladhattak előre. A sövényeket szürke por lepte el. S amint közelebb jutottak Barnethez, egyre erősödött valami nyugtalanító mormogás.

Csakhamar többen jöttek velük szemben. Legnagyobb részük maga elé bámult a levegőbe, zavaros kérdéseket mormolva, elgyötörve, elvadulva, piszkosan. Egy estélyi ruhás férfi gyalog ment el mellettük, tekintetét a földre szegezve. Hallották a hangját, s utána nézve látták, hogy egyik kezével a haját tépi, a másikkal láthatatlan dolgok felé csapkod a levegőben. Amint dührohama elmúlt, folytatta útját, egyetlenegyszer sem tekintve hátra.

Mikor öcsém társasága közeledett a keresztút felé Barnet-től délre, egy asszony jött szemben velük át a mezőkön balról az út felé, karján egy kisgyermekkel; mellette két másik gyermek szaladt, s utánuk egy piszkos fekete ruhás férfi baktatott, egyik kezében vastag bottal, a másikban egy kis útításkával. Majd amint kanyarodott az út az országút felé, a villák közül egy kis kocsi bukkant ki, amelyet verejtékes fekete póniló húzott, s egy sápadt képű legény hajtott, fején portól szürke krikettkalappal. A kocsiban három lány és két kisgyerek szorongott. A lányok eastendi gyári lányok lehettek.

- Erre visz az út Edgware-ba? - kérdezte a sápadt képű, zavaros tekintetű legény. S mikor öcsém megmondta neki, hogy balra kell fordulnia, rávágott ostorával a pónira, és elhajtott köszönés nélkül.

Öcsém halványszürke füstöt vagy ködöt vett észre fölfelé emelkedni a szemben fekvő házak közül, amely eltakarta a villák mögött futó úton túl levő terasz fehér homlokzatát. Elphinstone-né asszony hirtelen felkiáltott, amint a szemben levő házak fölött egyszerre csak egy csomó füstös, vörös lángnyelv szökkent a magasba, az izzó, kék égbolt felé. A messziről hallható zaj többféle hang zavaros keverékévé olvadt fel. Kerekek csikorgása, kocsik dübörgése, lovak dobogása vegyült egybe. Az út hirtelen kanyarodott alig ötven yardnyira a keresztúttól.

- Nagy ég! - kiáltott Elphinstone-né asszony! - Mi az, amibe belehajtott velünk?

Öcsém megállította a lovat.

A főúton tolakodó emberek zúgó áradata, valóságos szakadó hegyi ár, hömpölygött észak felé. A nap vakító fényében ragyogó fehér porfelhő borított mindent zavaros szürkéségbe, húsz láb magasságig. A lovak, a gyalogos férfiak és nők siető lábai s a mindenfajta járművek kerekei szakadatlanul új meg új porfelhőt vertek fel.

- Utat! - kiabáltak mindenfelől. - Engedjenek utat!

Mintha valami tűzvész füstjében haladt volna a kocsi az út és az országút találkozási pontja felé. A tömeg zsidongása tűzropogáshoz hasonlított, s a por forró és éles volt. És valóban, az országút mentén kissé följebb, lángokban állt egy villa; fekete füsttömegek gomolyogtak elő belőle, keresztül az országúton, még jobban növelve a zűrzavart.

Két férfi haladt el mellettük, majd egy piszkos asszony, aki nehéz csomagot cipelt és zokogott. Egy eltévedt vizslakutya szaladgált körülöttük bizonytalanul, kilógó nyelvvel, megrémülve, kimerülten; öcsém rákiáltott, mire az eb futásnak eredt.

Amennyire a jobbra fekvő házak között elláttak az országúton London felé, beszorulva a villák közé, mind a két oldalon, piszkos emberáradat zajongott hömpölyögve. A fekete fejek, a tolongó alakok tisztán látszottak, amint a forduló felé rohantak s továbbsiettek; azután belemerültek újra a távolodó sokaságba, amelyet végül porfelhő nyelt el.

- Előre! Előre! - kiabáltak mindenfelől. - Utat! Utat!

Az emberek kezei az előttük állók hátához szorultak. Öcsém a póni fejénél állt. Valami ellenállhatatlanul vonzotta, hogy lépésről lépésre előrenyomuljon, le az úton.

Edgware-ban zűrzavar uralkodott, Chalk-Farmban lármás tolongás; itt azonban egész népvándorlás volt. Nehéz tiszta képet alkotni erről a tömegről. A tömeg a maga nagyságában nem látszott. Az alakok kiözönlöttek, elhaladtak a fordulónál s azután távolodtak, háttal az úton levő csoportnak. Az országút szélein haladtak a gyalogosok, az elgázolással fenyegető kerekek elől bele-belelépve az árkokba, egymásba gabalyodva.

A kocsik és fogatok egymás hátán nyüzsögtek, s nemigen engedtek utat azoknak a gyorsabb és türelmetlenebb járműveknek, amelyek, amikor csak lehetett, nekiiramodtak, odaszorítva az embereket a villák kerítéseihez és kapuihoz.

- Előre! - kiabáltak. - Előre! Előre! Jönnék!

Egy taligában vak ember állt az Üdvhadsereg egyenruhájában; görbe ujjáival gesztikulált és ezt rikoltotta. „Örökkévalóság! Örökkévalóság!” Rekedt hangja olyan erős volt, hogy öcsém sokáig hallotta még akkor is, amikor a por régen elnyelte őt szemei elől. A szekereken szorongó emberek közül némelyek bambán csapdosták ostorukkal a lovaikat, és veszekedtek más kocsisokkal; némelyek mozdulatlanul ültek, nyomorúságosan a levegőbe bámulva, némelyek a kezüket harapdálták szomjúságukban vagy arcra fekve elnyúltak kocsijukban. A lovak zablája tajtékos volt, a szemük véres.

Számtalan kétkerekű kocsi, szekér, üzleti targonca, teherkocsi zsúfolódott össze; egy posta-kocsi, egy öntözőkocsi, a „St. Pancras sekrestye” jelzéssel, egy óriás fásszekér, mind tömve volt vadképű emberekkel. Egy söröskocsinak véres volt a két bal kereke.

- Utat! - hangzott a kiabálás. - Utat, utat!

- Örök-ké-va-lóság! Örökké-való-ság! - visszhangzott végig az országúton.

Jól öltözött, szomorú, ijedt asszonyok bandukoltak kiabáló, bukdácsoló gyermekeikkel, akiknek csinos ruháját bemocskolta a por, fáradt arcát bemázolta a könny. Férfiak is jöttek velük, egyik-másik támogatta a nőket, sok dühösen szitkozódott. Velük együtt tolakodott az utca csöcseléke is, fekete rongyokban, kimeresztett szemmel, mocskos szájjal lármázva. Izmos munkások nyomakodtak előre az úton, nyomorult kócos férfiak, hivatalnokok, boltosok; az öcsém látott egy sebesült katonát is öklöződni, több vasúti hordárt s egy kétségbeesett alakot, aki hálóingére kapta fel a kabátját.

De bármily változatos összetételű volt is ez a sokaság, közös volt minden tagjában az arcukon tükröződő kín és félelem. A félelem hajszolta őket hátulról is. Amint itt-ott veszekedés támadt egy-egy helyért valamelyik kocsin, az egész tömeg egyszerre megelevenedett. Még egy roskatag térdű ijedt férfit is új életre keltett egy pillanatig az üres hely reménye. A forróság és a por alaposan kikezdte már a sokaságot. A bőrük száraz volt, az ajkuk fekete és cserepes. Mind szomjasak és kimerültek voltak. Mindenkinek sajgott a lába. És vitatkozás, szemrehányás, fáradt nyögések lármája keveredett. A legtöbb ember hangja gyöngye és rekedt volt. A láрма refrénje mindig ez volt:

- Utat! Utat! Jönnék a marsbeliek!

Néhányan megakadtak és félreálltak az áradatból. Az út ferdén torkollott az országútba; szűk nyílása volt, s majdnem úgy tűnt, mintha London felől indulna ki. De egy örvénylő csoport mégis belefurakodott az út nyílásába. A gyöngébbek könyökükkel törtek maguknak utat, ki az áradatból; de ez egy pillanat alatt újra magába nyelte őket. Kissé lejjebb az úton egy férfi

feküdt a földön. Csupasz lába véres rongyokba volt csavarva. Két barátja föléje hajolt. Szerencséje, hogy voltak barátai.

Egy kis öregember, szürke, katonás bajusszal, piszkos, hosszú fekete kabátban kibicegett a tömegből, félreült, lehúzta csizmáját - harisnyája csupa vér volt -, kavicsot rázott ki belőle, s azután továbbántikált. Majd egy nyolc-kilenc esztendő kislány, aki egészen egyedül volt, zokogva odavetette magát éppen öcsém mellett a sövény aljába s így kiáltott:

- Nem tudok továbbmenni! Nem tudok továbbmenni!

Öcsém magához tért abból a merevségből, amelybe a megdöbbenés ejtette, fölemelte a kisleányt, gyöngéden kezdett hozzá beszélni, s odavitte Elphinstone-né asszonyhoz. Amint öcsém hozzányúlt, egyszerre teljesen elcsendesedett, mintha megijedt volna.

- Helén! - sikoltott a tömegből egy asszony, könnyekkel a hangjában: - Helén!

A gyermek hirtelen kisiklott öcsém karjaiból, felkiáltva:

- Mama!

- Jönnék! - szólt egy lovas, amint továbbnyargalt az úton.

- Félre az útból! - kiáltott egy kocsis, fölemelkedve a bakon; és öcsém látta, hogy egy szekér befordul a keskeny útra.

Az emberek tolakodva hátráltak a ló elől. Öcsém a pónit és a csézát hátrább tolt a sövény alá, s a szekér elhajtott mellette és megállt az út fordulójánál. A szekér rúdja kétlovas volt, de most csak egy ló volt melléje fogva.

Az öcsém látta homályosan a szekéren keresztül, hogy két ember leemelt valamit egy fehér hordágyon, és óvatosan letette a fűre a fagyalfa-sövény mellett.

Az egyik ember az öcsémhez futott.

- Van itt víz valahol? - kérdezte. - Haldoklik és nagyon szomjas. Lord Gavrick.

- Lord Gavrick - szólt az öcsém. - A királyi főtörvényszék elnöke?

- Van víz? - sürgette a másik.

- Talán akad egy pohár víz valamelyik házban - szólt az öcsém. - Nekünk nincs vizünk. És én nem merem itt hagyni az enyéimet.

Az ember tolakodva megindult a sarokház kapuja felé.

Ezután egy szakállas, sastekintetű férfi vonta magára öcsém figyelmét. Kis kezitáska volt a kezében, amely éppen akkor, amikor öcsém rajta felejtette tekintetét, megrepedt és egész halom aranyat öntött ki magából. A pénzdarabok szerteszét gurultak a földön, az emberek és a lovak nyüzsgő lábai alá. A férfi megállt, s bamba tekintettel bámult a tömegre. Az egyik kocsirúdja vállon ütötte úgy, hogy megtántorodott. Felsikoltva félreugrott az útból, de a kocsikereke végighorzsolta.

- Utat! - kiáltottak az emberek körülötte. - Félre az útból!

Amint a kocs elhaladt mellette, rávetette magát mind a két kezében az aranyrakásra és tele marokkal elkezdte az aranyakat a zsebeibe rakni. Csakhamar egy ló közeledett feléje és a következő pillanatban, amint már-már fölemelkedett, a ló lábai alá került.

- Megállj! - kiáltott öcsém, és félretaszítva útjából egy asszonyt, meg akarta ragadni a ló zablóját. Mielőtt ezt megtehetette volna, sikoltást hallott a kocsi alól, s a porfellegben keresztül látta, amint a kerekek keresztülfordultak a szegény nyomorult hátán.

A kocsis ostorával öcsém felé suhintott, aki a kocsi mögé ugrott. A tömeg ordítása elkábította. Az elgázolt ember ott vonaglott a porban szétgurult aranyai között. Nem tudott fölkelni, mert a kerék eltörte hátgerincét, és alsó végtagjai megbénultak. Öcsém felegyenesedve rákiáltott a következő kocsisra, s egy fekete lovas férfi is segítségére sietett.

- Vigye félre az útról! - szólt, s öcsém szabadon levő kezével megkapva az elgázolt férfi gallérját, félrevonszolta őt.

De ez még mindig a pénze után kapkodott, dühösen nézett öcsémre, s arannyal telt öklével a karját csapkodta.

- Tovább! Tovább! - kiáltoztak mögöttük haragosan. - Utat! Utat!

Nagy csattanás hallatszott, amint egy szekér rúdja recsegve beleütődött a kocsiba, amelyet a fekete lovas férfi feltartóztatott. Az öcsém föltekintett, az arany gazdája pedig hátracsavarintotta a fejét és beleharapott az ökölbe, amely a gallérját fogta. Nagy zűrzavar támadt. A fekete ló oldalt botorkált és a kocsiba fogott ló elvágatott előtte. Az egyik patája majd rátaposott az öcsém lábára. Ő eleresztette az elgázolt ember nyakát és hátraugrott. Látta, hogy a földön fekvő szegény nyomorult arcán a harag rémületté változott; de egy pillanat múlva eltűnt az egész ember, s az öcsém, akit a tömeg kiszorított a keskeny útból, csak nagy ügyel-bajjal került vissza újra az út nyílásába.

Látta, hogy Elphinstone kisasszony eltakarta a szemét, s egy kisgyermek, a gyermeki kíváncsiság teljes rokonszenvével, szemét kimeresztve bámult valami poros csomóra, amely feketén és csendesen hevert, összetaposva a gördülő kerekek alatt.

- Menjünk vissza! - kiáltott öcsém, és visszafordította a pónit. - Nem törhetünk keresztül semmiképpen ezen a poklon! - szólt.

Vagy száz yardnyira haladtak visszafelé azon az úton, amelyen jöttek, míg a tolongó tömeg eltűnt előlük. Amint odaértek, ahol fordul az út, öcsém látta a fagyalfa-sövény alatt az árokban a haldokló ember krétafehér arcát. A hideg verejték csorgott róla. A két nő borzongva, szótlanul kuporodott össze a kocsiban.

A fordulón túl öcsém újra megállt. Elphinstone kisasszony sápadt volt, sógornője zokogva ült, oly kétségbeesetten, hogy a férjét sem volt képes már emlegetni. Öcsém meg volt rémülve s össze volt zavarodva. Alig fordultak vissza, belátta, mennyire sürgős és elkerülhetetlen, hogy megpróbáljanak áthatolni a tömegen. Hirtelen elhatározással Elphinstone kisasszonyhoz fordult:

- Erre kell mennünk! - szólt, és újra visszafordította a pónit.

Ez a leány most aznap másodszor tett bizonyosságot lelkierejéről. Hogy kikényszerítsék az utat vissza a népáradatba, öcsém belemerült a forgalomba, és visszatartott egy lovat, mialatt Elphinstone kisasszony a ló feje fölött hajtotta a pónit. Egy teherkocsi megakasztotta egy pillanatra a kerekeket, és lehasított egy hosszú szilánkot a csészából. A következő pillanatban az áradat elkapta és magával sodorta őket is. Öcsém, akinek arcán és kezein ott vöröslött a kocsis ostorcsapása, felkapaszkodott a csészára, és elvette a gyeplőt Elphinstone kisasszonytól.

- Fogja rá a revolvert arra az emberre a hátunk mögött - mondta, átnyújtva a leánynak a revolvert -, ha nagyon tolakodik. Nem! - inkább a lovára fogja rá. - Azután körülnézett, hogy lássa, merre törhetne keresztül jobb felé az országúton. De belejutva az áradatba, hiába akart bármit

is: részévé vált a poros gabalyodottságnak. Az ár magával ragadta őket, keresztül Chipping-Barneten. Csaknem ezer lépésnyire voltak már a város közepétől, mikor végre sikerült keresztültörniük az országút túlsó oldalára. Leírhatatlan láрма és zűrzavar volt, de a városban s a városon túl az országút többször is kétfelé nyílt, úgyhogy a szorongás egy kissé csökkent.

Hadley'n keresztül kelet felé folytatták útjukat. Az országút mindkét oldalán s tovább másutt is, nagy sokaságot láttak inni a folyamból. Sokan a víz felé tolakodtak. Odább East-Barnet közelében egy dombról két vonatot láttak egymás nyomában minden rend és jelzés nélkül lassan észak felé haladni a „Great Northern Railway” sínein. A kocsik színültig tömve voltak, emberek álltak még a gépek mögött is a szén között. Öcsém jól sejtette, hogy a vonatok Londonon kívül teltek meg, mert az emberek eszeveszett rémülete a központi pályaudvarok használatát lehetetlenné tette.

E hely közelében töltötték a délután hátralevő részét, mert az átélt izgalmak már mind a hármukat végképp kimerítették. Kezdték érezni az éhség gyötrelmeit is. Az éjszaka hűvös volt, s egyikük sem mert elaludni. És este számtalan ember sietett tova az országúton pihenőhelyük közelében, ismeretlen veszedelmek elől menekülve abban az irányban, ahonnan öcsém érkezett.

XVII. „A Villám”

Ha a marsbeliek csak pusztításra törekszenek, hétfőn megsemmisíthették volna London egész lakosságát, amely lassan szétszóródott a közeli grófságokba. Az országúton nemcsak Barneton keresztül, hanem Edgware-on és Walthamon át is, és kelet felé a Southendbe és Shoebury-nessbe vivő utakon s a Temzétől délre Deal és Broadstairs felé ugyanaz a megvadult sereg hömpölygött előre. Ha valaki e júniusi reggelen léghajóban London fölött lebeghetett volna a ragyogó, kék magasban, az utcák végtelen hálózatából északra és keletre futó országutakat feketére pontozva látta volna a hullámzó menekülőkkel. Minden pont a rémület és a testi kimerültség kínjaiban vergődő embert jelentette volna. Az előbbi fejezetben hosszasan időztem öcsémnek a Chipping-Barneton keresztülhaladó országútról adott leírásánál azért, hogy az olvasó elképzelhesse, milyen benyomást tettek ezek a nyüzsgő fekete pontok egy-egy szemlélőre, aki maga is pont volt a pontok között. Az emberiség történelmében sohasem volt még példa arra, hogy ekkora emberi tömeg együtt mozogjon és szenvedjen. A gótok és a hunok legendás hordái, a legnagyobb seregek, melyeket valaha Ázsia látott, vízcseppek lettek volna ennek az áradatnak a tengerében. S nem is volt ez fegyelmezett előrenyomulás; vad futás volt, óriási, szörnyű futás - rendetlen, cél nélkül való vad futás. Hatmillió fegyvertelen, élelem nélkül való ember rohant előre eszeveszetten. Kezdeté volt ez a civilizáció szétbomlásának, az emberi nem lemészárlásának.

A léghajós, egyenesen maga alatt, közeli-távoli utcák hálózatát, házakat, templomokat, tereket, kerteket látott volna - mindent elhagyottan -, mint valami óriási térképet, amely délfelé *egy nagy folt*. Úgy tűnt volna, mintha Ealing, Richmond, Wimbledon fölött óriási tollak tinta-csöppeket ejtettek volna a térképre. És a fekete foltok állhatatosan, szüntelenül növekedtek, terjedtek, elágazva mindenfelé, hol feltornyosodva valami emelkedés előtt, hol egy-egy magaslatról sebesen aláömlve az útjukba eső völgyekbe, olyan módon, mint a tintacsepp szokott az itatóspapíron szétterjedni.

És távolabb, a folyamtól délre emelkedő dombokon, ide-oda járkáltak a csillámló marsbeliek, nyugodtan, rendszeresen terjesztve méregfelhőjüket e darab terület fölött, s azután, ha céljukat elérték, gőzsugaraikkal eloszlatva a felhőt s birtokukba véve a meghódított területet. Úgy látszik, nem is annyira a pusztításra törekedtek, mint inkább arra, hogy teljes fejvesztettséget idézzenek elő, s minden ellenállást lehetetlenné tegyenek. Az útjukba kerülő lőporraktárakat felrobbantották, az összes távíródrótokat elvágták, s itt-ott a vasúti síneket is összeroncsolták. Bénává tették az emberiséget. Úgy látszik, nemigen siettek hadműveleteik terének kiterjesztésével, mert egész nap alig jutottak túl London középső részén. Lehetséges, hogy Londonban hétfőn reggel számosan ott ragadtak a házakban. Bizonyos, hogy sokan megfulladva a fekete füstben, otthonukban haltak meg.

Körülbelül déltájig a Temze a London-híd alatt megdőbbentő látványt nyújtott. Gőznaszádok s mindenféle hajók időztek rajta, bátorságot merítve a menekülők által fizetett rengeteg pénzüsszegeből. Amint mondják, nem egy embert, aki kiúszott ezekhez a hajókhoz, póznákkal visszavertek, úgyhogy a folyamba veszett. Délután egy óra tájban a fekete gőzfelhő foszlányos maradványa tűnt fel a Blackfriars-híd boltozatai között. A Temze egyszerre eszeveszett zűrzavar, harc és küzdelem színhelyévé lett. Egy ideig megtorlódtak a hemzsező naszádok és bárkák a Tower-híd északi íve alatt, s a matrózoknak és a rakodóknak vad verekedést kellett folytatniuk azokkal, akik a partokról rájuk zúdultak. Az emberek valósággal a híd oszlopain kúsztak le hozzájuk felülről...

Mikor egy órával később megjelent egy marsbeli a Toweren túl, és belegázolt a folyamba, már csak hajóroncsok úszkáltak Limehouse körül.

Az ötödik henger lezuhanásáról később fogok beszélni. A hatodik henger Wimbledonban hullt le. Öcsém, aki éppen virrasztott egy réten a kocsiban alvó nők mellett, látta zöldes lobogását messze túl a dombokon. A kis társaság, egyre a tengeren túlra törekedve, kedden Cokhester felé folytatta útját a nyüzsgő vidéken keresztül. Az a hír, hogy a marsbeliek egész Londont hatalmukba kerítették, igaznak bizonyult. Látták őket Highgate-ben, sőt, amint beszélték, Neasdonban is. De öcsém szemei elé nem kerültek, csak másnap.

Ezen a napon a szétszóródott sokaság érezni kezdte, milyen égető szüksége van táplálékra. Amint megéheztek, megszűnt a tulajdon jogainak minden tisztelete. A majorosok kivonultak, hogy fegyverrel kezükben védjék meg ólaikat, magtáraikat és érésnek indult kalászaikat. Számos ember, úgy, mint öcsém, kelet felé fordult, s többen kétségbeesésükben visszaindultak még London felé is, hogy táplálékot szerezzenek. Főleg az északi külvárosokból való emberek voltak, akik csak hallomásból szereztek tudomást a fekete füstről. Öcsém hallotta, hogy a kormány tagjainak fele Birmingham-ben gyűlt össze, és hogy rengeteg mennyiségű, magasban robbanó lövedék készült a közép-angliai grófságokban ásott önműködő aknáknak számára.

Azt is hallotta, hogy a Mindland Railway Company pótolta az első napi pánik szökevényeit, megindította újra a forgalmat, és észak felé vonatok robogtak St. Albansból, hogy enyhítsék a torlódást a főváros körüli grófságokban. Chipping Ongardban plakátokon közölték, hogy nagy lisztkészletek vannak már az északi városokban, és hogy huszonnégy órán belül kenyeret is fognak kiosztani az éhező embereknek a környéken. De ez a hír nem térítette el öcsémet menekülési tervétől, és hármasan továbbtörtettek kelet felé egész nap. Kenyérosztást nem láttak sehol, és tény, hogy más sem látott. Aznap éjszaka zuhant le a hetedik henger a Primrose Hillre. Éppen Elphinstone kisasszony virrasztott, aki a virrasztás kötelességét megosztotta az öcsémmel. Látta is a csillagot lehullani.

A három menekülő, az éjszakát egy búzaföldön töltvén, kedden Chelmsfordba érkezett, ahol a lakosság egy csoportja, valami úgynevezett közéleti bizottság, elvette tőlük a pónit azon a címen, hogy élelem, s nem akart érte semmi mást adni azon az ígéreten kívül, hogy másnap ők is részesülhetnek belőle. A városban az a hír járta, hogy Eppingben marsbeliek vannak, és hogy a katonák a Waltham apátság melletti löporgyárakat felrobbantották, de eredmény nélkül, mert a támadók közül egyik sem sérült meg.

A városban sokan lesték a templomtornyokból, nem jönnek-e a marsbeliek. Öcsém jobbnak találta azonban tovább nyomulni a tengerpart felé, mintsem az ennivalóra várakozni, bár mind a hárman nagyon éhesek voltak. Délben keresztülmentek Tillinghamon, amely - elég furcsa volt - teljesen elhagyatottnak látszott, kivéve néhány táplálékra vadászó fosztogatót. Tillingham közelében egyszerre csak meglátták a tengert, amelyen az elképzelhető legkülönbözőbb vízijárművek rettenetes sokasága nyüzsgött.

A hajósok, mivel a Temzén nem mehettek tovább fölfelé, az essexi part mentén haladtak Harwichba, Waltonba, Clactonba s azután Foulnessba és Shoeburybe, hogy felszedjék az embereket. A hajók óriási sarló alakú félkörben helyezkedtek el, amelynek vége beleveszett a ködbe Naze felé. A parthoz legközelebb angol, skót, francia, holland és svéd halászbárkák, temzei gőzösök, jachtok és elektromos naszádok voltak. Távolabb nagyobb teherhajók, egy csomó piszkos szénszállító, erős kereskedelmi hajók, marhaszállítók, személyszállító naszádok, kőolajszállítók, óceánjárók, köztük egy ócska fehér jármű is, csinos fehér és szürke southamptoni és hamburgi postahajók nyüzsgöttek. A kéklő part hosszában öcsém homályosan egy csomó nyüzsgő naszádot vett ki, amelyek a lapos parton álló emberekkel alkudoztak. A parti sokaság egész Makionig elhúzódott.

Pár mérföldnyire a parttól egy páncélos volt oly mélyen a vízben, mint valami elsüllyedt hajó. A *Villám* volt, az egyetlen látható hadihajó; de a távolban jobb felé a tenger sima tükrén, a teljes szélcsendben fekete füst kígyózott annak jeléül, hogy közel vannak a csatornaflotta páncélosai. Ez a flotta a Temze széles torkolatában cirkált elnyúló vonalban, teljes gőzzel és harcra készen, a marsbeliek hódításának egész ideje alatt résen állva s mégis erőtlően arra, hogy az előnyomulást megakadályozza.

A tenger láttára Elphinstone-né asszony, sógornőjének minden biztatása ellenére iszonyúan megrémült. Soha életében nem volt még távol Angliától: inkább meghal, semhogy idegen országra bízza magát, ismerősök, barátok nélkül és a többi és a többi. Szegény asszony! Úgy látszik, azt képzelte, hogy a franciák és a marsbeliek szörnyen hasonlítanak egymáshoz. Idegessége, rettegése és csüggedése a kétnapi utazás alatt csak növekedett. Egyre az járt a fejében, hogy visszamegy Stanmore-ba. Stanmore-ban mindig oly jól érezte magát s oly biztonságban volt. Azt hitte, hogy Stanmore-ban megtalálja férjét is...

Nagy ügyel-bajjal vehették csak rá arra, hogy lemenjen velük a partra, ahol öcsémnek csakhamar sikerült egy temzei lapátos gőzösről levő néhány ember figyelmét magára vonni. Küldtek egy csónakot s harminchat fontban alkudtak meg mindhármas szállítási díja fejében. Úgy mondták, hogy a gőzös Ostendébe tart.

Két óra lehetett már, mikor öcsém, miután a szállítási díjat a kikötőhídon lefizette, a gőzösről biztonságban érezhette magát. A hajón volt ennivaló is, igaz, hogy rettenetes áron, és csakhamar mind a hárman evéshez fogtak az egyik padon.

A hajón egész sereg utas volt már. Sokan minden pénzüket arra költötték, hogy helyet biztosítsanak maguknak. A kapitány azonban még délután öt órakor is a part közelében időzött, egyre több utast szedegetve föl, míg az üléses fedélzet szinte veszedelmesen meg nem telt. Valószínűleg tovább is ott maradt volna még, ha ágyúzás nem hallatszott volna, amely ez idő

tájt kezdődött délen. Mintegy feleletül, a páncélos elsütött a tenger felé egy kis ágyút, s felvonta a lobogókat. Csöveiből füst tört a magasba.

Nem egy utas azt gondolta, hogy ez a tüzelés Shoeburynessből ered, de csakhamar észrevették, hogy folyton erősödik. Ugyanekkor messze délkeleten három páncélos árbocai emelkedtek ki egymás után a tengerből, fekete füstfelhők alatt. De öcsém figyelme csakhamar visszafordult a délről hangzó távoli tüzelésre. Mintha a távoli szürke ködből füstoszlopot látott volna kiemelkedni.

A kis gőzös kelet felé haladt már a hajók hatalmas sarlójától, s az alacsony essexi part kékes ködbe kezdett borulni, mikor feltűnt egy marsbeli, homályosan a nagy távolságból, amint Foulness irányából továbbnyomult az iszapos part mentén. Erre a hídon álló kapitány ijedten, haragosan kezdte ordítozva átkozni saját késlekedését. Rémülete szinte átragadt a hajó kerekeire is. A hajón mindenki a gerendázaton vagy a padokon állva bámult arra a távoli alakra, amely magasabb volt a fáknál és a templomtornyoknál, s valósággal parodizálta az emberi lépteket, amint kényelmesen közeledett.

Ez volt az első marsbeli, akit öcsém látott. Inkább elképedve, mint ijedten állt, odafigyelve erre a titánra, aki óvatosan közeledett a hajók felé, mind mélyebbre gázolva a vízben, amint a talaj süllyedt. Távolabb egy másik lépkedett keresztül néhány elnyomorodott fa fölött, majd egy harmadik még messzebből közeledett, mélyen gázolva keresztül egy csillámló, sekélyebb, iszapos helyen, amely úgy látszott, mintha tenger és ég között lebegne.

Mind a hárman a nyílt tenger felé tartottak, mintha meg akarták volna akadályozni a Foulness és Naze között nyüzsgő rengeteg sok hajó menekülését. A kis lapátos naszád, bár gépei zaka-
tolva erőlködtek, és kerekei csak úgy hányták a tajtékot, ijesztő lassúsággal hátrált e végzetes közeledés elől.

Öcsém északnyugat felé pillantva látta, hogy a hajók nagy sarlója megbomlott már a közeledő rémület hatása alatt. A hajók egymás mögé kerültek, egyik-másik a sarló közepéből a sarló végére került, a gőzhajók fűtültek és füstgomolyokat okádtak, a vitorlák kifeszültek, a bárkák ide-oda siklottak. Ez a látvány s a balról közeledő veszély annyira megigézte, hogy a nyílt tenger felé nem is tekintett. Egyszerre a gőzös egy hirtelen mozdulatára (azért mozdult meg, hogy elkerülje az elgázolást), fejjel előre lerepült a padról, amelyen állt. Körülötte kiabálás hallatszott, lábdobogás és ujjongás, amelyre mintha gyöngé válasz is érkezett volna. A gőzös megtántorodott, és öcsémet négykézláb görgette.

Talpra ugrott s jobbra tekintve látta, hogy féloldalt dőlt gőzösüktől alig száz yardnyira, mint valami ekevas, óriási vastömeg hasítja keresztül a vizet, rengeteg tajtékozó hullámot verve fel jobbra-balra, amelyek a gőzös felé csaptak, úgyhogy lapátjai tehetetlenül meredtek a levegőbe, a fedélzet pedig csaknem a víz színéig belesüllyedt a habokba.

Egy tajtékos habzuhany egy pillanatra szinte megvakította öcsémet. Amint újra tisztán látott, a szörnyeteg a gőzös mellett elhaladva, a part felé rohant, mögötte egy hajó haladt. Hatalmas, hosszúkás vasszerkezetéből kettős kémény emelkedett ki, tüzes füstfelleget lökve a levegőbe. A *Villám* torpedóromboló volt, amely teljes gőzzel rohant a fenyegetett hajók védelmére.

Öcsém megállva valahogy a szörnyeteg lökésétől ide-oda ingó fedélzeten, a támadásra rohanó Leviathánról a marsbeliekre vetette újra tekintetét. Szorosan egymás mellett állt mind a három, oly mélyen a tengerben, hogy lábaik csaknem teljesen elmerültek.

Amint vízbe merülve álltak, messziről sokkal kevésbé rettentőeknek látszottak, mint az az iszonyú vastömeg, amelynek sodrában gőzösünk oly gyámoltalanul bukdácsolt. Úgy látszik, megdöbbenve vizsgálták az új ellenséget. Lehet, hogy értelmük méltó ellenfélnek tekintette az

óriást. A *Villám* egy ágyút sem sütött el, hanem egyszerűen rohant feléjük teljes gőzzel. Valószínűleg csupán azért tudott oly közel férközni hozzájuk, mert nem tüzelt. Nem tudták, mitévők legyenek vele. Ha csak egy gránátot röpít is ki feléjük, nyomban elpusztították volna a hősugárral.

A torpedóromboló oly gyorsan haladt, hogy egy pillanat múlva a gőzös és a marsbeliek közti távolság felét megtette, s egyre kisebbedő fekete tömeggé vált, amint a távol elnyúló essexi part felé közeledett.

Egyszerre csak a legközelebbi marsbeli leeresztette csövét s egy fekete gázzal telt szelencét lőtt ki a páncélosra. A szelence a torpedóromboló bal oldalát találva koromsötét lövedékbe vetődött szét, amely a nyílt tenger felé görgött, mint valami szertesztet terjedő fekete füst-zuhatag. A páncélos sértetlenül nyomult előre. A gőzősön figyelőknek, mélyen a vízben és szemben a napfénnel, úgy látszott, mintha már a marsbeliek között lett volna.

Látták, amint az ösztövé alakok a part felé vonulva külön-külön kiemelkednek a vízből, s egyikük fölemelte azt a sötétkamrához hasonló szerkezetet, amely a hősugarat fejlesztette. Ferdén lefelé irányozta, és a víz, ahol a hősugár érintette, gőztömegekké tornyosult. A hősugár bizonyára úgy keresztülfúródott a hajót borító páncélon, mint az izzó vasvessző a papiroson.

A gőzgomolygásból láng lobbant fel, s rögtön rá a marsbeli inogva megtántorodott. A következő pillanatban levágódott, s hatalmas víz- és gőztömeg lökődött a levegőbe. A *Villám* ágyúi megszólaltak a gőzön keresztül, egymás után; az egyik lövés éppen a gőzös mellett csapott a vízbe, s az észak felé menekülő többi hajók felé szökdelve, végül egy parti halászbárkát forácsolt szét.

De ezzel nemigen törődtek az emberek. Amint a marsbeli lezuhant, a hídon álló kapitány tagolatlan ordításban tört ki, s felkiáltottak egyszerre a hajók farán szorongó utasok is. S rögtön rá újra felkiáltottak, mert túl a fehérlődő zürzavaron valami hosszú, fekete tömeg nyomult előre, közepéből lángok szóródtak ki, szelelői és kéményei tüzet ontottak.

A *Villám* még mindig eleven volt; úgy látszik kormánykereke nem sérült meg s gépezetei működtek. Hegyével egyenesen a második marsbelinek tartott, s körülbelül száz yardnyira lehetett tőle, mikor a hősugár rávetődött. Borzasztó dördülés hangzott, s fedélzete és kéményei vakító lobbanással felrobbantak. A marsbeli a robbanás erejétől megtántorodott, s a következő pillanatban a lángban álló roncsalmaz, teljes sebességgel rohanva még mindig előre, bele-vágódott, s összeroncsolta őt, mintha papírból lett volna. Öcsém önkéntelenül felkiáltott. Újra forró gőztömeg borított el mindent szemei előtt.

- Kettő! - ordított a kapitány.

Kiabált minden, ami csak élt. Vad ujjongás harsogott az egész gőzősön; s hirtelen egyik járműről a másikra terjedve, ujjongó ordítás hangzott a nyílt tenger felé törekvő valamennyi hajóról és naszádról.

Néhány pillanatig gőzbe borult a víz, elrejtve a harmadik marsbelit és a partot. A gőzös egész idő alatt gyorsan a tenger felé lapátolt, el a küzdelemtől; s mikor a zürzavar eloszlott, fekete gőzhalom terjengett ide-oda a part és a gőzös között, úgyhogy a *Villámból* nem volt többé semmi kivehető, s a harmadik marsbelit sem lehetett többé látni. A többi páncélos a part felé haladva, szorosan a gőzös mellett siklott tovább.

A kis hajó folytatta rohanó útját a nyílt tenger felé, s a páncélosok lassan eltűntek, a part felé közeledve, amelyet még folytonosan eltakart a gőz, füst és fekete gáz csodálatos módon összevegyült, kavargó, foltos gomolygása. A menekülő hajósereg északkelet felé szétszóródott; a páncélosok és a gőzös között több parti halászbárka vitorlázott. Egy idő múlva a hadi-

hajók, mielőtt elérték volna a süllyedő felhős halmot, észak felé fordultak, s azután hirtelen ellenkező irányba csapva, belevesztek dél felé a felszálló sűrű esti ködbe. A part halványodott, s végül eltűnt a hanyatló nap körül felgyülemelő alacsony felhőhalmok között.

Majd egyszerre ágyúdördülések rezgették meg az alkonyat fényében megaranyozott ködöt, s fekete, mozgó árnyak tűntek fel. Mindenki a gőzös korlátjához tódult, s kimeresztett szemekkel bámult bele az alkonyat vakító fénytengerébe, de semmit sem lehetett tisztán megkülönböztetni. Fölfelé kígyózó füsttömeg fedte el a nap képét. A gőzszázad zakatolva folytatta útját végtelennek tetsző várakozás között.

A nap szürke fellegek közé merült, az égbolt bíborszínben ragyogott, majd elsötétült, és fel-tűnt az esthajnalcsillag rezgő fénye. A mély szürkületben egyszerre csak felkiáltott a kapitány, s a magasba mutatott. Öcsém kimeresztette szemeit. Valami kiválva a szürkeségből, fölfelé suhant a magasba, kígyózva, iszonyú sebességgel a napnyugatra lebegő felhők fölé boruló esti fényben - valami lapos, széles, nagyon nagy tárgy. Görbe vonalat írva le, kisebbedett, lassan lefelé zuhant, s beleveszett újra az éjszaka titokzatos szürkeségébe. Amint eltűnt, mély sötétség borult a tájra.

II. RÉSZ

A Föld a marslakók uralma alatt

I. A romok alatt

Az első részben öcsém viszontagságainak elbeszélése közben annyira elkalandoztam saját élményeimtől, hogy a két utolsó fejezeten keresztül a tiszteletessel együtt folytonosan Hallifordban rejtőzködtem az elhagyott házban, ahová a fekete füst elől menekültünk. Itt folytatom tovább. Ott tartózkodtunk vasárnap éjszaka s egész hétfőn - a rémület napján - a napvilág egy kis szigetkéjén. A fekete füst elzárt a világ többi részétől. Nem volt mást mit tennünk, minthogy e két unalmas napon át fájdalmas tétlenségben várakozzunk.

Tele voltam aggodalommal feleségem miatt. Elképzeltem őt Leatherheadban, rémülten, veszedelemben forogva, amint halottnak tart és gyászol engem. Fel-alá jártam a szobákban, és hangosan fel-felkiáltottam, valahányszor arra gondoltam, hogy el vagyok szakítva tőle, s mi minden történhetett vele távollétemben. Tudtam, hogy unokatestvérem elég bátor minden eshetőséggel szemben; csak hogy nem volt az az ember, aki veszedelem idején gyorsan feltalálja magát és gyorsan cselekszik. Nem bátorságra volt most szükség, hanem körültekintésre. Az volt egyetlen vigaszom, hogy a marsbeliek London felé nyomultak, mind messzebbre feleségemtől. Efféle határozatlan aggodalmak fölöttébb érzékenyen és kínosan érintik az ember lelkét. Nagyon kimerültem, s izgatott a tiszteletes örökös jajgatása. Undorodtam már ettől az önző kétségbeeséstől. Többszörös eredménytelen fejtegetés után elszöktem mellőle egy másik szobába, amely, mint a benne levő földgömbökről, padokról és füzetekről láttam, nyilvánvalóan tanterem volt. Mikor ide is utánam jött, fölmentem a ház felső részén levő lomtárba s bezárkóztam, hogy egyedül lehessenek sajgó nyomorúságommal.

A fekete füst egész nap s még másnap reggel is minden remény nélkül körülzárva tartott. Vasárnap este a legközelebbi házban emberi jeleket vettünk észre. Az ablakban egy arc jelent meg. Lámpafény mozgott ide-oda, s később becsaptak egy ajtót. De nem tudom, kik lehettek ott s mi lett velük. Másnap nyomuk sem volt. A fekete füst hétfőn egész reggel lassan a folyó felé hömpölygött, egyre közelebb nyomulva hozzánk, de végül elvonult az országút mentén a ház előtt, amelyben rejtőzködünk.

Déltájban egy marsbeli közeledett, keresztül a mezőn. A hömpölygő árt szétoszlatta izzó gőzsugarával, amely sziszegve ütődött a falakhoz, bezúzva minden ablakot, amelyhez odaért, s megpörkölve az elülső szobából menekülő tiszteletes kezét. Mikor végre keresztülkúsztunk a leforrázott szobákon s újra kinéztünk, észak felé olyan volt a táj, mintha fekete hófergeteg vonult volna el fölötté. A folyam felé tekintve megdöbbenve láttuk, hogy a leperzselt rétek feketeségébe valami megfoghatatlan vörösség vegyül.

Egy ideig nem tudtuk, mennyiben javított e változás helyzetünkön, eltekintve attól, hogy a fekete füsttől nem kellett többé tartanunk. De később beláttam, hogy többé nem akadályoz semmi sem abban, hogy tovább ne menjünk. Amint rájöttem arra, hogy a menekülés útja megnyílt, újra cselekvésről kezdtem álmodni. De a tiszteletes esztelen letargiába esett.

- Itt biztonságban vagyunk - ismételte -, itt nincs mitől tartanunk.

Elhatároztam, hogy otthagynom. Bár így tettem volna! Okulva a tűzér tanácsain, ennivalót és italt kerestem. Égett sebeimre találtam olajat és rongydarabokat, fölvettem egy kalapot is, és magamra vettem egy flanelinget, amelyre egyik hálószobában bukkantam. Mikor a tiszteletes látta, hogy komoly szándékom a távozás, és hogy belenyugodtam abba is, hogy egyedül távozzam, elszánta magát, s velem jött. Délután minden nyugodt volt. Amennyire meghatározhattam, öt óra tájban indultunk útnak a megfeketedett országút mentén Sunbury felé.

Sunburyben s elszórtan az országút hosszában, eltorzított holttestek - lovak és emberek -, felfordult kocsik s mindenféle limlom hevert. Vastag, fekete porréteg borított el mindent. Ez a salakos portakaró eszembe juttatta, amit Pompei pusztulásáról olvastam. Minden baj nélkül érkezünk Hampton Courtba; útközben sok furcsa, kellemetlen látványban volt részük, úgyhogy Hampton Courtban szemeink valósággal felüdültek, amint egy zöld foltocskát vettek észre, amely megmenekült a fojtó áradattól. Keresztülmentünk a Bushey-parkon, ahol szarvasok szaladgáltak ide-oda a diófák alatt. A távolban férfiak és nők siettek Hampton felé. Ezek voltak az első emberek, akiket láttunk, így jutottunk el Twickenhamba.

Az országúton túl Ham és Petersham mögött az erdők még mindig égtek. Twickenhamet nem érintette sem a hősugár, sem a fekete füst, s erre felé meglehetősen sok ember volt, de egyikük sem tudott semmiféle hír. Többnyire úgy, mint mi, éjjeli szállásukat igyekeztek fölcserélni az ideiglenes nyugalom perceiben. Az volt a benyomásom, hogy itt több házban voltak még megriadt lakók, akik nem mertek menekülni sem. Sok nyoma volt itt is az eszeveszett menekülésnek az országúton. Élénken emlékszem, hogy három összezúzott kerékpár hevert az úton egy rakáson, darabokra zúzódva az utánuk érkezett kocsik kerekei alatt. Fél kilenc lehetett, mikor a richmondi hídon haladtunk keresztül. Természetesen sietve mentünk a veszedelmes hídon, ahonnan észrevettem, hogy számos vörös csomó úszik lefelé a folyamban. Egyik-másik több láb széles volt. Nem tudtam, mi lehet, mert nem volt időm a vizsgálatásra és sokkal ijesztőbb magyarázatot eszeltem ki erre a látványra, mint amire tényleg rászolgált. A Surrey-parton mindent újra fekete por borított, ami korábban füst volt. Holttestek heverték mindenfelé, az állomás közelében egész halommal; de a marsbelieknek hírük-hamvuk sem volt, míg jó darab utat meg nem tettünk Barnes felé.

A távoli sötétségben három embert láttunk egy mellékutcán lefelé szaladni a folyamhoz, egyébként elhagyott volt minden. Fönt a dombon javában égett Richmond városa; a városon kívül nyoma sem volt a fekete füstnek.

Ekkor, amint Kew-hoz közeledtünk, hirtelen egy csomó ember jött velünk szemben rohanva, s a háztetők fölött, alig száz yardnyira tőlünk, egy marsbeli hadigép felső része ötlött szemünkbe. Halálra rémülve álltunk a veszedelem torkában, s ha a marsbeli letekintett volna a földre, menthetetlenül el kellett volna pusztulnunk. Rémületünkben nem mertük folytatni utunkat. Letértünk az útról és elrejtőztünk egy kerti kunyhóban. A tiszteletes keresztet vetett, csendesen zokogott, s nem akart hallani sem arról, hogy újra útnak induljunk.

De engem az az elhatározás, hogy Leatherheadba érjek, nem hagyott nyugodni, úgyhogy a szürkületben újra kimerészkedtem. Keresztülbújva a bokrokon, egy nagy ház mellett futó ösvényen, amely a házhoz tartozó telken haladt, kiértem a Kew felé vezető országútra. A tiszteletes, akit a kunyhóban hagytam, csakhamar rohanva jött utánam.

Ez a második felkerekedés volt életem legsztelenebb cselekedete, mert nyilvánvaló volt, hogy a marsbeliek körülöttünk vannak. Alig ért utol a tiszteletes, megláttuk újra azt a hadigépet, amelyet az előbb, de az is lehet, hogy másikat láttunk, jó messze a Kew Lodge felé elterülő réteken. Négy vagy öt kis fekete alak szaladt előtte a mezőség zöldesszürkességén keresztül, s azonnal világos volt előttünk, hogy a marsbeli üldözi őket. Csak hármat lépett és már közöttük

volt, mire az emberek minden irányban szanaszét szaladtak lábai elől. A marsbeli nem használta a pusztító hősugarát, hanem egyenkint felkapkodta s beledobálta őket a háta mögött emelkedő nagy érckasba, amely olyan volt, mint a munkások vállaira akasztott kosarak.

Első ízben támadt bennem az a gondolat, hogy a marsbeliek talán nem is akarják elpusztítani a legyőzött emberiséget, hanem valami más szándékuk van vele. Egy pillanatig kővé dermedve álltunk, majd megfordultunk, és egy kapun keresztül fallal szegett kertbe menekültünk, belebukva egy szerencsénkre ott levő árokba. Itt hevertünk és suttogva is alig mertünk beszélni, míg a csillagok fel nem tűntek.

Azt hiszem, éjjeli tizenegy óra volt, mikor annyira összeszedtük magunkat, hogy újra fölke-rekedtünk. Arra nem volt bátorságunk, hogy az országúton folytassuk utunkat. A sövények mentén, ültetvényeken keresztül csúszva haladtunk; a tiszteletes jobb felé, én pedig bal felé tekintve, feszülten figyeltünk a marsbeliekre, akik, úgy látszott, valamennyien körülöttünk tanyáztak. Egyszerre egy fölperzselt fekete tisztáson, amely kihűlt hamuval volt tele, szanaszét heverő holttestekre bukkantunk. Fejük és törzsük rettenetesen össze volt égve, de lábaik és csizmáik csaknem sértetlenek maradtak. Körülbelül ötven lábnyira négy roncsolt ágyú és összezúzott ágyúkocsi mögött lovak tetemei heverték.

Sheen, úgy látszott, elkerülte a pusztítást, de csendes volt és elhagyott. Itt nem bukkantunk egy halottra sem, bár az éjszaka sokkal sötétebb volt, semhogy beláthattunk volna a mellék-utakra is. A társam Sheenben egyszerre csak panaszkodni kezdett, hogy bágyadt és szomjas, és elhatároztuk, hogy próbát teszünk az egyik házzal.

Az első ház, amelybe beléptünk, miután egy ideig bajlódunk az ablakkal, egy félig szabadon álló kis villa volt. Ennivalót nem találtunk benne mást, csak egy darab száraz sajtot. De ivóvizet találtunk, s magammal vittem egy baltát is, mert azt hittem, hogy hasznát vehetem legközelebbi betörésünknel.

Átvágtunk az országúton ott, ahol az út Mortlake felé fordul. Itt fehér ház állt, fallal szegett kert közepén; éléskamrájában egész halom élelmiszerre bukkantunk. Egy teknőben két egész kenyeret találtunk, azonkívül egy szelet nyers borjúhúst és egy fél ürüt. Azért írom le e dolgokat oly részletesen, mert sorsunk arra kényszerített, hogy két hétig ebből táplálkozzunk. Egy állvány alatt palacksörök álltak, és volt a kamrában két zsák zöldbab s néhány fej fonnyadt saláta is. Az éléskamra mosókonyhába nyílt, ahol tűzifa volt felhalmozva egy pohárszék mellett, amelyben tíz-tizenkét palack burgundit, egy csomó leves- és lazackonzervet s két doboz kétszersültet találtunk.

Leültünk a sötétben a konyhában - világosságot gyújtani nem mertünk -, ettünk a kenyérből és az ürüből, s ittunk az egyik palack sörből. A tiszteletes, aki mindig annyira félénk és nyughatatlan volt, most csodálatos módon tovább akart indulni. Nagy ügyyel-bajjal rávettem az evésre, hogy erejét összeszedhesse, mikor egyszerre bekövetkezett az az esemény, amelynek folytán foglyok lettünk.

- Még nem lehet éjfél - szóltam, mire vakító élénkzöld fény lobbant fel körülöttünk. A konyhában egy percre tisztán látszott minden a zöldesfekete fényben, azután újra elsötétedett. Rögtön rá oly csattanás hallatszott, amilyent sem azelőtt, sem azóta sohasem hallottam. Egy szempillantás múlva hátam mögött tompa zuhanás, üvegsörömpölés és a körülöttünk beomló faltörmelékek recsegése és ropogása hangzott; nyomban rá lehullott a mennyezet vakolata, ezer darabra törve fejünk fölött. Hosszában végigzuhanam a padlón, belevágódva a kályha fogójába és elkábultam. Amint a tiszteletestől megtudtam, hosszú ideig eszméletlenül hevertem. Mikor visszanyertem eszméletemet, újra sötétben voltunk, s a tiszteletes, akinek arca, mint később észrevettem, a homlokáról szivárgó vértől nedves volt, vízzel locsolgatott.

Egy ideig nem tudtam visszaemlékezni arra, ami történt. Majd lassan eszembe jutott minden. Megsebzett halántékom sajogni kezdett.

- Jobban van? - kérdezte suttogva a tiszteletes.

Végre feleltem neki. Felültem.

- Ne mozduljon! - szólt. - A padló tele van a pohárszékről lezuhant edények cserepeivel. Ha megmozdul, zajt csap, s azt hiszem, hogy azok kinn vannak.

Oly csendben ültünk mind a ketten, hogy alig hallottuk egymás lélegzett. Halálos csönd volt körülöttünk; csak egyszer csúszott le csörömpölve közelünkben egy darab vakolat, vagy valami téglatörmelék. Kívülről, nagyon közel hozzánk, meg-megújuló ércsörömpölés hangzott be a konyhába.

- Hallotta? - szólt a tiszteletes, mikor nemsokára újra hangzott.

- Igen! - szóltam. - De mi lehet ez?

- Egy marsbeli! - felelt a tiszteletes.

Újra hallgatóztam.

- Nem a hőszugár volt - szóltam elgondolkozva, s egy ideig csaknem azt hittem, hogy egy nagy hadigép ütközött bele a házba oly módon, mint az a másik, amelyet a sheppertoni toronyba láttam beleütődni.

Helyzetünk oly rendkívüli, oly érthetetlen volt, hogy három-négy óra hosszáig, míg csak virradni nem kezdett, alig mertünk megmozdulni. S ekkor a fény nem az ablakon szűrődött be - az ablak fekete maradt -, hanem egy háromszögletű nyíláson, amely hátunk mögött támadt a falon egy gerenda s egy csomó törött téglá között. Most láttuk csak homályosan a konyha belsejét.

Az ablakot betörte egy iszapos kerti földdarab, amely keresztülrepülve az asztal fölött, amely mellett ültünk, lábaink körül hevert. Kívül földhányás tornyosodott a magasba a ház mellett. Az ablakráma tetején leszakított csatornacső látszott. A padló tele volt összezúzott edénydarabokkal. A konyha vége, a ház felé, be volt törve, s amint a napfény besütött, nyilvánvalóvá vált, hogy a ház legnagyobb része összeomlott. A romhalmazzal élénk ellentétben állt a csinos, divatos halványzöld színű pohárszékállvány, amely alatt egy csomó réz- és bádog-edény feküdt. A fal tapétája kék és fehér cseréputánzat volt, s egypár színes konyhaeszköz lógott a falon a tűzhely fölött.

Amint jobban megvirradt, a fal résén keresztül egy marsbeli nagy testét láttuk, aki ha jól sejtem, őrt állt a még mindig izzó henger fölött. E látványra olyan óvatosan, amint csak tőlünk telt, a konyha világos részéből hátramásztunk a mosókonyha sötétségébe.

Hirtelen fölillant agyamban a történek helyes magyarázata.

- Az ötödik henger - suttogtam. - A Marsról jött ötödik lövés zúzta össze a házat és temetett bennünket a romok alá!

A tiszteletes egy ideig némán állt, azután így suttogott:

- Isten irgalmazzon nekünk!

Csakhamar hallottam, hogy magában siránkozik. Eltekintve ettől a hangtól, teljes csendben hevertünk a mosókonyhában. Alig mertem lélegezni, s tekintetemet a konyhaajtón beszűrődő gyöngye fényre függesztettem. Éppen csak a tiszteletes szomorú, tojásdad arcát, gallérját és kezeloit láthattam. Kívül megkezdődött az ércalapácsolás, majd iszonyú ordítózás, és egy kis

idő múlva sziszegés hallatszott, mintha valami gép kezdett volna működni. Mindez a legnagyobbbrészt rejtélyes láрма meg-megújulva folytatódott, sőt amint az idő telt, mintha kissé erősödött is volna. Majd szabályos zakatolás hallatszott, amelyet olyan rázkódás követett, hogy körülöttünk minden megrendült, s a pohárszék edényei csörömpölve ütődtek egymáshoz. A zakatolás és a rázkódás folytatódott. Egyszerre csak a fény elsötétült, s a kísértetiesen megvilágított konyhaajtó teljes feketeségbe borult.

Több órán keresztül kuporogtunk némán, borzongva, míg figyelmünk végre ki nem merült, s el nem aludtunk...

Arra ébredtem fel, hogy iszonyú éhes vagyok. Azt hiszem, hogy csaknem egy teljes napig aludtunk. Éhségem annyira tűrhetetlenné vált, hogy cselekvésre indított. Szóltam a tiszteletesnek, hogy táplálék után nézek, és az éléskamra felé botorkáltam. A tiszteletes nem felelt, de alig kezdtem enni, a gyöngye zaj, amelyet okoztam, őt is mozgásba hozta, s csakhamar hallottam, hogy utánam mászik.

II.

Mit láttunk a romba dőlt házból?

Evés után visszamásztunk a mosókonyhába. Itt bizonyára újra elszunnyadtam; mert mikor hirtelen felriadtam, egyedül voltam. A zakatolás és a rázkódás fárasztó kintartással folytatódott. Suttogva többször szólítottam a tiszteletest, végül a konyhaajtó felé botorkáltam. Még nappal volt, s a tiszteletes a szoba túlsó végén állt, a háromszögletű lyukhoz támaszkodva, amely a marsbeliekre nyílt. Vállait úgy felhúzta, hogy a fejét nem láthattam.

Különféle zajt hallottam, mintha valami gépezet működött volna. A zakatoló dörömbölésekre meg-megrázkódott minden. A fal nyílásán keresztül egy fa tetejét láttam, amely a csendes esti égbolt aranyos, meleg kékségével érintkezett. Egy pillanatig mozdulatlanul néztem a tiszteletest, azután mászva közeledtem feléje, a legnagyobb óvatossággal lépkedve a padlót borító cseréptörmelék között.

Megérintettem a lábát, mire úgy megriadt, hogy egy csomó vakolat kívül levált a falról, s hangos zuhanással a földre hullt. Megragadtam karját, attól tartva, hogy felkiált, s jó ideig mozdulatlanul lapultunk mind a ketten. Majd megfordultam, hogy megnézzem, mennyi maradt állva védővárunk falaiból. Ahol a vakolat levált, merőleges repedés támadt a romhalmaz között, úgyhogy egy gerendán óvatosan felhúzódva, a résen keresztül kinézhettem arrafelé, ahol a múlt éjjel nyugodt külvárosi országút húzódott. Óriási változás tűnt szemembe.

Az ötödik henger minden bizonnyal a kellős közepébe zuhant annak a háznak, amelybe először behatoltunk. Az épület eltűnt, teljesen porrá zúzódott és szétszóródott a lökés erejétől. A henger sokkal mélyebben feküdt az eredeti alapzatnál, egy mély üregben, amely már sokkal nagyobb volt, mint az az üreg, amelybe Wokingban belepillantottam. Az üreg körül a rettentő zuhanás erejétől a szó szoros értelmében szétfröccsent a föld s halmokban tornyosodott, amelyek elrejtették szemem előtt a szomszédos házakat. Éppen olyan volt, mint mikor hatalmas kalapácsütés sújt az iszap közé. A mi házunk hátrafelé omlott össze. Homlokzata, még a földszinten is, teljesen romba dőlt; a konyha és a mosókonyha véletlenül megmaradt, iszapos romok közé temetve; óriási földtömegek zárták körül minden oldalról, csak a henger felé nyíló rész maradt szabadon, s ebben irányban valósággal a szélén függtünk annak a nagy kör alakú üregnek, amelynek készítésével foglalkoztak a marsbeliek. A heves zakatolás hátunk mögül

hangzott, s újra meg újra ragyogó zöldes gőz szállt a magasba, mint valami fátyol, az előtt a kis nyílás előtt, ahonnan leskelődtünk.

A henger az üreg közepén már megnyílt, s az üreg túlsó szélén az összezúzott s kavics-halmokkal földött bokrok között az esti égbolt felé meredve állt az egyik hatalmas hadigép. Gazdája nem volt benne. Eleinte, bár helyes lett volna, hogy először ezt írjam le, alig vettem észre az üreget és a hengert. Alig láttam egyebet, mint valami rendkívüli módon csillámló gépezetet, amely az üreg készítésével volt elfoglalva, és néhány különös teremtményt, amelyek lassan, kínosan mászkáltak az üreg közelében levő földhányásokon.

A gépezet ragadta meg először a figyelmemet. Azóta munkagépnek nevezik az effajta gépezetet, és bonyolult szerkezetének tanulmányozása rengeteg erőfeszítésre ösztönözte már az emberi találékonyságot. Amint rám virradt, eleinte valami ércpók benyomását tette reám, amelynek öt csuklós, könnyen mozgó lába és számtalan tagozott emelője és rúdja van; testéből pedig tapogatószervek nyúlnak ki. Karjai legnagyobb részét össze voltak húzva, de három hosszú tapogatójával egy csomó rudat, lemezt és gerendát halászott ki a hengerből, amelyek a henger burkolatát töltötték ki, és nyilván a falainak erősítésére szolgáltak. Amit kivett, a magasba emelte, azután letette a háta mögött levő tisztásra.

Mozgása annyira gyors, bonyolult és annyira tökéletes volt, hogy eleinte, bár ércfényben csillámlott, nem is tartottam gépezetnek. A hadigépek is effajta gépek voltak és bámulatosan működtek; de a munkagéphez fogható dolgot nem ismerünk. Aki nem látta soha ezeket az ércszerkezeteket s csak a művészek rosszul elképzelt utánzásaira vagy a magamfajta szemtanúk tökéletlen leírására támaszkodik, az alig nyerhet tiszta képet erről az eleven valamiről.

Jól emlékszem különösen egyre azok közül a röpiratok közül, amelyek mindjárt kezdetben megpróbáltak beszámolni a háborúról. Ebben a röpiratban volt egy illusztráció is. A művész nyilván futólag tanulmányozta az egyik hadigépet, de ezzel véget is ért a tudománya. A hadigépeket úgy mutatta be, mint fedett, merev háromlábúakat minden hajlékonyság vagy finomság nélkül, s a benyomásuk monoton és teljességgel megtévesztő volt. Ennek a röpiratnak igen nagy volt az olvasóközönsége, s én éppen ezért említem, hogy figyelmeztessen erre az olvasókat. A röpirat hadigépei éppoly kevésbé hasonlítottak a működésben levő marsbeliekhez, mint a bábuk az élő emberekhez. Véleményem szerint a röpirat sokkal jobb lett volna e nélkül az illusztráció nélkül.

Eleinte, mint már említettem, a munkagépet nem is tartottam gépnek, hanem inkább valami csillámló burkolattal borított rákfajta teremtménynek, melynek agyrészét az a marsbeli képviselte, aki finom tapogatószerveivel a gépezet mozgását irányította. De csakhamar szemembe ötlött, hogy éppoly szürkésbarna, fényes, bőrszerű páncél földi, mint az üreg túlsó szélén csúszó-mászó többi testeket, mire sejteni kezdtem ennek az ügyes munkának valódi mivoltát. Amint ennyire jutottam, érdeklődésem a többi lény felé, a valóságos marsbeliek felé fordult. Futólag láttam már őket, úgyhogy az első undorító benyomás nem zavarta többé megfigyelésemet. Azonkívül rejtve voltam, mozdulatlanul álltam, s nem volt semmi okom a sietségre.

Most láttam, hogy képzelni sem lehetett náluk földietlenebb teremtményeket. Hatalmas kerek tömegek - vagy inkább fejek - voltak. Minden tömeg átmérője négy láb lehetett. A kerek testeken elől arc volt. Az arcon nem voltak orrlyukak; úgy látszik, a marsbelieknek csakugyan nem is volt semmiféle szaglóérzékük; hatalmas fekete szempár s ez alatt húsos csőrféle látszott az arcon. A fej vagy test hátulján - alig tudom, hogy nevezzem - egyetlen szűk, dobhártyaszerű felület volt, melyről később a boncolás megállapította, hogy fül. A mi sűrűbb levegőnkben azonban alig vehették hasznát. A száj körül tizenhat, csaknem ostorszerű, nyúlánk tapogatószerv helyezkedett el két nyolcas csomóban. E csomókat később Howes professzor, a

kiváló anatómus, sokkal megelőlegebben kezeknek nevezte. Amikor először láttam a marsbelieket, mintha csakugyan iparkodtak is volna e kezek segítségével fölemelkedni, csak hogy ez, tekintettel a földi viszonyok között megnövekedett súlyukra, természetesen nem sikerült nekik. Ésszerűen föltehetjük, hogy a Marson könnyedén járhattak-kelhetek rajtuk.

Itt jegyzem meg, hogy belső szervezetük, mint a későbbi boncolás kimutatta, csaknem ugyanilyen egyszerű volt. Szervezetük legnagyobb része az agy volt, melyből hatalmas idegek ágaztak ki a szemekbe, a fülbe és a tapogatószervekbe. A bonyolult tüdőbe torkollott a száj, volt továbbá szívük és véredényzetük. A külső bőr görcsös rángatózása elárulta, hogy a tüdő a sűrűbb légkörben s a Föld nagyobb gravitációs vonzásában nehézkesen működik.

Ennyiből állt a marsbeliek egész szervezete. Csodálatos, legalábbis nekünk embereknek, hogy a bonyolult emésztési szervnek, amely a mi testünknek fő része, a marsbeliek szervezetében nyoma sem volt. Csupa fej voltak, csupa fej; beleik nem voltak. Nem ettek s még kevésbé emésztettek. E helyett más teremtmények friss, élő vérért fecskendezték be saját ereikbe. Magam is láttam ezt, a kellő helyen meg is fogom említeni. Azonban, bárha finnyásnak fogok is tűnni, nem vagyok képes leírni azt, amit nem tudtam végignézni sem. Legyen elég annyi, hogy még élő állatoknak, legtöbbször emberi lénynek a vérért fecskendezték be kis cső segítségével közvetlenül a befogadó ércsatornába...

Kétségtelen, hogy ennek pusztá gondolata is visszataszító számunkra, de ugyanakkor ne feledkezzünk meg arról sem, milyen visszataszítók lehetnek valami értelmes tengeri nyúl számára a mi húsevő szokásaink.

A befecskendezés alkalmazásának fiziológiai előnyei tagadhatatlanok, ha arra a rettenetes emberi idő- és erővesztésre gondolunk, amelyet az evés és az emésztési folyamat okoz. Testünk fele olyan mirigyekből, csövekből és szervekből áll, amelyek azzal vannak elfoglalva, hogy a legkülönbözőbb táplálékot vérré változtassák. Az emésztési folyamat s ennek hatása az idegrendszerre aláaknázza testi erőnket, és befolyásolja kedélyállapotunkat. Az emberek boldogan vagy nyomorultan járnak-kelnek aszerint, hogy egészséges vagy beteg-e a májuk, vagy épek-e a gyomormirigyeik. A marsbeliek a kedélyállapot és az izgalom szervi hullámzásától mentesek.

Bizonyos, hogy nagy előszeretettel táplálkoztak emberi vérből. Ezt részben megmagyarázzák azoknak az áldozataiknak a maradványai, akiket a Marsról hoztak magukkal tápláléknak. Ezek a teremtmények, kezeinkbe került összezsugorodott maradványaikból ítélve, kétlábúak voltak. Porhanyós, szilíciumos csontvázuk csaknem a szilíciumos szivacsok vázához hasonlított. Gyöngye izomzatuk volt. Hat láb magasak lehettek. Kerek, emelt fejük volt, s nagy szemeik csontos üregekben feküdtek. Úgy látszik, a marsbeliek kettőt-hármat hoztak magukkal minden hengerben, s valamennyit megölték, mielőtt a földre érkeztek. Mindegy volt e kétlábúaknak, mert a mi bolygónkon, amint próbáltak volna kiegyenesedni, testük minden csontja összeroppant volna.

Itt, ahol e leírással foglalkozom, kiegészítésül elmondok olyan további részleteket is, amelyekről ekkor ugyan még nem volt pontos fogalmunk, de amelyek nagyban elősegítik azt, hogy aki a marsbelieket nem ismeri, tisztább képet alkothasson magának e támadó lényekről.

Három más rendkívüli fiziológiai különbség is volt közöttük és közöttünk. Szervezetük nem ismerte az alvást éppúgy, mint az emberi szív. Mivel az izomzat mechanizmusának felhasznált erejét nem kellett pótolniuk, az alvást, az életnek ezt az időszakos megszűnését nem ismerték. Úgy látszik, fáradtságot egyáltalán nem, vagy csak igen kis mértékben éreztek. A földön sohasem mozhattak erőlködés nélkül, de azért mindvégig folytonosan tevékeny-

kedtek. Huszonnégy óra alatt huszonnégy órát dolgoztak, körülbelül úgy, mint a földi lények közül a hangyák.

Másodszor, s ez a nemi különbségek világában fölöttébb csodálatosnak tűnik, a marsbeliek teljesen nem nélküliek voltak, s így nem volt bajuk azokkal a viharos izgalmaikkal sem, amelyekből a nemi különbség miatt bőven kijut az embereknek. Most már bizonyos, hogy a háború alatt csakugyan született a földön egy kis marsbeli is. Mikor ráakadtak, oda volt növe szülőjéhez, részben kicsírázva belőle, úgy, mint ahogy kicsíráznak a fiatal liliomhagymák, vagy az édesvízi polip-újszülöttek.

Az emberből és általában véve valamennyi magasabb rendű földi állatból a szaporodásnak ez a módja kiveszett; de bizonyos, hogy Földünkön is ez volt a kezdetleges szaporodási mód. Az alsóbbrendű állatoknál, fel egészen a gerincesekhez legközelebb álló zsákpuhányokig, mind a két szaporodási mód előfordul egymás mellett; de végül a nemi szaporodás teljesen kiszorította a másik módot. A Marson ellenben nyilvánvalóan éppen a fordított folyamat játszódott le.

Érdemes megemlíteni, hogy egy félig-meddig tudós hírében álló filozofáló író, jóval a marsbeliek megjelenése előtt, az emberi szervezetnek olyan átalakulását jósolta meg a messze jövőben, amely nem nagyon tér el a marsbeliek tényleges szervezetétől. Jövendőlése, emlékszem, 1893 novemberében vagy decemberében jelent meg az azóta megszűnt *Pall Mall Budget*-ben, és emlékszem arra is, hogy a *Punch* nevű Mars-korszak előtti folyóirat ki is csúfolta. Kimutatta az illető - bolondozó, tréfás hangon -, hogy a mechanikai készülékek tökéletesedése fölöslegessé teszi a lábakat, a kémia fejlődése pedig az emésztést; hogy olyanféle szervek, amilyen a haj, a külső orr, a fog, a fül, az áll, nem lesznek többé lényeges részei az emberi lénynak, s hogy a természetes kiválasztás a messze jövőben állandóan korcsosítani fogja ezeket a szerveket. Csak az agyvelő marad továbbra is lényeges kellék. A test részei közül csak a kéznek van kilátása arra, hogy megmarad, mint „az agy tanítója és végrehajtó közege”. Míg a test többi része elsorvad, a kéz egyre nagyobb lesz.

Ebben a tréfás jövendölésben sok az igazság, és például kétségtelen, hogy a marsbeliek szervezetének állati oldalát az értelem csakugyan tökéletesen elnyomta. Nagyon valószínűnek tartom, hogy a marsbeliek némileg hozzánk hasonló lényekből származtak, oly módon, hogy testük többi részének rovására agyuk és kezeik fokozatosan kifejlődtek, az utóbbiak végül a finom tapogatószervek két csomójává alakulván át. Agyvelejük, test híján, természetesen fölöttébb önző, értelmes lénnyé vált, melyben nyoma sincs az emberi lény érzelmi alapjainak.

A harmadik jelentős különbség e teremtmények szervezete és az emberi szervezet között olyan volt, amelyet az első pillantásra valószínűleg a legtöbb ember alárendelt jelentőségű részletkérdésnek tekintett volna. Mikroorganizmusok, amelyek a földön annyi kint és bajt okoznak, vagy sohasem voltak a Marson, vagy a marsbeli tudomány már évezredekkel előbb végleg kipusztította őket. Száz meg száz baj, a földi lázak és ragályok, a sorvadás, a rákbajok, a kelések és más effajta betegségek sohasem zavarták életüket. És ha már a marsbeli és a földi élet különbségeiről beszélünk, célszerű itt röviden azokra a furcsa sejtelmekre is, amelyeket a „vörösű” támasztott.

A Mars növényvilágának uralkodó színe nyilvánvalóan nem a zöld, hanem az élénk vörösrös. Bizonyos, hogy a magvakból, amelyeket a marsbeliek szándékosan vagy véletlenül magukkal hoztak, minden egyes esetben vörös színű növényzet csírázott ki. De csak egyetlen marsbeli növény bírta többé-kevésbé eredményesen a versenyt a földi növényfajokkal. S ez az, amelyet a nép „vörösű”-nek nevez. A vörösű kérészéletű folyondár, s növést csak kevesen látták. Egy ideig azonban csodálatos életerővel és bujasággal tenyészett. Fogságunk harmadik vagy

negyedik napján ellepte az üreg oldalait, s kaktusszerű ágai kárminszerű kerettel vonták be háromszögletű ablakunk széleit. Később láttam, hogy magvaival be volt vetve az egész vidék, különösen olyan helyeken, ahol vízfolyás volt.

A marsbeliek hallószerve egyetlen kerek dob volt, fej-testüknek hátulján. Szemük látóereje nemigen különbözött a mieinkétől, kivéve azt a körülményt, hogy Philips szerint a kéket és az ibolyát feketének látták. Szinte elfogadottá vált az a vélemény, hogy hangokkal és tapogatószerveik mozgatásával érintkeztek egymással. Ezt állítja például az az ügyes, de sebtében összeállított röpirat is (nyilvánvalóan olyan valaki írta, aki nem volt szemtanúja a marsbeliek tevékenységének), amelyet már említettem, s amely mindmáig fő forrása volt a marsbeliekre vonatkozó tudnivalóknak. Nincs élő ember, aki annyit látta volna a marsbelieket munkálkodásuk közben, mint én. Véletlen csak, hogy így történt, de ez tény. És én kijelentem, hogy hosszú időn át közelről megfigyeltem őket s láttam, amint négyen, öten, sőt egy ízben hatan nehézkesen mozogva, a legbonyolultabb munkákat végezték együtt, minden hang vagy taglejtés nélkül. Sajátos kiabálásuk mindig táplálkozásukat előzte meg; e kiabálásban nem volt semmiféle moduláció, s azt hiszem, hogy nem is az érintkezés közvetítésére szolgált, hanem egyszerűen a levegő kileheléséből eredt, mikor a szívó táplálkozási művelethez készülődtek. Bizonyos mértékben jogom van arra a föltevésre, hogy a pszichológiának legalább az alapvető fogalmaival tisztában vagyok, s nincs, amiről jobban meg volnék győződve, mint arról, hogy a marsbeliek minden fizikai közvetítés nélkül cserélték ki gondolataikat. S mondhatom, nagy elfogultságot kellett leküzdenem, hogy e meggyőződést magamévá tegyem. A marsbeliek támadása előtt ugyanis, amint egyik-másik olvasóm tán emlékezik is, bizonyos hevességgel írtam a telepátia ellen.

A marsbeliek nem viseltek ruhát. Felfogásuk a díszről és az illemről szükségszerűen eltért a mi felfogásunktól; s nemcsak az időjárás változásaival szemben voltak nyilvánvalóan sokkal kevésbé érzékenyek, mint mi, hanem úgy látszik, hogy az egyéb viszontagságok sem ártottak egészségüknek. De ha ruhát nem is viseltek, annál inkább kitűnt fölényük az ember fölött mindabban a másféle művészi járulékból, amellyel testüket kiegészítették.

Mi emberek kerékpárainkkal, korcsolyáinkkal, lilienthali lebegő-gépeinkkel, ágyúinkkal, botjainkkal s több efféle dolgainkkal éppen a kezdetén vagyunk annak a fejlődésnek, amelyen a marsbeliek már keresztülmentek. Pusztá aggyá váltak, szükségleteiknek megfelelő különböző testeket hordva magukkal úgy, ahogyan az ember különböző ruhát hord; ha siet, kerékpárra ül; ha eső esik, ernyőt nyit. Eszközeikben talán az a különös tény a legcsodálatosabb, hogy ami az ember mechanikai találmányainak uralkodó vonása, azt nélkülözik, kerekek nincsenek rajtuk; amit csak magukkal hoztak a földre, mindabban nyoma sincs a kerék használatának. Pedig ahol helyváltotatásról van szó, legalábbis ezt várná az ember. Érdekes, hogy maga a Természet a mi Földünkön sem alkalmazta soha a kereket, vagy ha igen, a fejlődés folyamán többre becsült más eszközöket. Szinte hihetetlen, hogy a marsbeliek a kereket nem ismerték volna. De nemcsak ennek a használatát kerülték, hanem rendkívül ritkán alkalmazták a szilárd vagy relatív szilárd sarkpontot, egy síkra korlátozott körmozgásokkal. Gépezeteiknek csaknem valamennyi eleme szépen hajlított, keskeny vápákon ide-oda sikló részeknek egy-egy bonyolult rendszere. S ha már benne vagyok a részletekben, megemlítem, hogy gépeik hosszú emelőit ruganyos tokban elhelyezett korongok izomrendszer-utánpótlásához hozza mozgásba. E korongok, valahányszor keresztülfut rajtuk a villamos áram, polarizálódnak és szorosan s erősen egymáshoz tapadnak, így jön létre az az állati mozgáshoz hasonló csodálatos mozgás, amely annyira lesújtotta s megzavarta az emberi szemlélőt. Mikor először pillantottam ki a résen, efféle izomutánpótlásokat láttam abban a rákhoz hasonló munkagépben, amely az üreg kiürítésével foglalkozott. Látszólag összehasonlíthatatlanul több élet volt benne, mint a

valóságos marsbeliekben, akik rajta túl lihegve heverték az alkonyati világosságban, erőtlenül mozgatva tapogatószerveiket, elgyöngülve a térben megtett óriási úttól.

Mialatt e gyöngé mozgásokra figyeltem a napfényben, szemügyre véve alakjuk minden különös részletét, a tiszteletes hevesen megrántva karomat, figyelmeztetett, hogy ő is jelen van. Visszafordultam s komor ábrázatán, néma, de beszédes ajkán láttam, hogy a rés után vágyakozik, amelyen egyszerre csak egyikünk pillanthatott ki. Egy darabig abbahagytam a megfigyeléseket, s ezalatt ő élvezte ezt az előjogot.

Mikor újra kitekintettem, a szorgalmas munkagép az üregből kiszedett géprészeket saját magához hasonló készülékké illesztette már össze; s balra lejjebb egy kis, működésben levő áóságépet vettem észre, amely zöld gőzgomolyokat lökve ki magából, az üreg körül járt munkálkodva. Kiszélesítette az üreget, és rendszeresen, óvatosan töltést emelt körülötte. Ez okozta azokat a szabályos csapkodásokat és ritmikus rázkódásokat, amelyekre menedékünk romjai meg-megremegtek. Munka közben sivított és ordított. Amennyire kivehettem, a gép körül nyoma sem volt irányító marsbelinek.

III.

A fogság napjai

Egy második hadigép közeledése visszaűzött leshelyünkről a mosókonyhába, mert féltünk, hogy a marsbeli a magasból megpillanthat bennünket a torlasz mögött. Később nemigen tartottunk ettől, mert rájöttünk, hogy a vakító napfényben levő szem menedékhelyünket koromsötétnek látja; de eleinte a közeledés legegyszerűbb jelére nagy szívdobogással menekültünk a mosókonyhába. De bármilyen rémítő veszély fenyegetett, kíváncsiságunkat nem tudtuk legyőzni. S most szinte bámulattal gondolok arra, hogy bár az éhhalál vagy esetleg ennél még borzasztóbb elpusztulás veszedelme fenyegetett, mégis elkeseredett harcot folytattunk a kitekintés e szörnyű előjogáért. Groteszk léptekkel mértük fel a konyhát, tele égő kíváncsisággal attól félve, hogy zajt csapunk. Azon a néhány hüvelyknyi veszedelmes területen verekedtünk, lökdösődtünk, taszigáltuk egymást.

Bizonyos, hogy hajlamaink, észjárásunk és cselekvési módunk semmiképp sem fért össze. A veszély és az elszigeteltség még inkább fokozta ezt az összeférhetetlenséget. Már Hallifordban meggyülöltem gyámoltalan jajgatását, ostoba nyakasságát. Vég nélküli mormogó monológjai teljesen megakadályoztak abban, hogy valami menekülési módot kieszelve, s olykor-olykor valósággal az örület szélére kergetett. Annyira híjával volt az önfegyelemnek, mint egy együgyű némbér. Órák hosszat el tudott sírni, s azt hiszem, hogy az életnek ez az elkényeztetett gyermeke azt gondolta, hogy gyöngé könnyeinek van valami haszna. És én ott ültem a sötétségben, képtelenül arra, hogy kivonjam elmémet e zavaró tényezők hatása alól. Többet evett, mint én, hiába bizonygattam neki, hogy életben maradásunk egyetlen reménye az, hogy addig, míg a marsbeliek az üreggel el nem készülnek, a házban tartózkodjunk, s hogy e hosszú várakozás alatt csakhamar bekövetkezhessen az a perc, amikor hiányát fogjuk érezni a tápláléknak. Hosszabb időközökben meggondolatlanul nagyokat evett és ivott, s csak keveset aludt.

Amint teltek a napok, szörnyű gondatlansága annyira fokozta szorult helyzetünk veszedelmét, hogy bármennyire undorított is a dolog, fenyegetéshez s végül veréshez folyamodtam. Ez egy időre kijózanította. De azok közül a ravasz találékonysággal telt, gyöngé emberek közül való volt, akik nem törődnek sem istennel, sem emberrel, sőt nem törődnek saját magukkal sem, a büszkeséget nem ismerik, félénk, vérszegény, gyűlölködő lelkek.

Kellemetlen számomra visszaemlékezni és leírni ezeket a dolgokat, de azt akarom, hogy történetemből ne maradjon ki semmi. Az, aki megmenekült az élet sötét és rémületes látványaitól, brutalitásomat, a végső tragédiát előidéző dühkitörésemet nagyon könnyen elítélheti; mert az ilyen ember mindenkinél jobban tudja azt, mi az igazságtalanság, de sejtelve sincs arról, mire képesek az agyonkínzottak. Akik azonban árnyékot járva, végül eljutottak a dolgok alapjaihoz, azokban több lesz az irgalom.

S mialatt mi belül suttogva végigküzdöttük sötét, homályos vitánkat, étel és ital után kapkodva, verekedve, azalatt kívül a rettenetes június irgalmatlan napfényében a marsbeliek tovább folytatták különös, csodás munkájukat az üregben.

Hadd térjek vissza akkori új tapasztalataimra. Hosszú idő múlva mertem csak visszatérni leshelyemre. A jövevények ezalatt nem kevesebb mint három hadigép gazdáival erősödtek. Ez utóbbiak új eszközöket hoztak magukkal, amelyek rendben ott álltak a henger körül. A második munkagép már készen állt, és azzal volt elfoglalva, hogy az egyik új készüléknek szolgáljon. Ez hatalmas tejeskannához hasonló test volt, amely fölött körte alakú tartály ingott ide-oda, s amelyből fehér por ömlött egy alul levő kerek medencébe.

Az ingó mozgást a munkagép egyik tapogatószerve hozta létre. A munkagép két, ásásra való kezével nagy göröngytömeget ásott ki és dobott bele a körte alakú tartályba, egy másik karjával pedig időnként kinyitott egy ajtót, és kormos fekete salakot tisztított le a gép középső részéről. Más acéltapogató a port a medencéből barázdás csatornán keresztül egy másik tartály felé irányította, amelyet a kékes porsánc elfödött szemeim elől. E láthatatlan tartályból vékony zöld füstszalag emelkedett merőlegesen a csendes levegőbe. Amint nézegettem, a munkagép halk csengéssel kinyújtotta egyik összecsucskható tapogatóját, mely egy pillanattal előbb csonka kilógó része volt csak neki, s a vége csakhamar eltűnt a göröngysánc mögött. A következő pillanatban fehér alumínium rudat emelt föl, amely még érintetlen volt s vakító fényben ragyogott, és letette az üreg szélén álló, egyre növekvő rúdhalomra. A szürkülettől a csillagos éjszaka beálltáig ez az ügyes gép többet csinált száz rúdnál a nyers göröngyből, s a kékes porsánc folyton emelkedett, míg végül az üreg száját el nem érte.

E gépek gyors, bonyolult mozgása és gazdáik tehetetlen, lihegő ügyetlensége között oly szembeszökő volt az ellentét, hogy napokon keresztül újra és újra azt kérdeztem magamtól, hogy valóban ez utóbbiak-e az élőlények.

Éppen a tiszteletes nézett ki a nyíláson, mikor az első embereket hozták az üregbe. Én lenn ültem összekuporodva, feszült figyelemmel hallgatózva. A tiszteletes hirtelen visszahökkent, és én attól tartva, hogy észrevettek bennünket, ijedten összekuporodtam. A tiszteletes lemászott a romhalmazról s mellém kuporodva a sötétségben, tagolatlan hangokat ejtett heves taglejtések közben, úgyhogy egy percre rám is átragadt rémülete. Csak kezével intett, hogy lemond a nyílásról; s kíváncsiságom csakhamar akkora bátorságot öntött belém, hogy fölkeltem, keresztüllépve rajta, s felkapaszkodtam a nyíláshoz. Eleinte nem láthattam, mi lehet az oka rémületének. A szürkület beállófélben volt, a kis csillagok alig látszóttak, de az üreget fényesre világította az alumíniumgyártás libegő zöld tüze. Az egész kép, szörnyen fárasztva a szemet, libegő zöld lángok és ide-oda mozgó rozsdásfekete árnyak keveréke volt. E tömkeleg felett s rajta keresztül denevérek röpködtek, minderre ügyet sem vetve. A nehézkesen mozgó marsbeliek már nem látszóttak, mert a kékeszöld porrakás annyira emelkedett, hogy elfödte őket; s az üreg sarkában egy hadigép állt, összehúzott, megkurtított lábakon. A gép csengő lármája közben egyszerre csak úgy rémlett, mintha emberi hangokat hallottam volna. Eleinte azt hittem, hogy tévedek.

Összekuporodtam, megfigyelve a hadigép minden részletét, s most először győződtem meg róla teljesen, hogy a csuklya csakugyan marsbelit rejt magában. Mikor a zöld lángok a magasba lobbantak, láttam bőrének olajos csillámlását és szemeinek ragyogását. Egyszerre csak ordítást hallottam, s láttam, amint egy hosszú tapogató a gép válla fölött belenyúlt a hátán púposodó kis ketrecbe, ahonnan valami hevesen ellenkező, rejtelmes fekete tömeget emelt a magasba a csillagok felé. Mikor a fekete tárgy megint lefelé ereszkedett, észrevettem a zöld világítás mellett, hogy egy férfi volt. Egy pillanatra tisztán látható volt. Erős, vörös, jól öltözött, középkorú férfi volt, aki három nappal ezelőtt minden bizonnyal mint nagytekintélyű ember járt a világban. Láttam kimeredt szemeit s az inggombjaira s óraláncára hulló fénysugarakat. Eltűnt a domb mögött, és egy pillanatig csend volt. De csakhamar ordítás és a marsbeliek elnyújtott örömujjongása volt hallható...

Lecsúsztam a romhalmazon, talpra ugrottam s kezeimet két fülemre szorítva, visszarohantam a mosókonyhába. A tiszteletes, aki kezeit feje fölé kulcsolva, némán kuporgott, felnézett, amint elsiettem mellette, hangosan felkiáltott és utánam rohant.

Akkor éjjel, amint a mosókonyhában leselkedtünk, eltelve borzadállyal, bár úgy éreztem, sürgősen cselekednünk kéne, hasztalanul próbáltam bármilyen menekülési tervet kieszelni; később, a második napon, nagyon világosan fontolóra tudtam venni helyzetünket. A tiszteletes képtelen volt minden megbeszélésre; a rendkívüli ijedelmek hatása alatt erőszakos ösztönök rabja lett, józan eszét és előrelátását pedig elvesztette. Valósággal állati színvonalra süllyedt alá. Én azonban annál jobban megembereltem magam. Amint a tényeket áttekintettem, úgy rémlett, hogy bármennyire félelmetes a helyzetünk, még sincs okunk teljes csüggedésre. Menekülésünk fő reménye az a lehetőség volt, hogy a marsbeliek csak ideiglenes tábornak akarják használni az üreget. Vagy ha állandó táborhely lesz is, esetleg nem fogják szükségesnek tartani, hogy folyton őrizték, úgyhogy alkalmunk nyílhat esetleg a menekülésre. Meghánytamvettem gondosan azt a lehetőséget is, nem áshatnánk-e utat magunknak az üreggel ellenkező irányban. De az az eshetőség, hogy valami őrt álló hadigép szemei előtt bukkanhatunk ki a szabadba, eleinte túlságosan rettenetesnek látszott. Aztán meg ázni is egészen magamnak kellett volna. A tiszteletes bizonyára nem segített volna.

Ha jól emlékszem, a harmadik nap láttam a megölt legényt. Ez volt az egyetlen alkalom, amikor közvetlenül láttam a marsbelieket táplálkozni. E tapasztalat után kerültem a falrést a nap túlnyomó részében. A mosókonyhába mentem, eltávolítottam az ajtót s néhány órát ásással töltöttem, olyan halkán használva fejszémet, amint csak tőlem telt. De amint pár láb mélységű lyukat ástam, a porhanyós föld zajt csapva beomlott, úgyhogy nem mertem folytatni a munkát. Elvesztettem bátorságomat, s hosszú ideig a mosókonyha padlóján hevertem, nem merve mozdulni sem. És most már teljesen lemondtam arról a gondolatról, hogy utat ásva menekülünk.

Hogy milyen benyomást tettek rám a marsbeliek, arra jellemző az a körülmény, hogy eleinte nemigen vagy egyáltalán nem is reménykedtem abban, hogy úgy fogunk megmenekülni, hogy a marsbelieket emberi erőfeszítéssel legyőzik majd. Csak a negyedik vagy ötödik éjjel hallottam olyasféle hangot, amely heves ágyúzáshoz hasonlított.

Késő éjszaka volt, s a hold fényesen ragyogott. A marsbeliek félrevitték az ásógépet, s egy hadigépen kívül, amely az üreg távolabbi töltésén állt és egy munkagépen kívül, amely közvetlenül leshelyem alatt működött az üreg egyik sarkában, úgyhogy nem is láthattam, a hely elhagyatott volt. Kivéve a munkagépből eredő sápadt ragyogást, a rudakat és a fehér holdvilágos foltokat, az üreg sötétségbe borult, és eltekintve a munkagép éles csengésétől, egészen csendes lett.

Gyönyörű, derült éjszaka volt. Kivéve egyetlenegy bolygót, úgy látszott, a Hold maga vette birtokába az egész égboltot. Kutyaugatást hallottam, s ez a barátságos hang indított a hallgatózásra. Hallottam is aztán egészen tisztán egy tompa dördülést, tökéletesen olyat, mint a nagy ágyúk hangja. Hat dördülést számláltam meg egymás után, hosszú idő múlva újra hatot, és ez volt minden.

IV. A tiszteletes halála

Fogságunk hatodik napján történt, hogy utoljára pillantottam ki a résen, és csakhamar egyedül találtam magam. A tiszteletes ahelyett, hogy szorosan mellém húzódva megpróbált volna a leshelytől eltávolítani, visszament a mosókonyhába. Hirtelen egy gondolat villant át az agyamon. Gyorsan, nyugodtan visszamentem a mosókonyhába. A sötétségben hallottam, hogy a pap iszik. Feléje kaptam a sötétben, s ujjaim egy palack burgundit ragadtak meg.

Néhány percig verekedtünk. A palack leesett a padlóra s összetört. Erre abbahagytam a küzdelmet s fölemelkedtem. Lihegve, fenyegetőzve álltunk egymással szemben. Végül közötte és a táplálék között helyezkedtem el, és kijelentettem neki azt az elhatározásomat, hogy erős fegyelmet fogok tartani.

Felosztottam az eleséget az éléskamrában annyi részre, hogy tíz napig elég legyen. Azt akartam, hogy a pap ezen a napon ne egyék többet. Délután gyöngé erőfeszítést tett, hogy a táplálékhoz jusson. Én elszunnyadtam; de egy pillanat sem telt bele, már fölébredtem. Egész nap és egész éjjel szemtől szemben ültünk egymással, én kimerülten, de elszántan; ő sírva és éhségről panaszkodva. Tudom, hogy egy éjszaka és egy nap volt, de akkor úgy tetszett - s úgy tetszik most is nekem -, mintha végtelen hosszú idő lett volna.

Így tehát összeférhetetlenségünk nyílt harcban végződött. Két hosszú napig fojtott hangon s ökleinkkel küszködtünk. Volt idő, mikor hízelgő szavakkal lelkére beszéltem, sőt egyszer meg akartam vesztegetni az utolsó üveg burgundival, mert esővíz-szivattyúnk volt, amelyből vizet szerezhettem. De sem erőszaknak, sem szép szónak nem volt foganatja; valóban elvesztette már józan esztét. Nem akarta abbahagyni sem a táplálék megszerzéséért indított támadásait, sem lármás fecsegését. Nem akarta szem előtt tartani a legelemibb elővigyázatosságot sem, mely arra irányult, hogy fogságunk elviselhető legyen. Lassacskán kezdtem belátni, hogy elméje teljesen elborult, s hogy egyetlen társam e szűk, egészségtelen sötétségben egy tébolyodott.

Egy-egy határozatlan emlékeimből ítélve, hajlandó vagyok azt gondolni, hogy saját elmém is el-elkalandozott olykor-olykor. Csodás, félelmetes álmok rohantak meg, valahányszor elaludtam. Furcsán hangzik, de csaknem azt hiszem, hogy a tiszteletes gyöngesége és örültsége óvott és erősített meg engem annyira, hogy épeszű maradtam.

A nyolcadik napon a pap suttogás helyett hangosan kezdett beszélni, és semmivel sem tudtam rábírní, hogy maradjon csendben.

- Igazságos, óh, Istenem! - ismételtette újra meg újra. - Igazságos dolog. Engem sújtsa s enyéimet a bűnhődés. Vétkeztünk, célt tévesztettünk. Szegénység volt, szomorúság volt mindenütt; a szegényeket a porba tiporták, és én békességben tudtam élni. Jóleső ostobaságot prédikáltam - Istenem, milyen ostobaságot! -, mikor föl kellett volna állnom, ha meg is haltam volna s rájuk kellett volna kiáltanom: tartsatok bűnbánatot! - bűnbánatot!... Ti elnyomói a szegényeknek és nyomorultaknak...

Majd hirtelen rácsapott az eleségre, amelytől eltiltottam. Kért, könyörgött, sírt és végül fenyegetőzött. Elkezdett hangosabban beszélni; kértem, ne tegye. Észrevette, hogy ezzel hat rám; fenyegetőzni kezdett hát, hogy kiabálni fog, és ránk szabadítja a marsbelieket. Eleinte megijedtem ettől, de a legkisebb engedmény hihetetlenül csökkentette volna a menekülés reményét. Nem engedtem hát neki, bár nem voltam bizonyos benne, nem teszi-e meg, amivel fenyegetett. De aznap, annyi bizonyos, nem tette meg. Csaknem az egész nyolcadik és kilencedik napon keresztül folyton emelkedő hangon fenyegetőzött, könyörgött; könnyezve siránkozott, mert hogy az Urat lustán, tettetve szolgálta. Valósággal száanalomra gerjesztett. Majd egy darabig aludt, azután újult erővel kezdte, olyan hangosan, hogy kénytelen voltam félbeszakítani.

- Legyen csendben! - könyörögtem.

Térdére emelkedett, mert eddig a rézedények mellett ült a sötétben.

- Nagyon is sokáig voltam csendben - szólt olyan hangon, amelynek okvetlenül el kellett hallatszania az üregig -, és most saját magam ellen kell tanúskodnom. Jaj e hitetlen városnak! Jaj! jaj! jaj! jaj! jaj! jaj! a Föld lakóinak!

- Elhallgasson! - szóltam, talpra ugorva s rettegve, hogy a marsbeliek meghallanak bennünket.

- Az Isten szerelméért...

- Nem! - kiáltotta a tiszteletes torkaszakadtából, szintén felállva s karjait kiterjesztve. - Beszélék! Az Úr szava nehezedett rám.

Három lépéssel a konyhaajtóhoz ugrott.

- Magam ellen kell tanúskodnom. Megyek. Már nagyon is sokáig késlekedtem.

Kinyújtottam a kezemet és levettem a falon függő nagy konyhakést. Egy pillanat múlva utánaugrottam. Félelmemben kegyetlen lettem. A konyha közepe táján utolértem. Az emberszeretet végső fellobbanásában megfordítottam a kés pengéjét, s vastag nyelével sújtottam le rá. Arccal előrebukott, hosszában a földre. Megbotlottam benne, s lihegve megálltam. Csendesen feküdt.

Hirtelen zajt hallottam kívülről, leváló vakolat zuhanását, s a háromszögletű nyílás a falban elsötétedett. Felnéztem s láttam, hogy az egyik munkagép alsó felülete közeledik lassan a lyukhoz. Egyik fogásra szolgáló karja a romok közt mozgott ide-oda; egy másik karja pedig az utat tapogatta a lehullott gerendák fölött. Kővé meredve bámultam rá. Egy üveglemezfélen keresztül, a test széléhez közel, egy marsbeli arcát és szúrós, nagy, fekete szemeit láttam, majd egy tapogatószerv hosszú érc kígyója nyúlt be, lassan tapogatózva, a lyukon keresztül.

Erőlködve megfordultam, keresztülbotorkáltam a tiszteletesen, és megálltam a mosókonyha ajtajában. A tapogatószerv körülbelül két yardnyi hosszúságban bent volt már a szobában, ahol furcsa, hirtelen mozdulatokkal ide-oda tekergett. Egy darabig elbűvölve álltam e lassú, rángatózó mozgás láttára. Majd halk, rekedt kiáltással keresztülörtöttem a mosókonyhán. Minden tagom remegett; alig tudtam megállni lábamon. Kinyitottam a fűkamra ajtaját, s megállva a sötétségben, a gyöngén megvilágított ajtón át a konyhába bámultam, s hallgatóztam. Vajon meglátott-e a marsbeli? Mit csinálhat most?

Valami nagyon nyugodtan ide-oda mozgott a konyhában: újra meg újra nekiütődött a falnak, s mozgás közben gyöngé ércörgést hallatott, mint mikor a karikára fűzött kulcsokat megrázzák. Majd hallottam, amint valami súlyos test - sajnos nagyon is jól tudtam, mi - vonszolódott a konyha padlóján keresztül a nyílás felé. Ellenállhatatlanul vonzott valami, hogy az ajtóhoz kússzak, ahonnan kileskelődtem. Láttam, amint a százkarú munkagépben ülő marsbeli a külső nap fényében ragyogó háromszögű nyílásban a tiszteletes fejét vizsgálta. Egyszerre

arra gondoltam, hogy annak az ütésnek a nyomáról, amelyet én mértem rá, rá fog jönni az én jelenlétemre.

Visszamasztam a faskamrába, magamra csuktam az ajtaját, s amilyen zajtalanul csak lehetett, elrejtőztem a fadarabok és a szén között. Közbe-közbe mereven hallgatóztam, nem dugta-e keresztül a marsbeli tapogatóját újra a nyíláson.

Nemsokára újra hallatszott a gyöngé érccsörgés. Szinte láttam, amint lassan tapogatózik a konyhában. Csakhamar közelebből hallottam, a mosókonyhából, amint megítélhettem. Azt gondoltam, nem lesz elég hosszú ahhoz, hogy hozzám elérjen. Nem fogytam ki az imádságból. Mellém ért, gyöngén kaparászva a faskamra ajtaja körül. Csaknem elviselhetetlen, végtelennek látszó várakozás következett; majd hallottam, amint a kilincset tapogatta. Megtalálta az ajtót! A marsbeli ismerte az ajtót!

Talán egy percre kínlódhatott a zárral, s azután kinyílt az ajtó.

A sötétségben éppen hogy kivehettem, amint a tapogatószerv - legjobban elefántormányhoz hasonló - felém tekergett, megérintve s megvizsgálva a falat, a szentet, a fát és a kamra tetejét. Mintha valami fekete féreg mozgatta volna ide-oda vak fejét.

Egyszer még a csizmám sarkát is megérintette. Hajszála híja volt, hogy fel nem sikoltottam; beleharaptam a kezembe. Egy ideig elcsendesedett. Azt gondoltam, hogy visszahúzódott. Egyszer csak hirtelen koppanással megfogott valamit - már azt hittem, hogy engem -, s úgy látszott, távozik a kamrából. Az első pillanatban nem voltam biztos benne, mi történt. Bizonyára elvitt egy széndarabot, hogy megvizsgálja.

Éltem az alkalommal s kissé megváltoztattam helyzetemet, mert már szinte görcs fogott el; azután hallgatóztam. Szenvedélyes imákat suttoztam biztonságomért.

Csakhamar hallottam, hogy a lassú, óvatos zaj újra felém közeledik. Lassacskán nyomult közelebb, közelebb, kaparászva a falakon és tapogatva a bútorokat. Miközben bizonytalanul várakoztam, a tapogatószerv élesen odaütődött a kamra ajtajához és bezárta. Hallottam, hogy bemegy az éléskamrába. A kétszersült dobozok meg-zörrentek, egy palack összetört, és azután erős ütés érte a faskamra ajtaját. Erre csend következett, amely végtelennek tűnő várakozásba olvadt bele.

Eltávozott?

Végül föl kellett tételeznem, hogy el.

Nem jött be többé a mosókonyhába, de én az egész tizedik napon ott hevertem a szűk sötétségben, szén és fa közé temetve, s nem volt bátorságom még arra sem, hogy kimásszak vizet inni, bár rettenetesen szomjaztam. Bekövetkezett a tizenegyedik nap, mielőtt kimerészkedtem bizonyos helyemről.

V. A csend

Legelőször is jól bezártam a konyha és a mosókonyha közötti ajtót, s csak azután mentem az éléskamrába. De az éléskamra üres volt; eltűnt az eleség minden morzsája. Bizonyára a marsbeli vitt el mindent az előző napon. E fölfedezésre eleinte kétségbeestem. A tizenegyedik és a tizenkettedik napon sem nem ettem, sem nem ittam.

Szám és torkom kiszáradt, erőm észrevehetően fogyott. Kétségbeesve, nyomorultán ültem a mosókonyha sötétjében. Eszem folyton az evésen járt. Azt hittem, megsüketültem, mert az a zajos mozgás az üreg tájáról, amelyhez már hozzászoktam, teljesen megszűnt. Éreztem, hogy nem volna elég erőm odamászni zajtalanul a leshelyhez, mert különben odamentem volna.

A tizenkettedik napon a torkom már annyira égetett, hogy kockáztatva a marsbeliek fellármázását, nekiestem a csatorna mellett álló nyikorgó szivattyúnak, s felhajtottam két pohár fekete, poshadt esővizet. A víz nagyon felfrissített, s mikor a szivattyúzás lármájára semmiféle kutató tapogatószerv nem mutatkozott, egészen felbátorodtam.

E napokban sokat gondoltam, zavartan, összevissza, a tiszteletesre s halálának körülményeire.

A tizenharmadik napon még több vizet ittam, elszunnyadtam és összefüggéstelenül gondoltam hol az evésre, hol a menekülés határozatlan lehetőségeire. Valahányszor elszunnyadtam, irtóztató látomásokról álmodtam, a tiszteletes haláláról, vagy nagyszerű lakomákról: de alva úgy, mint ébren metsző kínokat éreztem, amelyek újra meg újra ivásra ösztönöztek. A fény, mely a mosókonyhába beszűrődött, nem volt már szürkés, hanem vöröses. Zavaros képzelettemnek úgy tetszett, mintha vérszínű lett volna.

A tizennegyedik napon kimentem a konyhába. Meglepve láttam, hogy a vörösfű lombjai a lyukon keresztül belenőttek a falba, a konyha félhomályát bíborszínű homályra változtatva.

A tizenötödik napon korán reggel történt, hogy különös, ismerős zajt hallottam a konyhából. Figyeltem s megállapítottam, hogy valami kutya szaglászik és kaparászik ott. A konyhába mentem s láttam, hogy egy kutya bedugta az orrát egy repedésen keresztül a vörös lombok között. Ez a látvány nagyon meglepett. Amint megérezte, vakkantott egyet.

Arra gondoltam, hogy ha valamiképpen szépszerével be tudom csalni, talán képes leszek megölni és megenni. Megölni mindenestre tanácsos volna, hogy magára ne vonja a marsbeliek figyelmét.

Közelebb csúsztam s nyájasan megszólítottam: „Kutyuskám!” de erre hirtelen visszarántotta a fejét és eltűnt.

Hallgatóztam - nem voltam süket -, de az üreg, most már bizonyos voltam benne, csendes volt. Mintha szárnyasuhoagást és rekedt károgást hallottam volna, de ez volt minden zaj.

Jó darabig szorosan a leshely mellett feküdtem, de arra nem volt bátorságom, hogy a vörös növényt, amely a lyukat elsötétítette, félretoljam. Egyszer vagy kétszer gyöngé tipegést hallottam, mintha a kutya lábai lépkedtek volna ide-oda a homokban, mélyen alattam, és több volt a madárhang is; de ennyi volt az egész. Jó sokára, miután a csend bátorságot öntött belém, kitekintettem.

Az üregben nem volt más élőlény, mint egy sereg varjú, az egyik szögletben ugráltak és veszekedtek azoknak a maradványai fölött, akiket a marsbeliek elfogyasztottak. Bámészkodva körülnéztem, és alig akartam hinni szemeimnek. Valamennyi gépezet eltávozott. Kivéve az egyik sarokban emelkedő szürkés-kék porrakást, néhány alumínium rudat a másik sarokban, a fekete madarakat s a megölt emberek csontvázait, nem volt más előttem, mint egy üres, kerek üreg a homokban.

Lassan keresztülbújtam a vörösfűvön és kiegyenesedtem a törmelék tetején. Mindenfelé elláthattam, csak a hátam mögé, észak felé nem; de sem marsbeli, sem marsbeli nyoma nem volt látható. Az üreg a lábaim előtt nyúlt a mélybe, meredeken; de kissé odébb használható, lejtős út vezetett a romhalmazból a romok tetejére. A menekülés ideje bekövetkezett. Remegni kezdtem.

Egy darabig tétováztam, de végül kétségbeesett elhatározással, mialatt szívem hevesen vert, felkapaszkodtam a romhalmaz tetejére, amely oly hosszú ideig maga alá temetett.

Újra körülnéztem. Észak felé sem volt marsbeli látható.

Mikor utoljára láttam a nap világa mellett Sheennek ezt a részét, kényelmes fehér és vörös házak kanyargó utcája nyúlt el előttem, amelyet számtalan árnyas fa tarkított. Most összetörött téglá-, föld- és kavicshalmon álltam, amelyet térdig érő, kaktuszhoz hasonló vörös növény borított anélkül, hogy gyökereinek csak egyetlenegy földi növény is útját állta volna. A közelen levő fák barnák és élettelenek voltak, de távolabb vörös fonalak hálózata fonta körül a még élő törzseket.

A szomszédos házak mind romokban álltak, de egyik sem égett el. Néhol kétemeletnyi magasságban is álltak a falak, bezúzott ablakokkal és törött ajtókkal. A *vörösfű* buján tenyészett a tető nélküli szobákban. Alattam nyílt a nagy üreg, melyben a varjak verekedtek a hullákért. Számtalan másfajta madár ugrált mindenfelé a romok között. A távolban sovány macska kuporgott lesben egy fal mentén, de emberek nyomainak híre-hamva sem volt. A napfény ragyogása szinte megvakította a börtön sötétségéhez szokott szememet; az égbolt kék színben izzott. A *vörösfüvet*, amely minden talpalatnyi szabad földet beborított, gyöngye szellő mozgatta szelíden. S végül milyen édes volt a szabad levegő!

VI. Két hét műve

Egy darabig a romhalmaz tetején tébláboltam ide-oda, megfeledkezve saját biztonságomról. Abban az egészségtelen barlangban, amelyből kibújtam, csakis közvetlen biztonságunk gondja foglalkoztatott. Arra nem gondoltam, mi történik kint a világban, s e rendkívüli dolgok ijesztő látványa teljesen készületlenül talált. Azt vártam, hogy Sheent romokban fogom látni, és ehelyett egy más bolygóról való különös, komor tájat találtam magam körül.

Az első pillanatban akkora izgatottság ejtett rabul, amely fölülmúlta a rendes emberi érzelmeket, s amelyet csak azok a szegény barmok ismernek jól, amelyeken az ember uralkodik. Azt érezhettem, amit a tengeri nyúl érezhet, mikor visszatérve a kuckójához, váratlanul egy csomó munkással áll szemben, akik egy ház alapját ássák. Először fogott el az a sejtélem, amely csakhamar tiszta tudattá vált elmémben, és napokon keresztül hatalmában tartott; a trónvesztés érzete, az a meggyőződés, hogy többé nem vagyok úr a Földön, hanem állat vagyok az állatok között, a marsbeliek sarka alatt. A mi sorsunk is az lett, ami az övéké: leskelődni, résen állni, futni és rejtőzködni. Az a félelem, amelyet az ember terjesztett, és az ember birodalma véget ért.

De ez a különös érzet, alig nyertem róla tiszta képet, eltűnt, s a hosszú, borzasztó böjtölésemből eredő éhség érzete vált bennem uralkodóvá. Az üregen túl jó messze, a vörösfübe burkolt falon túl egy darab kertet vettem észre, amely szabadon maradt a romok között. E látvány irányt adott gondolataimnak, s hol térdig, hol nyakig a vörösfüben a kert felé kezdtem gázolni. A fű sűrűjében újra biztonságban éreztem magamat. A fal hat láb magas lehetett, s mikor megpróbáltam felkapaszkodni rá, azt tapasztaltam, hogy nem bírom a lábamat a fal tetejére emelni. Továbbmentem hát, s végre az egyik sarkon mesterséges sziklacsoporthoz értem, amelyen felmászhattam a falra. Levettem magam a kertbe, ahová kíváncsoztam. Néhány fiatal vöröshagymát, pár lilomhagymát s egy csomó éretlen répát találtam. Mindezt felkapkodtam, s azután keresztülmászva ott, ahol a fal egy része romokban hevert, folytattam utamat

skarlát- és bíborvörös fák között Kew felé. Mintha óriási vércseppekből álló fasoron mentem volna végig. Két gondolat ejtett hatalmába: minél több táplálékot szerezni, és olyan gyorsan, amint csak erőmtől telik, kisántikálni az üreg elátkozott, földietlen környékéről.

Valamivel odább, gyepes helyen, egy csomó gombát találtam s gyorsan fel is faltam. Távolabb, olyan helyen, ahol rétek szoktak lenni, barna színű, sekélyen folydogáló vízhez értem. Amit eddig ettem, csak még jobban növelte éhségemet. Eleinte meglepett, hogy forró, száraz nyáron ilyen áradás van, de később rájöttem, hogy az áradást a *vörösű* tropikus bujasága okozta. Ahol e rendkívüli növény vízre akadt, azonnal óriási nagyságúvá növekedett, s összehasonlíthatatlan bujasággal tenyészett. Magvait egyszerűen beleszórták a Wey és a Temze vizébe, s rohamos növése és óriási vízi lombjai rövid idő alatt kiszorították medréből mind a két folyamot.

Putneyben, mint később láttam, a híd csaknem beleveszett ebbe a fűhínárba, és a Temze vize Richmondban is szélesen, sekélyen elárasztotta a hamptoni és twickenhami réteket. A fű nyomon követte a szétterjeszkedő vizet, úgyhogy végül a Temze-völgy romba dőlt villái egy időre belevesztek ebbe a vörös ingoványba, amely a marsbeliek pusztításának nyomaiból is sokat eltakart.

De végül a *vörösű* csaknem oly gyorsan elpusztult, amilyen gyorsan terjedt. Csakhamar áldozata lett egy pusztító kórnak, amelyet, mint a közvélemény tartja, a baktériumok egy fajtája okoz. A földi növények a természetes kiválasztódás következtében ma már olyan ellenállóképességre tettek szert e baktériumokkal szemben, hogy csak a legszívósabb küzdelem árán pusztulnak el; de a *vörösű* rothadni kezdett, mintha máris élettelen lett volna. Lombjai megfakultak, összezsugorodtak és törékenyekké váltak. A legcsekélyebb érintésre eltöredeztek s az ár, amely korai növést elűzőzte, a tengerbe sodorta maradványaikat, úgyhogy nyomuk sem maradt.

A vízhez érve, természetesen az volt az első dolgom, hogy csillapítottam szomjúságomat. Hatalmasat ittam, és azután ösztönszerűen a *vörösű* lombját kezdtem rágni, de a vizenyős ágaknak egészségtelen érces ízük volt. Úgy találtam, hogy a víz annyira sekély, hogy bátran gázolhatok benne, bár a *vörösű* akadályozta egy kissé lábaimat. Az ár azonban a part felé egyre mélyebb lett, úgyhogy visszafordultam Mortlake felé. Arra törekedtem, hogy a villák, kerítések és lámpák romjai után igazodva, az országutat kövessem. Csakhamar ki is jutottam az áradásból, s a Roehampton felé emelkedő dombon haladva, a putney-i mezőségre érkeztem ki.

Itt a rendkívüli, idegenszerű tájat ismerős táj pusztulásának képe váltotta fel. A terület nem egy része pusztító ciklonról tanúskodott. Jó néhány yardnyival odébb pedig olyan területre értem, amelyen nyoma sem látszott a zavaroknak. A házak redőnyei szépen leeresztve, a kapuk zárva, mintha a tulajdonosok egy napra elutaztak volna, vagy mintha a lakók nyugodtan aludtak volna belül. A *vörösű* ritkább lett, s az utat szegélyező magas fákon nyoma sem volt a vörös folyondárnak. Eleség után kutattam a fák között, de semmit sem találtam. Betörtem néhány hallgatag házba is, de valamennyit régebben kifosztották már. A nappal többi részét egy bozótban töltöttem el, mert gyengeségemben annyira kimerültem már, hogy nem tudtam utamat folytatni.

Emberi lényt és a marsbeliek jelét egész idő alatt nem láttam. Találkoztam két kiéhezett kutyával, de mind a kettő messze elkerülve futott előlem, amint közeledtem. Roehampton közelében láttam két emberi csontvázat - nem hullát, hanem valósággal tisztára rágott csontvázat -, s az erdőben több macskának és tengeri nyúlnek összezúzott és szétszórt csontjaira s

egy juhkoponyára akadtam. Bár mindent a szájamba vettem s megpróbáltam rágcsálni, nem volt semmi a csontokon.

Napnyugta után tovább vonszoltam magam az országúton Putney felé, ahol úgy gondolom, alaposan működhetett a hősugár. Roehamptonon túl egy kertben annyi éretlen burgonyára bukkantam, hogy éhségemet le tudtam csendesíteni. E kertből le lehetett látni Putneyre és a folyamra. A környék az esti homályban rendkívül vigasztalan képet nyújtott: fekete fák, fekete, elhagyott romok, s lefelé a dombon a fűtől vöröslő kiáradt folyam ingoványa. S mindenütt - mély csend. Leírhatatlan rémület szállt meg, ha arra gondoltam, milyen gyorsan következett be ez a vigasztalan változás.

Egy darabig azt hittem, hogy az emberi fajt kiirtották, s hogy egyedül állok a világon, az utolsó élő ember. A Putney-dombnak csaknem a tetején újabb csontvázra akadtam, melynek kicsavart karjai néhány yardnyira heverték a testtől. Továbbhaladva, egyre jobban erősödött bennem az a meggyőződés, hogy az emberi faj kiirtása, kivéve néhány olyan tévelygőt, amilyen én voltam, a földnek ezen a részén már tökéletesen megtörtént. A marsbeliek, úgy gondoltam, továbbmentek, elhagyták az elpusztult vidéket, másfelé keresve táplálékot. Talán éppen most pusztították Berlint vagy Párizst, vagy az is lehet, hogy észak felé mentek...

VII.

A putneyi-dombi férfi

Az éjszakát egy kocsmában töltöttem a Putney-domb tetején, s mióta Leatherheadből eljöttem, először aludtam vetett ágyban. Nem is mondom el, milyen felesleges kellemetlenségekbe bonyolódtam, míg végre betörtem a házba; később ugyanis rájöttem, hogy a főkapu csak a kilinccsel volt becsukva. Azt sem mondom el, hogyan forgattam fel minden szobát táplálékért, míg végre a kétségbeesés szélén valami szolgáló hálókamrájában patkányragott kenyérhéjat s két doboz ananászt sikerült találnom. A házat már előttem átkutatták s kifosztották. A söntésben találtam még később kétszersültet és sonkás kenyeret, ami elkerülte a fosztogatók figyelmét.

Az utóbbit nem tudtam megenni, de a kétszersülttel nemcsak éhségemet csillapítottam le, hanem zsebeimet is megtömtem. Nem gyújtottam lámpát, mert féltem, hogy esetleg valamelyik marsbeli ezen a tájon portyázik az éjszakában. Lefekvés előtt annyira nyugtalan voltam, hogy ablakról ablakra járva fürkésztem: nincs-e nyoma a szörnyetegeknek. Csak keveset aludtam. Ágyban fekvéskor azt vettem észre, hogy következetesen gondolkozom, amit - jól emlékszem - nem tettem, mióta a tiszteletessel utoljára vitatkoztam. A közbeeső idő alatt vagy határozatlan izgalmak kergetőztek elmémben, vagy bamba tétlenséggel fogadtam magamba a benyomásokat. De éjszaka agyam új erőre kapott - ha jól gyanítom, a tápláléktól -, s újra tisztán működött és gondolkoztam.

Három dolog foglalkoztatott: a tiszteletes halála, a marsbeliek holléte és feleségem sorsa.

Az első nem ébresztett bennem sem borzalmat, sem lelkipurdalást; egyszerűen úgy fogtam fel, mint végtelenül kellemetlen emléket. Láttam magam éppúgy, mint most látom, amint lépésről lépésre hajszolt a véletlenek következetessége elkerülhetetlenül a végső hirtelen ütés felé. Nem kárhoztattam magamat, de az emlék állhatatosan kísértett. Az éjszaka némaságában, közel érezve magamhoz az Istent, mint nemegyszer a csendben és sötétségben, felelősségre vontam magamat a dühnek és félelemnek azért a pillanatáért. Végiggondoltam beszélgetésünknek minden részletét attól a pillanattól fogva, amikor ott találtam őt magam mellett

összekuporodva, nem törődve szomjúságommal és a tűzre és füstre mutatva, amely fölfele gomolygott Weybridge romjai közül. Képtelenek voltunk együttműködni - de a kegyetlen végzet ezzel nem törődött. Ha előre láttam volna a jövőt, otthagytam volna őt Hallifordban. De nem láttam előre; márpedig a bűn olyan cselekedet, amelyet előrelátás előz meg. És leírom ezt is úgy, mint ahogy leírtam ezt az egész történetet úgy, ahogy volt. Tanúk nem voltak - eltitkolhattam volna az egészet. De leírom, és az olvasó ítéljen úgy, ahogy akar...

És amikor erőt véve magamon, félretoltam emlékezetemből ennek a földön elnyúlt testnek a képét, elkezdtem foglalkozni a marsbelieknek és feleségem sorsának a problémájával. Az előbbire vonatkozóan híjával voltam minden adatnak; képzelhettem százféle dolgot, és így voltam sajnós az utóbbival is. Az éjszaka egyszerre rettenetes lett. Azon kaptam rajta magamat, hogy ülök az ágyamban, belemeredve a sötétségbe. Imádkoztam, bárcsak hirtelen érné a hősugár a feleségemet, és fájdalom nélkül ölné meg. Mióta visszatértem Leatherheadből, nem imádkoztam. Mormoltam imákat, bálványimádásokat, mint a pogányok, mikor a kétségbeesés szélén voltam; de most állhatatosan könyörögve és józanul imádkoztam, szemtől szemben az Úr sötétségével. Különös éjszaka volt! A legkülönösebb azért, mert mihelyt derengeni kezdett a virradat, én, aki az Istennel beszélgettem, kibújtam a házból, mint holmi patkány a búvóhelyéről, mint valami alsóbbrendű állat, amelyet hajszolhatnak és megölhetnek bármikor, ha gazdája szeszélye úgy kívánja. Talán ezek az alsóbbrendű lények is bizalommal az Istenhez folyamodnak. Valóban, ha semmi egyebet nem tanultunk is, ez a háború megtanított bennünket arra, hogy szájalmat érezzünk azokkal az oktalan lelkekkel szemben, akik a mi uralmunk alatt szenvednek.

A reggel tiszta, ragyogó volt, és a keleti égbolt rózsás színét aranyszegélyű fellegek törték meg. A Putney-domb tetejéről Wimbledonba vivő országúton ott maradtak szájalmat keltő nyomai annak az eszeveszett rémületnek, mely vasárnap éjszaka, miután a harc megkezdődött, áradatban hajtotta az embereket London felé.

Láttam egy kis kétkerekű taligát ezzel a felírással: „Thomas Lobb, zöldséges, New-Malden”; az egyik kereke össze volt törve, s a taligán ott maradt egy bádogládá. A most már kemény sárba bele volt taposva egy szalmakalap, s a West Hill elején egy csomó vérfoltos üveget láttam a felfordított itatóvályú körül.

Annyira bágyadt voltam, hogy alig tudtam mozogni. A terveim határozatlanok voltak. Leatherheadbe akartam menni, bár tudtam, hogy ott aligha találom meg a feleségemet. Hacsak a halál hirtelen el nem ragadta őket, bizonyos, hogy unokatestvéreinek a feleségemmel együtt elmenekültek onnan. Azt hittem, hogy ott majd megtudhatom, Surrey lakossága hová menekült. Szerettem volna megtalálni a feleségemet, fájt a szívem utána, de sejtelmem se volt róla, hogyan találhatom meg. Tisztán éreztem most már teljes elhagyottságomat is. A fordulótól sűrű fák és bokrok védelme alatt, összevissza kószálva, a wimbledoni mezőség széléig jutottam.

A sötét területből itt-ott sárga tövises rekettyebokrok váltak ki; a *vörösfűnek* nyoma sem volt, s mialatt a szabad térség szélén határozatlanul ide-oda jártam, felkelt a nap, elárasztva fénnel és étellel a mezőt. A fák között apró békák serege munkálkodott egy kis pocsolyában. Megálltam, hogy elnézzem őket és tanuljak szívós ragaszkodásukból az élethez.

Egyszerre csak olyan különös érzés fogott el, mintha figyeltek volna, s hirtelen megfordulva, észrevettem, hogy valami kuporog a bokrok között. Megállva nézegettem, mi az. Majd egy lépést tettem feléje, mire fölemelkedett, és láttam, hogy egy vadászkéssel felfegyverzett férfi. Lassan közeledtem hozzá. Mozdulatlanul, némán nézett rám.

Közelebb nyomulva láttam, hogy ruhája éppoly poros és sáros, mint az enyém. Olyan volt, mintha valami csatornán nyomult volna keresztül. Még közelebből észrevettem rajta az árkok száraz, fakó göröngydarabkákkal keveredett zöldes iszapját. Fekete hajfürtjei szemébe hullottak. Arca fekete, piszkos, beesett volt. Eleinte nem is ismertem rá. Arcának alsó részén vörös sebhely látszott.

- Megállj! - kiáltott, mikor tíz yardnyira voltam tőle.

Megálltam.

- Honnan jön? - kérdezte rekedt hangon.

Végignéztam rajta, gondolkozva.

- Mortlakeből jövök - szóltam. - Romok közé voltam temetve az üreg közelében, amelyet a marsbeliek készítettek hengerük körül. Utat törtem magamnak s megmenekültem.

- Ezen a tájon nincs ennivaló - szólt. - Ez az én országom. Az egész domb le a folyamig, visszafelé Claphamig és fel a mező széléig. Itt csak egy ember számára van táplálék.

- Merre megy?

Lassan válaszoltam:

- Nem tudom. Tizenhárom vagy tizennégy napig voltam egy ház romjai közé temetve. Nem tudom, mi történt ezalatt.

Kételkedve nézett rám, majd meghökkent, s arckifejezése megváltozott.

- Nincs szándékomban itt maradni - szóltam. - Leatherheadbe akarok menni, mert feleségem ott volt.

Hirtelen felém nyújtotta egyik mutatóujját.

- Ön az? - szólt. - A wokingi ember! Hát nem ölték meg Weybridge-ben?

E percben én is ráismertem.

- Ön az a tüzer, aki kertembe mászott!

- Szerencsés véletlen! - kiáltott. - Nagy szerencsénk van! Ki hitte volna!

Kezet fogtunk, aztán a tüzer így folytatta:

- Egy csatornán kúsztam fel. Nem öltek meg mindenkit. Mikor távoztak, Walton felé menekültem, keresztül a földeken. De... összevissza alig van tizenhat napja... s az ön haja már ősz.

Hirtelen hátrafordult.

- Csak egy varjú - szólt. - Az ember megtanulja e napokban, hogy a madaraknak árnyékuk van. Itt nagyon is szabadon állunk. Másszunk azok alá a bokrok alá és beszélgessünk.

- Látott marsbelieket? - kérdeztem. - Mióta kibújtam...

- Távoztak Londonon keresztül - szólt. - Azt gyanítom, hogy nagyobb tábort ütöttek arrafelé. Éjjel a hampsteadi út fölött megelevenedik fényüktől az égbolt. Mintha valami nagyváros volna ott, s a ragyogásban látni őket, amint mozognak. Nappal nem láthatók. De mostanában nem láttam őket. - Az ujjain számlált valamit. - Öt napja már. Akkor láttam, amint kettőjük a hammersmithi úton keresztül cipelt valami nagy tárgyat. S tegnapelőtt éjszaka... - megállt, majd nyomatékosan folytatta: valami fénylő anyag volt; de fent a levegőben. Azt hiszem, repülőgépet építettek s repülni tanulnak.

Éppen a bokrokhoz értünk. Megálltam úgy, amint voltam, négykézláb.

- Repülni!

- Igen - szólt - repülni.

Egy kis lombsátor alatt leültem.

- Vége van az emberi fajnak - mondtam. - Ha repülni tudnak, egyszerűen végigjárják a földet...

Intett fejével.

- Meg fogják tenni. De... errefelé egy kicsit könnyebb lesz a helyzet. De hát... - rám nézett. - Nem az a meggyőződése, hogy az emberiségnek már vége van? Az enyém az. Leigáztak! Levertek!

Elbámultam. Bármily különös, erre a tényre, amelyet tökéletes tisztasággal beláttam, amint szóba hozta, ez ideig nem is gondoltam. Még mindig tápláltam valami határozatlan reményt; vagy inkább azt tettem, ami az emberi léleknek élete fogytáig szokása. Ismételte szavait: „Levertek!” E szavak a föltétlen bizonyosság erejével hatottak.

- Mindennek vége! - szólt. - Közülük csak egy pusztult el, egyetlenegy. Alaposan megvetették lábukat, s tönkretették a legnagyobb hatalmat a földön. Egyszerűen legázoltak bennünket. Tiszta véletlen, hogy az az egy is meghalt Weybridge-ben. S ezek csak az úttörők. Egyre többen érkeznek. Ezek a zöld csillagok... öt-hat nap óta egyet sem láttam, de kétségtelen, hogy minden éjjel lezuhan egy valahová. Nincs mit tenni. Leigáztak! Levertek!

Nem feleltem. Magam elé bámulva ültem, s hiába törtem a fejemet valami vigasztaló gondolaton.

- Ez nem is háború - folytatta a tűzér. - Soha sem is volt háború, amint szó sem lehet háborúról emberek és hangyák között.

Hirtelen eszembe jutott az obszervatóriumban töltött éjszaka.

- A tizedik lövés után nem tüzeltek többet, legalább is addig nem, amíg az első henger ide nem érkezett.

- Honnan tudja? - kérdezte a tűzér.

Elmagyaráztam neki. Gondolatokba merült.

- Kissé különös az az ágyú - szólt. - De ha úgy is volna? Újra elkezdhetik a lövöldözést. S ha késik is, a vég elkerülhetetlen. Az emberek és a hangyák története. A hangyák megépítik városaikat, leélik életüket, háborúskodnak, forrongnak, míg az emberek azt nem akarják, hogy félrekostródjanak; ekkor azután félrekostródnak. Ugyanez most a mi sorsunk, valósággal hangyák vagyunk. Csakhogy...

- Úgy van - szóltam közbe.

- Csakhogy mi megehető hangyák vagyunk.

Egymásra nézve üldögéltünk.

- És mi lehet a szándékuk velünk? - kérdeztem.

- Ezen gondolkoztam én is - szólt -, ezen gondolkoztam. Weybridge-ből dél felé mentem. Láttam, mi történt. A közelben a legtöbb ember jajgatott és idegesítette egymást. De én nem-igen vagyok barátja a jajgatásnak. Néhányszor szemben álltam már a halállal; nem véletlen vagyok katona. Aki gondolkozik, mindenben átesik. Láttam, hogy az egész világ délfelé

nyomul, így szóltam magamban: „Erre nem lesz mit enni”, s egyenesen visszafordultam. Egy-magam annyit értem a marsbelieknek, mint egy veréb az embernek. Körös-körül mindenfelé - egyik kezét a magasba emelte - csapatostul éhen haltak, egymás hátán tolongva...

Arcomba pillantott és zavartan megállt. Majd így szólt:

- Kétségtelen, hogy azok, akiknek volt pénzük, Franciaországba mentek.

Egy pillanatra mintha nem tudta volna, beszéljen-e tovább. Majd szemembe tekintve így folytatta:

- Erre mindenfelé van eleség. A boltok tele vannak konzervekkel, borral, szesszel, ásványvízzel, a vízvezetékcsövek és a csatornák üresek. Elmondom önnek, mit gondoltam. Értelmes lényekkel állunk szemben, szóltam magamban, akik, úgy látszik, belőlünk akarnak táplálkozni. Először is el fogják pusztítani hajóinkat, gépeinket, ágyúinkat, városainkat, társadalmi rendünket és szervezetünket. Mindez hagyján. Ha akkorák volnánk, mint a hangyák, kiheverhetnénk. De nem vagyunk. Sokkal nagyobbak vagyunk, semhogy itt maradhatnánk. Ez az első bizonyosság. Igaz?

Igazat kellett adnom neki.

- Igaz. Jól meggondoltam. Akkor hát menjünk tovább. Amint szükségük van ránk, nyomban hatalmukba is kerítenek. A marsbelinek néhány mérföldnyi utat kell csak megtennie, hogy elfogjon egy futó tömeget. S Wandsworthtól egynapi járóföldre láttam, amikor egy marsbeli darabokra tördelte a házakat s keresztül-kasul kotorta a romokat. De a marsbelieknek eszük ágában sincs ezt folytatni. Amint ágyúinkat és hajóinkat leszerelték, vasutainkat összezüzták, s megtették mindazt, amit e vidéken már megtettek, akkor elkezdenek rendszeresen összefogdosni bennünket. Kiválogatják a legjavát, s ketrecekben vagy más ily helyeken felhalmozzák. Ezt fogják tenni nemsokára. Uram Isten! Eddig nem kezdtek még bele ebbe. Igaz?

- Nem kezdtek bele? - kiáltottam.

- Nem kezdtek bele. Mindannak, ami eddig történt, az az oka, hogy nem volt annyi eszünk, hogy vesztég maradjunk, hanem ágyúkkal s más ily ostobaságokkal ingereltük őket. És elvesztve fejünket, sűrű tömegekben rohantunk arra, ahol semmivel sem voltunk nagyobb biztonságban, mint ott, ahol eredetileg voltunk. Egyelőre nem törődnek velünk. Van elég dolguk, míg el nem készítik az utánuk jövők számára is mindazt, amit nem hozhattak magukkal. Nagyon valószínű, hogy a hengerek is azért nem érkeznek egy ideig, hogy azokat, akik már itt vannak, el ne találják. S ahelyett, hogy vakon futkosunk összevissza, vagy dinamittal próbálgatjuk őket felrobbantani, sokkal többet érne megemberelni magunkat s alkalmazkodni az új viszonyokhoz. Erre az eredményre jutottam. Ez ugyan nemigen felel meg annak, amit az ember saját fájának kíván, de a tények rákényszerítenek erre. S ez az az elv, amely szerint cselekedtem. Városok, nemzetek, civilizáció, haladás... ez mind odavan. A játszma elveszett. Le vagyunk verve.

- De ha így van, miért éljünk tovább? - A tűzér rám nézett egy pillanatig.

- Bizonyos, hogy vagy egymillió esztendőre vége van minden gyönyörű hangversenynek, királyi szépművészeti akadémiának, és szó sem lehet pompás kis lakomákról az éttermekben. Ha szórakozások után eped, én belátom, hogy a játszma elveszett. Ha előkelő szokásai vannak, vagy ha undorodik attól, hogy bicskával egye a körtét, legjobb lesz e szokásokat mielőtt sutba vetni. Ezentúl nem vehetné hasznukat.

- Azt hiszi...

- Azt hiszem, hogy oly emberek, mint én, azért élnek tovább, hogy fenntartsák a fajt. Nem tagadom, hogy görcsösen ragaszkodom az élethez. S ha jól értettem önt, ön is meg fogja mutatni, amit különben már eddig is megtett, hogy mennyit ér. A mi sorsunk nem az, hogy kiirtsanak. Eszem ágában sincs elfogatni magamat, hogy megszelídítsenek, hizlaljanak és tenyésztésbe vegyenek, mint valami bömbölő ökröt. Pfuj! Gondoljon csak azokra a barna szörnyekre!

- Talán csak nem azt akarja mondani, hogy...

- De igen. Továbbhaladok. Lábaik alatt. Tervem már kész; jól kieszeltem. Mi, emberek, le vagyunk verve. Nem tudunk még eleget. Tanulnunk kell, mielőtt sorsunk megváltozhat. Élnünk kell tovább, s meg kell őriznünk függetlenségünket, mialatt tanulunk. Látja? Ez a mi tennivalónk.

Megdermedve bámultam rá. Határozottsága teljesen megzavart.

- Nagy Isten! - kiáltottam. - Ön aztán igazi férfi! - s hirtelen megragadtam kezét.

- Nemde? - szólt csillogó szemekkel. - Jól kieszeltem, nemde?

- Folytassa! - szóltam.

- Jól van. Azoknak, akik nem akarnak foglyul esni, mindenre készen kell állniuk. Én készen állok. Bizonyos, hogy nem mindegyikünk termett arra, hogy vadállat lehessen. Pedig ez az, amivé lennünk kell. Ezért nézegettem önt annyira. Megvolt rá az okom. Ön sovány és karcsú. Nem is tudtam, látja, hogy ön az, fogalmam sem volt arról, hogy ön el volt temetve. Abból a népségből, amely e házakban lakott és amely errefelé járta a maga útját, azokból az átkozott kishivatalnokféléből egyik sem válna be. Nincs bennük lélek, nincsenek sem büszke álmaik, sem büszke vágyaik; s az olyan ember, Úristen! Akiben nincs meg sem ez, sem az, nem egyéb, mint csupa aggodalom, csupa elővigyázat. Csak arra valók, hogy munkájuk után futkossanak. Százzámra láttam őket, amint kezükben egy falat reggelivel, vadul rohantak, és arcuk felragyogott, mikor nem késtek le bérletjegyes vasutacskájukról, mert attól féltek, hogy ha lekésnek, elbocsátják őket; amint munka közben remegtek, hogy valamit félre találnak érteni; amint visszafelé futottak, mert attól féltek, hogy nem érnek haza idejében az ebédhez; amint ebéd után otthon kuksoltak, mert féltek a félreeső utaktól; amint kitartottak az asszony mellett, akit nőül vettek, nem azért, mintha kívánták volna, hanem azért, mert szükségük volt pénzére, hogy biztos alapon futkoshassák végig nyomorult életecskájukat a világon. Csupa balesetek ellen biztosított és betáblázott élet! Minden vasárnap csupa félelem attól, ami vasárnap után jön. Mintha a poklot tengeri nyulak számára emelték volna! A marsbelieket valósággal Isten küldte ezek számára. Csinos, tágas ketrecek, zsíros falatok, gondos tenyésztés, gond nélküli élet. Ha egy hétig üres gyomorral szaladgáltak ide-oda, erdőn, mezőn, maguktól elő fognak jönni, s örülnek, ha összefogdossák őket. Az első falat után odalesznek örömlükben. Csodálkozni fognak azon, mi mindent nem tettek az emberek, mikor még nem voltak marsbeliek, akik gondjukat viseljék. S a naplopók, a ficsúrok, az énekesek - könnyen beleképzelem magam helyzetükbe. Szinte látom őket - szólt szomorú mosollyal. - Tobzódni fog köztük az érzélgés és a vallásosság. Száz meg száz dolgot csak az utóbbi napokban kezdem tisztán látni. Seregestül vannak, akik saját zsírjukon és ostobaságukon keresztül szemlélik a világot. Sokakat olyanfajta érzés fog gyötörni, hogy mindaz, ami történik, jogtalanság, s hogy valamit tenni kellene. Már most, valahányszor olyan a helyzet, hogy egy csomó ember érzi, hogy valamit tenni kellene: a gyöngék és azok, akik belegyöngülnek a bonyolultabb gondolkozásba, mindannyiszor a semmittevés fölöttébb jámbor és magasztos vallásában keresnek vigasztalást, s belenyugszanak az üldöztetésbe és az Úr akaratába. Azt hiszem, ön is tapasztalta már ezt. A ketrecek fel fogják verni a zsoldárok, a himnuszok és a szenteskedés.

Szünetet tartott.

- Nagyon valószínű, hogy akad majd köztük nem egy, akit a marsbeliek dédelgetni fognak; rákapatják őket arra, hogy szórakoztatásukra bohóckodjanak, s ki tudhatja, nem érzékenyülnek-e majd el egy-egy kedves kis kölyök láttára, akit azért nevelnek föl, hogy megöljék? Lehetséges, hogy néhányat arra fognak közülük idomítani, hogy ránk vadásszanak.

- Nem! - kiáltottam közbe - ez lehetetlenség! Nincs emberi lény...

- Nincs értelme, hogy hazugságokkal áltassuk magunkat - szólt a tűzér. - Vannak emberek, akik örömmel vállalkoznának erre. Esztelenség volna azt állítani, hogy nincsenek!

Elismertem, hogy igaza van.

- Ha engem vesznek üzőbe - szólt -, Úristen! ha engem vesznek üzőbe! - e szavakra fel-dühödve gondolatokba mélyedt.

Elmélkedni kezdtem a hallottakon. Nem tudtam semmit sem felhozni e férfi okoskodása ellen. A marsbeliek támadása előtti időben eszébe sem juthatott volna senkinek az a kérdés, kit illet meg a szellemi felsőbbség: engem, a hivatásos, elismert filozófiai író-t, vagy őt, a közkatonát. S íme, ő most már meg is fogalmazta azt a helyzetet, amelyről az én elmém alig tudott homályos képet alkotni.

- Mi a szándéka? - kérdeztem nemsokára. - Milyen terveket szőtt?

Egy ideig habozott. Majd így szólt:

- Mit kell tennünk? Ki kell eszelnünk, hogyan élhetnek tovább az emberek, hogyan tarthatják fenn fajukat, s hogyan nevelhetik fel a gyermekeket biztonságban. Úgy van, várjon csak egy kicsit, rögtön elmondom, mi a véleményem arról, hogy mit kell tennünk. Azok, akiket tenyészteni fognak, úgy járnak, mint valamennyi megszelídített barom. Néhány nemzedék múlva szép, nagy, bővérű, ostoba birkák lesznek! Bennünket, akik vadak maradunk, az a veszély fenyeget, hogy elvadulva, nagy patkányokká degenerálódunk... Láthatja ebből, hogy arra gondolok, hogy a föld alatt kell élnünk. A csatornák jutottak eszembe. Azok természetesen, akik a csatornákat nem ismerik, rettenetes dolgokra gondolnak. De London alatt száz meg száz mérföldnyi csatorna van, és most, hogy London üres, néhány napi eső minden csatornát tisztára mos. A főcsatornák elég nagyok és elég szellősek. Azután vannak pincék, boltozatok, raktárak, amelyekből zárt utakat készíthetünk a csatornáig. S a vasúti alagutak és a földalatti utak. Nos? Kezd már megnyílni a szemem? Csupa erős, felvilágosult ember fog szövetkezni. Gyávákra nincs szükségünk.

- Engem is annak tartott, ugye?

- Úgy van; de megmagyaráztam, miért! Vagy nem?

- Ne vitatkozzunk most erről. Folytassa.

- Valamennyien szigorú engedelmisséget fogadunk. Szükségünk van erős, felvilágosult nőkre is, anyákra és nevelőkre. Az érzelgős hölgyeket, a kacérkodó szemeket ördög vigye. Gyöngéket, együgyűeket nem tűrhetünk. Az élet újra komoly lett, s akiknek nem lehet hasznát venni, akik nehezen mozognak, akik ártalmasak, azok haljanak meg. Azoknak meg kell halni. Nekik maguknak kell kívánni a halált. Árulás volna valamennyiünkkel szemben, ha tovább élnének s megfertőznék az emberi fajt. És nem is lehetnek boldogok. Azután meg a halál nem is olyan rettenetes; csak a félelem látja rossznak. És ezeken a helyeken mindig többen leszünk. London lesz a birodalmunk. Sőt azt is megtehetjük majd, hogy állandó őrszemeket tartunk, s mikor a marsbeliek távol vannak, futkosunk egyet a szabadban. Talán még krikettezhetünk is. Így

fogjuk megóvni a fajt. Nemde? Nincs benne lehetetlenség! De megóvni a fajt, önmagában véve még semmi sem. Amint már mondtam, ez még nem egyéb, mint patkányélet. Meg kell óvni, sőt gyarapítani kell tudományunkat. Ez a fődolog. Csatlakoznak majd hozzánk olyan emberek is, mint ön. Lesznek könyvek, minták. Lent mélyen, nagy, biztos helyeket kell készítenünk, és meg kell szereznünk annyi könyvet, amennyit csak lehet. Nem híg lére eresztett regényeket és verseket, hanem gondolatokkal telt tudományos műveket. Ez a fődolog, ahol oly emberek vannak, mint ön. El kell mennünk a British Múzeumba, s valamennyi ilyen könyvet meg kell kaparintanunk. Főleg arra kell törekednünk, hogy tudományunk gyarapodjék, hogy többet tanuljunk. Meg kell figyelniük a marsbelieket. Egynéhányunknak kémkedésre kell vállalkozniuk. Ha folyik a munka, talán én magam is vállalkozom kémkedésre. A fődolog az, hogy a marsbelieket ne zavarjuk. Még lopnunk sem szabad tőlük. Ha útjukba kerülünk, félre-kotródunk. Ki kell mutatnunk, hogy nem forralunk rosszat. Igen, tudom. De értelmes lények, s nem fognak üldözni, ha megvan mindenük, amit kívánnak, ha azt hiszik, hogy ártalmatlan férgek vagyunk.

A tűzér szünetet tartott s barna kezét karomra tette.

- Aztán meg, nem is lehet az olyan sok, amit meg kellene tanulnunk, mielőtt... Képzeld csak el azt, hogy négy-öt hadigépük hirtelen felkerekedik, hősugarakat hány jobbra-balra, s egyetlen marsbeli sincs bennük, hanem emberek vannak bennük, emberek, akik megtanulták a módját. Lehet, hogy még az én időmben, a mostani emberek. Képzeld el valamelyiküket a hősugárral, amelynek parancsol! Az se baj, ha az ember darabokra zúzódik ilyen nagy dolog után! Tudom, megnyílnának a marsbeliek szép szemei! El tudja képzelni őket? Látja őket, amint ide-oda futkosnak, szuszogva, lihegve, s a többi mechanikai eszközeikért kiabálva? Mindenesetre egy kissé fejüket fogják veszteni! És sziszegve, csörögve, éppen, amikor arra botorkálnak, jön a hősugár és íme! az ember visszatért az övéihez.

A tűzér képzeletének merészsége, meggyőződésének hangja és bátorsága egy időre teljesen hatalmába kerítette elmémet. Habozás nélkül hittem nemcsak abban a képben, amelyet az emberiség sorsáról festett, hanem csodálatos terveinek megvalósíthatóságában is. Ha valamelyik olvasóm hiszékeny bolondnak tartana, hasonlítsa csak össze saját helyzetét, amint gondolatait olvasás közben nyugodtan tárgyára irányíthatja, s az én helyzetemet, amint rémülten bujkálok a bokrok között, hallgatózva s folyton attól remegve, hogy foglyul esem. Így beszélgettünk egész reggel; később kibújtunk a bokrok közül, s miután gondosan körütekintettünk, nincs-e nyoma sehol marsbelinek, rohantunk a Putney-dombon abba a házba, ahol a tűzér tanyát ütött. A szenespincébe vezetett. Mikor megláttam művét, amelyre egy hetet pazarolt - azt az alig tíz yardnyi hosszú vakondtúrát, amelyen keresztül el akart jutni a Putney-domb főcsatornájához, akkor kezdtem érezni először homályosan azt az űrt, amely álmai és ereje között tátongott. Ilyen lyukat én egy nap alatt tudtam volna ásni. De annyira hittem benne, hogy reggeltől kezdve délutánig együtt ástam vele. Volt egy kerti talicskánk, s a kiásott földet a konyha elé hordtuk. Frissítőül a szomszédos éléskamra teknősbékaleves-konzervét és borát fogyasztottuk. Ez a fárasztó munka nagy megnyugvásomra szolgált a világ gyötrő, furcsa helyzetében. Munka közben meghánytam-vetettem tervét, és csakhamar ellenvetések és kételyek serege nyüzsgött elmémben. De azért dolgoztam egész reggel, annyira jólesett, hogy újra valami cél felé törekedtem. Egyórai munka után elkezdtem mérlegelni, milyen távolságra lehet tőlünk a csatorna, s van-e reményünk arra, hogy ráakadunk. Leginkább az hozott zavarba, miért ásunk ilyen hosszú alagutat, mikor egyszerre is lejuthattunk volna a csatornába valamelyik tisztítólyukon keresztül, s onnan közeledhattunk volna a ház felé. Azután úgy tűnt nekem, mintha a ház is nagyon rossz helyen feküdt volna, úgyhogy fölöslegesen hosszú alagutat kell készítenünk. Éppen e dolgokon tépelődtem, mikor a tűzér abbahagyta az ásást és rám tekintett.

- Jól nekiláttunk a munkának - szólt és letette ásóját. - Hagyjuk abba egy kicsit; azt hiszem ideje, hogy szemlét tartsunk a háztetőről.

Én azt ajánlottam, hogy folytassuk a munkát. Rövid habozás után újra kezébe vette ásóját. És ekkor hirtelen egy gondolat villant át agyamon. Megálltam s megállt rögtön ő is.

- Miért járkált a mezőn - kérdeztem - ahelyett, hogy itt dolgozott volna?

- Sétáltam egyet - válaszolt. - Éppen visszafelé indultam. Éjjel biztosabb.

- És a munka?

- Óh, az ember nem dolgozhat folytonosan - jelentette ki.

Egy szempillantás alatt tisztában voltam vele.

Határozatlanul tartotta ásóját.

- Szemlét kell tartanunk - folytatta a tűzér -, mert ha valaki közelünkbe jön, meghallhatja ásóink zaját és észrevétlenül rajtunk üthet.

Nem volt semmi kedvem tovább ellenkezni vele. Fölmentünk együtt a padlásra, s egy létráról kikukucsáltunk a padlás ajtaján. Marsbelieknek nem volt sehol nyomuk, úgyhogy kimerészkedtünk a cserepekre és lecsúsztuk a párkány alá.

Innen felülről bozót takarta el előlünk Putney nagyobb részét, de odalent láthattuk a folyamot, bugyborékos vörösfű-takarójával és Lambeth elárasztott, vöröslő alsó részeit. A vörös folyondár felkúszott a fákra a régi palota körül, és ágaik élettelenül lógtak ki elfonnyadt levelekkel a vörös lombok közül. Különös volt, hogy mennyire függött a folyóvíztől ennek a vörösfűnek a tenyészése. Körülöttünk sehol sem tudott gyökeret verni. A babér és japánrózsa sűrűjéből aranyeső, piros galagonya és tuja-fák zöldes ragyogása csillogott ki a napfényre. Kensingtonon túl sűrű füst gomolygott, s a füst és a kék köd eltakarta az északi dombokat.

A tűzér azokról kezdett beszélni, akik még mindig Londonban maradtak.

- Egy éjjel a múlt héten - mesélte - néhány bolond rendbe hozta a villanyvilágítást, és fényben úszott az egész Regent's Street és a Circus. Egymás hátán nyüzsögtek a piszkos, rongyos részek, férfiak és nők, táncolva, kurjongatva hajnalig. Olyan embertől hallottam, aki maga is ott volt, és amint nappal lett, észrevettek egy hadigépet, amely ott állt Langham mellett és lenézett rájuk. Isten tudja, mióta állt már ott. Egyszerre csak megindult az úton felénk, és felkapkodott közülük csaknem száz darabot, akik részegségükben vagy ijedtükben nem tudtak idejében elszaladni.

Groteszk korkép oly időből, amelyet a történelem sohasem fog teljesen leírni.

Majd kérdésemre válaszolva, visszatért megint nagyszabású tervére. Rajongóan beszélt; olyan ékesen fejtegette azt a lehetőséget, hogy hatalmunkba kerítünk majd egy hadigépet, hogy félig-meddig megint hittem benne. De most már kezdtem tisztába jönni vele, és kitaláltam, hogy miért helyez akkora súlyt arra, hogy semmit se csináljunk elhamarkodva. Észrevettem: arról van szó, hogy ő maga akarta elfogni és legyőzni a nagy gépet.

Egy idő múlva lementünk a pincébe. Egyikünknek sem volt nagy kedve folytatni az ásást, s mikor azt ajánlotta, hogy együnk valamit, nagyon szívesen beleegyeztem. Egyszerre csak nagyon bőkezű lett, s mikor jóllaktunk, távozott és kitűnő szivarokkal tért vissza. Rágyújtottunk hát, és ekkor optimizmusa magasra lobbant. Nagy hajlandósága támadt arra, hogy az én érkezésemet nagy eseménynek tekintse.

- Van egy kis pezsgő is a pincében - szólt.

- Jobban megy az ásás, ha megmaradunk a Temze-parti burgundinál - mondtam én.

- Nem - válaszolt erre. - Ma én vagyok a gazda. Pezsgőt iszunk! Nagy Isten! Elég nehéz feladat előtt állunk! Pihenjünk egyet és gyűjtsünk erőt. Nézze, kérem, ezeket a felhólyagzott kezeket!

S ragaszkodva ahhoz a gondolathoz, hogy ünnep van, evés után azt akarta, hogy kártyázzunk. Megtanított az euchre-játékra s miután felosztottuk Londont kettőnk között - én az északi részt választottam, ő a délit -, elkezdtünk kerületekre játszani. Akármilyen groteszk dicsőségnek tűnik is ez a józan olvasónak, szóról szóra igaz volt, és ami még különösebb, én magam nagyon érdekesnek találtam a kártyajátékot és minden mást is, amit játszottunk.

Mily csodálatos az emberi lélek! Míg fajunk a kipusztulás, vagy a rettenetes süllyedés szélén állt, míg egyébre, mint szörnyű halál nemigen lehetett esélyük, ott tudtunk ülni, gyönyörűséggel elmerülve a festett kartonlapok változó forgásába. Később megtanított pókerezni, majd három hosszú sakkjátszmában is megvertem. Mikor ránk sötétedett, annyira benne voltunk a játékban, hogy elhatároztuk, hogy dacolva minden veszedelemmel, lámpát gyújtunk.

A játszmák végtelen sora után vacsoráztunk, s a tüzer utolsó cseppig kiürítette a pezsgőt. Vacsora után szivarra gyújtva, folytattuk a játékot. Nem volt már többé az emberi fajnak az az energikus újjáteremtője, akivel reggel találkoztam. Még mindig optimista volt, de optimizmusában több volt már az elgondolkodás, mint a fűrgesség. Emlékszem, hogy rátért egészségemre, s nem nagyon változatos és tekintélyes szünetekben bővelkedő beszédekben felköszöntött. Szivarra gyújtottam s fölmentem a lépcsőn, hogy megnézzem azokat a fénysugarakat, amelyekről beszélt, s amelyek zöldes színben ragyogtak a highgate-i dombokon.

Az első percben értelmetlenül bámultam végig a londoni völgyön. Az északi dombok sötétségbe borultak; a tüzek Kensington közelében vörös fénnel lobogtak, s időnként egy-egy narancssárga lángnyelv lobbant fel s veszett bele az éjszaka mély kékségébe. London többi része fekete volt. Majd közelebb különös fényt vettem észre, sápadt, vöröses, ibolyaszínben játszó villogást, amely rezgett az éjszakai szellőben. Eleinte nem tudtam, mi lehet, de csakhamar rájöttem, hogy ez a gyöngye villogás bizonyára a *vörösfűből* sugárzik ki. Ennek láttára felébredt újra tudásvágyam, s újra tiszta szemmel láttam mindent. Felpillantottam a Marsra, melynek vörös, tiszta fénye ott ragyogott nyugaton a magasságban. Majd nagy figyelemmel vizsgálgattam hosszú ideig a Hampsteadet és Highgatet burkoló sötétséget.

Sokáig fent időztem a tetőn, csodálkozva az eltelt nap groteszk változatosságán. Végiggondoltam lelkiállapotomat, az éjféli imádkozástól kezdve egészen az örült kártyázásig. Hangulatomban gyökeres változás állt be. Emlékszem, hogy eldobtam szivaromat, úgyszólván szimbolikusan, nem törődve a pazarlással sem. Ostobaságom tisztán állt előttem, teljes nagyságában. Úgy éreztem, hogy hűtlen lettem a feleségemhez, és elárultam az emberi nemet. Lelkifurdalás kezdett gyötörni. Elhatároztam, hogy ezt a különös, fegyelmezetlen álmodozót elhagyom, hadd igyék és tobzódják magában, én pedig továbbmegyek Londonba. Beláttam, hogy ott lesz legtöbb alkalmam megtudni, mit csinálnak a marsbeliek és embertársaim. Még akkor is ott ültem a háztetőn, mikor a késői hold felkelt.

VIII. A halott London

Miután a tüzértől elváltam, lementem a dombraól, s a High Streetről át a hídon Lambethbe. A *vörösfü* buján tenyészett, s a hidat csaknem eltorlaszolta; de lombjai kezdtek már itt-ott megfakulni a terjedő kórtól, amely csakhamar kipusztította.

A Putney-hídállomás felé vezető út sarkán egy ülő férfira bukkantam. Olyan fekete volt, mint a kéményseprő, a fekete portól; eleven volt, de tökrészeg. Csak káromkodott és a fejem felé kapkodott. Azt hiszem, ott maradtam volna mellette, ha nem olyan brutális az arca.

Az országutat, amely a híd folytatása volt, fekete porréteg borította, amely Fulhamban egyre vastagabb lett. Az utcákon szörnyű nyugalom honolt. Egy pékboltban találtam eleséget. Savanyú, száraz, penészes volt, de azért jólesett. Valamivel odébb Walham Green felé az utcákon nyoma sem volt a pornak, s lángban álló házak mellett haladtam el. Az égés ropogó zaja valósággal megnyugtató hatással volt rám. Tovább folytatva utamat Brompton felé, az utcák újra csendesek voltak.

Itt még egyszer a fekete porra s holttestekre bukkantam az utcákon. Körülbelül tizenkét holttestet láttam a fulhami országút mentén. Napok óta ott heverhettek már, úgyhogy sietve távoztam közelükből. A fekete por elborította őket, s enyhítette körvonalaikat. Néhány holttestet kutyák kezdtek ki.

Ahol nem volt fekete por, a becsukott üzletek, az elzárt házak, a leeresztett függönyök, az elhagyatottság és a csend valósággal a City vasárnapjaira emlékeztettek. Néhol fosztogatók jártak; de ritkán más helyeken, mint élelmiszer- és borkereskedésekben. Egy helyütt egy ékszerüzlet egyik ablaka be volt törve, de a tolvajt bizonyára megzavarták, mert egész csomó aranylánc és óra hevert elszórva a kövezeten. Eszem ágába sem jutott lehajolni értük. Odébb rongyos néember kuporgott egy ajtólépcsőn; térdére lógó kezén seb tátongott, s vére lecsurgott rozsdásbarna ruháján; a kövezeten mellette nagy tócsát csinált egy összezúzott pezsgőspalack tartalma. A nő aludni látszott, de halott volt.

Minél mélyebbre hatoltam Londonban, annál mélységesebb lett a csend. De ez a csend nem annyira a halál, mint inkább a feszült várakozás csendje volt.

A rombolás, amely a főváros északnyugati széléit elpörkölte s Ealinget és Kilburnt megsemmisítette, bizonyára le fog csapni nemsokára e házak közé is, hogy füstölgő romokba döntse őket. Elkárhozott, elhagyott városban jártam...

Dél-Kensingtonban nem volt az utcákon sem fekete por, sem holttest. Dél-Kensington felé közeledve hallottam először az üvöltést. Csaknem észrevehetetlenül lepte meg érzékeimet. Ennek a két szótagnak ismétlődő jajongása volt: „Ulla, ulla, ulla, ulla”, és vég nélkül folytatódott. Amint az észak felé futó utcákban haladtam, az ordítás növekedett, s a házak és egyéb épületek felfogták és visszaverték. Le az Exhibition úton teljes erejével harsogott. Megálltam, s Kensington Gardens felé bámulva elcsodálkoztam ezen a különös távoli jajgatáson. Mintha a házak hatalmas pusztasága hangot talált volna a félelem és az elhagyatottság kifejezésére.

- Ulla, ulla, ulla, ulla - hangzott az emberfölötti jajgatás; hatalmas hanghullámok söpörték végig a széles, napsütötte úttestet a magas épületsorok között.

Álmélkodva észak felé fordultam a Hyde Park vaskapui felé. Eleinte arra gondoltam, hogy betörök a természetrajzi múzeumba, fölmegyek a tornyokba, s végigtekintek a parkon. De jobbnak tartottam mégis a földön maradni, ahol gyorsan el lehet rejtőzködni, s így folytattam utamat fölfelé az Exhibition úton.

Az út két oldalát övező nagy házak mind üresek és némák voltak, s lépteim zaja visszhangzott a házak falain. Az út végén, közel a park kapujához, különös látvány tárult elém: egy felfordult omnibusz és egy ló fehérre rágott csontváza. Egy darabig megzavarodva álltam e helyen, de csakhamar a Serpentine fölött vezető hídon folytattam utamat. A hang egyre erősödött, bár a park északi oldalán semmit sem láthattam a házak ormai fölött, kivéve az északnyugaton lebegő füstfelleget.

- Ulla, ulla, ulla - kiáltott a hang, s úgy tűnt, hogy a Regent's Park körüli kerületből ered.

A vigasztalan kiáltás nagy hatással volt rám. Elűzte a hangulatot, amely a lelket tartotta bennem. A jajgatás hatalmába kerített. Éreztem, hogy teljesen ki vagyok merülve, lábaim kisebesedtek, s már újból éhség és szomjúság gyötör.

Kilenc óra elmúlt már. Miért bolyongtam egyedül a halálnak ebben a városában? Miért maradtam meg egymagam, mikor egész London leterítve fekszik fekete szemfödele alatt? Magányosságom tűrhetetlenné lett.

Régi barátaim jutottak eszembe, akikről évek óta megfeledkeztem. A drogisták mérgeire, a borkereskedők likőrjeire gondoltam.

A márványboltozaton keresztül az Oxford utcába értem; ott újra fekete por és holttestek tűntek szemembe, s némelyik ház pincerácsán keresztül kellemetlen, rosszat jelentő bűz ütötte meg orromat. Nagyon megszomjaztam hosszú sétám alatt a forróságban. Nagy ügyel-bajjal sikerült betörnöm egy vendéglőbe, ahol ételt és italt találtam. Evés után nagyon fáradt voltam s bementem a söntés mögött levő szobába, ahol egy fekete lószörpamlagon elaludtam.

Mikor fölébredtem, fülemből zúgott még mindig az a szomorú ordítás: Ulla, ulla, ulla, ulla. Alkonyodott, s miután egy kis kétszersültet és egy darab sajtot kotortam fel a söntésben - jó darab volt, de tele kukacokkal -, tovább folytattam utamat a főváros néma terein keresztül, a Baker utcáig - csak a Portman tér nevére emlékszem -, s így végre kiértem a Regent's Parkhoz. Amint kibukkantam a Baker utca végéről, távol a fák fölött megláttam az alkonyat fényében annak az óriás marsbelinek a csuklyáját, akitől a jajgatás eredt. Nem rémültem meg. Úgy bukkantam rá, mintha egészen természetes dolog lett volna. Egy ideig figyeltem, de nem mozdult. Úgy látszott, hogy áll és ordít, de hogy miért, azt nem tudtam kitalálni.

Próbáltam kieszelni, hogyan járjak el. Az a szüntelenül hangzó: „Ulla, ulla, ulla, ulla” nagyon megzavart. Lehet, hogy kimerültségemnek köszönhettem azt, hogy nemigen féltem. Annyi bizonyos, hogy inkább bántott a kíváncsiság, mi lehet az oka ennek az egyhangú kiáltozásnak, mint a félelem. Visszafordultam, s a Park útra térve, körül akartam menni a parkban. A teraszok alatt eljutottam a Szent János-erdőig, ahonnan jól láthattam ezt az egy helyen álló, üvöltő marsbelit. Pár száz yardnyira a Baker utcától ugató kórust hallottam, s láttam először egy kutyt, amely szájában egy darab poshadt vörös hússal egyenesen felém rohant, majd nyomában egy csapat kiéhezett kóbor ebet. A kutya nagy félkörben elkerült, mintha tőlem is féltette volna zsákmányát. Amint az ugatás elenyészett lefelé a csendes úton, a panaszos „Ulla, ulla, ulla, ulla” megint erősödött.

Fele úton a Szent János-erdei állomás felé egy munkagép roncsaira bukkantam. Eleinte azt gondoltam, hogy egy ház roskadt össze az út mentén. Csak mikor a romok közé kapaszkodtam, akkor láttam visszahökkenve, hogy ez a gép-Sámson hever a romok közt, amelyeknek ő

maga volt az okozója. Hajlott tapogatószervei összezúzva fonódtak össze. Eleje egy roncs volt. Úgy látszott, mintha vakon nekiment volna a háznak, amely összeroskadás közben őt is maga alá temette. Akkor azt hittem, mindez úgy esett meg, hogy a munkagép elszabadult a vezető marsbelitől. Nem kapaszkodhattam fel annyira a romok közé, hogy jól megnézzem, s a szürkület olyan erős volt már, hogy az ülőhelyéhez tapadó vérfoltok s a marsbeli porcogó váza, amelyet a kutyák otthagytak, nem is látszóttak.

Egyre jobban csodálkoztam azon, amit láttam, s továbbnyomultam Primrose Hill felé. A távolban, keresztül egy résen a fák között, egy másik marsbelit láttam, aki, mint az előbbi, éppoly mozdulatlanul állt az állatkert felé nyúló parkban. Némán állt. Valamivel túl az összezúzódot munkagép körüli romokon rábukkantam újra a *vörösfűre*, és azt láttam, hogy a Regent's-csatorna tele van sötétvörös szivacsos növényzettel.

Mikor a hídon menteni keresztül, az „Ulla, ulla, ulla, ulla” kiáltás hirtelen megszűnt. Mintha elvágták volna. A csend úgy következett be, mint a villámcsapás.

A sötét házak homályba burkoltan nyúltak a magasba körülöttem, a fákat a park felé elnyelte a feketeség. A *vörösfű* felkúszott mindenfelé a romokra, felém kunkorodva a félhomályban. Rám ereszkedett az éjszaka, a félelem és a sejtelmesség szülőanyja.

Míg a jajgatás hangzott, a pusztaság, az elhagyatottság tűrhető volt; London addig mégiscsak élőnek látszott, s az a tudat, hogy körülöttem élet van, erőt öntött belém. S ekkor hirtelen e változás, valaminek - nem tudom, minek - az elmúlása, és egyszerre oly csend lett, amelyet szinte érezni lehetett. Nem maradt más, csak ez a kiszáradt nyugalom.

London kísértetiesen meredt rám mindenfelől. Az ablakok a fehér házakon, mintha koponyák szemüregei lettek volna. Képzeletem ezer meg ezer nesztelenül mozgó ellenségre akadt mindenfelé. Rémület fogott el; borzadtam saját vakmerőségemtől. Szemben velem koromfekete lett az út, mintha be lett volna kátrányozva, s láttam, hogy valami eltorzított alak hever keresztben a gyalogúton. Nem volt bátorságom továbbmenni.

Visszafordultam lefelé a Szent János-erdei úton, és ész nélkül rohantam el e tűrhetetlen csendből Kilburn felé. Az éjszaka és a csend elől jóval éjjel utánig egy kocsifészerbe bújtam a Harrow úton. De bátorságom virradat előtt visszatért, s mikor az égbolt tele volt még csillagokkal, még egyszer visszafordultam a Regent's Park felé. Az utcák közt eltévedtem, s hirtelen egy hosszú fasor végén, a kora hajnal félhomályában a Primrose-domb körvonalait láttam magam előtt. A domb tetején, a halványuló csillagok felé tornyosulva, egy harmadik marsbeli állt, egyenesen, mozdulatlanul, mint az előbbiek.

Őrüdt elhatározás fogott el. Meg akartam halni, hogy mindennek vége legyen. S meg akartam kímélni magam még az öngyilkossággal járó nehézségektől is. Semmivel sem törődve lépdeltam a titán felé, s ekkor, amint közelebb jutottam és a világosság növekedett, láttam, hogy egész sereg fekete madár kering nyüzsögve a csuklya körül. E látványra nagyot dobbant a szívem, és szaladni kezdtem végig az országúton.

Sietve haladtam a vörösfűben, amely elborította a Szent Ödön-teraszt; mellig vízben keresztülgázoltam egy hegyi patakon, amely a vízművektől zuhogott le az Albert út felé, és napkelte előtt kiértem a gyepe. A domb tetején nagy földhányások emelkedtek, rengeteg erődítést alkotva belőle. Ez volt az utolsó és a legnagyobb tábor, amelyet a marsbeliek készítettek. A sáncok mögül vékony füstszalag gomolygott a magasba. A távolban éhes eb futott, míg el nem tűnt. A gondolat, amely felvillant elmémben, valóvá, hihetővé vált. Nem féltem, csak remegtem felindulásomban, miközben felrohantam a dombra, a mozdulatlan szörny felé. A csuklyából hosszú, barna cafatok lógtak ki, amelyeket éhes madarak csipkedtek, marcangoltak.

Egy perc alatt felkapaszkodtam a földhányásra, s a tetején állva belenéztem a táborba. Hatalmas tér volt; itt-ott óriási gépek álltak benne. A felhalmozott rengeteg anyagkészlet között különös fedett helyek voltak. És szanaszéjjel, néhányan felfordult hadigépeikben, néhányan a most már merev munkagépekben s vagy tizenketten megmerevedve, némán, egy csoportban heverték a marsbeliek - *holtan!* -, belepusztulva azokba a rothasztó, kóros baktériumokba, amelyek készületlenül rohanták meg őket. Belepusztulva, mint a *vörösfű*. Belepusztulva - miután az ember minden erőlködése hiábavaló volt - a legparányibb lények gyilkos erejébe, amelyeket az isteni bölcsesség e földre helyezett.

Ezt a véget valóban én is, mások is előre láthattuk volna, ha a félelem és balsors el nem homályosítja elménket. A betegség eme csírái, mióta világ a világ, megtizedelték az emberiséget, megtizedelték történelem előtti őseinket, mióta megkezdődött az élet. De a természetes kiválasztódás következtében kifejlődött fajunk ellenálló képessége; nincs olyan baktérium, amely küzdelem nélkül bírna velünk; és sok az olyan, amely - mint például a holt anyagot erjedésnek indító csírák - míg élünk, nem is hat ránk. De a Marson nincsenek baktériumok, s amint a marsbeliek megérkeztek, amint ittak és táplálkoztak, mikroszkopikus szövetségeseink azonnal megkezdtek romboló munkájukat. Már akkor is, mikor megfigyeltem őket, ütött elkerülhetetlen végzetük órája; járás-kelés közben haldokoltak és rothadtak. Sorsukat el nem kerülhették. Az ember milliárdok halála árán megszerezte magának e föld örökjogát, s nincs, aki elvegye tőle. Megmaradna neki, volnának bár a marsbeliek akár tízszer is oly hatalmasak, mint amilyenek. Mert sem nem éltek, sem nem haltak meg az emberek hiába.

Elszórva, mintegy ötvenen lehettek a marsbeliek a nagy üregben, amelyet maguknak készítettek. Bizonyára megfoghatatlan volt előttük az a halál, amelynek áldozatai lettek. Megfoghatatlan volt ekkor még nekem is. Azt tudtam csak, hogy ezek a lények, akik éltek és rémülettel töltötték el az embereket - meghaltak. Az első percben azt hittem, hogy Szennakerib pusztulása ismétlődött, hogy az Úr parancsára a halál angyala öldöste le őket éjszaka.

Belebámultam az üregbe, s amint a kelő nap sugarai bearanyozták a világot körülöttem, szívemet a dicsőség érzete töltötte el. Az üreg még mindig sötét volt; a hatalmas gépezetek, hatalmuk és bonyolult szerkezetük csodás nagyságában, csavaros részeik teljes földietlenségében, elmosódva, kísértetiesen magasodtak ki a homályból a fény felé.

Hallottam, hogy mélyen alattam egész sereg kutya viaskodott a sötétségben az üreg fenekén heverő holttestek fölött. Az üreg túlsó, hatalmas, lapos peremén feküdt a nagy repülőgép, amellyel a mi sűrűbb légkörünkben kísérleteztek, mikor a pusztulás és a halál útjukba állt. A halál éppen a kellő időben érkezett. Fejem fölött káromogás hallatszott, mire felpillantottam az óriási hadigépre, amely soha többé nem fog harcolni, és a szétmarcangolt vörös húscsapatokra, amelyek darabokban foszladoztak le a Primrose-domb tetején levő felfordult padokra.

Megfordultam, s a domb lejtős oldalán oda tekintettem, ahol most nyüzsgő madarak között a két második marsbeli állt, akiket éjjel éppen akkor láttam, mikor a halál úrrá lett fölöttük. Az egyik éppen társai után kiáltott, mikor meghalt; talán utolsónak halt meg, és hangja folyton hangzott, míg csak gépezetének ereje ki nem merült. E háromlábú fényes érc tornyok ártalmatlanul csillogtak most a kelő nap ragyogásában...

Az üreg körül terült el mindenfelé a városok hatalmas anyja, amelyet szinte csoda mentett meg a végpusztulástól. Aki Londont csak komor füstruháiba burkoltan látta, el sem képzelheti házai néma rengetegének szűzi tisztaságát és szépségét.

Keleten az Albert-terasz fekete romjai és a templom szétforgácsolt tornya fölött káprázón ragyogott a napfény, s a tetők rengetegében egy-egy csiszolt oromról vakító fehérséggel verődött vissza. A fény juttatott egy kevés titokzatos szépséget a chalk-farmi állomás kerek

borraktárainak és a tágas vasúti udvaroknak is, amelyeket valaha fekete sínek vezettek. A sínek azonban a kétheti forgalmi szünet alatt belevörösödtek a gyors rozsdásodásba.

Északon kék színben játszott a kilborni és hampsteadi háztömeg; nyugaton a város közepe sötétlett; s dél felé, túl a marsbelieken, a Regent's Park hullámozó zöldje, a Langham Hotel, az Albert Hall boltívei, az Imperial Institute s a Brompton úti hatalmas bérházak látszottak tisztán, bár eltörpülve a kelő nap fényében, mert rajtuk túl a Westminster zezugos romjai ködlöttek a messzeségben. A Surley-dombok kékségbe vesztek, s a Crystal Palace tornyai úgy csillámlottak, mint két ezüstrúd. Szent Pál székesegyháza sötéten állt a napkeltében. Csak most láttam, hogy nyugati oldalán hatalmas rés tátongott.

S amint elmerültem a házak, gyárak, templomok eme néma, elhagyatott rengetegének szemlélésébe; amint elgondoltam, mennyi reménybe, mennyi erőfeszítésbe, mennyi megszámlálhatatlan életbe került, míg ez az emberi szirtzátony felépült; amint arra a gyors, irgalmat nem ismerő pusztulásra gondoltam, amely fenyegette; mikor elképzeltem, hogy a veszedelem sötét árnya elvonult, hogy az emberek újra itt élhetnek, s hogy ez az én drága, hatalmas, halott városom újra él s egykor még hatalmasabb lesz: olyan érzélem viharzott lelkemben, hogy csaknem megeredtek a könnyeim.

A gyötrelmek véget értek. A gyógyulás azonnal megkezdődik. Akik a lakosságból életben maradtak s szanaszét bolyongtak a vidéken - vezető nélkül, a törvény védelmét nélkülözve, táplálékot nem találva, mint a pásztor nélküli nyáj -, ezren meg ezren, akik tengeren menekültek, vissza fognak térni; az élet egyre erősebben és erősebben fog lüktetni újra az üres utcákon s a pusztta tereken. Bár óriási volt a pusztulás, a pusztító kéz örökre lehanyatlott. A kietlen romok, a házak fekete vázai, amelyek oly komoran meredtek a domb napsütötte pázsitjára, csakhamar visszhangozni fognak az újjáteremtők csákányainak ütéseitől és a vakolólapátok koppanásaitól. Erre a gondolatra az ég felé emeltem kezeimet és hálát rebegettem a Mindenhatónak.

- Egy év múlva - gondoltam magamban -, egy év múlva...

Egyszerre ellenállhatatlan erővel tódult lelkem elé saját sorsom, feleségem és az a reményteljes, gyöngéd gyámolítással telt régi élet, amely megszűnt mindörökre.

IX. Romok

S most következik történetem legkülönösebb része. De talán nem is annyira különös. Emlékszem tisztán, élesen, elevenen mindarra, amit e napon egészen eddig az ideig tettem, mikor könnyezve s a Mindenhatót magasztalva álltam a Primrose-domb tetején. A továbbiakra nem emlékszem... A három következő napról nem tudok semmit. Azóta megtudtam, hogy nem én fedeztem fel először a marsbeliek pusztulását, mert több oly vándor, mint én, már az előtte való éjszaka tudomást szerzett róla. Az egyik, a legelső, mialatt én a kocsifészerben rejtőzködtem, sietett Párizsba sürgönyözni. Az öröndetes hírek elterjedtek onnan hamar az egész világon. Ezer meg ezer város, amelyeket szörnyű sejtelmek sújtottak le, hirtelen tobzódó ünnepélyeket rendezett. Mikor az üreg peremén álltam, tudták már a hírt Dublinban, Edinburghban, Manchesterben, Birminghamban. Az emberek, mint hallottam, örömben sírva fakadtak, kiabáltak, abbahagyták munkájukat, hogy ujjongva megrázzák egymás kezét; vasútra szálltak és Londonba iparkodtak. A harangok, amelyek két hét óta elnémultak, hirtelen felkapták a híreket, úgyhogy csakhamar Anglia összes harangjai megcsendültek.

Lesoványodott, fésületlen kerékpárosok robogtak minden országúton, a váratlan megszabadulásról kiabálva azoknak a kiaszott alakoknak, akik kétségbeesve bámultak rájuk az út mentén. S az a sok élelmiszer! A La Manche-csatornán, az Ír-tengeren, az Atlanti-óceánon keresztül csak úgy özönlött segítségünkre a gabona, a kenyér és a hús. Mintha akkor a világ valamennyi hajója London felé iparkodott volna.

De én mindezt nem emlékszem. Eszemet veszítve jártam-keltem. Mikor magamhoz tértem, jó emberek házában találtam magamat, akik a harmadik napon akadtak rám, amint zokogva, örvongva bolyongtam a Szent János erdő útjain.

Azóta elmondták nekem, hogy valami értelmetlen nótát énekeltem az utolsó emberről, aki élve maradt. Bár maguknak is sok bajuk volt, ezek a jó emberek, akiknek nevét, bármennyire szeretném is hálámat leróni nekik, nem írhatom le itt, gondjaikba vettem és megóvtak saját magamtól. Bizonyos, hogy tévelygésem napjaiban hallottak tőlem egyet-mást a történetemből.

Mikor lelkem egyensúlya helyreállt, a legnagyobb gyöngédséggel tudatták velem, amit Leatherhead sorsáról hallottak. Fogságom kezdete után két napra egy marsbeli az összes lakóival együtt elpusztította. Úgy tűnik, a legcsekélyebb ok nélkül, pusztán hatalmának szeszélyes érzetéből úgy söpörte el a föld színéről, mint a gyermek szokta széttaposni a hangyafészket.

Egyedül álltam a világon, s ők nagyon kedvesen bántak velem. Egyedül álltam a világon, telve szomorúsággal, és ők osztottak bánatomban. Gyógyulásom után négy napig maradtam közöttük. Az egész idő alatt határozatlan és egyre hevesebb vágy gyötört, hogy még egyszer lássam legalább azt, ami múltam olyan boldog, oly ragyogó kis világából megmaradt. Tulajdonképpen arra vágyódtam, hogy belemerülhessek teljesen reménytelen nyomorúságomba.

Le akartak beszélni tervemről. Megtettek minden tőlük telhetőt, hogy kiverjék fejemből ezt a beteges szeszélyt. De végül nem tudtam ösztönszerű vágyamnak tovább ellenállni. Megígértem, hogy visszatérek hozzájuk, és miután e négynapos jó barátoktól - bevallom - könnyezve elbúcsúztam, kiléptem újra az utcákra, amelyek csak nemrég is oly sötétek, oly különösek, oly elhagyottak voltak.

Az utcákon sürgött-forgott már a visszatérő nép, néhol nyitva voltak már az üzletek is, és egy helyütt vígan csobogott egy szökőkút vize.

Emlékszem, mennyi gúnyt találtam a nap ragyogásában, mikor a wokingi kis hajlék felé folytattam mélabús zarándoklásomat; milyen mozgalmasak voltak az utcák, s milyen elevenen lüktetett körülöttem az élet. Annyi ember sürgött-forgott mindenütt, hogy szinte hihetetlennek tűnt, hogy a lakosság jókora hányadát lemészárolták. De csakhamar észrevettem, mennyire megsárgult az emberek bőre, milyen borzas a hajuk, milyen nagy és mennyire tündöklő a szemük. Láttam, hogy rajtam kívül valamennyien, akikkel találkoztam, piszkos rongyaikat hordják még. Az arcokon vagy ujjongó öröm és tetterő, vagy iszonyú határozottság tükröződött. Eltekintve az arcok kifejezéseitől, London valósággal búcsújáró helynek látszott. Az egyházközségek különbség nélkül osztogattak mindenkinek kenyeret, melyet a francia kormány küldött. A megmaradt lovak nyomorúságosan mutogatták bordáikat. Az utcasarkokon fehér szalagos, sovány, ideiglenes rendőrök álldogáltak. Keveset láttam abból a csapásból, amelyet a marsbeliek okoztak, míg a Wellington utcába nem értem, ahol láttam, hogy a *vörösfű* befutotta a Waterloo-híd oszlopait.

A híd végén is láttam e groteszk időknek egy újabb, közönséges ellentétét: egy ív papírt, amely egy botra szúrva lengett a *vörösfű* sűrűjében. Az első újság, a *Daily Mail* hirdette rajta, hogy újra megjelenik. Vettem egy számat belőle, egy megfeketedett shillingért, amelyet zsebemben találtam.

Az újság legnagyobb része üres volt, de a lap egyetlen összeállítója azt a tréfát csinálta, hogy a hátsó oldalra groteszk hirdetések tett sztereotipált lemezekről. Egyébként szánalmas volt a lap; az újság szervezete még nem állt helyre. Új dolgot csak annyit tudtam meg belőle, hogy a marsbeli mechanizmus vizsgálata már egy hét alatt is csodálatos eredményekkel járt. A cikk egyebek között azt állította - ezt azonban akkor nem hittem el -, hogy a „repülés titka” meg van oldva.

Waterlooból indították az embereket hazaszállító ingyenvonatokat. Az első torlódás már véget ért. Kevesen voltak a vonaton, s nekem semmi kedvem sem volt társalgásba elegyedni. Külön kocsiban helyezkedtem el, és keresztbefont karokkal üldögélve, elborultan néztem ki az ablakon a pusztulás rohanó, napsütötte képére. Alig értünk ki a pályaudvarból, a vonat egy darabig ideiglenes síneken döcögött előre, s a házak az útvonal mindkét oldalán fekete romokban heverték. A claphami csatlakozóig a fekete füstből származó por csúfitotta el London ábrázátát, bár két napig dörgött már a vihar és szakadt az eső. A claphami csatlakozónál újra megszakadtak a sínek. Száz meg száz munkanélküli hivatalnok és kereskedő dolgozott itt együtt a rendes napszámosokkal, és vonatunk gyorsan összetákolts kisegítő-síneken döcögött tovább.

Innen kezdve a vidék képe mindenfelé barátságtalan volt. Különösen Wimbledon szenvedett sokat. Walton, mivel fenyőerdői nem gyulladtak meg, úgy látszik, a legkevesebb kárt szenvedte az egész vonal mentén.

A Wandle, a Male, s minden kis folyó tele volt a felburjánzott *vörösfüvel*, s olyannak tűnt, mint a vagdalthús és a savanyú káposzta keveréke. De a surrey-i fenyőerdők száraz fái nem adtak elég táplálékot a vörös folyondár fűrtjeinek. Wimbledonon túl látszottak a vasútról az ottani faiskola területére zuhant hatodik henger körül feltornyosult földhalmok. Egy csomó ember állt a henger körül s néhány árkász a henger belsejében dolgozott. A henger tetején zászló büszkélkedett, vígan lengedezve a reggeli szellőben. A faiskola kárminpiros volt a fütől, és a bíbor színű árnyakkal tarkított fakó terület nagyon kínosan hatott a szemre. Az ember tekintete kimondhatatlan megkönnyebbüléssel fordult az előtér aszott szürkességétől s komor vörösségétől az enyhe kékeszöld színben játszó keleti dombok felé.

A vasutat London és a wokingi állomás között még javították, úgyhogy a byfleeti állomáson szálltam le, s a Maybury felé vezető országúton indultam el. Elhaladtam a mellett a hely mellett, ahol én meg a tűzér beszélgettünk a huszárokkal, és ott a hely mellett is, ahol a marsbeli megjelent előttem a viharban. Itt rávett a kíváncsiság, hogy letérjek az útról. Meg is találtam a vörös lombok sűrűjében a felfordult és összetört kiskocsit és a ló szanaszét heverő összerágcsált fehér csontjait. Megálltam s egy darabig nézegettem e maradványokat...

Majd visszafelé mentem, keresztül a fenyőerdőn, itt-ott nyakig a vörösfüben, és megtudtam, hogy a „Tarka kutya” kocsmárosa már el van hantolva. Végül elhaladva a kollégium mellett, hazaértem. Egy férfi, aki az egyik kunyhó nyitott ajtajában állt, nevemen szólítva üdvözölt, mikor elhaladtam mellette.

Házamra pillantottam, s a remény egy sugara villant fel bennem; de csakhamar elhalványodott. A kaput feltörték; nem volt bereteszelve, s mikor odaértem, lassan kinyílt.

Újra becsukódott. Dolgozószobám függönyei félrelebbentek a nyitott ablakról, ahol a tűzér meg én együtt virrasztottunk azon a reggelen. Azóta senki sem csukta be az ablakot. A letaposott bokrok éppen úgy voltak, mint négy héttel ezelőtt, mikor utoljára jártam itt. Betámolyogtam az előcsarnokba. A házban nem volt nyoma senkinek. A lépcsőszőnyeg gyűrött volt és megfakult azon a helyen, ahol a katasztrófa éjjelén a viharban bőrig ázva kuporogtam. Sáros lábunk nyomait még mindig ott láttam a lépcsőkön.

Követtem a nyomokat a dolgozószobámba, s íróasztalomon a papíryomó alatt rátaláltam a kéziratomra úgy, ahogy a henger megnyílásának délutánján otthagytam. Egy darabig ott álltam, olvasgatva abbahagyott munkámat, mely az erkölcsi felfogás valószínű fejlődésével foglalkozott, a civilizáció haladásával kapcsolatban.

Az utolsó mondat egy jövődőlés kezdete volt: „Körülbelül kétszáz év múlva várhatjuk...” itt a mondat félbemaradt. Emlékszem, hogy azon a reggelen, alig egy hónapja, nem voltam képes gondolataimat értekezésem tárgyára irányítani. Emlékszem, hogy abbahagytam az írást, és lementem, hogy átvegyem az újságkihordótól a *Daily Chronicle*-mat; elébe szaladtam a kertajtóig és izgatottan hallgattam különös meséjét a „marsbeli emberek”-ről.

Lementem az ebédlőbe. Ott volt még, erősen oszlásnak indulva az ürühús és a kenyér s egy felfordult söröspalack úgy, ahogy a tűzérről otthagytuk. Otthonom teljesen vigasztalan volt. Beláttam, milyen esztelen reményt kergettem oly hosszú ideig. És ekkor különös dolog történt.

- Nincs itt senki - szólt egy hang. - A ház üres. Nem járt itt egy lélek sem tíz nap óta. Ne időzzön itt tovább, s ne gyötörje magát hasztalanul. Nem menekült meg senki magán kívül.

Megdöbbsentem. Fennhangon gondolkoztam talán? Megfordultam, s láttam, hogy mögöttem nyitva van a földig érő szárnyas ablak. Odaléptem s kitekintettem.

És íme, a bámulattól szinte megdermedve, rémülten, éppen úgy, mint én magam, unokatestvérem és feleségem állt előttem... feleségem sápadtan és könnytelenül. Halkan felsikoltott.

- Eljöttem - rebegte. - Tudtam... tudtam... - Kezével a fejéhez kapott és megtántorodott. Hozzá rohantam s felfogtam karjaimba.

X.

Befejezés

Sajnálom most, mikor elbeszélésem vége felé közeledem, hogy nem sokkal járulhatok hozzá annyi vitás és még mindig eldöntetlen kérdés tisztázásához. Bizonyos, hogy egy dologban ki fogom hívni a bírálatot. Tulajdonképpen szaktudományom a spekulatív filozófia. Összehasonlító fiziológiai ismereteimet összesen egy vagy két könyvből merítettem ugyan, de azért azt hiszem, hogy Carver magyarázata a marsbeliek gyors halálának okáról csaknem bebizonyított igazságnak tekinthető. Elbeszélésem folyamán ezt a magyarázatot fogadtam el.

A marsbeliek holttesteiben, amelyeket a háború után megvizsgáltak, egy esetben sem találtak a már rég ismert földi fajokon kívül más baktériumokat. Az a körülmény, hogy egyetlenegy halottukat sem ásták el, s hogy a legnagyobb gondatlansággal öldökölték az embereket, szintén azt bizonyítja, hogy fogalmuk sem volt a rothadás folyamatáról. De bármennyire valószínűnek látszik is ez a magyarázat, nincs teljesen bebizonyítva.

Nem ismerjük a fekete füst összetételét sem, amelyet a marsbeliek halált okozó hatással használtak, s a hősugár eredete is talány maradt. Az a rettenetes szerencsétlenség, amely az ealingi és a dél-kensingtoni laboratóriumokban történt, elvette a tudósok minden kedvét attól, hogy a hősugár eredetét tovább elemezzék. A színeképbontás félreérthetetlenül kimutatta, hogy a fekete porban valami ismeretlen elem van jelen, amely három vonalból álló, ragyogó csoportra bomlik a zöld színben. Lehetséges, hogy ez az elem az argonnal vegyülve egy szempillantás alatt halálos következménnyel hat a vér valamelyik alkotórészére. De efféle be nem

bizonyított találgatások aligha fogják érdekelni az olvasók nagy többségét, akik számára könyvemet írtam.

A barna tajtéksomók közül, amelyek Shepperton pusztulása után lefelé sodródtak a Temzén, egyet sem vizsgáltak meg akkoriban, s azóta újabbat nem találtak.

A marsbeliek anatómiai tanulmányozásának eredményeit, amennyiben a kóbor kutyák ily tanulmányozást teljesen lehetetlenné nem tettek, már előbb összefoglaltam, de úgyszemint ismeri mindenki azt a nagyszerű és csaknem teljes példányt, amelyet a természetrajzi múzeumban őriznek spirituszban, vagy ismeri legalábbis az erről készített számtalan rajzot. Minden egyéb fiziológiai és morfológiai részlet különben is tisztán tudományos jellegű.

Sokkal fontosabb az a kérdés, és bizonyára általános érdeklődésre is számot tarthat, lehetséges-e, hogy a marsbeliek újabb támadást intézzenek a Föld ellen? Azt hiszem, hogy eddig nem méltatták távolról sem kellő figyelemre ezt a kérdést. Jelenleg a Mars bolygó konjunkcióban van: de valahányszor visszatér az oppozícióba, ami engem illet, én mindig készen állok egy újabb kirándulásukra. Annyi bizonyos, hogy nem szabad elmulasztanunk a kellő előkészületeket. Azt hiszem, meg lehet majd állapítani annak az ágyúnak a helyzetét, amelyből felénk tüzelnek. A bolygónak azt a részét szüntelenül figyelemmel kell kísérnünk, hogy idejekorán értesüljünk a következő támadás kezdetéről.

Újabb támadás esetén a hengert könnyen elpusztíthatjuk dinamittal vagy tűzérséggel, mielőtt annyira lehülne, hogy a marsbeliek előbújhatnának; vagy amint a henger teteje lecsavarodik, őket is agyonágyúzzhatjuk. Azt hiszem, nagy kárukra vált első vállalkozásuk sikertelensége. Lehet, hogy ők maguk is így fogják fel.

Lessing kitűnő érvekkel támogatta azt a föltevését, hogy a marsbeliek betörték a Vénusz bolygóra is, mégpedig sikeresen. Most hét hónapja a Vénusz és a Mars egy vonalba esett a Nappal, azaz a Vénusz bolygóval a Mars oppozícióban volt. Később különös ragyogó, hullámszerű jel látszott a belső bolygó meg nem világított felén, és ezzel csaknem egyidejűleg a Mars korongjának egyik fényképén hasonló hullámszerű halványfekete jelet fedeztek föl. Látni kell mind a két jelenség ábrázolását, hogy teljes jelentőségében felfoghassuk jellegük rendkívüli hasonlatosságát.

De akár várunk újabb támadást, akár nem, az, ami történt, mindenesetre nagyban módosította az emberiség jövőjéről alkotott elképzeléseinket. Megtudtuk, hogy a Föld nem zárt terület, s egyáltalán nem biztos tartózkodási helye az embernek. Sejtelmünk sem lehet róla soha, micsoda láthatatlan jó vagy rossz ront ránk a térből váratlanul. Lehet, hogy a mindenség szempontjából a marsbelieknek ez a támadása végeredményében javára válik az embereknek; megfosztotta az embert attól a jövőbe vetett derűs bizalomtól, amely legtermékenyebb forrása a hanyatlásnak. Az emberi tudást rengeteg új ismerettel gyarapította, s nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az emberiség közös érdekeinek felfogása minél hamarább tisztázódjék. Lehet, hogy a marsbeliek a tér végtelenségén keresztül figyelemmel kísérték előfutáraik sorsát, s tanultak a saját kárukon; az is lehet, hogy a Vénusz bolygón biztosabb letelepedési helyre akadtak. Bárhogyan legyen is, az az egy bizonyos, hogy a Mars korongját számos esztendeig a legnagyobb gonddal fogják megfigyelni, s hogy azok a tüzes égi nyilak, a hullócsillagok, valahányszor lezuhanak, elkerülhetetlenül meg fogják remegtetni az embereket.

Az emberi tudás mélyülése, amelyet a marsbeliek támadásának köszönhetünk, alig túlozható el. Mielőtt a henger lezuhant, az volt az általános meggyőződés, hogy a tér végtelenségében parányi földgömbünk vékony kérgén kívül sehol sincs élet. Most tovább látunk. Ha a marsbeliek elérhetik a Vénuszt, nincs okunk fölteni, hogy az emberek ugyanazt meg nem tehetik. És ha a Nap lassú lehülése lakhatatlanná teszi ezt a Földet, ami végül is meg fog történni,

lehet, hogy az élet fonala, amely itt megkezdődött, továbbterjed a Földről, s bevonja hálójába testvérbolygónkat is. Vajon győzni fogunk-e?

Homályos, csodálatos az a kép, amely lelkemben arról támadt, hogyan fog terjedni az élet a Naprendszer kis melegágyából lassacskán keresztül a csillagos tér lelketlen végtelenségén. De ez csak távoli álom. Viszont az is lehet, hogy a marsbeliek pusztulása csak szünetet jelent. Talán az övék lesz a jövő s nem a mienk.

Nem tagadhatom, hogy azóta a szorongással és veszéllyel telt idő óta állandóan van lelkemben valami kétely és bizonytalanság. Dolgozószobámban ülök, lámpafénynél írva, és egyszerre csak magam előtt látom újra a szép völgyet alul, amint kígyózó lángok lepik el, és úgy érzem, hogy a ház mögöttem és körülöttem üres és elhagyott. Kimegyek a byfleeti országútra, ahol járművek haladnak el mellettem, egyik kocsin egy mézszároslegény, egy másik telve vendégekkel, egy kerékpáros munkás, iskolába siető gyerekek. És egyszerre csak mindnyájan elmosódnak előttem, s újra ott sietek a tűzérrel együtt a néma forróságban. Egy éjjel láttam, hogy a fekete por festi sötétre a hallgatag utcákat s borítja el az eltorzított holttesteket, amelyek rám támadnak rongyosan, szétmarcangoltan. Értelmetlen hangokat hadarva, egyre dühösebbek, sápadtabbak, undokabbak lettek, végül teljesen kivetkőztek minden emberi formájukból, mire fázva és nyomorultan felébredtem az éjszaka sötétségében.

Londonba megyek, s nézem a Fleet Streeten és a Strandon a nyüzsgő sokaságot, s egyszerre az jut eszembe, hogy ezek az emberek csak a múlt szellemei, akik kísértve járnak fel-alá a néma és romokba dőlt utcákon, álmokképek egy holt városban, az élet gúnyképei galvanizált testben. S oly különös az is, ha a Primrose-dombon állok, mint álltam egy nappal ez utolsó fejezet megírása előtt. Oly különös elnézni a füstös ködön homályosan keresztülkélő házak rengetegét, mely végül beleolvad a ráhajló égboltba; elnézni a domb virágágyai között ide-oda járkáló embereket; elnézni a bámészkodókat, akik mindig seregestül állnak a még mindig ott álló marsbeli gépezet körül; elhallgatni a játszó gyermekek zsivaját, s azután visszagondolni arra az időre, mikor az utolsó nagy nap hajnalán ugyanitt állva, mindent komornak, hallgatagnak láttam a kelő nap ragyogásában...

De a legkülönösebb mégiscsak az, hogy újra kezemben tartom feleségem kis kezét, s arra gondolok, hogy én őt, ő pedig engem egyszer már a halottak közé számított...

(Vége)

Fordította: Mikes Lajos

Marslakók a Földön

1938 októberének utolsó vasárnapja volt. A 13 éves Dick Stives (miként arra a hetvenhárom éves Dick Stives most emlékszik) nagyapja házának ebédlőjében a szőnyegen könyökölt, és bal kezével a rádió keresőjét csavargatta. A Stives szülők moziba mentek, és Dicket - valamint húgát és két öccsét - a nagyszülők Grovers Mill-i házában hagyták „megőrzésre”. Grovers Mill ma már gyakorlatilag egybeépült Princeton egyetemi várossal (ami viszont egy óra autóútra van New York-tól). Akkoriban erdőszerű ligetben elszórt házak pici települése volt.

Dick Stives lassan forgatva a rádió kis kerekét, végighaladt a sípoló, füttyülő, zenélő állomásokon, elkapott egy-egy szót, egy-egy mondatot.

- Várj, állj meg - csattant fel a nagyapa. - Ne csavard tovább.

A CBS (Columbia Broadcasting System) helyi adója beszélt. Határozott, komoly, mély férfihang (mint később kiderült, Orson Wellesé, a színésze):

„...A földöntúli, roppant öböl túlsópartján élnek, az övékhez képest a miénk a dzsungel vadjainak értelme. Hatalmas, rideg, ellenséges intellektusok - irigy szemekkel nézve a Földet - lassan és biztosan készítették terveiket ellenünk...”

Dick Stives nagyszüleivel ezen az estén kizárólag a CBS programját hallgatta. (Borzongva, félve, hitetlenkedve, mint hatvan évvel később emlékszik.) S így tettek az amerikai rádióhallgatók milliói is, akik egyre nagyobb nyugtalansággal figyelték az egymást követő híradásokat: A Mars lakói megtámadták a Földet. Előőrseik Princeton városától négy mérföldnyire, Grovers Millben szálltak le.

A műsor - H. G. Wells *Világok harca* című regényének rádióváltozata - több mint fél évszázad múltán is a legdöbbenetesebb hatású rádiójátékként maradt meg a krónikákban. A fiatal Orson Welles - producer-rendező-főszereplő egy személyben - egyetlen este az Egyesült Államok egyik legismertebb művésze lett. (Orson Welles persze addigra, 23 éves korára szakmai körökben már volt annyira ismert, hogy a CBS megbízta a „Mercury színház a rádióhullámokon” elnevezésű egyórás drámai műsor vezetésével, rendezésével. Játsozták már a Julius Caesart, a Twist Olivert, a Jane Eyre-t és hasonlókat.)

Howard Koch dolgozta át rádióra a könyvet. A CBS-nél abban az időben Koch írta át Shakespeare-t, Dickenst, H. G. Wellst, óriásnak nem mondható 75 dolláros darabbérért. (Később Oscar-díjat kap a romantikus-klasszikus Casablanca forgatókönyvének társszerzőségéért, a *Világok harcának* botrány-sikere után pedig adaptációiért már 150 dollárra emelkedett a fizetsége.) Koch találta ki: a helyszín ne Anglia legyen, az idő ne a tízes évek. Legyen az esemény jelen idejű, és játszódjék az Egyesült Államokban. Ceruzájával bökte ki New Jersey térképén Grovers Millt. S ő a felelős az ötletért: a történet elbeszélését szakítsák meg valóság-hű (az egyidejűség benyomását keltő) híradások.

Nyolc óra előtt néhány perccel (a keleti parti időzóna szerint) Orson Welles felvette a fülhallgatóját, felállt egy kis dobogóra, és csendet kért a stúdióban. Ettől kezdve ő adott jelt a zenekarnak, ő intett a hangeffektusokat gyártó technikusoknak, ő irányította kézmozdulataival a kapcsolótermet, ő dirigálta színésztársait és mondta - szinte már melleleg - a saját szövegét. Mindezt élő adásban, magnó nem volt.

Nyolc órakor felhangzott a szignál: Csajkovszkij első (b-moll) zongoraversenyének főtemája. A bemondó annak rendje és módja szerint bemondta, hogy „Orson Welles és a Mercury színház a rádióhullámokon H. G. Wells: *Világok harca* című rádiójátékát adja elő.” A hallgatókat tehát figyelmeztették. Csak hát a hallgató (a tévénéző, hogy ugorjunk az időben) nem

úgy hallgat, ahogyan azt elvárják tőle. Slamposan és slendriánul hallgat. (Néz.) Néha percekig nem figyel (beszélget, kimegy a fürdőszobába, sört iszik, bambul). Ráadásul nem is mindig pontosan a műsor legeslegelején kapcsolódik az adásba. Szóval az Egyesült Államok lakói egyszer csak azon kapták magukat: egyenes adásban közvetítik nekik országuk marslakók által történő megszállását.

Jelentkezett normális előrejelzéssel a kormány időjárási hivatala. A hírek szünetében - az akkoriban szokásos - háttérzenét adtak: a New York-i Park Plaza Hotel Meridián-termében Ramon Raquello és zenekara játszott. Az Intercontinental Rádió News közben jelentette, hogy egy bizonyos Farell professzor, a Chicago melletti Mount Jenhing obszervatóriumában több robbanást észlelt a Mars felszínén. S valószínűleg hidrogéngáz közeledik nagy sebességgel a Föld felé. Megint zene. Egyre sűrűbben megszakítva. A princetoni egyetem csillagdjájának igazgatója kifejtette: nem tudja megmagyarázni a Marson történt robbanások okát. De csupán „egy az ezerhez az esély”, hogy a bolygón értelmes lények élnek. Az igazgató az interjú közben kap egy hírt, miszerint Princetontól húsz mérföldnyire becsapódást észleltek a természet-tudományi múzeum szeizmográfjai. A professzor szerint valószínűleg szokatlan méretű meteorról van szó, és ő kizárná a kapcsolatot a marsbeli robbanásokkal. Zene, Ramon Raquello. Majd rendkívüli híradás a New Jersey állambeli Trentonból: este 8 óra 50 perckor óriási lángoló tárgy esett egy farmra Grovers Mill közelében... És így tovább.

A rádióműsor készítői másnap, harmadnap elmondták: a rádiójáték tele volt valószerűtlen elemekkel. Majd minden mondatban utalás volt arra, hogy mindez csupán játék. A kormánynak nem volt időjárási hivatala. New Yorkban nem állt Park Plaza Hotel, csak külön Park és külön Plaza. Ramon Raquello zenekara nem létezett, miként az Intercontinental Rádió News nevű adó sem. Chicago mellett nincs hegy és nincs obszervatórium. Princetonban sincs. Nyolc óra húszkor mondták be, hogy a fényes tárgy 8 óra 50-kor ért földet. Négyyszer megakasztották az adást, bejelentvén: rádiójátékról van szó.

Mégis tizenkétmillió hallgató közül (az adat a műsort követő felmérésből származik) egymillió azt hitte: a valóságot sugározza a CBS. Pontosabban, napokkal később, mikor a nagy félelem nagy bruhahává változott, egymillió ember még mindig bevallotta: ő bizony komolyan vette az egészet. Dick Stives nagyszüleivel és testvéreivel lehúzta a redőnyöket, eloltotta a villanyt, székekkel, asztalokkal eltorlaszolta az ajtót, és a sötétben - csak a rádió macskaszeme világított - várta a szomszédban földre szállt marslakók eljövételét.

Grovers Mill egyik elszánt lakója ismétlőfegyverével kitartóan tüzelt a fák fölött fénylő, Marsról jött harci gépre, és sikerült is kilyukasztania a víztornyot. Egy másik beteretelte a családját az autóba, és hogy menekülése gyorsabb legyen, a bezárt garázsajtót át hajtott az utcára. (Soha többé nem lesz szükségünk rá - kiáltotta oda a feleségének, aki a nők szokása szerint még ilyen vészterhes időkben sem szűnt meg olyan apróságok miatt sopánkodni, mint egy kitört garázsajtó.)

- A marslakók elfoglalták New Jersey középső részét - jelentette a CBS-en Orson Welles. - A távíró- és telefonvonalak leszakadtak. A vasútvonalak deformálódtak, nincs közlekedés New York és Philadelphia között. Az északra, délre, nyugatra vezető országutakat megbénította a menekülő emberáradat. A rendőrség, a hadsereg tartalékos alakulatai képtelenek ellenőrzés alatt tartani az örületes pánikot.

És a valóság utánozni kezdte a rádiójátékot. New Jersey útjai megteltek menekülőkkel. Szomszéd riasztotta a szomszédot Trentonban. A New York-i Broadwayn mozielőadásokat szakítottak meg a rémült hozzátartozók. „Mindenki az utcára! Az országot lerohanták.” És mindenki az utcára özönlött. A rendőrörsöket elárasztották a telefonhívások. Sokan látták saját szemükkel a harcokat - jelentették. Brooklynban egy férfi csak hallotta a fegyverropogást, és

gázmaszkot kívánt - mondván, adófizető, ennyit csak elvárhat a hatóságoktól. Providence városban izgatott telefonálók követelték: az elektromos művek kapcsoljon ki. Így a marslakók talán nem találhatnak oda.

Az NBC rádió legfőbb főnökeinek egyike felháborodottan hívta fel saját hírszerkesztőségét: hogyan maradhattak le ekkora eseményről?

Pennsylvania kormányzója kapcsolatba lépett New Jersey kormányzójával, és felajánlotta: csapatokat küld a szomszédos állam erőinek megsegítésére.

Aztán kilenc óra előtt néhány perccel a marslakókat legyőzték. Nem az ember hadigépei, hanem láthatatlan baktériumok, amelyek ellen a Marsból jöttek szervezete nem tudott védekezni. Orson Welles vidám hangon zárta a műsort:

- Az önök füle hallatára megsemmisítettük a Földet, és tökéletesen szétromboltuk a CBS-t. Remélem, megkönnyebbülnek, ha megtudják: mindezt nem gondoltuk komolyan, és mindkét bolt a tatarozás alatt zavartalanul nyitva tart.

Az első reakció a botrány volt. A CBS vezérkara berobogott a New York-i Madison Avenue-n lévő épületbe. A rendőrség is. (Lefoglalták azokat a 16 collos acetátlemezeket, amelyeken a műsort rögzítették.) A CBS bocsánatot kért a hallgatóktól. Orson Welles - biztos lévén: karrierje véget ért - megígérte, soha még egyszer hasonló dolgot nem csinál. Egy szenátor (bizonyos Clyde Herring) másnap előterjesztette, hogy a törvényhozás vizsgálja meg az ilyesfajta műsorok betiltását. Sok lap leírta a leírhatatlannak gondolt szót: cenzúra.

Aztán a következő hét (november első hetének) közepe táján egyszer csak változni kezdtek a dolgok. A kor leghíresebb publicistái új hangon szólaltak meg. „A *Világok harcának* hatása bizonyította: a borzongó félelem hozzánk érkezett. A müncheni béke fekete felhőként fejünk fölött függ.” (Heywood Broun) „Az évszázad hírsztórija: egy esemény, amely értelmes emberek minden eddig leírt szavánál jobban segítette megérteni a hitlerizmust, a mussolinizmust, a sztálinizmust, az antiszemitizmust és napjaink sokféle más terrorját.” (Dorothy Thompson) Az adást az elátkozás első órái után ünnepelni kezdték. Orson Welles azonban csak akkor tudta bizonyosan, hogy pályafutása meg van mentve, amikor a nagy hatalmú Campbell gyár jelentkezett: rádióműsorában hirdetni kívánja leveseit.

Hatvan év telt el az eset óta. Most talán már jobban értjük, mint akkor, hogy a világhelyzetnek (s mindenfajta politikai helyzetnek) milyen szeizmográfiája az ember. A hírfogyasztó. Az elektronikus médiák révén első kézből informált néző-hallgató. A Johns Hopkins Egyetemen felmérték: száz diákból mindössze ketten voltak képesek hibátlanul összefoglalni egy televíziós híradás tartalmát. Több mint ötven százalék a lényegét sem tudta elmondani. Az ember vagy nem figyel oda, vagy nem képes figyelni, vagy beszélget, vagy kimegy a fürdőszobába, esetleg éppen sört iszik, vagy csupán bambul. A világ helyzetét (vagy éppen a hazai politikai helyzetet) tükrözi, miképpen reagál egy hírre. Egy rosszul értett hírre. Egy feltételezett hírre - a dolgokba be nem avatott ember.

„A müncheni béke fekete fellege” függött Amerika fölött - írta Heywood Broun -, és ebben a helyzetben az emberek egy részének reagálása hirtelen más lett, mint az előre feltételezett. A pletykák, az össznépi riadalmak, az álhírek, a pánikok tükrében látszik a valóság is, amely ezeket generálja.

Az írott sajtó védelmében pedig csak annyit:

Olvasson napilapot. Ott ide-oda lapozhat.

Kereszty András

A rádiójáték

1938. október 30-án keleti zónaidő szerint este 8 órakor Orson Welles egy ártatlan kicsiny színészcsoporttal helyet foglalt a C. B. S. (Columbia Broadcasting System) New York-i stúdiójának mikrofonja előtt. Magával hozta H. G. Wells fantáziaregényének, a „*Világok harca*”-nak Howard Koch által szabadon feldolgozott változatát. Magával hozta még rendkívüli drámai tehetségét... A színészek remélték, hogy a mű szavaival és tehetségükkel egy órán át szóra-koztatni fogják hallgatóikat egy hihetetlen, régimódi, Halloween-hez illő történettel. A színészek a legnagyobb meglepetésükre értesültek róla, hogy az általuk kibocsátott közleményt, amelyben a marslakók invázióját mondták el, szerte az országban ezrek vették komolyan. Néhány borzalmas órán át, Maine-től Kaliforniáig, elhitték az emberek, hogy halálsugárral felfegyverzett irtózatosszörnyetegek pusztítanak el minden ellenük küldött fegyveres ellenállót, hogy egyszerűen nincs előlük menekülés; hogy a világ vége közeleg. Másnap reggel az újságok a „rémületnek az egész nemzeten átsöprő szökőár”-járól írtak. Nyilvánvalóvá vált, hogy országos arányú pánikról volt szó. A Szövetségi Távközlési Bizottság „sajnálatosnak” nevezte az esetet.

Mit is mondtak hát a színészek a rendelkezésükre álló rövid órában? Miféle vad történetet engedtek szabadjára?

COLUMBIA RÁDIÓTÁRSASÁG ORSON WELLES ÉS A MERCURY RÁDIÓSZÍNHÁZ

*1938. október 30. vasárnap
Este 8.00-9.00-ig*

COLUMBIA RÁDIÓTÁRSASÁG (végszó): (...30 másodperc...)

BEMONDÓ: A Columbia Broadcasting System és csatolt adóállomásai bemutatják Orson Welles és a Mercury Rádiószínház közreműködésével H. G. Wells *Világok harca* című rádiódrámáját.

(Zenei átkötés)

BEMONDÓ: Hölgyeim és uraim, a Mercury Színház igazgatója és rádióadásainak sztárja, Orson Welles.

ORSON WELLES: Most már tudjuk, hogy a XX. század első éveiben Földünket szigorú megfigyelés alatt tartották az embernél szellemileg fejlettebb értelmes lények, akik azonban éppúgy halandók, mint az ember. Most már tudjuk, hogy mialatt az emberek ügyes-bajos dolgaikkal foglalkoztak, talán éppen olyan behatóan fürkészték és tanulmányozták őket, mint ahogy az ember fürkészné mikroszkópjával egy csepp vízben a nyüzsgő és szaporodó, múlandó élőlényeket. Határtalan önteltséggel jöttek-mentek az emberek a Földön apró ügyeikben, uralmuk nyugodt biztonságtudatával, a kozmikus hordalék kis forgó töredéke fölött, amelyet az ember véletlenül vagy szándékosan örökölt kapott az Idő és a Tér sötét misztériumából. Egy hatalmas éteri szakadékon keresztül elmék, melyek olyanok a mieinkhez képest, mint a mi elménk a dzsungel vadállataihoz, hatalmas értelmek, hűvösek és részvétlenek, figyelték Földünket rosszindulatú szemekkel, s lassan és biztosan szőtték ellenünk terveiket. A XX. század harminckilencedik évében következett be a nagy csalódás.

Október vége felé járt. Az üzleti élet javult. A háborús ijedelem elmúlt. Egyre több ember állt újra munkába. A kereskedelem élénkebbé vált. Ezen a különös estén, október 30-án a Crossley szolgálat harminckét millióra becsülte azok számát, akik a rádiót hallgatták.

BEMONDÓ *(végszava)*: ...A következő huszonnégy órában nem várható jelentős hőmérsékletváltozás. Új-Skócia fölött ismeretlen eredetű enyhe légköri mozgást jelentettek. Ez alacsony légnyomású térséget eredményezett, amely meglehetősen gyorsasággal vonul az északkeleti államok fölött, és várható, hogy esőt hoz magával, enyhén viharos szelek kíséretében. Hőmérsékleti maximum hatvanhat, minimum négy. Az Állami Meteorológiai Intézet jelentését hallották.

Most kapcsoljuk önöknek New York belvárosából, a Hotel Park Plazából a Meridian Room-ot, ahol Ramon Raquello és zenekara fogja szórakoztatni önöket.

(Spanyol motívumú dal... elhalkul.)

HARMADIK BEMONDÓ: Jó estét, hölgyeim és uraim. New York City-ből, a Park Plaza Hotel Meridian terméből közvetítjük önöknek Ramon Raquello és zenekara muzsikáját. Spanyolos hangulatban kezdi Ramon Raquello a *La Cumparsitát* (a szám elkezdődik).

MÁSODIK BEMONDÓ: Hölgyeim és uraim, tánczene műsorunkat félbeszakítjuk és felolvassuk önöknek az Intercontinental Rádió News különleges közleményét. Központi zónaidő szerint húsz perccel nyolc óra előtt a Mount Jenninge-i obszervatóriumból (Chicago, Illinois) Parell professzor jelentette, hogy a Mars bolygón rendszeres időközökben megjelenő, izzó gázkitöréseket észlelt.

A spektroszkóp azt jelzi, hogy a gáz hidrogén, és óriási sebességgel közeledik a Föld felé. Pierson professzor a Princeton obszervatóriumból megerősíti Parrell megfigyelését és a következőképpen írja le a jelenséget, idézem: „Mint egy puskából kilőtt kék lángsugár”. Most visszakapcsolunk New York belvárosába, a Park Plaza Hotel Meridian termébe, ahol Ramon Raquello játszik önöknek. *(Zene néhány pillanatig, amíg a szám befejeződik... taps)* És most egy dallam, amely sohasem veszíti el népszerűségét: a közkedvelt *Star Dust* *(Csillagpor)*. Ramon Raquello és zenekara... *(zene)*

MÁSODIK BEMONDÓ: Hölgyeim és uraim, néhány perce kiadott közleményünk híreit folytatjuk: Az Állami Meteorológiai Intézet felkérte az ország nagy obszervatóriumait, hogy kísérjenek figyelemmel minden további változást a Mars bolygón. Mivel a jelenség természete szokatlan, felkértük Pierson professzort, a kiváló csillagászt, hogy egy interjúban mondja el véleményét az eseményről, a New Jersey-i Princetontól. Addig folytatjuk tánczenénket, Ramon Raquello és zenekara játszik. *(Zene)*

MÁSODIK BEMONDÓ: Kapcsoljuk a Princeton Obszervatóriumot Princetontól, ahol kommentátorunk, Carl Phillips fog beszélgetni a híres csillagással, Richard Pierson professzorral. Kapcsoljuk Princetont. *(Visszhangos terem)*

PHILLIPS: Jó estét, hölgyeim és uraim. Carl Phillips beszél a princetoni Obszervatóriumból. Egy nagy félkör alakú szobában állok, minden koromsötét, kivéve a mennyezetbe vágott téglalap alakú nyílást. Ezen a nyíláson át látni lehet a szétszórt csillagokat, amelyek hideg fényt vetnek a hatalmas teleszkóp bonyolult mechanizmusára. A ketyegő hang, amint hallanak, az óramű vibrálása. Pierson professzor közvetlenül fölöttem áll, egy kis emelvényen, és mereven néz a hatalmas lencsékbe. Hölgyeim és uraim! Kérem, legyenek türelemmel, ha valami késleltetné interjúnkat. Azonkívül, hogy Pierson professzor szakadatlanul kémleli az eget, bármikor félbeszakíthatja a beszélgetést egy telefon vagy más egyéb közlés. Ebben az időpontban

Pierson professzor állandóan kapcsolatban áll a világ csillagászati központjaival. Professzor úr, kezdhetem a kérdéseket?

PIERSON: Bármikor, Mr. Phillips.

PHILLIPS: Professzor úr, elmondaná rádióhallgatóinknak, hogy pontosan mit lát, amint a teleszkópon keresztül a Mars bolygót figyeli?

PIERSON: Pillanatnyilag semmi szokatlant, Mr. Phillips. Egy vörös korong úszik kék tengerben. A korongon keresztül átlós sávok. Egész jól megkülönböztethetők most, mert a Mars történetesen éppen pályájának a Földhöz legközelebb eső pontján van... oppozícióban, ahogy ezt nevezzük.

PHILLIPS: Véleménye szerint, Pierson professzor úr, mit jelentenek ezek a sávok?

PIERSON: Nem csatornák, erről biztosíthatom, Mr. Phillips, habár ez a népszerű feltevés azok részéről, akik úgy képzelik, hogy a Mars lakott. Tudományos szempontból ezek a sávok pusztán a bolygó sajátos légköri viszonyainak eredményei.

PHILLIPS: Akkor ön, mint tudós, teljesen meg van győződve arról, hogy fogalmaink szerinti értelmes lények nem léteznek a Marson?

PIERSON: Azt mondanám, hogy ennek az esélye ezer az egyhez.

PHILLIPS: És mégis mivel tudná indokolni ezeket, a bolygó felületén szabályos időközökben történő gázkitöréseket?

PIERSON: Mr. Phillips, ezt nem tudom megindokolni.

PHILLIPS: Megmondaná professzor úr hallgatóink számára, milyen távol van a Mars a Földtől?

PIERSON: Mintegy 40 millió mérföldre.

PHILLIPS: Hát ez elég biztonságos távolságnak tűnik. - Egy pillanat, hölgyeim és uraim, valaki éppen átadott egy üzenetet Pierson professzornak. Amíg elolvassa, engedjék meg, emlékeztessem önöket, hogy New Jersey-ből a Princeton Obszervatóriumból adunk közvetítést önöknek, ahol Pierson professzorral, a világhírű csillagással beszélgetünk... Egy pillanat. Pierson professzor átadta nekem az üzenetet, amit éppen most kapott... Professzor úr, felolvashatom a hallgatóknak?

PIERSON: Természetesen, Mr. Phillips.

PHILLIPS: Hölgyeim és uraim, felolvasom önöknek a Pierson professzornak címzett táviratot, amely New Yorkból, a Nemzeti Történelmi Múzeumból érkezett dr. Gray-tól: „Keleti zónaidő 9,15. A szeizmográf csaknem földrengés erősségű lökést észlelt Princeton húsz mérföld átmérőjű körzetében. Kérem megvizsgálni. Aláírás Lloyd Gray, a Csillagászati Osztály vezetője”... Pierson professzor, lehet ennek a jelenségnek valami köze a Mars bolygón észlelt kitöréshez?

PIERSON: Aligha, Mr. Phillips. Ez talán csak szokatlan méretű meteorit, és az, hogy éppen most érkezett, csupán véletlen egybeesés. Mindenesetre megindítjuk a kutatást, amint a nappali világosság engedi.

PHILLIPS: Köszönöm, professzor úr. Hölgyeim és uraim, az elmúlt tíz percben a princetoni obszervatóriumból közvetítettünk önöknek rendkívüli interjút Pierson professzorral, a híres csillagással. Carl Phillips beszél. Most visszakapcsolunk New York-i stúdiónkba. *(Erősödő zongoramuzsika)*

MÁSODIK BEMONDÓ: Hölgyeim és uraim, felolvassuk az Intercontinental Radio News legújabb közleményét. Toronto, Kanada: Morse professzor a MacMillan egyetemről jelenti, hogy keleti zónaidő szerint este hét óra negyvenöt perc és kilenc óra húsz perc között a Mars bolygón összesen három kitörést észlelt. Ez megerősíti a más amerikai obszervatóriumokból korábban kapott jelentéseket. Most, kicsit közelebb hozzánk, a New Jersey-i Trentonból következik egy rendkívüli jelentés. Közölték, hogy este nyolc ötvenkor egy hatalmas égő tárgy, valószínűleg meteorit, hullott egy farmra a New Jersey-i Grovers Mill szomszédságában, huszonnégy kilométerre Trentontól. A felvillanó fény az égen több száz mérföldes körzetben látható volt, és a becsapódás zaja északon egészen Elizabethig hallatszott.

Elindítottunk egy különleges mozgó egységet a helyszínre, hamarosan hallhatják majd a kommentátorunkat, Mr. Phillipst, aki helyszíni beszámolót ad, amint Princetontól odaérkezik. Közben kapcsoljuk a brooklyni Martinet Hotelt, ahonnan Bobby Millette és zenekarának tánczene műsorát hallhatják. *(Swing zene húsz másodpercig... aztán félbeszakad)*

MÁSODIK BEMONDÓ: Kapcsoljuk a New Jersey-beli Grovers Millt. *(Tömeg zaja... rendőrségi sziréna)*

PHILLIPS: Hölgyeim és uraim, újra Carl Phillips jelentkezik Grovers Millből, a Wilmuth farmról. Pierson professzorral tíz perc alatt tettük meg a tizenegy mérföldet Princetontól idáig. Hát... hát alig tudom hol kezdeni, hogy élethű képet tudjak önöknek festeni a szemem elé táruló furcsa látványról, amely mintha egy modern Ezeregyéjszakának lenne a része. Éppen csak hogy ideértem. Még nem is volt módom körülnézni. Gondolom, ez lehet az. Igen, azt hiszem, ez az... a valami közvetlenül előttem, félig megégve, egy hatalmas mélyedésben. Borzalmas erővel kellett hogy becsapódjon. A földet faforgács borítja, valószínűleg kidöntötte a fát zuhanásakor. Amit láthatok... magából a tárgyból, nem hasonlít meteorra, legalábbis nem azokra a meteorokra, amelyeket én láttam. Inkább valami nagy cylindernek nézem. Az átmérője... mit mondana Pierson professzor úr, mennyi lehet?

PIERSON: Mintegy harminc yard. *(27,42 m - a ford.)*

PHILLIPS: Mintegy harminc yard. A felszínét fedő fém... hát még sosem láttam hasonlót. A színe sajátosan sárgásfehér. Kíváncsi szemlélők most próbálnak közelebb furakodni a tárgyhoz, a rendőrök erőfeszítése ellenére, akik vissza akarják őket tartani. Elzárják előlem a kilátást. Lennének olyan szívesek oldalra állni?

RENDŐR: Oldalra, oda oldalra!

PHILLIPS: Amíg a rendőrök visszaszorítják a tömeget, itt van Mr. Wilmuth, az itteni farm tulajdonosa. Talán hozzá tud tenni néhány érdekes tényről... Mr. Wilmuth. Lenne olyan szíves elmondani a rádióhallgatóknak mindent, amire csak emlékszik, erről a szokatlan látogatóról, amely az ön hátsó udvarára esett? Lépjen közelebb, kérem. Hölgyeim és uraim, Mr. Wilmuth.

WILMUTH: A rádiót hallgattam.

PHILLIPS: Közelebb és hangosabban, kérem.

WILMUTH: Bocsánat!

PHILLIPS: Hangosabban kérem, és közelebb...

WILMUTH: Igen, uraim - miközben hallgattam a rádiót és egy kicsit szundikáltam, az a tag, a professzor a Marsról beszélt, hát én félig szunyókáltam, félig...

PHILLIPS: Igen, Mr. Wilmuth. És mi történt azután?

WILMUTH: Mint mondtam, a rádiót hallgattam, valami félig...

PHILLIPS: Igen Mr. Wilmuth, és akkor látott valamit?

WILMUTH: Nem, először nem. Valamit hallottam.

PHILLIPS: És mit hallott?

WILMUTH: Egy sziszegő hangot. Valami ilyet: szszszsz... valami olyasmi volt, mint egy július negyedikei rakéta. *(július 4.: amerikai nemzeti ünnep, a Függetlenségi Nyilatkozat évfordulója - a ford.)*

PHILLIPS: Aztán?

WILMUTH: Kidugtam a fejem az ablakon, és megesküdtem volna, hogy alszom és álmodom.

PHILLIPS: Igen?

WILMUTH: Valami zöldes csíkot láttam, aztán zutty! Valami csattant a földön. Teljesen kidobott a székemből!

PHILLIPS: És megrémült, Mr. Wilmuth?

WILMUTH: Háát, én... nem tudom biztosan. Úgy vélem én... én, valahogy felidegesített.

PHILLIPS: Köszönöm, Mr. Wilmuth... Köszönöm.

WILMUTH: Mondjak még valamit?

PHILLIPS: Nem... Rendben van, ez bőségesen elég. Hölgyeim és uraim, Mr. Wilmuthot hallották, annak a farmnak a tulajdonosát, ahová az a tárgy leesett. Bárcsak közvetíteni tudnám a hangulatot... ennek a fantasztikus látványnak a hátterét. Mögöttünk egy mezőn autók százai parkolnak. A rendőrség megpróbálja elzárni a farmhoz vezető országutat, de eredménytelenül. A tömeg mindig keresztültör. A fényszórók hatalmas foltokat vetnek a mélyedésre, ahol a tárgy félig eltemetve hever. Néhány bátrabb lélek egész a széléig merészkedik. Sziluettjük kirajzolódik a fémpaláston. *(Gyenge morgó hang.)*

Egy férfi meg akarja érinteni a tárgyat... a rendőrrel vitatkozik. A rendőr győz... Most, hölgyeim és uraim, van itt valami, amit a nagy izgalomban nem is említettem, de most egyre kivehetőbbé válik. Talán már észre is vették a rádión keresztül. Figyeljenek csak: *(hosszú szünet)*... Hallják? Egy furcsa, mormogó hang, ami, úgy tűnik, hogy a tárgy belsejéből jön. Közelebb viszem a mikrofont. Úgy. Hallják most? Ó, Pierson professzor!

PIERSON: Igen, Mr. Phillips.

PHILLIPS: Meg tudná magyarázni a jelentését ennek a súrlódó hangnak a tárgy belsejében?

PIERSON: Valószínűleg a felszín egyenlőtlen lehülése.

PHILLIPS: Még most is azt hiszi, professzor, hogy ez meteorit?

PIERSON: Nem tudom, mit higgyek. A fémburkolat határozottan nem Földünkről való... ilyen fém nem található rajta. A Föld levegőrétegének súrlódása rendszerint lyukakat vág a meteorit felszínébe. Ez a tárgy sima, és mint láthatják, cylinder alakú.

PHILLIPS: Egy pillanat! Valami történik! Hölgyeim és uraim, ez rettenetes! A tárgynak az innenső oldala kezd leválni. A teteje elkezd forogni, mint egy csavar. A tárgynak üregesnek kell lennie!

HANGOK: Mozog! A fene, nézd ez a tárgy kifordul! Vissza ott! Mondom, hogy vissza! Talán emberek vannak benne és menekülni próbálnak! Vörösen izzik, hamuvá égnék. Vissza! Tartsák vissza azokat az idiotákat! *(Hirtelen leeső, nagy darab fém csörgő hangja)*

HANGOK: Kinyílik! A teteje szabad. Vigyázat! Hátrébb!

PHILLIPS: Hölgyeim és uraim, ez a legborzalmasabb dolog, aminek valaha is tanúja voltam. Egy pillanat! Valaki mászik ki az üreges tetőn. Valaki, vagy... valami.

A fekete lyukból két ragyogó korongot látok kikémleni... talán szemek? Lehet, hogy arc... lehet, hogy...

(A tömegből félelem kiáltása)

Szent ég, valami előtekerzőzik az árnyékból, mint egy szürke kígyó. Most még egy, és még egy. Nekem úgy tűnik, csápokhoz hasonlóak. Ott látom annak a valaminek a testét. Olyan nagy, mint egy medve, és csillog, mint a nedves bőr.

De az az arc. Ez... ez leírhatatlan. Alig tudom rákényszeríteni magam, hogy el ne fordítsam a tekintetem. A szeme fekete és úgy ragyog, mint egy kígyó. A szája V-alakú, a perem nélküli ajakról, melyek úgy tűnik, hogy remegnek és lüktetnek, nyál csöpög. A szörny, vagy bármi legyen is, nehezen mozog. Úgy látszik, valami lehúzza... lehet, hogy a nehézségi erő, vagy valami. Most felemelkedik. A tömeg visszatörpan. Eleget láttak. Fantasztikus élmény. Nem találok szavakat... Húszom magam után a mikrofont, miközben beszélek. Abba kell hagynom a leírást, amíg új helyet keresek. Tartsák kérem a vonalat, egy perc múlva folytatom. *(Elhalkul)*

MÁSODIK BEMONDÓ: Kedves hallgatóink, egy szemtanú beszámolóját hallják arról, hogy mi történik a New Jersey-beli Grovers Millben, a Wilmuth Farmon. *(Zongoramuzsika)* Most visszakapcsolunk Carl Phillipshez Grovers Millbe.

PHILLIPS: Hölgyeim és uraim! *(Hallanak engem?)* Hölgyeim és uraim, itt vagyok egy kőfal mögött, amely Mr. Wilmuth kertjével határos. Innen belátom az egész terepet. Minden részletről be fogok önöknek számolni, amíg csak beszélni tudok. Újabb rendőrségi egységek érkeztek. Kordont húznak a mélyedés körül, körülbelül harmincan. Most már nem kell visszaszorítani a tömeget. Készségesen tartják a távolságot. A kapitány tanácskozik valakivel. Nem látni egészen jól, hogy kivel. Ó igen, azt hiszem, Pierson professzorral. Igen, ő az. Most elválnak, a professzor körbemegy az egyik oldalon, a tárgyat tanulmányozva, míg a kapitány és két rendőr előremegy, valami van a kezükben. Most már látom, mi az. Egy fehér zsebkendő póznára kötve... a fegyverszünet zászlaja. Ha ezek a teremtmények tudják, hogy ez mit jelent... hogy bármi mit jelent! Várjanak! Valami történik! *(Sziszegő, majd morajló hang, amelynek intenzitása nő)* Egy púpos alak emelkedik ki a mélyedésből. Kis fénysugarat lehet kivenni egy tükörrel szemben. Mi ez? Lángsugár szökell a tükörről, egyenesen az előrehaladó férfiak felé. Fejbe üti őket. Uramisten, lángba borulnak! *(Üvöltés és földöntúli sikolyok)* Már az egész mező tüzet fogott. *(Robbanás)* A fák... az istállók... az autók benzintartályai... terjed mindenütt... Errefelé jön. Körülbelül húsz yardra tőlem jobbra... *(A mikrofon recseg-ropog... aztán halotti csend)*

MÁSODIK BEMONDÓ: Hölgyeim és uraim, rajtunk kívül álló okokból nem tudjuk folytatni közvetítésünket Grovers Millből. Nyilvánvalóan valami nehézség adódott helyszíni adásunkkal kapcsolatban. Ahogy azonban az első lehetőség adódik, visszatérünk oda. Közben a legújabb hivatalos jelentés San Diegóból, Kaliforniából. Indelkoffer professzor, aki beszédet mondott a Kaliforniai Csillagászati Társaság ebédjén, azt a véleményt fejezte ki, hogy a Mars kitörései nem mások, mint komoly vulkanikus zavarok a bolygó felszínén. Most folytatjuk zongoramuzsikánkat. *(Zongora, aztán félbeszakad)* Hölgyeim és uraim, éppen most kaptam kézhez egy üzenetet, amely telefonon érkezett Grovers Millből. Egy pillanat. Legalább negyven ember, beleértve hat lovas katonát, fekszik holtan a Grovers Mill falutól keletre elterülő réten, tetemeik a felismerhetetlenségig összeégtek és eltorzultak. Most Montgomery Smith dandártábornokot hallják, a trentoni Állami Milícia parancsnokát.

SMITH: New Jersey kormányzója felkért, hogy Mercer és Middlesex megyéket nyugaton Princetonig, keleten Jamesburgig helyezzem statárium alá. Senki sem léphet be erre a területre, csak állami vagy katonai hatóságok által kiállított, különleges engedéllyel. Az Állami Milícia négy százada Trentonból Grovers Mill felé vonul, és segédkezni fog a katonai műveletek vonalába eső otthonok evakuálásában. Köszönöm.

BEMONDÓ: Montgomery Smith tábornokot hallották, az Állami Milícia parancsnokát Trentonból. Időközben újabb részleteket kaptunk a Grovers Mill-i katasztrófáról. Az idegen teremtmények halálhozó támadásuk után visszakúsztak a mélyedésbe, és nem tettek kísérletet sem, hogy a tűzoltók erőfeszítéseit megakadályozzák, akik megpróbálták összeszedni a tetemeiket és a tüzet eloltani. A Mercer megyei egyesített tűzoltó szakaszok küzdenek a lángokkal, amelyek az egész vidéket fenyegetik. Nem sikerült kapcsolatot létesítenünk mozgó egységünkkel Grovers Millben, de reméljük, hogy ez minél hamarabb megtörténik. Időközben kapcsoljuk - ó, egy pillanat, kérem. *(Hosszú szünet, suttogás)* Hölgyeim és uraim, éppen most kaptam a hírt, hogy végre sikerült kapcsolatot teremteni a tragédia egyik szemtanújával. Megtaláltuk Pierson professzort egy Grovers Millhez közeli farmházban, ahol rendkívüli megfigyelőállomást hozott létre. Ő, mint tudós, fogja elmondani önöknek magyarázatát a szerencsétlenségről. A következő hang, amit hallanak, Pierson professzoré lesz, és közvetlen vonalon érkezik önökhöz. Pierson professzor...

PIERSON: A Grovers Mill-i cylinder formájú rakéta utasairól semmi hiteles felvilágosítást nem tudok adni önöknek - sem természetükről, eredetükről, sem földi céljaikról. Pusztító fegyverükről megkockáztathatok bizonyos, feltevésen alapuló magyarázatot. Jobb kifejezés híján e misztikus fegyvert hőszugárnak fogom nevezni. Nyilvánvaló, hogy ezen teremtmények tudományos ismeretei sokkal előrehaladottabbak, mint a mieink. Az a feltevés, hogy valahogyan erős hőt képesek gerjeszteni egy teljesen szigetelő kamrában. Ezt az erős hőt vetítik aztán, párhuzamos sugárban, a kiválasztott objektum felé, egy csiszolt parabolikus tükör segítségével, amelynek összetételét nem ismerjük; nagyjából úgy történik ez, ahogyan a világítótorony tükre vetíti a fénynyalábot. Ez a feltevés a hőszugár eredetével kapcsolatban...

MÁSODIK BEMONDÓ: Köszönöm Pierson professzornak. Hölgyeim és uraim, újabb hivatalos jelentés Trentonból. Rövid értesítés, amely arról informál, hogy Carl Phillips kollégánk elszenesedett tetemét felismerték a trentoni kórházban. És most egy másik hivatalos jelentés Washingtonból. A Nemzetközi Vöröskereszt igazgatójának irodája jelenti, hogy tíz vöröskeresztes mentőosztagot osztottak be a Grovers Millhez közel állomásozó Állami Milícia főhadiszállására.

És egy újabb jelentés a princetoni Államrendőrségtől: Grovers Mill és környékén a tüzet megfékezték. A járőrök jelentése szerint a gödörben minden csendes, és a cylinder szájából az életnek semmi jele sem látszik... És most, hölgyeim és uraim, Mr. Harry McDonald, a műsorokért felelős elnökhelyettes különleges közleményét hallják.

MCDONALD: Kérés érkezett a trentoni Milícia részéről, hogy adóállomásainkat bocsássuk rendelkezésükre. A helyzet komolyságára való tekintettel és azzal a meggyőződéssel, hogy a rádió mindenkor köteles a közérdeket szolgálni, berendezéseinket ezennel átadjuk a trentoni Állami Miliciának.

BEMONDÓ: Most kapcsoljuk az Állami Milícia Grovers Millhez közeli tábori főhadiszállását.

KAPITÁNY: Lausing kapitány beszél az Állami Miliciához csatolt és a jelenleg Grovers Mill szomszédságában katonai tevékenységgel foglalkozó híradós alakulattól. A bizonyos ismeretlen jellegű egyének jelenlétéből adódó helyzetet, melyről korábban már jelentést adtunk,

pillanatnyilag teljesen ellenőrizzük. A cylinder alakú tárgyat, amely egy mélyedésben fekszik éppen alattunk, nyolc gyalogos zászlóalj veszi körül minden oldalról, nehéz tábori ágyúk nélkül, de karabélyokkal és géppuskákkal kellően felfegyverkezve. A riadót, ha valaha egyáltalán volt rá ok, most semmi sem igazolja. Azok a dolgok, bármik legyenek is, még a fejüket sem merik kidugni a gödörből. Tisztán látom rejtekhelyüket a reflektorok fényében. De erőforrásaikkal ezek a teremtmények aligha tudnak szembeszállni nehézgépfegyver-tüzünkkel. Mindenesetre ez érdekes kirándulás lesz csapataink számára. Ki tudom venni khakiszínű egyenruhájukat, amint a fénycsóvák előtt jönnek-mennek. Majdnem olyan ez, mint az igazi háború. A Millstone Rivert övező erdőből enyhe füst emelkedik. Valószínűleg a táborozók tüzei. Hamarosan látnunk kell valami akciót. Az egyik csapat a balszárnyon fejlődik fel. Egy gyors támadás, és az egészek vége. Egy pillanat! Valamit látok a cylinder tetején. Nem, semmi, csak egy árnyék. A csapatok már a Wilmuth-farm szélénél járnak. Hétezer felfegyverzett férfi zár körül egy ócska fémcsovet. Állj, az nem árnyék volt! Valami mozog... tömör fém... valami pajzs alakú dolog emelkedik ki a cylinderből... Egyre magasabbra hág. Micsoda, ez lábakon áll... tulajdonképpen valami fémvázra kapaszkodik fel. Már felért a fák fölé, a reflektorok fényében! Tartsák a vonalat!

MÁSODIK BEMONDÓ: Hölgyeim és uraim, súlyos bejelentést kell tennem. Bármily hihetetlennek tűnhet is, de mind a tudomány megfigyeléseiből, mind saját szemünk tanúbizonyságából arra az elkerülhetetlen feltevésre kell jutnunk, hogy azok a furcsa lények, akik Jersey mezein leszálltak ma éjjel, egy, a Marsról kiinduló támadó hadsereg előőrse. A csata, amely ma éjjel zajlott le Grovers Millnél, olyan megdöbbentő vereséggel végződött, amelyet csak hadsereg valaha elszenvedett modern korunkban: hétezer karabéllyal és géppuskával felszerelt férfi mérte össze erejét a Marsról jött támadók egyetlen harci gépével. Százhusz túlélőről tudunk. A többieket szétszórva a csatatéren, Grovers Milltől Plainsboróig, halálra zúzta és tiporta a szörny fémlába, vagy hamuvá égtek hősugár-fegyverétől. A szörny most ura New Jersey középső felének, és már átvágott az állam középpontján. A távközlési vonalak megrongálódtak, Pennsylvaniától az Atlanti-óceánig. A vasúti pályatestek megrepedtek, és a New York-Philadelphia közötti összeköttetés megszűnt, kivéve néhány vonatot, amelyeket Allentownon és Phoenixville-n keresztül irányítottak. Az észak, dél és nyugat felé vezető országutakat kétségbeesett embertömegek torlaszolják el. A rendőrség és a katonaság tartalékai képtelenek irányítani az őrült menekülést. Reggelre a menekülők Philadelphiát, Camdent és Trentont, becslések szerint, a normális lakosság kétszeresére duzzasztják fel. Pillanatnyilag statárium van érvényben New Jersey-ben és Kelet-Pennsylvániában. Most kapcsoljuk Washington, ahonnan különleges közleményt hallanak a nemzeti szükségállapotról... A belügyminiszter...

BELÜGYMINISZTER: Állampolgárok, nem próbálom leplezni a helyzet komolyságát, amellyel az ország szembekerült, sem a kormány aggodalmát népünk életének és vagyonának megvédését illetően. Azonban meg akarom értetni önökkel - magánemberekkel és állami tisztviselőkkel, mindannyiukkal - a nyugodt és talpraesett cselekvés sürgető szükségességét. Szerencsére ezt a félelmetes ellenséget még egy, viszonylag kis területen szigeteltük el, és bízhatunk abban, hogy katonai erőink itt is tartják őket. Közben, istenbe vetett hittel, mindannyiunknak folytatnunk kell kötelességünk végzését úgy, hogy a pusztító ellenség olyan egységes, bátor nemzettel találja magát szembe, amely az ember földi uralma megóvásának szenteli magát. Köszönöm.

BEMONDÓ: A belügyminisztert hallották Washingtonból. A stúdióban jelentések százai halmozódnak, túl sok ahhoz, hogy mindet felolvashassuk. Megtudtuk, hogy New Jersey központi részén lehetetlenné vált a rádióvétel, a hősugár-fegyvernek az energiavezetékekre és elektromos berendezésekre gyakorolt hatása miatt. New York-i különleges jelentésünk szerint

táviratok érkeztek angol, francia, német tudományos szervezetektől, amelyek felajánlották a segítségüket. Csillagászok újabb, szabályos időközökben ismétlődő gázkitöréseket jelentenek a Marson. Sokuk véleménye szerint az ellenséget újabb rakétákkal fogják megerősíteni. Megkísérelték felderíteni a princetoni Pierson professzor tartózkodási helyét, aki egészen közlőrl figyelte meg a marslakókat. De tartanak tőle, hogy a legutóbbi csatában elesett. Langham Field, Virginia: Felderítő repülőgépek jelentik, hogy három ellenséges szerkezet látható a fák teteje fölött. Észak felé haladnak, Sommerville irányába, a menekülő lakossággal maguk előtt. A hősugarat nem használják, habár expresszvonat sebességgel száguldanak, a támadók gondosan választják meg útjukat. Úgy tűnik, tudatosan igyekeznek kerülni a városok és a vidék rombolását. Mindenesetre abbahagyták a villamos vezetékek széttépését, a hidak, vasúti vonalak rombolását. Nyilvánvaló szándékuk, hogy szétfúzzák az ellenállást, megbénítsák a távközlést és szétfújják az emberi társadalmat. Jelentést olvasunk fel a New Jersey-i Basking Ridge-ből. Néger vadászok bukkantak rá egy második, az elsőhöz hasonló cilinderre, egy nagy ingoványba ágyazódva, Morristowntól húsz mérföldre délre. Az amerikai hadsereg tábori ágyúi elindultak Newarkból, hogy fölrobbantsák a második támadóegységet, mielőtt még a cilinder kinyílhatna és a harci gépet felszerelhetnék. Seregünk a Watchung Mountains előhegységeiben helyezkedik el. Még egy jelentés a virginiai Langham Fieldből: Felderítő repülőgépek jelentik, hogy az ellenséges gépek, szám szerint három, fokozzák sebességüket észak felé, lesodorva házak és fák tetejét, nyilvánvaló sietségükben, hogy találkozzanak szövetségeseikkel, Morristowntól délre. A telefonkezelő is észrevette a gépeket Middlesex keleti részén, Plainfield tízmérföldes körzetén belül. És most egy jelentés Winston Fieldből, Long Islandból: A hadsereg bombázóinak flottája nagy erejű robbanószerrrel felszerelve, az ellenséget üldözve észak felé repül. A felderítő repülőgépek előőrsként szolgálnak. Állandóan szem előtt tartják az ellenséget. Elnézést egy pillanatra. Hölgyeim és uraim, rendkívüli összeköttetést teremtettünk a szomszédos falvak tűzérési vonalával, hogy közvetlen beszámolót adhassunk az előrenyomuló ellenség körzetéből. Először a Watchung Mountains-ben elhelyezkedő huszonkettedik tábori tűzérési üteget kapcsoljuk.

TISZT: Távolság harminckét méter.

TÜZÉR: Harminckét méter...

TISZT: Kilövés harminckilenc fok.

TÜZÉR: Harminckilenc fok.

TISZT: Tűz! *(Nehézlövegek robbanása... szünet)*

MEGFIGYELŐ: Száznegyven yard jobbra, uram!

TISZT: Helyváltoztatási távolság... harmincegy méter.

TÜZÉR: Harmincegy méter.

TISZT: Kilövés, harminchét fok.

TÜZÉR: Harminchét fok.

MEGFIGYELŐ: Találat, uram! Eltaláltuk az egyiket. Megállnak. A többiek próbálják megjavítani.

TISZT: Gyorsan, csökkentsük a távolságot! Helyváltoztatás harminc méter.

TÜZÉR: Harminc méter.

TISZT: Kilövés... huszonhét fok.

TÜZÉR: Huszonhét fok.

TISZT: Tűz! *(Nehézlöveg robbanása... szünet)*

MEGFIGYELŐ: Nem látni a földet, uram. Füstöt bocsátanak ki.

TISZT: Mi az?

MEGFIGYELŐ: Fekete füst, uram. Közeledik. A földhöz közel fekszik. Gyorsan mozog.

TISZT: Gázálcot felvenni! *(Szünet)* Készülj tüzeléshez! Közelítsük meg huszonnégy méterre.

TÜZÉR: Huszonnégy méter.

TISZT: Kilövés huszonnégy fok.

TÜZÉR: Huszonnégy fok.

TISZT: Tűz! *(Robbanás)*

MEGFIGYELŐ: Még mindig nem lehet látni, uram. A füst közeledik.

TISZT: Csökkenteni a távolságot. *(Köhög)*

MEGFIGYELŐ: Huszonhárom méter. *(Köhög)*

TISZT: Huszonhárom méter. *(Köhög)*

MEGFIGYELŐ: Kilövés huszonkét fok. *(Köhécsel)*

TISZT: Huszonkét fok. *(Köhögésbe fullad)*

(Elhalkul... repülőgépmotor hangja)

PARANCSNOK: A hadsereg bombázója, V-8-43 Bayonne, New Jersey-ből Voght hadnagy, nyolc bombázó parancsnoka, jelent Fairfax parancsnoknak, Langham Fieldbe... Voght jelent Fairfax parancsnoknak, Langham Fieldbe... Az ellenséges gépek most már láthatóak. Három újabb géppel megerősítve Morristownból. Összesen hat. Egy gép részben megrongálódott. Valószínűleg gránát találta el a Watchung Mountains-ben. A fegyverek most hallgatnak. Nehéz, fekete köd terjed, közel a földhöz... igen nagy sűrűségű, természete ismeretlen. Hősugár-fegyvernek nincs jele. Az ellenség most kelet felé fordul, átmegy a Passaic folyó fölött a Jersey mocsarak felé. Egy másik a Pulaski Skywayt támadja. Nyilvánvaló cél New York City. Lerombolnak egy magasfeszültségű erőművet. A gépek most szorosan együtt vannak, és mi készek vagyunk a támadásra. Gépeink köröznék, légi csapásra készen. Ezer yard és az első gép fölött leszünk - nyolcszáz yard... hatszáz... négyszáz... kétszáz... Ott mennek! A hatalmas kar felemelkedik... zöld villanás! Lángokkal borítanak el mindent! Kétezer láb. A motorok kezdenek kihagyni. Semmi remény, hogy a bombákat kioldhassuk. Egy dolgot lehet tenni... rájuk zuhanni gépestől. Zuhanó repülés az elsőre. A motor megállt! Nyolc...

ELSŐ RÁDIÓS: Bayonne, New Jersey hívja Langham Fieldet... Bayonne. New Jersey hívja Langham Fieldet... Jelentkezzék, kérem... Jelentkezzék, kérem...

MÁSODIK RÁDIÓS: Langham Field jelentkezik... folytassa...

ELSŐ RÁDIÓS: A hadsereg nyolc bombázója harcban áll az ellenséges gépekkel a Jersey-i mocsarak fölött. A motorokat megbénította a hősugár. Valamennyi lezuhant. Egy ellenséges gép elpusztult. Az ellenség most nehéz, fekete füstöt bocsát ki.

HARMADIK RÁDIÓS: Newark, New Jersey jelentkezz... Newark, New Jersey jelentkezz... Figyelmeztetés! Mérgező, fekete gáz árad a Jersey-i mocsarak felől. Felszólítjuk a lakosságot, hogy sürgősen menjen nyitott területre... autók használják a hetes, huszonhármas, huszonnégyes utakat... Kerüljék a zsúfolt területeket. A füst most a Raymond Boulevard fölött terjed...

NEGYESEDIK RÁDIÓS: 2X2L... hívja CQ... 2X2L... hívja CQ... 2X2L... hívja 8X3R-t... Jelentkezzék, kérem...

ÖTÖDIK RÁDIÓS: 8X3R jelentkezik... visszakapcsolok 2X2L-re.

NEGYESEDIK RÁDIÓS: Milyen a vétel? Milyen a vétel? Hol van Ön, 8X3R? Mi történt, hol van? *(Harangzúgás a város fölött, fokozatosan halkulva)*

BEMONDÓ: A New York City-i rádió adóépületének tetejéről beszélek. A harangzúgás, amit hallanak, a lakosságot figyelmezteti, hogy ürítsék ki a várost, mivel közelednek a marslakók. Becslések szerint az utóbbi két órában három millió ember tódult az észak felé vezető utakra, a Hutchison River Parkway még nyitva a motoros forgalom számára. Kerüljék a Long Island felé vezető hidakat... reménytelenül zsúfoltak. Tíz perccel ezelőtt a Jersey partvidékkel minden összeköttetés megszakadt. Nincs többé védelem. Hadseregünk felmorzsolódott. Lehet, hogy ez az utolsó adás. Mi a végsőkéig kitarunk itt... alattunk a katedrálisban az emberek istentiszteletet tartanak. *(Hangok a himnusz éneklik)* Most lenézek a kikötőre. Különböző csónakok húznak ki a dokkokból, mind túlszúfolva a menekülő lakossággal. *(Csónaksípok hangja)* Az utcák mind embertömegekkel eltorlaszolva. A tömeg úgy zajong, mint szilveszter éjjelén a belvárosban. Egy pillanat... Az ellenség most már látható a Pasilades fölött. Öt nagy gép. Az első most átkel a folyón. Látom innen, ahogy átgázol a Hudson vizén, mintha az ember egy csermelyen gázolna át. Jelentést kaptam... Marsbeli cilinderek hullanak mindenütt az országban. Egy Buffalo mellett, egy-egy Chicagóban, St. Louisban... Úgy látszik, előre meghatározott időben és helyen... Most az első gép eléri a partot. Figyelve áll, a várost nézi. Áramvonalas, acélfeje egy szintbe esik a felhőkarcolókkal. A többiek várja. Úgy emelkednek ott a város nyugati szélén, mint új tornyok sora... Most felemelkedik fémkezük. Ez már a vég. Füstöt bocsátanak ki... fekete füstöt... szétterül a város fölött. Most már az utcán rohanó emberek is észrevették. Az East River felé rohannak... ezrek és ezrek, patkányokként hullanak el. A füst most gyorsabban terjed. Eléri a Times Square-t. Az emberek próbálnak menekülni előle, de hiába. Legyekként hullanak el. Most a füst elborítja a Sixth Avenue-t... a Fifth Avenue-t... száz yardnyira van... már csak ötven láb...

NEGYESEDIK BEMONDÓ: 2X2L hívja CQ... 2X2L hívja CQ... 2X2L hívja CQ... New York. Senki nincs ott a rádiónál? Nincs ott valaki...? 2X2L *(Félbeszakad)*

BEMONDÓ: Kedves hallgatóink, a CBS bemutatóját hallják Orson Welles és a Mercury Rádiószínház közreműködésével, H. G. Wells: *Világok harca* című művének eredeti feldolgozását. Közvetítésünket rövid szünet után folytatjuk.

COLUMBIA BROADCASTING SYSTEM: *(Szünetjel 10 másodperc)* WABC - New York *(Teljes szünet 20 másodperc)*

BEMONDÓ: H. G. Wells: *Világok harca*, Orson Welles és a Mercury Rádiószínház közreműködésével... *(Zene)*

PIERSON: Amint ezeket a jegyzeteket papírra vetem, az a gondolat gyötör, hogy talán én vagyok az utolsó élő ember a Földön. Egy üres házban rejtőzködöm Grovers Mill közelében - a napfény e kis szigetén, körülvéve az egész világot elborító fekete füsttel. Minden, ami ezeknek a szörnyű teremtményeknek érkezése előtt történt, egy másik életnek tűnik, olyan életnek, amelynek nincs kapcsolata a jelennel, a magányos emberroncs titkos létezésével. Ezeket a szavakat valami csillagászati jegyzet hátuljára írom, amely Richard Pierson aláírását

viseli. Lenézek megfeketedett kezemre, elszakadt cipőmre, elrongyolódott ruhámra, és próbálom őket kapcsolatba hozni egy Princetonban élő professzorral, aki október huszadikán éjszaka egy távoli bolygón narancsszínű fényfoltot figyelt meg teleszkópján. Feleségem, kollégáim, diákjaim, könyveim, obszervatóriumom, az én... az én világom... hol vannak? Léteztek egyáltalán valaha? Richard Pierson vagyok én? Milyen nap van? Léteznek egyáltalán a napok naptár nélkül? Múlik az idő, ha nem marad emberi kéz, amely felhúzza az órákat? Miközben mindennapi életemet jegyzem le, azt mondom magamnak, hogy én fogom megőrizni az emberi történelmet ennek a sötét fedelű kis könyvnek a lapjain, amely eredetileg a csillagok mozgását lett volna hivatva feljegyezni... De ahhoz, hogy írhassek, élnem kell, és hogy élhessek, ennem kell... Penészes kenyeret találok a konyhában, és egy narancsot, ami még nem romlott meg annyira, hogy ne lehetne lenyelni. Figyelek az ablakon keresztül. Időről időre megpillantok egy marslakót a fekete füst fölött. A füst még fekete köpenyében takarja a házat... De végül valami sistergő hang, és hirtelen meglátok egy marslakót, a gépe tetején: gőzsugárral spricceli a levegőt, mintha a füstöt akarná szétszlatni. Egy sarokból figyelem, ahogy hatalmas fémlábai csaknem súrolják a házat. A rémülettől kimerülve elaszom... Reggel van. Ömlik a napsugár az ablakból. A gáz fekete felhője felemelkedett, és északon a megperzselődött rétek olyanok, mintha fekete hóvihar söpört volna át fölöttük. Kimerészkedem a házból. Az országútra térek rá. Forgalom nincs. Itt-ott egy megrekedt kocsis, a csomagok kiborítva, megfeketedett csontváz. Észak felé indulok. Valami oknál fogva biztonságosabbnak érzem, ha nyomon követem ezeket a szörnyeket, mintha elfutnék előlük. És gondosan figyelek. Láttam a marslakókat enni. Ha megjelenik egy gépük a fák koronája fölött, azonnal a földre vetem magam és meglapulok. Most egy gesztenyefához érek. Október van, érik a gesztenye. Megtöltöm a zsebeimet. Életben kell maradnom. Két napja vándorlok valami bizonytalan északi irányba egy kihalt, sivár világban. Végre észreveszek egy élőlényt... egy kis vörös mókust a bükkfa tetején. Rábámulok és csodálkozom. Ő visszanéz rám. Azt hiszem, ebben a pillanatban az állat és én ugyanazt érezzük... az örömet, hogy egy másik élőlényt találunk... Észak felé megyek. Döglött teheneket találok egy szikes mezőn. Mögöttük egy tehenészet égett romjai. Csak a gabonátároló áll, mintha örködné a kietlen táj fölött, mint egy világítótorony, amit elhagyott a tenger. A raktár tetején szélkakas. A nyila észak felé mutat. Másnap egy városba értem, melynek körvonalai homályosan ismerősek voltak, habár épületei furcsán megcsonkítva és magasságuk egy szintre vágva, mintha egy óriás, kezének szeszélyes mozdulatával leszelte volna legmagasabb tornyait. Elértem a peremvárosokat. Newarkot épségben találtam, habár a marslakók valamilyen szeszélyétől meggyalázva. Aztán azzal a furcsa érzéssel, hogy figyelnek, megpillantottam valamit egy kapualjban kuporogva. Egy lépést tettem felé, akkor felemelkedett: ember volt - ember, hatalmas késsel felfegyverkezve.

IDEGEN: Állj!... Honnan jöttél?

PIERSON: Hát... sokfelől jövök. Régen Princetonból.

IDEGEN: Princeton, huh? Az közel van Grovers Millhez!

PIERSON: Igen.

IDEGEN: Grovers Mill... *(Nevet, mint egy jó viccen)*... Itt nincs élelem. Ez az én országom... a városnak ez a része egészen le a folyóig. Csak egy ember számára van itt ennivaló... Merre még?

PIERSON: Nem tudom. Azt hiszem... azt hiszem, embereket keresek.

IDEGEN *(idegesen)*: Mi volt ez? Hallottál most valamit?

PIERSON: Csak egy madár. *(Csodálkozik)* Élő madár!

IDEGEN: Nézd, itt a szabad ég alatt vagyunk. Másszunk be ide a kapualjba, és ott beszélgessünk. Baljós árnyékuk van manapság a madaraknak.

PIERSON: Láttál marslakókat?

IDEGEN: Elmentek New Yorkba. Éjjel az ég tele van fényekkel. Épp olyan, mintha még emberek élnének a városban. Napvilágnál nem látni őket. Öt nappal ezelőtt néhányan valami hatalmasat cipeltek a repülőtérről. Azt hiszem, repülni tanulnak.

PIERSON: Repülni!

IDEGEN: Aha, repülni.

PIERSON: Hát akkor az emberiségnek vége. Furcsa, hogy még itt vagyunk te és én. Ketten maradtunk.

IDEGEN: Jól jártak, a világ legnagyobb országát rombolták le. Azok a zöld csillagok valószínűleg minden éjjel hullanak valahol. Csak egy gépet veszítettek. Semmit sem lehet tenni. Kész vagyunk. Tönkre vagyunk verve.

PIERSON: És te hol voltál? Egyenruhában vagy.

IDEGEN: Ami még megmaradt belőle. A milíciában szolgáltam - a nemzetőrségben. Hát ez jó! Végre már nem volt háború, és akkor jön a háború, emberek és hangyák között.

PIERSON: És mi ehető hangyák vagyunk. Kitaláltam... mit fognak csinálni velünk?

IDEGEN: Azt ők már kigondolták. Most akkor fognak meg, amikor akarnak. A marslakónak csak néhány mérföldet kell mennie ahhoz, hogy menekülő tömeget találjon. De nem fogják sokáig ezt csinálni. Majd elkezdenek összefogdosni bennünket, a legjobbakat megtartják, és kalickákban meg ilyesmikben tartják. Még nem kezdték el!

PIERSON: Nem kezdték el?

IDEGEN: Nem. Ami eddig történt, az azért volt, mert nincs elég eszünk, hogy befogjuk a szánkat... Pizskáljuk őket puskákkal meg ilyesmikkel, elveszítjük a fejünket és tömegesen rohagálunk. Ahelyett, hogy vakon összevissza rohagálunk, el kellene helyezkednünk és figyelembe kellene vennünk a dolgok állását. Városok, nemzetek, civilizáció, haladás...

PIERSON: De ha ez így van, mi maradt, amiért élni érdemes?

IDEGEN: Nem lesz több koncert talán egymillió évig, és nem eszünk kellemes kis ebédeket az éttermekben. Ha szórakozást keresel, azt hiszem, a játszmának vége.

PIERSON: És mi maradt?

IDEGEN: Az élet... az megmaradt! Élni akarok. És te is! Minket nem fognak megfogni és megszelídíteni és meghizlalni és úgy tartani, mint egy ökröt.

PIERSON: Mit akarsz tenni?

IDEGEN: Folytatom... közvetlenül a lábuk alatt. Van egy tervem. Mi emberek, mint emberek, kész vagyunk. Nem tudtunk eleget. Sokat kell tanulnunk, amíg esélyünk lesz. És addig, amíg tanulunk, élnünk kell, méghozzá szabadon. Látod, én mindent kigondoltam.

PIERSON: Mondd tovább.

IDEGEN: Hát nem mindannyian lettünk vadállatokká, és ennek így kell lennie. Ezért figyeltelek téged. Ezek a kis irodai tisztviselők, akik itt ezekben a házakban laktak, egyik sem lenne jó. Nincs elég sütnivalójuk. Ezek csak azt tudják, hogy hogyan kell munkába rohanni. Láttam őket reggelenként százával vadul rohanni, hogy elcsípjék helyiérdekű munkásvonataikat, attól való félelmükben, hogy ha nem érik el, akkor kikapnak; esténként pedig rohantak vissza, hogy le ne késsék a vacsorát. Az életük biztosítva, egy kis összeget félre is tettek, baleset céljára. És vasárnaponként a túlvilág miatt aggódnak. Szép, tágas kalickák, jó koszt,

gondos nevelés, semmi gond. Egy-két heti bolyongás után, a mezőkön, üres hassal, majd lesompolyognak, és örülnek, ha megfogják őket. A marslakók istenáldása lesznek ezeknek a fickóknak.

PIERSON: Ezt már mind kigondoltad, ugye?

IDEGEN: Ki bizony! És ez nem minden. Ezek a marslakók majd a kedvencüknek tekintenek néhányat, és betanítják őket, hogy mutatóványokat produkáljanak. Ki tudja? Majd érzelegnek, ha a kedvenc fiú felnő, és meg kell ölni. És néhányat esetleg betanítanak, hogy vadásszanak ránk.

PIERSON: Nem, ez lehetetlen. Egyetlen emberi lény sem...

IDEGEN: Dehogynem. Vannak emberek, akik szívesen meg fogják tenni. Ha egyikük valaha utánam jön...

PIERSON: És közben te és én és a hozzánk hasonlóknak... hol éljünk mi, ha a marslakók bitorolják a Földet?

IDEGEN: Mindent kiterveltem. A föld alatt fogunk élni. A csatornahálózatra gondoltam. New York alatt sok mérföld hosszú csatornahálózat van. A fő ágak elég tágasak bárki számára. Aztán vannak pincék, alagsorok, föld alatti raktárhelyiségek, földalattik. Kezded érteni, he? És összeszedünk egy csomó erős embert. Egyetlen gyengét sem, az bolondság lenne, ki velük.

PIERSON: Engem be akarsz fogadni?

IDEGEN: Hát, én megadtam a lehetőséget, nem?

PIERSON: Ezen nem fogunk összeveszni. Folytasd!

IDEGEN: Aztán biztonságos helyeket kell magunknak csinálni, ahol tartózkodhatunk, tudod, és megszerezni minden könyvet, amennyit csak lehet - tudományos könyveket. Itt jönnek aztán a hozzád hasonló emberek, érted? Kifosztjuk a múzeumokat, sőt kémkedni fogunk a marslakóknál. Nem lehet olyan sok, amit addig meg kell tanulnunk - csak képzelj el: tüzelni kezd a harci gépeik közül négy vagy öt hőszugár-fegyver jobbról, hőszugár-fegyver balról, és nincs bennük egyetlen marslakó sem. Egyetlen marslakó sem! Hanem emberek - emberek, akik megtanulják a módját. Még mi is megérthetjük. A kutyafáját! Képzelj el, hogy van egy ilyen aranyos masinád, hőszugár-fegyverrel együtt! És a marslakók ellen fordítanánk, az emberek ellen fordítanánk. Mindenkit térdre kényszerítenénk.

PIERSON: Ez a terved?

IDEGEN: Te és én és még néhányan birtokolhatnánk a világot.

PIERSON: Értem.

IDEGEN: Mondd, mi bajod? Hová mégy?

PIERSON: Nem a te világodba... Isten veled, idegen...

PIERSON: Miután elváltam a tüzértől, végül eljutottam a Holland alagúthoz. Aggódva léptem be a csendes alagútba, hogy megtudjam, mi lett a sorsa a nagy városnak a Hudson túlsó partján. Óvatosan léptem ki a túloldalon, és elindultam a Canal Streeten fölfelé. Elértem a Tizennegyedik utcába, és ott újra fekete port és holttestemet láttam, kellemetlen, baljóslatú szagot éreztem, amely néhány ház pincéjének aknarácsain tódult ki. Fölsétáltam a harmincason és a negyvenesen, és ott álltam egyedül a Times Square-en. Megpillantottam egy ösztövért kutyát, a Seventh Avenue-n futott felfelé, állkapcsai között egy sötétbarna húsdarabbal és a nyomában egy csomó éhes, korcs kuvasszal. Széles körben megkerültek, mintha attól féltek volna, hogy új vetélytársként jelentkezem. Fölsétáltam a Broadwayn, a furcsa por irányában a néma kirakatok mellett, amelyek az üres járdának mutogatták néma áruikat, a csendes és sötét Capitol színház mellett, egy céllövölde mellett, ahol üres puskák sora nézett szembe egy sor

felállított fakacsával. A Columbus Circle közelében észrevettem, egy autószalonban kiállítva az 1939-es autómódelleket, az üres utcára néző kirakatokat. Megfigyeltem egy csapat fekete madarat, ahogy felszálltak a General Motors épületének teteje fölé, és körözve eltűntek. Továbbisiettem. Hirtelen megpillantottam egy Marsbeli gép fémfalástját, valahol a Central Parkban állt és csillogott a késő délutáni napsütésben. Örült ötlet! Meggondolatlanul rohantam át a Columbia Circle-n és be a Parkba. Fölmásztam egy kis dombra a Sixtieth Street-i tavacska fölé. Innen láthattam a tizenkilenc fémtitánt, ahogy csendes sorakoztak végig a Mallon, áramvonalas burkolatuk üres, acélkarjuk egykedvűen lógott oldalukon. Hiába kerestem szörnylakóikat. Hirtelen fekete madarak hatalmas csapata vonta magára a figyelmemet, ott köröztek éppen alattam. Leereszkedtek a földre, ott feküdtek a marslakók mereven és csendben, s az éhes madarak barna húscsapatokat csipkedtek, tépkedtek ki halott testükből. Később, mikor a holttesteket megvizsgálták a laboratóriumokban, kiderült, hogy a rothadást előidéző és különböző betegségeket okozó baktériumok ölték meg őket, amelyek ellen szervezetük nem volt immúnis. Miután az emberek védekezése csődöt mondott, a legegyszerűbb teremtmény ölte meg őket, melyet Isten bölcsességében teremtett. Mielőtt a cylinder a földre hullott, az volt az általános meggyőződés, hogy sehol az űrben nem létezik élet, kivéve a mi kis földgömbünk apró felszínét. Most már tovább látunk. Homályos és csodálatos az a látomás, amit gondolatban magam elé idéztem az életről, amely lassan terjed majd szét a Naprendszer ezen kis melegágyából az egész világűr holt végtelenségében. De ez még távoli álom csupán. Lehetséges, hogy mindössze haladékat kaptunk. Talán a marslakóké a jövő és nem a mienk.

Furcsa most itt ülni békés princetoni dolgozószobámban, és feljegyzéseimnek, amelyeket Grovers Millben egy elhagyott farmon kezdtem, utolsó jegyzetét írni. Furcsa látni ablakomon keresztül az egyetem ködös, békés tornyait az áprilisi párán át. Furcsa megfigyelni a gyerekeket, amint az utcákon játszanak. Furcsa nézni a fiatalokat, ahogy barangolnak a zöldben, ahol az új tavaszi fű begyógyítja a felhorzsolts föld utolsó sebeit is. Furcsa látni a városnézőket, ahogy belépnek a múzeumba, ahol egy marsbeli gép szétszerelt alkatrészeit, darabjait állították ki az érdeklődőknek. Furcsa felidézni azt az időt, amikor először láttam ezt a gépet, ragyogva és élesen határolt körvonalával, keményen és csendesen annak az utolsó nagy napnak hajnalán.

(Zene)

ORSON WELLES: Orson Welles beszél, hölgyeim és uraim, szerepén kívül, hogy biztosítsa önöket, a *Világok harcának* nincs nagyobb jelentősége, mint egy vasárnapi szórakoztató műsornak, aminek készült. Ez a Mercury Színház saját rádióváltozata ahelyett, hogy lepedőt terítenének magukra és *bú!!* kiáltással kiugranának egy bokorból! Nem tudtuk beszappanozni valamennyiük ablakát ma éjjel és ellopni kertkapuikat... így hát a lehetséges legjobb dolgot csináltuk. Saját szemük előtt néptelenítettük el a világot, és tökéletesen elpusztítottuk a Columbia Broadcasting Systemet. Remélem, megnyugszanak, ha megtudják, hogy nem gondoltuk komolyan, és hogy mindkét intézmény épen áll. Tehát jó éjszakát mindenkinek, és kérem, hogy néhány napig emlékezzenek a borzalmas leckére, amit ma megtanultak. Az a vigyorgó, ragyogó golyó alakú betörő, aki megtámadja a nappalijukat - a tökföld lakója, és ha szól a csengő és senki sincs az ajtó előtt, az nem marslakó volt... hanem Halloween.

(Zene)

BEMONDÓ: A jövő héten három novella rádióváltozatát mutatjuk be.

COLUMBIA BROADCASTING SYSTEM (*Szünetjel 20 másodperc*): 21.00 óra B-U-L-O-V-A. Bulova Watch Times. WABC. New York.

Egyéb közlemények

Az adás időtartama alatt összesen négy közleményt olvastak föl a rádióhálózatok számára - egyet az adás kezdetén, egyet az adás megszakítása előtt, egyet utána, és egyet az adás végén. Ugyanaznap este 22.30 órakor és 24.00 órakor a következő közlemény hangzott el:

„Azon hallgatóink számára, akik Orson Welles Mercury Rádiószínházának adásába keleti zónaidő szerint 20.00 és 21.00 óra között kapcsolódtak be, és nem ébredtek rá, hogy a műsor csupán H. G. Wells híres regényének modernizált változata, megismétljük azt a tényt, melyet négy ízben közöltünk adás közben, hogy habár felhasználtuk néhány amerikai város nevét, mint minden regényben és regényfeldolgozásban szokás, a teljes történet és annak minden mozzanata kitalált.”

Ezenkívül a rádióállomások 60 százaléka, melyek közvetítették a műsort, félbeszakította az adást, és helyi közleményeket olvasott fel, mikor világossá vált, hogy sokan félreértették a műsort. Más helyi közlemények követték a műsor befejezését is. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a legborzalmasabb rész az adás megszakítása előtt hangzott el. Így azoknak a hallgatóknak, akik nem hallották az eredeti műsorközlést, bőven volt alkalmuk megrémülni.

Ez az adás és ezek a riasztó figyelmeztetések okozták a pánikot.

Fordította Szikszay Ilona